

હવેના માઇક્રોન અંતરે લોકો એકમેક સાથે વાત કરી શકે? આને આપણી નજર આગલ તેમ બને છે; અને તેમ કરવાને આપણે ટેક્રીફિકેશન યંત્રથી શક્તિવાન થયા છીએ. દુર-બાન દુરની સ્ત્રીઓને પાસે આણી મુકે છે એવી રીતે કે હવેના માઇક્રોન અંતરનું આપણી દ્રષ્ટીએ સમગ્ર દેખાઈ શકે છે. એ સાથે કાંઈ નાની નેથી નહીં દેખાય ગરબાતમાં તેણે લોકોને અનિયમ જોત્યામાં નાખ્યાં હતાં. પણ આ ટેક્રીફિકેશનથી તો વધારે તાત્કાલીન બિયન થાય છે. એક સાદું યંત્ર, જેના તાર દરેકે દરેક દુર ગામો સાથે સંધાયલા, જેની રચનામાં કાંઈ જનશક્તિ ને બંધ નહીં, તેમાં હક્કશ યંત્રથી આને ન્યુર્મ આને સીક્રેગો વધે લોકો પેલા પેલાં વાત મગાપે છે. એ એ દશ વચ્ચેના અંતર ૧ ૦૦ માઇલ ની અંદર નથી. કેવી તાત્કાલીન હવેના લીધે ટેક્રીફિકેશન કાંઈ જનશક્તિ નથી તોપણ તેની સાથે પુરુષો ઇચ્છારો કે પુછે એ કે આ જમાનામાં કાલાં માડાનો માનવી શું નથી કરી શકે તો?—

આજની ઓરતો—નથી નથી શોધ સાથે આજની ઓરતો શું કરવામાં બાકી રાખે છે? તેઓ તબીબના ધંધામાં પ્રખ્યાત થાય છે. બારીકારની પરિક્ષા પચાર કરે છે. એ બધે મધ્યમાં ઉપર સંતોષ ન પામતાં આગળ પગલું ભરી રાજદવારી ખટપટમાં હાથ પાકવા મંગે છે. એ ખટપટમાં મોટા પંડીત પ્રધાન આ નેત્ર થાય છે. ઓરતો આંદ્રે એવું કામ ચકાવવામાં કામગીરી થાય; પણ રાજદવારી કામ ઉધાઆ એક દેશના રાજ્યની વગાન પોતાના નહાયમાં પડવાનું કામ તેઓની શક્તિ બિયનત ને છે. એમાં કામમાં પછો ભરમ જાનવવાનો છે. કે જે કરવામાં ઓરત પોતાની કુમતી છાત્રી લીધે તદ્દન નાલાકા છે. દરેકે કે એક પાદ-ચાહને તેની ગાળી અતી પ્રીય હતી. તેણીની મહેનતથી એણે તેણીની આંતરેની હેલ્થ દુષ્કારાને એક અરજી કરી. તે અરજીમાં તેઓને રાજદવારી કામમાં મંત્રિલ કરવાને માટે તેઓએ પાદચાહને વિનંતી કરી હતી. પાદચાહ આ અરજી વાંચી વિચારમાં પડ્યો કર-

જુ કે તેમાં તેઓએ એવી ધમકી લખી હતી કે અગર તેઓની ગરજ પાદચાહ તૃપ્ત ન કરવામાં લાવશે તો તેઓ જરૂર આપવાન કરશે. સલાહ મુજબ પાદચાહ દાખલામાં એક પંખેર મુકી દાખલાનું હાંકણું દઈ પેલી અરજ દારેને આપ્યો અને તેમને કહ્યું કે તે દાખલા વગર જીવાડો અનાગત એક હપતા પછી તેઓ પાછો લાવી આવે તો તેમને તેમની અરજીનો જવાબ મળશે. બધી ઓરતો ખુશી થઈ ધર ગઈ; પણ તે દાખલામાં શું હશે તે બાંધવાને તેમની જાનાસા ઉસકેરાઈ. કોઈ કહે આપણે દાખલા જીવાડી અંદર શું છે તે જોઈ પાછો બંધ કરશું તો પાદચાહને શું ખબર પડવાની હતી? એ વિચાર બધીઓને મર્યાદ મગાથી તે દાખલા જીવાડો એટલે માંડેલું પંખેર ઉડી ગયું, તે જોઈ બધી બચ-હું કે અને તેઓએ એકમતે કહ્યું કરક નો એ ઉધોડાં પુરી આપેલા ભરમ જમાવા નહાળ્યો બચ, આરેક માભારત ભરમ થી રીતે જાનવાય જાણ, જેણેનો જવાબ સવા પાદચાહ પાસે જમાવું નહીં.”

સવાલ:

અમારા વાંચનારાં મનનોમાંથી જે કોઈ બાઈ હેલ્થ જાણીએની આગદોમાંથી કોઈ બોલાવે ઉપર કુલકેવની રગ સતર ભગ્ય એ ટીણે એક સારી રસાઓ સારી કપિારતમાં લખી મોકલશે તેમને આ ચોપાનનાં ખર અંક મુકત પોલિંમતા કરશું. મોકલનાર બાઈની મરજી હશે તોજ રચના સાથ તેમનું નામ જાપશું. લખનાર બાઈએ પોતાનું નામ તથા કેસાણું બરાબર લખી જમાવશું—

૧. સ્ત્રી કેળવણી બીધેલી ક્યારે કામની કહેવાય ?

૨. મરણની વખત છોકરાઓ જે પદ-સાની રકમ મંગે છે તે વિશ્વ ઓરતોએ શું ઉપયોગી ઉઘાય સેવા.

અવાકાશી મન્નહ.

પુસ્તક ૧ ભું.]

૧૫ મી શેઠશવારી ૧૮૮૫

[અંક ૨ ભા.]

આ પુસ્તકમાં આપતી દરેક વારતાનો સરવે હક એના બનાવનારે રાખ્યો છે.

આજના પોરસીઓ.

—૦૦—

મકરણ ૧ ભું.

૧-તેમની હાલત.

પોરસીઓની બગડી હાલત તથા જે-
દોનગારી જામે આજ કાંઈ વખત થયે
વર્તમાન ખખમાં અનેક લખાણ અને તરેહ-
વાર ચર્યા આવી રહી છે. નુકસાનીઓ તેના
જીવાઈ દેખાડવામાં કાંઈ બાકી રાખવા નથી.
ચર્યાખર્ચો તેમાં મોટો ભાગ લે છે. અને
તે સંધ્યાઓની મુજબ ગતવ્ય એકજ અને
મુજબ જાય છે. તેવી સંધીએ અમા અગારી
આધીન મુખના કરવાને દુસ્ત નિઆરીએ
છીએ.

૨-શરકાની દાઝ રાખનારા ખરા ખેડખાઓને એક સુચના.

કેવું તો સહેજ છે, દેખાડવું સહેજ છે.
સહ ખતમાવવી કાંઈ મુશ્કેલ નથી. તે તો
અદને આજ સરવે ઝળગી રહ્યો છે. તોલેવત

તેમજ ગરીબ છાંસ રાહબર તેમજ સહ દેખ-
નાર. મુખી તેમજ ગીરદશીમાં ગીરદાર નાના
મોટા સરવે સમજે છે. સહ દેખાડનારા તેમજ
મરીઓની દાઝ હાલ રાખનારા અલખનાં આ-
પણા કોઠેની હાલત જોઈ બની અત દલગીર
બને છે તેમજ સારા ઉપાય બતાવે છે; પણ
દલગીરી એવી ઉપજ છે કે તે અરવે મિલિડ-
થીજ અને કુકત કલમથીજ. અખાનના તેજ
પોડાની શરતમાં પોરસી ટોચો હમિયાં સારી
રવેજે જાય છે. આજે છે. એવી કહે છે એ
પણ કહે છે. તે પસંદ કરવા જોગ છે. તે બાજુ
વખત આડે આવે છે પણ કોઈ વખત કાં-
પણ કદી આવે છે. પણ જે અદસોમ કરવા
નમ છે તે એજ કે તેઓની દરેક દુમી-
આરી કુકત કાગલ ઉપરજ પોતાની અસર
દેખાડી સેલેજ વખતમાં નમ પડી જાય છે.
પરીનામમાં "સોતે બેલિ ને દીવસે કોક"ની કહેવત
તેઓના બાબમાં ખરી પડે છે. એવી સંધવી
ચર્યાની અમર ખરી થયવી જોવાને કેટલાક
ઉપાય લેવાયા જોઈએ. તે ઉપાય અમલમાં
આવવામાં કુકત કોમની દાઝ ખાનારા જાત
અલિખાની અને જાત હિતપ્રરી પુરવાની જરૂર
છે. મુખી તંગદસ્તીના જુલાકી દારની

હસમણી અમરની આપણામાંથી બુનનેખ
ઉપાડી નાખવાને કાવેદગર જેવા સંદ-
શીક પુરવો બાહાર પડ્યા જોઈએ. રાનીની,
પાંવરી, આદને વગેરે દુરસોએ ગાડીઆની
બુનદો ઉરાડવો જોઈએ. અંદરે તે બુનદાની
આસપાસ હજારો લોક આપોઆપ જમાવ થશે.

આપણા શ્રીઆઓમાં ફરેફરના બખ-
તાવર નામને જેમ આપનારા ધણીક પોદરાણી
એવા હશે કે પોતાની કોમ અને સહઅનની
દસ્તગીરી કરવાને પોતાની પ્રજાના આસ-
ગનો ભોગ આપવાને આતુરમંદ અને તાપર
હશે. મગર તેમની સમ્પદવતનો અરીદદાર કોણ
થવા માંગે છે તે જાણવાને તેઓ મોતાજદાર
રહેતા હશે. એવા વખતમાં ઉપર કહેલા આ-
પણા દુરાગતોએ જે કરવાનું છે તે એવું કે
અદેસ્તમંદ ધરતી પુરવો જેઓ ઉપર બંધાઈ
માતા પરસન છે તેઓના મધ્યમાંથી તેઓને
નસીઆનું વસ્ત્ર દારવાને તેઓએ છપના-
વ્યું અને એક સાદી પ્રજા જમાવ કરી
અને "પારસી વેપાર ઉત્તેજક મંડળી" નો
પોતે દેકેટરી બનવું. ખજાનથી તરીકે જોઈએ
તો પોતે છા કોઈ બીજા અદરજો ઉભા કરવા;
અને જે કોઈ આપરવાયા વગર પાછાના
પુરવો ધધાધાપા વગરના હોય તેમને ચોકાસી.
થી તથા ખાતરીથી માલ ધીરવો, દયા દુઝન
માંથી આપવી. અને તેને ધીરેલા માલને
હીસાબ તેની પાસેથી દર આઠ દીવસે માંગવો
અથવા કોઈની રીત રખેરખ રાખવી. કે-
લાક હોડો ફરીઆ તરીકે ધંધો કરવાને બહાર
પડશે. તેમને ધણા ખાતની કાંઠ જર નથી.
ધીરેલા માલ જિપર નાની જેવી રકમ કમી-
અન તરીકે સર્વો જેવી મંડળીને ગેરેરી વગે-
રેને લગતો ખરચ કરવાને બંની આપે. અમ
ખાતાં એકી પ્રજા જમાવ કરવાની તેમજ માલ
મંગાવી તથા મેવવી આપવાની મહેનત રેકે-
ટરીઓને પડશે એ ખરજ છે; પણ એકી
મેહનત તથા રંચ રોતા જિપર એથી સતાં

ખોદતાવાની મહેર અને હજારોની ફવાને
તેઓ યોગ્ય યાચે. છતાંમથી ખોદતી મહેર
અને હજારોની ફવાં મેનવે છે એટલું જ નથી;
પણ એવા અદરજોનાં જાવનાં આપણા આતમ
મેહિરામાં મુકાવનાં જોવાને તેઓના દીલ
નસીબવંત થશે. ઇઅમકેવું. (સાંધન.)

ખોદાઈ લાકડીને અવાજ હોય કે?

મકરણ ર. જી.

એમોલી તેને મુખી લાગી નહી. તેની
નર્સ પ્રમાણે, તેણીએ તેને જોડો ન હતો.
તથા તેણીની કાંઠ વિચારમાં રહેલી જાણી
હતી. તેણીની આંધ પેશ તેણીના સાધીના
બાબમાં કાંઠ દીક હતો. એથી ના હતી. તે
એ તેણે પણ મેલા પની જગાં જિપર તેણીએ
આવવાનું તો બંધ કર્યું હતું અને ખુલાસા
તરીકે એક પણ શબ્દ જણાવ્યા વગર તેણીએ
તેની સંગત તજ હતી.

દેનરીએ ભારી નીસાસો નાખ્યો. મેહિંખ-
તની મીઠામનો તેને અનુઅવ થઈ ચુક્યો હતો
એટલે હંધ તેની કવજસ કેવી હોય છે તે સમ-
જવાનું પણ બાકી રહ્યું નહી.

તેણીની યોગ્ય વખતની એમખાણની
કાંઠ દરકાર કરતી ન હતી. તે એક અપરદેસ
આંચર જાણ્યું છે અને આ આંહાકાં કરી
મજાગ છે, એ વિચારે તેનાં ગરમ લોહીના
કભાસે તેના મોંમાં ઉપર તોળાતા કર્યા. તે
મનસે બોલ્યો—"તેઓ બધે પાછાં ફરે તોહાં
મુધી અહાં જોમા રહું?" મગરેખીએ જ-
વાય વાલ્યો, "ના—ના—ના." પણ મોહો
ખતે તાપથી પુરી "અલખતાં." હા, તેઓ
અંદાજીના પાછાં જશે; હું ઉભા રહું અને
એમી રીને એકવાર ફરીથી જોડો કરાય અને

અહીં બેઠેલા તેણીની નજરે; અને મારા કરતા
દેખાવથી તેણીને પસ્તાવો લાગ્યો.

એ મને મુખીય બેઠેલું તો પાર; પણ
હેનરીએ તદ્દન એકમારેની જીંદગી ગુમરી
હતી, તેમજ કાંઈએ પણ તેની ઉપર કદી પણ
પ્રીતીથી નજર કરી ન હતી, તેથી એમીમીની
મેહિંબતને તેનું સુખનું એકપરં. મુલ સમજ
વધતી રહ્યો. એમીલી, પણ તેને મેહિંબતથી
પોતાનાં વખાણ સાંભલી ખુશ થતી હતી અને
તેણીને તેણે એસા લીધા હતા તેથી તે શર-
માઈ હતી પણ તે મોટે તેણીએ કાંઈ ખીજાવ
કર્યો ન હતો.

હો! પેલાં તેઓ આવે છે. કાણુ રસતા
ઉપર તેમનાં ઘોડાની ખૂંટીના અવાજ તેને
સંભળાયો.

આ વેળા એમીમીની નજર તેની ઉપર
પડી, તે તેના ચેહરાના ઘટમ બદલાયેલા નેહ
અચરત-પાંખી. અત્રે જાણે તેણીનીથી તેનાં
મનને કાંઈ વેદના યથ ન હોય તેમ તેને જો-
ઈને તેણીની મલકાઈ ગઈ.

સર નીચું રોખી ખસતેક જીવન ગાય
હેનરીએ આપને આમતેધર તરફ આજતી
પકડી.

તે દેવજતા ચાક તરફ ગયો, કે જ્યાં
તેની બેહિસ્તન માનવરની પેરની આસપાસ
કુલ જીવી નીકળીઆં હતાં.

તે પેર આગળ હમચ જતો હતો. તે
મનેસ ત્યજી પામતા હતા કે પોતાની મેહિર-
વારની ધારના ચક્રતા સંગેમરમરના કાજ
ઉપર કોરેલા સેખ સરફ તેના પેદરે કાંઈ દીવસે
પણ નજર કરી ન હતી. અફસોસ! હનેમા-
નનાં મરણ પછી તેની હમ્માદ પણ જનતી
ગુમ થઈ જાય છે.

ગરીબ માવતર! તેણીની જીંદગી પણ
તેની માફક બલાપામાં ગુમરી હતી. પણ
તેણીએ પોતાની બચતીનાં વખત મુખમાં
કર્યો હતો.

તે ઘર ગયો; અને જમવાના આરંભમાં
દાખલ થયો. ત્યાં ઘડો બટલર દીકાનતર
સાંપ કામ લેતો હતો.

બીનગેત ફરીને જાયું. હેનરીને ત્યાં
જોઈ તે અમલમ થયો; કારણ કે જમવાના
વખતને એક કલાકનો વાર હતો.

“બીનગેત, એક ગલાસ પાઈન આપ,
હેનરી ખુરસીની પછવાડે બેઠો રહીને તથા
તેની પીઠ ઉપર હાથ તેકવીને બાંધ્યો.

તે જઈ તેની મારજ મુઆફક કરવાને
વિષય લગાડ્યો નહી; કારણ કે સેલેજ નજર
કરતાં તેને ખાલમ પડ્યું કે તેના માતા સેલેજો
ચેહરે ઉતરી ગયેલા અને ઉઘાસ હતો.

હેનરીએ તે આસને આસત થીયો, અને
પછી, પોતાના સાદ ખુશી કાઠીને એક મગ-
જ્ય અને લાગણીવાસા પ્રથમની માફક આના-
કાની ગાય કહ્યું—“ઉહનગેત, આજ હું મારી
બેહિસ્તન માની કબરની બેઠ લેતા ગયો હતો.”

“ગરીબ બહી આ, યુરતમાન બેહિસ્ત
હોજો તેણીને,” બાવતર આંખ ચોખતો બેહો,
“પણ હું ખુશીકું કે તમે તેણીને હમ્માદ
કરો છો.”

“વાર ઉહનગેત” હેનરી પોતાના ચેહ-
રાનો રંગ બદલાતાં બોલ્યો, “પોતાની ખરેલો
જીંદગી વખત તેણીની કદી પણ સુખા હતી?
મેં તો એવું સાંભળ્યું છે કે તેણીની કુખી
હતી, પણ શું તે બેહિલેથી એમી હતી કે?”

ઉહનગેત દીકાનતર ફેરવી ફેરવી જોઈ
લાગ્યો. અને પછી બોલ્યો—“મીઠ હેનરી,
આ સંગમ પુછવાનો સુખમ શો છે? શું આજ
કાંઈ તમારી બેહિસ્તન માવતરનું આલખીવું
તમને મલક્યું હતું? ગરીબ ખીયાતી બાઈ!”

“નહી, કાંઈ નહી,” હેનરી. એક
ખાદ બોલ્યો, “પણ ધાકુંક યથ મને તેણીનાં
મરણ વિષે થયું લાગતાં માંડ્યું છે. વાર
ઉહનગેત શું મારી બેહિસ્તન માવતરના પછી
સદાની કુખી યથ હતી.”

“હવે એટલું તો ખરું,” ઉદનગેત અચકાઈને બોલ્યો, “જે મેલિંગન એક જ તરની હતી. તેણીની સેડ તરફ અતિશય કાલજી ડાવતી હતી, અને એક વખત પાણી ક્યા. પછી પોતાની પેદરકારી છુપાવવાને બાકી મેલિંગ લેતો ન હતો. બોલ પાતર તેણે દીમ્તો ના. બોલ સાહેબ છે કે તેને છું કાંઈ થોડું ખમવું પડ્યું નથી. તેની છું છંદગી મુખી નીવડી નથી.”

“શું ત્યારે કોઈએ શું ખમિયું નથી?” નરી બોલ્યો, “શું મારા પેદરની છંદગી પેક બોલવના કારણસર ક્ષમ મળી હતી?”

“હું એમ કાંઈ બોલ્યો,” ઉદનગેત યડતો બોલ્યો, “પણ મીઠું હેનરી, તમારી પર કાંઈ ખનિયું દેખાય છે. હું હોમતથી હું છું કે કોઈ સખ્ય સાથ તમા, કાતચીતને કિદાર રાખો છો અને તે પાતર તમારો સેતા જીવને આપવામાં નાખો છો.”

“તમારી કુખ છે, ઉદનગેત,” હેનરી બોલ્યો. “એમના બાદ છે કારણ કે તમોને તમામ કરી તસદી આપી છે, હું ખાલું છું કે મે ખોટું છે; પણ એ પેલેલો તમામ છેલ્લી ખન સમજવું.”

એ પછી તે બોલમાંથી બાહાર નિલ્યો અને બાકાપો કરતો રહ્યો. મેલિંગતની બમમાં તો મીરકનાર યદ્ય મુક્યો હતો; પણ સાથ હવે તેને તેની મેલિંગના મારતરનો મ તેને દહાડે બોલ્યો.

હેનરીએ મનસે એવું નક્કી કર્યું હતું જે વગડમાં એમીની સાથ તે મેકાપ રતો હતો તે વગડમાં કરીથી જવું નહી; છું બીજેગ દહાડે તે તાંદાં પછો બધા બિએ. એક ગાડનાં યડ ઉપર પોતાની આંખે મે ગમી નીચે મુક કરી બેઠા હતા.

“હેનરી!” કરી કોઈ બોલ્યું.

તેમથી એકી તેણે ઉપર તેણે એકે એમીની તેની માં ઉતરી દેખાઈ.

“તમે અહીં આં,” તે કીડકો પડી બોલ્યો.

“શું તમે મારી વડાં નહીં રાખી હતા?” તેણીની અગમ્ય યદ્ય બોલી. “હું કાલજી કે તમે મને મતવાની ઉમેદમાં આ જગાએ રાજ આપના રહ્યા હશે.”

“હાજતો વધી,” હેનરી આદેશથી બોલ્યો, “પણ તમે તો મલ્યાંજ નહી.”

“કારણ કે મારાથી ખન એવું ન હતું,” તે બોલી “અમારે તાંદાં પરાણા આગ્યા હતા અને તેમની પરાણાગત કરવાનું કામ મારા પેદરે મને તાકીદ કરી સોંપ્યું હતું.”

“મં તમારો એક પરાણાને દીઠો છે,” હેનરીએ યદ્ય કોને તાકીદો પુર્યો.

“તમે જે દીઠો તેનો સર્વથી મોટો ગમાર હતો,” એમીની બોલી. “પણ તમો હવે બધા પલાછો. અને મુકે મુકા, હું હવે કીડગ યદ્ય.”

“દરમુજર કરવો,” હેનરી બોલ્યો. તેનો તમામ થક દુર થયો. પણ એમીની જરા બધાં અગ્રવી પાછા હતો. પોતાના આગકે તેણીના એકીન તરફ થક બેરલા વિચાર દોડ્યા તેણી તેણીની તે ઉપર ઘણી યુક્તે યદ્ય.

“મને દેટલું ખમવું પડ્યું તેની તમને જરાએ ખબર નથી,” હેનરી તેણીને કમરમાંથી પકડી બોલ્યો.

તેણીએ તેના મેલિંગ તરફ નજર કાઢી અને તેણીના યુક્તે ઉતરી ગયો. તે એકેડે તેણીને ધણો ખુબચરત કાગો. તેની અથમે તેણીનું દીઠ તેની તરફનાં એકી કીધું. પણ એ પાતની તેણીએ તેને ખબર પડ્યા દીધો નહી.

“પણ એવો કડગો વિચાર મારા બાબમાં લઈ જવાનું તમને કાંઈ કારણ હતું નહી,” તે બોલી “હું કેઈ તરફ એવી અગમ્ય ખનું નહી, અને તેમાં વિશેષ કરીને—”

“વિશેષ કરીને કોણ તારું?” હેનરી બોલ્યો.

“વિશેષ કરીને મારા મિત્ર સાર કદા
એવું કરે નહીં.” એમીલી બોલી.

“તમારો મિત્ર?” હેનરી બોલ્યો. “તમા
બાલકાવેલા તેણીની કમર ઉપર તેનો હોય
ધીસો યથો.”

“ત્યારે શું તમે મારા મિત્ર નહીં કે?”
તેણીએ નિરદાયપણે પૂછ્યું.

“હું તો કાંઈ વધારે મમળું છું.”
હેનરી નિરાશ બની બોલ્યો, “હું તો લગભગ
વધારે કહેવાઈ.”

“મિત્ર કરતાં અધિક તે શું કહેવાઈ?”
એમીલીએ લગભગને છકર આગમન ચત્તાની.

“શું હું બીજો કોઈ નહીં કહેવાઈ?”
તેણે પૂછ્યું. “કેમ, પેલી ગુમીએની તમને
કાંઈ લગ્યા નથી? શું ત્યારે તમે તમારા
બધા મિત્રોને બોસા આપો છો? બોસ, ખારી,
હવે અરેબર કહીને કે હું કોણ તારો થાઉં.”

એમીલી હાથેશ કરતાં આ વખત વધારે
ચરમાઈ ગઈ અને કાંઈ બોલી નહીં.

“બોસ ખારી હું કોણ થાઉં?” હેન-
રીએ તેણીને પોતાની વધારે નજીક એવી
દાખીને પૂછ્યું. “તો તું પિતે નહીં બોલ્યો
તો હું પોતે તેનો જવાબ દઈશ.”

“નાના,” એમીલી હેનરીના હોઠ
ઉપર હાથ ધાંકી બોલી.

“હીં ત્યારે હું શું કહેવા માંડું” તે
તમે મમળો છો.” તે દમને ચુપચુપે બોલ્યો.

“હું ખચોતે કસી કહું છું કે હું કાંઈ
જાણતી નથી” એમીલી બોલી. “હવે મને
ઝાડું થાય છે બોલી ના કરો.”

“એટલામાં એવું ઝાડું કેમ થયું, હ-
મણાતો કાંઈ જવાની તમને જાવાવન ન હતી.”
હેનરી હસતો અને આશાભરે પુછી યતે
બોલ્યો. હવે જનાં રહેવાની એવડી ઉચ્ચતા
કેમ આગ્યાં. કદાચ જો હું તમને કહેવાં
માણું તે જાણવાનો તમારો મતમળ નહીં હશે.

“નહીં.”

“હું હવે કેવી મીઠી છોકરી. હવે હું
તને કહું છું કે હું કોણ થાઉં.” ખંડાખંડ
તારી આંખમાં મારી ખારી—હું તને આંધું
છું અને કોઈ બાળ્યવંત, દીવસે તારા ભર-
વાર કહેવાય.”

તેણીએ એકેરે તેની છાતી ઉપર સં-
તાપ્યો; પણ તેણે તે જગ્યાએથી હંચક્યો, અને
જંધારે જોડું કે તેણે બાંધેલી આથા વગર
પાયાની નથી ત્યારે તેણીના હોઠ ઊંપર તેણે
બારે હેનરી એક બોસો લીધો—એ રવેશ
તેઓનું એકમંત શાપ અદરાઈ થયું.

અગર એક શબ્દનું તાંદો તે વખત આરી
બનવું નયતે તો થયું કરીને તમા વચ્ચે સમજું
હીં ગાલતે. તે શબ્દ હેનરીના પીત્રાઈ રાલ્ફ
બલકડર હતો. તે હેનરી અને એમીલી વચ્ચે
થયતી આજખાણને કેટલેક દહાડે પોતાના
કાકાની મુજાકતે આગ્યો હતા. તે પીત્રાઈ અને
હેનરી બંધને ખારમાં વાંદ્રમાં હતા. જે દીવ-
સથી તે પીત્રાઈ જામર જોખળી ધારમાં આગ્યો
તે દીવસથી હેનરીનો તેની તરફ દેશબાન
કાંઈ એમીલી જોખન થયો હતો. રાલ્ફની
આજમજણ ઉપરથી પણ એવું જાણ્યું હતું કે
તેનામાં કાંઈ કપતની જરે બાજેમી હતાં. તે
તેની પગવાડે એરી સાંપતી માલકં થઈ બાગો
હતો.

હેનરી નયતે એવું ઇચ્છતો હતો કે
તેનો પીત્રાઈ તેના ધરમાં આપે નહીં તે સાથે
પણ તેમ ઇચ્છવાનું કારણ નેહિતે પોતે પાંચ
જાણતો ન હતો. તેનો પીત્રાઈ હમણાં તેની સા-
થે તેને ગમતી આજ અજાયતો હતો. તેઓ વચ્ચે
કોઈ દીવસ પણ કચ્છ્યો. યથો ન હતો. તે
અસાધ્યની રાલ્ફ તરફ અનિશ્ચયથી જોતો
હતો અને જાનિયમાં પણ એવું પોતે સાલે
એરી સાંપત રહેતો હતો.

એમીલી અને હેનરીનાં રોગના મેલ-

“તમારા બોલવામાં કાંઈ મતલબ છે વાં.
મને તે હું જાણુશા વગર રહેવાનો. નથી,
રેન્ડર બોલ્યો! “બોનીદે આ એકદમ એ શું
વાત છે.”

“પણ, કાકાજી—”

“બસ તું જે જાણુતો હોય તે મને
સાચે માણુ કહીદે.”

“કાકાજી મને માફ કરો. મને કાંઈ
પ્રહોના. મેં જે કાંઈ તમને કહ્યું છે એવું
ધણુંજ છે.”

“માણું હોય કે થોડું હું તો ખબર જાણુ
જાણુની બોલોસ કરજી.” રેન્ડર, પોતાની લા-
કડી વડે જમીનમાં નાક પાડતા બોલ્યો.

એક પીના જે પોતાનાં ફરજંદને અં-
તર્યંત માહિતો હોય તેને પોતાના ફરજંદની
ના ફરજાનીથી નેકથું હમ લાગે તેનાં કરતાં
જીઆદ દુખ રેન્ડરને લાણું હોય એવું જા-
ણુથું; જો કે પ્રત તરફની ફરજ તે મુલ સ-
મજતો ન હતો.

“ખરું એટલુંજ છે.” રાહુ બોલ્યો.
“મેં હેનરીને એક સ્ત્રીની સાથ જોડેતોમાં
હોય છે. તે સ્ત્રી આપણી પડોસમાંજ રહેછે.
તેઓના બાણમાં જે કાંઈ મેં જોયુંછે તે ઉપ-
રથી એટલું જાણુકલ કરી ચકુછું કે તેઓ એક
મેકને વચન આપી જોગાઇ ચુકાંછે.”

“તે કોઈ મીસકીન દુકલી હશે.”

“નહી કાકાજી, એક તેવી નથી લાગતી”
રાહુ બોલ્યો, “તે એક પદસાવાલી સ્ત્રી છે.”

“હા!” (હવે રેન્ડરનો ચહેરો જરા
ખીક્યો.) “જસારે તું એટલું બધું જાણુછે ત્યારે
તને કાંઈ વધારે ખબર હોવી જોઈએ. વારં
તેણીનું નામ તો કહે?”

“એનીલી ફરફેલ.”

“ફરફેલ! ફરફેલ!” રેન્ડર બોલ્યો.
એ બાલતાજ તેના ચહેરા ઉપરનો રંગ જઈ
યઈ ગયો. “તેણીના આપતું કીડનીઅન નામ

તું જાણુ છે, વારં? હું ધારછું કે તેણીને
આપ જાણુતો હશે?”

“જાણુતો! હાજી,” રાહુ બોલ્યો
વીકસન ફરફેલ તેનું નામ છે. ગામડાંની પેન
તરફ તેણે થોડુંક થયું એક ધર, વગાવું લીધું
છે. તેને ‘ગ્રોફ હોલ’ કમી કહેછે.”

“વીકસન ફરફેલ!” તે ધરડો માણુસ
બોલ્યો. તેના ચહેરા પાછો જઈ યઈ ગયો.
“મારે વીકરે તેની દીકરીને ખરેખર અરે તે-
મને ખરેખર જોઈ તેના કરતાં મારા વીકરાની
લેય. માર પગ આગળ પડેલી જોઈ, તોજ
ખરો. સામાન છે રાહુ તે મારી એક એવી
વારો બાળવી છે. કે જે હું કદી પણ જીવીશ
નહી. જા આ તું જાણુ; હું એકલો ફરજા
માંચું.”

“અચીત, મહિબ.”

રાહુ તાંહાંથી ગયો અને રેન્ડર
જેતાખ ખાણની બારીની “સહાર બાગમાં એ-
કલો ફરતો રહેયો. તે ધરોજ ગુસ્સે હતો. પ્રત
મહિબતતો કેવારની તેનામાં મુકક ગઈ હતી
અને હવે તેના જીગરમાં પ્રત તરફનો જેરી.
ધિકારે ધર કીધું. (સાધન)

પેરેબોલ પંચી.

મકરણ ૪ થું.

વેનનતાઈનનાં પ્રત. મીટીંગવાલા એરજમાં
અપાંખી અને લંડનની પધરામણી.

“કોણને કાનીએ કોણ કમખખત હાર્યમાં
નહી આપવતી!” એક પંથો જાણુતો સીધું
બોલ્યો. વધી કોઈ ખરખર હરકું; અને
આ વખતેના હસનામાં તો આખી મંડળીએ
ભાગ લીધો. જેના મીપાઈઓનાં ફાકેનાં દોર

ધામ અને પછાડથી લોકોમાં હસાહસ આવી રહી. "તે નીચ જીવડા," મેઝર બોલ્યો. "આ ઘોરડામાંથી તાર કાઢ કેમ નહી કરતો"

"મને કાંઈ છેરો ના!" વેલેનટાઇન બોલ્યો, "મને કાંઈ છેરો ના, એટલે હું દપત પડીશ." એ બોલતાજ ત્યારે કાંઈ બેસુધ થઈ પડ્યું હોય તેની કીકીઆરી સંભાળી, હવે તો સીપાઇઓની ખાતરી થઈ કે ખમ તે જુધીઆ બેસુધ થઈ એટલે તે જરૂર પકડી વાની એ રીતે સુસ્તાક થઈ તે તરફ ધસાડે. કીકો પણ વલી આત બન્યા. આખરે મેઝર બોલ્યો, "મરવા દેવો રાંડને; મરવા દેવો," ત્યારે સીપાઇઓ નોખુડ દીલે જતા રહ્યા અને પાછું આંત થઈ ગયું.

મીંડ કીદલ—ફશમતની નીચ ધુકતી—(નહી, નહી! અને મારે હાસહસ)—હું પાછું કહું છું અદરથી કે—

"તમે કાંઈ મુરખા છો" વેલેનટાઇન, કાંઈ ઘોર તરેહનો આદ કાઢી બોલ્યો. આ સાંભળી વલી "હમેકે હમેકે, ખાંગોય, ખાંગોય"ના લોકોએ પોકાર કીધો.

મેઝર—હવે જે કાંઈ હરખત કરશે તેને હું જરૂર પરીદેલ કરીશ.

વેલેનટાઇન—તારી તાકાત નહી, જુધા.

મેઝર—એ કાણ, એ કાણ બોલ્યું. હું તરત જાણવા માંગુ છું કે એ એવો કાણ છે કે આ રવેયે કરવાની—"

વેલેનટાઇન—હીમત કરો.

મેઝર—હીમત કરો, હા હીમત કરો છે. કાંઈ શખસ એ મંડાલને દેખાડી આપ્યું તેને હું રૂપ આપીશ. આ પતે પહોંચશે એ" એકમેક તરફ તગીતગ નોખું અને મધમધી અનવચનીમાં ગીરફતાર થયા. મેઝર વલી ઉત્તો થયો, અને હવે આસને સાદે બોલ્યો "અદરથી, ખચીત આ તદન ધરમ બરેહું છે. મારા આદવા અનુભવમાં આગળના જાનવા

સાથ જાણી મરખાવા જેવું કાંઈ કાલે કાંઈ બન્યું નથી. એ કાણ હશે!"

વેલેનટાઇન—જોનાધન સંપાલ. તેવું જ, પોતે છે.

મેઝર—અમરનો, તે પણ નહી, નહી; મારી ખાતરી છે, મીંડ સંપાલ—

જોનાધન—હું, ખાતરીથી કહું છું. મેં કાંઈની હરકત કીધી નથી. હું સોગંદ લઈ કહું છું. જે કાંઈ માર નામ દે છે તે પોતે કાંઈ ગીબંતખોર છે. તે કાંઈ અદરથી જણાતો નથી; અને હું એ તેના મોહિંપર કહું છું.

મેઝર—અનખતા. મારી ખાતરી છે કે એ કાંમ તમારું નથી. પણ હવે આગા છે કે તમે લોકો આપણું કામ મસાવા દેશો.

મીંડ કીદલ—જે હજુર પુત્રી ઉપર જ હતો તે પાછો બોલવા હશે.

કીદલ—આ તક કાઢતું દીલ દુખાય એવું. હું બોનવા માંગતો નથી. પણ આટલું તો બોલવા દેશે કે કાંઈ શખસની વર્તણૂકથી મને ઘણી મેરત ઉપજે છે.

"મીંડ મેક્કેવેલની," વેલેનટાઇન આ વખતે અધગર મીંડ કીદલના જેવા સાદ કાઢી બોલ્યો.

"શું મારું નામ?" એક હીંગલો શખસ બોલ્યો. "હું મારો બચાવ કરવાને તમે લોકો ખાસેથી માગી લઉં છું. મીંડ કીદલ માર નામ જુવથી જણાવે છે. (સામાસ) હું તેને તેવું બોલવું પછું એવવા કહું છું. (સામાસ મેક્કેવેલ) જે કાંઈ મારે કહેવું છે તે એજ કહેવું."

"પ્ર" એક ગવિદો છે, બેલીન સુજોયુ-ગો, "મેક્કેવેલની બચાવર પછાડે આગળ નાંખી વેલેનટાઇન બોલ્યો.

આ ઉપરથી મેક્કેવેલ અતોચય ઉસકે. રાઈ ગયો. તે ફરતો ચતકતો પોતાની પછાડે ઉચેલા એક શખસ તરફ ધસ્યો. તેની ઉપર તે ખરેખર ચક લઈ ગયો. તે તેને એનખતો હતો, તેવું નામ એ આદમ ખમ કરી દણ. તેણે તેને

ગરગામાંથી પડ્યો. પાસે હતેના લોકોએ ખુલ્લે ખુલ્લું બેઠેર કાંઈ કે મીઠું ખુલ્લું તલન બેઠા હતા. પણ તેણે તેમનું મોં નહીં. અતઃ સીપદ્યો તેને હચકાને બાહરે એક દેશમાં મુકી આપ્યા.

હવે મેઝર સમજ્યો કે આથી ફરીને લોકો બાપ સારી અચર થશે. તે બોલ્યો કે આવા ફેરથી કોઈની શખ્સ ફરીથી હરકત કરવાની હીમત કરશે નહીં. તેણે મીઠું કીદલને આગળ બોલવાને હાથપડે ધસારા કીધી, એટલે તે અદસ્ત ફરીથી બોલવાને વારતે હોતી થયો. તે બોલ્યો. “અદસ્તો, ન બોલી શકાય એવી કોઈ શખ્સની—”

“ખલ્લેતની!” વેલતનાઈન બોલ્યો.

“ચુપ” એમરે ચીરગાઈને એટલા નોરથી પગ આડાડ્યો કે આખો માંચરો ધૂણી નીકળ્યો.

કીદલ—છંગાંડની નજર, નહીં એક હાથ નહીં પણ આખાં હરિયાની નજર—”

વેલતનાઈન—એથીઆ, આફરીકા, અઝરીકાની નજર.

કીદલ—તમ બાપ છે. અને હું કહેવાને અકિતવાત છું કે કાંઈની વધારે—

“હમ્બા તરુકું” વેલતનાઈન એક પલખ પર ને નજલીકમાં ઉભેલા હતા તેને સાદ કાંતે બોલ્યો.

મેઝર—તે આદ્યો! આ કેવો લી નરસ્તી ભરેલો દેખાય આપણમાં બનતો નાહ્યો છાંચે. હું પાછું કે કોઈ મને મજાત થશે? (“અબબત, અબબત” તા મોઠા પોકાર.) ત્યારે હું તમને ચોરેથી, હીંગતેથી, બાર મુકીને, અને વડી જેટલી મારામાં આંકાકો છે તે સુધી આંકાકીથી માંગી લઈ છું કે તેમ કેરો. (“અમે કરશું, અમે કરશું!” “તોરી પકાવાઓને ધુતમાં રાખવો.”)

એ રોયે આઠલા મુઠી કામ આજવા

પછી મેઝર સોલેષે મીઠું કીદલને બાણીયું કે નો આવોનું મામલો. માણું રહેશે તો કામ હવે સરકાવાની ફરજ, પડશે; અને મીઠું કીદલને તેનું બોલવું વાળી બાણીયાથી સોડના બારે ગોઠાટની વડે પોતાના ભાષાનનું સેવર નીચલા શબ્દમાં આપ્યું—“અદસ્તો, મારું બોલવું સાંભળવાને ધર્યા નથી તો હું હુકમાં મારા મિત્ર મીઠું સ્તોતનું નામ તમો નજલીક મુકવાને માંગી લઈ છું. એક કમીશનર તરફ મીઠું સ્તોતનની બરોબરીએ મનવો મુશકેલ છે.

એ મધુનો નીકલતાંબર “લીબરત” તોડી વાલાઓએ પોતાની ખુશાલી બાણી; અને તેમની પ્રિયેતી “તોરી” પક્ષ વાલાઓએ “હીસ હીમ” કરી મુક્યું.

ત્યાર પછી મીઠું મેક આપરલીંગ કોઈ મીઠું સ્લેબનું નામ આપવા ઉડ્યો. મીઠું સ્લેબ “તોરી” પકાવાનો હતો; પણ આપરલીંગ નવો સ્લેબ વિશે કાંઈ બોલવા બંધા હતો. તે વાગ વેલતનાઈન બોલ્યો, “હવે મારો આપણે એનો બદલો લેવાનો છે, હવે આપણે કાંઈ લેવો નોઈએ.”

“અદસ્તો.” મીઠું મેક આપરલીંગ બોલ્યો.

એ તમો ખરા ધનસાન હોવાનો દવેથી કોઈની અકરોલ “લીબરત” ને બોલાવા દેવો ના!” વેલતનાઈન બોલ્યો; એટલું સાંભળતાં “લીબરત” તોડી વાલાઓએ મીઠું આપરલીંગ ઉપર પોતાનો ઉભરો ઉતાર્યો, કારણ કે તેઓ એવું સમજ્યા હતા કે તે મીટીંગમાં ને તોફાન મચ્યું હતું તે સમય “તોરી” વાલાઓએ કર્યું હતું.

“અદસ્તો—અદસ્તો—અદસ્તો!” મેઝર અચ્ચકી અચ્ચકી બોલ્યો, “હું તમને તારી:

છ ઘરેલુ પારસાનેટ (સાંચ સબા) નો ને તારાં મહિયું એક છે.

કહ્યું કે મારું સાંભળો. હું તમને બહુ જ
થઈ કહ્યું કે હવે ચુપ રહો. (આરદ્ર, આર-
દ્ર! પ્રચુપ, પ્રચુપ!) ખોરા ખાતર દુન્યામાં
એવું ના આશકાર થવા દો કે આંત્રેયોં સુધ-
રનાં વિદ્યા તેમજ કળા કલ્પશબ્દવાળાં શૈલેરમાં-
હેલાં પોદો અનુની, બુબખ, મુખ, અને ધેલાં
છે. (સાંભળીના પોકાર.) થું હું કાંઈ જ ખી-
મદમાં ગણાતો નથી કે? ("સાંભળો બાઈઓ
સાંભળો" ના પોકાર.) નો આ મીટીંગમાં જે
હું પહેલી પુરથી બપર બેઠાં તેના દરબ-
બનો મોતી કાઢી રહેશે બલવવાનો કસર
જ કીધો નોંહોત તો, આજ પત્રે એ મંડી
હું બરખારત કરવામાં લાવતે. અમર હું હમ-
ણા બરખારત કરું તો કાંઈ પણ એવું યુમાન
લઈ ન્યા બપર રહે નહી કે અમર હુઆ-
ઓના ફાદથી ખીદીને કોંકરો હમા ગભરાશે
છે. હનસાફ, ફક્ત હનસાફની નોક ખાતર
નો આપણે આગલ કામ સલાવવા મંગીએ
તો તેમાં હવથી હરકંટ થવી જોઈએ નહી.

અમરના આ સુભાષિત બોલવાથી લોકોમાં
તદરામ મોડો અને આખી મીટીંગમાં ચુપ-
કીદી થયેલા. મીં એક આંખરત્રીંગ પાછો
હકો, અને બાલ્યો "હું આપણા રાખુડું કે
મુઝી વર્તણુક અંતેને મજા પડે એવી છે."

"માવ "તોડી" પત્ર વાંચાઓનેલ તે
દે છે!" વલેનતાઈને બોલ્યો.

"અરે જોદા!" અમર હાથમાં હાથ
બાંધી ધોડો ટાંચી બોલ્યો—"હવે હું અચીત
કહ્યું કે જે કાંઈ એક કષ્ટ પશુ વ્યમાં
બોલશે તેને પુલીસના હાથમાં આપીશ."

વલેનતાઈને આ વખતે આંખે જોરડે
"હા! હા! હા! જાહેર" ના પોકાર નાખ્યા.
તે સાંભળી અમર સાહેબના હાથમાં બાલે
વિજાલીના આમંત્ર આંખોં હાથ તેમ જ મોં-
કોને બોલ્યો "એમજ છેવી, હવે ત્યારે અ-
ગલાદા તમે તમારી કરવા બંધીશો."

કોઈમાં સીંપાઈઓ આંખરડાની વચે-
વમાં બદમાશોને પકડવાના હેતુથી આવી ઉભા.
હસવાના મોટા અવાજો તો નીકળ્યા કીધા;
અને બાંધાં બાંધાં તેઓ બધા ઉભા રહે તોંદાં
વાંદાં તેમની વીક પછવાડેથી તે નિકલે. તેઓ
ખીઆરા આણીગમથી પેલી ગમ દોર ધાગ
કરવા કંટાલી ગયા. તેઓ એટલાતો યાંકા
ગયા કે તેઓનાં મોંદાં ઉપરથી પરસેવાન
રેલા ટપકતા હતાં. તેઓ પગ આક્ષતના હાથ
હાલવાના, સુકો ચુમાવના, અને પોતાની પાસે
બેનિલાઓ તરફ યુરસાની નજરથી જોતા હતા.
કોંકરો વારે પાછી હસાહસનો, સોહિર હકો,
અને એમર સાહેબે તમને ફરીથી તાકીદ
કરી એટલે વચી ખીઆગ ધકકા સુકી તથા
હારમારમાં પડ્યા. આટલેવત જીવપરે આવી
બંધને તેઓએ કોંકરો પશુ પકડી કાઢવાના
ખુંડો કસાવ કર્યો, અને કાંઈ મીં લીમ
નામનો એક આખરદાર પદરખાણાવાલો તેમ-
ના યુરસાના રાપાટામાં આવી ગયો. તે ખી-
આરે સીંપાઈઓ જે લાલા ધકકામાં પડ્યા હતાં
તેથી રમુજ મેલવતો અને હસતો ગાલમ
પડ્યો હતો. મીં લીમે પોતાનું નિરદોષપણું
વજાવ્યું; પશુ તે કોંકરો પાસે તેઓએ તેને
હમતાં પકડ્યો હતો; અને તેટલાજ મુદ્દા ઉપર
થી તેઓએ તેને દરજાનની ખાદર ધસડી
લઈ બાંધને તેની ઉપર નોંરે વાપડ્યું.

એવાએથીમાં મીં લીમનાં કપરાંના
કુકરે કુકર થયા હતા. લીમ આરડા પોકાર
પુરીથી વળે પશુ "હોખરલ" ટોલીવાલાઓએ
તેમ કરવા દીધું નહી. તેઓ તેની મજા દો-
ડ્યા; અને આગમાં તેમ રડવા વલેનતાઈને
એક આંખને "લીખરલોને ખાદર કાઢો"
અને વચી ખીબ સાદે "કનકરવેલાવેને મારો
લાવ" કરી પોકાર મચાવ્યા; જેથી ત્યાં ફો-
ફટ, સુકી તેમજ લાકડી વગેરેના સપાટા અથો
અથ આકવા ઝગા, અને યોગ વખતમાં ત્યાં

એક ગોઠું રમખાન મચી રહ્યું. એમ્બરો.
એક બીચી તેખમ ઉપર મહીને લોકોને વારના
લાગે.

ગરીબ ખીચારા ચલેનતાંઈનના અવાજ
ની હવે વધારે નજર રહી નહીં. તેની મદદ.
વગર કંઈલોકોએ જો બારે સોહાર કરી મુકે
હતા. તે હવે એક ઉચા માચરા ઉપર મહી
બીચી એટલા મારે કે લોકોની માગમારી તથા
કચરાકચરીમાંથી સહો સહામત રહે અને કે
તાંઈથી મદદો દેખાય પેતાનાં જોવામાં લાગી
મનને રમુજ આવે. હવે ખેલેલીજ પેલા તેને
જાણ્યું કે લોકો ફક્ત રાજકુમારી બાબત ઉપર
જુદી, જુદી ટોલીમાં વહેવાર થયે. પોતાનું
કામ તરતરની હામાં રાખવાને બરો હાથે
લાય અપામથી ઉપર આવી ગયા હતા. મુ-
કીના જરાય કોઈ દુશ્મન ઉપર અપામવાની
મતલબથી ઉચકાતા હતા એટલુંજ નહીં પણ
પોતાના બંધોય ખાતર જાંઈ પડે તાંઈ અ-
ભાવવામાં આવતા હતા. તેને ઘણી રમુજ મલે
એવું એ જોયું કે એક જગા ઉપર કેટલાક દે-
શીઓનો જમાવ થયા હતા. તેઓ ખીચારા ગો-
તાની મોટી દુખને લીધે એકેક સાથ જમ અને
તેમ સંક્રમણને કોળા હતા. ખીચ ગમ લોકો
પુનપર આવી લડતા હતા. કોઈના નાકનું
ટોકાણું નહીં, તો કોઈની આંખ, તો કોઈના દાંત
ઝેપ હતા. કોઈની દહાડીના બાક એક ગમથી
ઉખડી ગયેલા તો કોઈનું ગોઠ લોહીથી
લાલ રંગેલું દેખાતું હતું. કોઈ ધૂતમાં પડી
પોતાનાં અપામમાં જે કોઈ નજરેક આવતું
તેને હાથ રાખેલા પગથી લાત લગાવતા હતા.
કોઈ પુનપર આવી સોહાર કરતા તો કોઈરજ
ખીતે અને દુખના પોકાર મારતા. જોયેથી
ઉકાધ નહીં મકાઈ હતું તેઓ ગળંગડા, લાત
ફેંકતા, અને પડ્યા પડ્યા બંધોય મારતા હતા
કેટલાક લોકો જેઓ બહાર નીકળવાને શક્તિ

વાન યથા હતા તેઓ લશ્કરી મોક નર
દોરી ગયા, અને સાગવાંચાઓને ખમર આપ
તાંઈથી તાબરતોળ મોટ રવારોની એક ટુકડ
એક માછરોત સાથ ઉપડી તોફાનવાદી બગ
ઉપર આવી લાગી. હવે પેલા લાલના દરવાજ
મળ્યુત બંધ હતા. મોહલા તોફાનીઓએ
તેમજ બંદરના લોકોને મુજ પડે નહીં કે
કેમ બંધાડવા. મીંઝ આતરદે ને પેના માછ
રોતનું નામ હતું તેણે બાદશાહના નામમાં
દરવાજા બંધવાને હુકમ આપ્યો. તેણે લશ્ક
રને આંદર દાખલ થવા કહ્યું; પણ મીંઝ કાંપ
સેનદ ને પેલી ટુકડીનો વડો હતા તેને એ
ધરમાં લશ્કર લઈ જવાનું કીક લાગ્યું નહીં તેથી
તે પોતે પોતાની સાથ ત્રણ સીપાઈઓને લઈ
આંદર ગયો. દરવાજા આગમ ને લોકો બીબ
હતા તે સીપાઈ કોઈની નજર તેમની ઉપ
પડી નહીં. તોફાનીઓઓની નજર પોતાના
અપામમાં પોતાના હરીફો ઉપર ચાકાસીથી
રાખેલી હતી. પેલા મરદાર રંનમીગડું કુક-
વાને હુકમ કીધો કે જેના અપામથી લોકો
ઉપર જોઈતી અસર થઈ.

“છોડો, તમારી બંદક છોડો, સીપાઈ
ઓ” આલદરદે માછરોત બોલ્યો.

પેલા બહાર અમલદારને હમયું આવ્યું
અને તેના હાથ ફેલવા સીપાઈઓ પણ એકેક
તરફ આંખના અલકારા મારી પેલા આકરા
માછરોતની દુસી કરતા હતા.

“અરે બાદશાહ” માછરોત બોલ્યો,
“કેમ સીપાઈઓ તમે સાચી બાંહેધી? બાદ-
શાહનાં નામમાં હું તમને ફરીથી હુકમ કરું
કે આ અપવાબોરોને દાર કરો!”

કેપલેનદ પોતા ઉપર દરેકની નજર
પડેલી જ્યારે જોઈ ત્યારે તેણે પોતાની ચક-
ચકીત સમક્ષીર ધમકી દેખાડવાને સાર હવામાં
ફેંકી અને પછી દરવાજા તરફ તેની આંખી
કરી લોકોને બાહાર નિકળવા ચેતાવ્યું; જેવા

જીંદગી તરત ખતમ થાય છે. એક આદત આપણા કેટલાકમાં ધણી ખરાબ જણાય છે. તેઓ ભીના જોડ કે જુત પહેરવાને આચર કરતા નથી. પણ તે ખચીત ખારે નુકસાન કારક છે. ભીનાં જુત કે જોડ પહેરવાથી ધણાં સાક ખીમાર પડે છે, અને કેટલીક વેલાં તો એ ખીમારી એટલું મોટું રૂપ પડે છે કે જેથી જીંદગીને જોખમ પડે છે. અને તે સંબંધી માત્ર પગનાં રસણાંની મંબાનમાં મક્કલતી રાખવા-મીઠા નીપજે છે.

પક્ષીનો એક માલો.

ખાતરાઓના એક લીલા જુમખાની માલે, નાપણી એક ચક્ષીનો માલો હતો. ચક્ષુકતાં હતાં તેમાં ઇંડાંઓ તણુ, સરખી મુરતનાં ને પૂર્ણ-ખલત.

એક છોકરા તે રસ્તેથી યતાં પસાર, ઘરકુ જવાં તે ઇંડાં જોતાં વાર. મહડયો તે માલે, ને લંબાવી હાય, જમકવા મથો તે ઇંડાંઓ તણુ.

જે ચક્ષીની હવો તે ઇંડાં મીસસ, તે ચક્ષીએ માંધો એક દુખનો પોઝર, સર્વો એવામાં તે છોકરાનો પગ, ઇંડાં વગર પડ્યો તે જાંધે મસ્તક.

પેરો તેનાં મસાકમાં અનિવારિયા પાહન, લીધો તેણે તરત તે છોકરાનો જીવન, મરીગડી તે ચક્ષીને કરવા મથન, લીધો રમે એક જીવ, ને જ્યાંબ્યા તણુ.

ન. ન. પી.

*રખ—ખોરા.

અમીર બચ્ચો.

યાને.

સેરનાં બચ્ચો સેર.

મકરણ ૧ લું.

આગસ્ટ મહીનાની ૧૩ મી તારીખ.

૧૯૯૨

લક્ષ્મણગાંના વજીરાની પડોશમાં જીંદગી ઠપલાના એકાંત રૂઢે-માનત-પરનાસે નામના માલોજીમાં એક ગંભીર હવેલી આવેલી છે. તે મધે ધખખ થવાના લાકડાંના દરવાજાને લોખંડા સાપડાથી મજબુત કરેલા તથા તેમને માલિ પથરની કારનીસ કાઢેલી છે. અંદર ધખખ થતાંજ કમખાડે-હમાં દરવાજાને રહેવાનું ધર પેહેલ પેહેલું આવે છે. તેમજ તે કમખાડે-દગી તણે બાજુએ તમેલા તથા ખીજા મકાનના વગેરે છે, અને તેને ખીજા છેડે દરવાજાનો તેમજ માલોજીના બરાબર સાંચે થેવડી સીડીવાડી માટી હવેલી આવેલી છે. તે હવેલીનો દરવાજો ધણો ઉંચો તથા તેની માટી પાચીની લાંબી હારને લીધાં વીનીવર છે. તે હવેલીમાં નકસી કાંમની કાંઈ કસુર જણાતી નહી. પેચીસ ચેહેરની ધણીખરી ભપકાદાર ખાનગી ઇમારતો ધણીજ રાનકદાર આવેલી હોય છે. તેઓને ચોટા મોટા ચોક અને ભપકાદાર નકસી સાચના દરવાજા હોય છે. ઉપર કહેલા રૂઢે-માનત-પરનાસેના મો-હોજીમાં અચલ એક વખત ફરેન્ચ ઉમરાવા વસના હતા. હાલમાં તે મોહોજીમાં માંહેલાં ધણાંક ધર છુટાછુટા-માલામાં ભાડે આવેલાં છે; તથા કેટલાંક હોટેલ તથા મોરદીંગ સંકુલ તરીકે વપરાય છે.

ફોર્મ-સેન્ટ-જર્મેન નામના લોકો જ્યાં ઉમરાવ લોકો વસતા હતા ત્યાંની ઉપર કહેલી હવેલીમાં વસેલી નામનો એક

“ચોર મુઓ ! પાણી તમે શું કાઢું ?”

“હું શું કરી શકું પ્યારી. પોહારાગી-
રાએ મને ગાડીમાં દાખલ થવા દીધા નહીં;
તેથી હું તોલાંમાંજ રહેવા તે કાંઈ કાંઈ ઉપર
કીના લેવા આવતો નહીં પણ માત્ર જોવા
આતર.”

આટલું જોલી મારકવીસ પોતાના નાના
બેટા તરફ દ્રશ્યો. તે નાનકડા મુઠો મુઠો ને
કાંઈ મારકવીસ વાત કહેવા હતા તે અથલ
ધીઆત ધરી ઉત્તરથી આંબલતા હતા.

“બેટા મારકવીસ,” મારકવીસ, તેને આ
ગસ જોવા જોડ્યો, “જો શખ્સે રાણીને અપ-
માન કર્યું તેની પાસે વું ઉઠા હતાં તે વું શું
કરતે વાઈ ?”

“છોકરા લાજ બની ગયો.”

“હું શું કરતે ?” તે છોકરા તપી જઈ
પુસ્તકમાં જોડ્યો, “હું શું કરતે ? અરે મારી
નામ જો તે વખત એક સમયીર હોત તો હું
જાહેર જગ્યાથી ચીરી નાખત, હાં.”

આ જોડતી વેળા તરવારનો હાથ તેણે
દેખાડ્યો.

“ડીક, અને તેને મારી નાખ્યા પછી ?”

“તેને કતલ કરવા પછી ? પછી તો
આપણી બંદાથી રાણી પાસે જતે અને
પુત્રીની રાજ લઈને તેણીને દસ્ત બોલી
કરતે.”

ઉદાસ મારકવીસ પોતાના બાલકની આંખી
હીમન જોઈ મુઠમાં હસ્યો. તેણે તેના હોત
ઉપર જોતા હીંકા પછી તેને કહ્યું, “જા બેટા,
જાને રમ, લગવંક સમયીર બાંધનાં તને
હજીર ધણાં વરસ નોંધીને તોપણ આટલું
ધવાર રાખતે કે તબવાર વાપરવી છે તે ફક્ત
નોક અને ધતસાફ ખાતરજ.”

ખાંડો મારકવીસ પોતાની મોહરસર
આથ વાતમાં મથમુલ થયો; અને છોકરાં પાંખાં
બારી આગળની પોતાની પુરખી ઉપર જઈ
બેઠાં.

“પણ એનું સેવર તે કેવું આવશે ?”

મારકવીસ ઉદાસ મોહી કરી જોડ્યો, “જો તેના
તમપલના બંદીખાણમાં પડીજ રહેશે તો જા-
ર તેઓ દાર થવાનાં બલવાબેર લોકો મુશ્કેલ
હો મુશ્કેલ આવી અધિક તોફાન મેચાગ્યો
જાંબજે. દાખલની દોષ પરવા કરવું નથી.
વખત ઘણો છુરો આવ્યો છે, મારે તેની ડાંગ
જેવું થઈ રહ્યું છે. સારાં આખરસર અને
મોટા મોટા અમલદાર અને મુશ્કેલીને
જોવાન અપમાન, કરવામાં બંદમસો, આ-
મકો કરતાં નથી. એવો વખત આવશે
જો હું આગળથીજ સમજાવ્યો હતો. માર
માસેની વાત ઉપર મેં પાછાહાલે નાખી
જાણી એકતમાસ કરી હતી. તેણે તેમ કર-
વાને તે વખત ધનકાર કર્યો અને હવે જ્યારે
પણ મોડું થયું. ત્યારે તેણે નામચાની કોથિયો
કાઢી અને તેમાં આકબત નામાથી ભરેલી રીતે
તે અપમાન થયો. હવે તેઓ મરવે બાંધવાન થયાં
છે. અને તેઓનું બંદીખાણ એવું છે કે આપ-
ણ હવે તેઓ છુટકોરોનો કાંઈ ઉપાય જાણી
શકે એવું નથી. હું તો હવે નિરાશ થઈ
ગયો છું.”

“અરે પણ પાછાહાલે એ મરવે કેમ
તાંબોય કરતો હશે !” મદમ જોડી.

“તેની લાગણી કાંઈ અમલકા જેવી
છે,” મારકવીસ જોડ્યો. “તે પોતાની આ-
મપામ જે આકબત મને છે તેથી વાંકેચાર પણ
હોય એવું કાંઈ લાગતું નથી. રાણી પણ તા-
રીફ લાવક હીમત રાખતી જણાય છે. અને
ચાલચાલએ પણ પોતાને લાવકનો પાદરહી
તોર અને દખાવો છોડ્યો હોય એવું લાગતું
નથી. તેના રાત્રી તરફ ધીકારથી અને
પોતાને છાને એવી મરદાનગીથી તે જુએ
છે. તે આપણા મારકવીસના નેપકો નાનો
છે, અને વડી એ બંધેના એદેશમાં પણ
જાણે ફરક નથી. પણ ચાલચાલના કપાને
કવખાતી ઉદાસી દેખાય છે કે ને જોવા કરેને
આપણાં બાલકથી દુર રહે !”

એટલું બાલતાંજ તે અમકપેદ, અને ખારથી પોતાનાં ફરજે તરફ લેવા લાગો. બધે તર નાગીએ આચીતાં એકેકનાં હાંચ ઘણાં એટલામાં આરડાનું ખારલું દિધડું અને એક લાંબા મહેત બાલપાલો તેમને બતખર ઘણાં યવો. તેનું નામ 'શેષી' અસ હતું.

“આલું તથા ખાર છે બાંધ,” ખરલત તેમને પસાર થયાને. ખારને ખારલું, દિધાડ પડડતા બોલ્યો.

ખારકચીંચ વાંછી તોડીને હરતો મુખરો કરી પોતેની મેદમતે હાથ પકડી બોલ્યો, “આલ ખારી, આવવી કાલ મુધી મધની કાલજી ફર કર, અને ખુશી થો! બોધ જાણે એવું. બીજા કેટલાં દલાલ ચલશે? કાલ તો જાહેરા સાલ. આરલમ અને ગેમ્પી અત, દલવે દલવે નીચે જમવા આપે.

આરલસ અને ગેમ્પી અત તેમની પાછલ હેડે જમવા ઉતરયાં. તેઓ રાત્રે ઘણાં જાડાં મુવા ગયાં. રાત્રે મચ્છરોની સાથનાં પલંગ ઉપર બધે ખાખમાં પડયાં. થોડેક વાર કાંઈ ફરતો નજીકે વધી આવતા સોનેરથી ગેમ્પી અત નિરોધા સ્વપ્નાથી ખાધાર થઈ અને ઝોંકી ઉઠીને બોલી, “આરલસ, આરલસ! મંબલો છો કે?”

થોડેકે જાગરત થયા અને આગળ ઉપર ધોઆન આપી અગત્ય પછી બોલ્યો “અપાગત તો ગોયા સેતેવેસરની દરીઆવ નામ બધે ગાળે છે.”

અને અચીત તેમજ હતું. અલગ ધીમા અને દખાપલો સંબડતો હતો, કરલુ કે તે ફરથી આવતો હતો, પણ તે મોટા દરીઆવની માનીન્દ સોહેર મચાવી રહેલો હતો! તે અપાગત એવોતા ધમધોકાર અને દરે રણે વધારે નજીકે આવતા ગયો. કેટલું કહું ગોયાં ડોહા દરીઆની રેલ ગાળતી અને સોહેર કરતો જમીનપર તેમની નજીકે ચાલી આવતો હતો.

“અચીત એ તો કેટલો આગ લાગી છે!” આરલસ બોલ્યો. અપાગતની પેલા બાલ બહુકા પેલાં પેરનાં છાપાં ઉપર! અરે ઉત્તમતો વધતો બધે છે! અલખતો એ તો આગળ છે! ચાલો આપણે. માનપર જલમે અને નોંધમે કે એ કાંઈ લાગી છે!”

એ વિચાર ફરી તેઓ ખીજાણમાંથી બોહાર નિકળ્યાં, તથા અધારા ઘર ઉપર ચડ્યાં, અને છેક ઉપલા માલની ખારી આગે મળ્યાં. એ મધરો વખતે તોફાન અને આગ વધતો જતાં હતાં.

દરીઆ અને આગળ હતાં! આગળ કેની! આખા મોહોલમાં માણસોનાં તોલાં હાથનાં રાજત મચ્છર પડી, ગાતાં, ધાર પાડતાં ગાંડા આદમી મુઆફેક બરાડા મારતા, ઘાટક ફોટલાં ડાલ સાપ પોતાનાં હલિઆર હવામ ઉડાડતાં, બલવી બસાલ હલરો ચીલા, ખુની, તથા ધારકી ચેલેરા ઉપરથી ઉંચે ફરવાતાં, અને ગ્રહમાં ચાલતાં એક અપાગત નીચલી એટ ઉપર ટેક અને ટોકા લેતા—

પડોનીએ, ધુલમા રગડા.

તાજ એ તખ્તો, માછી ધલત;

ના નોંધમે મેદનયાદ, ના નોંધમે રાજ આપણુ રાજ, આપણુ પ્રજ.

આ એકનું એક ગીત તેઓ લાંબા વખતપર ફરી ફરીને ગાતા હતા. આતો અપુટ થરા મુઆફેકનું ટોહું હતું. મસાલ અને મેંકરા નોતાં પેલાં કુખલાં અચ્ચાંનાં વીધ બધથા ડમ યજી ગયા, અને આખો ભયંકાર દેખાવે તેમની નીચે રેલા. મુઆફેક ચાલતો દખાવો.

રકતે રકતે ટોહું ઝોંધું થતું ચાલ્યું. આખાં ટોહાંને બધે પોડકન ખુનીએ જાણાતા રહ્યા. બાકોનાં તમામ લોક પેરીસના ખીજા મોહોલમાં આખાં ખરાખી કરવા ચાલ્યા.

બાદ, પેલાં બાલકો પોતાના આરડામાં પાછાં ગયાં, અને એકેકને પાછી મજામ કરી

ખીજાંજો ગયાં. નાની છોકરી તરન ઉંઘાઈ ગઈ.
પાશુઆરેલ્ય પોદ ફોરો તાંદાં સુધી જાયા કીધો.
અને યરી ધડી ઉપજા માલાની ખારી-આગલ
વચ જોતો કે આગો ઉત્તસ છે બીજી તરજનાં
ધરો ઉપર પડતો દેખાતો હતો કે નહી.
(સાધન.)

નાની ઉંઘરે સરેદ. ખાલ.

ખરદશ—કોહો જુવાન પારસી,
કાં રખે થીલી જુવાની.
પારસી—માંબજ ભાઈ આ ખરદશ,
એ છે કીધરી પ્રતાપ.
ખરદશ—કોહો કીધરી પ્રતાપ,
કહું બજાગો છે વાંક.
પારસી—બજાછે. અતિ-શુભો,
દાહમાં લાવે. હુશીઆરી.
પારસી—અરાની એવડો ને ખીચકીક,
ગરમ પોમીતમ કામચીક.
પારસી—તણા કામચાછે અતિ પણા,
બાળ શોભે ખુશ દીવ તણા.
પરદાસ—વાલો મોહિકાન રંગી કેશ.
મુકને દારી ચુનપેર.

પરચુરન જાન તથા રમુજ.

એક પાઠ્ઠી છોકરુંએ પોતાની બપાઈની
રશી ઉપર મીઠાં જોવા વગેરે સારો ગદ્યાં
કેવાન કરેલાં નોંધ છુટી થઈ બાપને પ્રજક
પાસાટ, શું તમારાં ગાએ આ બધું આને
માવા આવશે કે? અરે-વરડ નો આને
પપઈ, કાલે મમમ અને પરમ ઘણાં બીજી
કાં આજે તો આપણાં સંતને દાજ તમકો પડે!

છુપી સાહીની શોધ.

લખ્યા પછી ન. દેખાય એવી બાતની
સાહી બનાવજામાં આવીછે. આ સાહીથી કોઈ
પણ લખેલું છપ્પા મીતરેલું કાંગવ ઉપર દે-
ખાવું નથી, પણ તે કાંગવ પાણીમાં મોલવાથી
તે દેખાઈ અને વંચાઈ શકાય છે. કાંગવ
મુકાયા પછી તે લખેલું પાછું ગેળ થઈ જાય
છે, અને વંચી પાછું પાણીમાં મોલીઆથી
તે દેખાઈ આવેછે. આ સાહી નાંચે પ્રમાણે બ-
નાવવામાં આવેછે.

અમસેનું તેજ ૧ ભાગ.
એમોનિયાનું પાણી ૨૦ ભાગ.
સાદું પાણી ૧૦૦ ભાગ.
આ મેકવણીથી લખની વેલા બુબ
દજાવડું નોંધએ; દેમકે તેજને યોડો ભાગ
મેકવણીથી છુટો પડીને ઉપર તરીઆ કડેછે
અને તેજ દાહતમાં લખવાથી કાંગવ ઉપર
તેજવાડા ગય રહી જાયછે. પોસન કરે અ-
વવા હર કોષ ખાનગી કાંગે માટે. આ
સાહી બંધનરને દિવસગી થઈ પડશે.

એક વખત એક મુખ્ય એક પ્રખ્યાત
તખીબની પાસ ગયો અને દમાગથી મોહવો—
‘હું, આહ, પ્રજવાને, આહ, આગો છું,
આહ, કે મને, આહ, શું દુખ, આહ, થયુંછે
આહ, તે વંધરે તેને તપસ્યો અને કહ્યું,
અને જણાયછે કે તમારાં અતરસુને હરકત
થઈછે.’

‘હે, આહ! કંઈ બીજું આ ?
‘હા, તમારાં ફેરવાને.’
‘આહ, કંઈ બીજાને ?’
‘હા, તમારી આત્મચતબી બરાબર નથી.’

સામગ્રમાં એક વિચન-કાંગડો જણાયો
છે. તેને વિશે એવું કહેવાય છે કે તે મોરની
પો આવેછે.

વિજળીથી હવે પ્રાણધાર થતો બચે
અને મહાસ અમર રહે. એવાની વખત
આવે ખરે વિજળી શું નહીં કરતી? દરેક
કામમાં તેનું નામ સંબંધાય છે. વિજળીની કલમ
બને છે. તેના બાલ સાફ કરવાનાં ધ્રુવથી થવા
માંડયાં છે. ન્યૂતની વખતે વિજળી પેદા કરનારા
સાથુ યોધો કાઢવામાં આવ્યા છે. વહી દવા
દાખત વિજળીને રીઝમાં પેવસ કરે છે. દરા-
ન્ય દેશના એક ધાકતર કલાડરે 'વિજળીનું'
ફલાનલ બનાવ્યું છે. અને તેને બીજા ધાક
તરેએ તપાસીને પસંદ કર્યું છે. હવે વિજ-
ળીનાં કપડાં પણ બને એવો સંબંધ છે. ધાતુની
કેટલીક રસાયણી મેનપ્રેસીએ દોરાતી. અંદર
પચાવેલી તેવા ઉનના દોરાથી આ ફલાનલ
વણવામાં આવ્યું છે. તે પેટ્ટેરાથી પરસેવાએ
દવાયબી આમડીની બીનામથી તેમાં અંદરની
વિજળી પેદા થાય છે. એ બાબે તબીબોએ
પોતાની ખાતરી કીધી છે. ધાકતરો આ ફલા-
નલની સંધવાના કુખનો એક ઉપાય દાખત
બતાવણુ કરે છે.

એક હોવસ એક દરજીએ એક અમ
લાર ઉપર પછાતની ફરીઆલો માંલો. બેડેની
જુરી તરફ નગર જતાંજ તે બેડેની બાલરો—
નામદાર જડને જુરીની અટપટ માંડીતમની
કારણ કે એ જુરી મહિલો દરેક જન મારો
કરજદાર છે.

એકે આવાના હાથમાં એક નાનું બચું
રડતું હતું. તેને અતીરાય રડતાં જોઈ એક
તણ વરમની છોકરીએ પુછ્યું—'આથા, એ
બાલક કાંઈથી આવ્યું?' બાલકએ જાણે ધર-
થી. આથાએ જવાબ રોયો. 'ત્યાંમાં એ પણ
રડતું હશે તેથી જ બાલકો જાણે અને અહીં
મોઝી હીક' છોકરી બે બે

એકે આપસકે રાખે કોઈ માથ એથી
મરત કરી કે તે પચાસ જુદા જુદા પુઝાને
એકેને એકેને મવાલ પુઝરી અને તે એક
કરશે કે તેના જવાબમાં બંધા પચાસ જન
એકજ સરખો જવાબ આપે. તે પેટ્ટેલ એક
આગલ ગયો, પછી બીજા આગલ, પછી
ત્રીજા અને એ રીતે પચાસ જન આગલ ગયો.
તે દરેકને બાથું પુઝું સંબંધાય તેમ પ્રજ્ઞતા,
"તને સાંબંધુ" કે પેલા કોટવાલે રીવાજ
કાઢ્યું?" જવાબમાં દરેક જને આ પ્રમાણે
પ્રજ્ઞતા— "કીઆ કોટવાલે," અલખતાં સ્થ-
લાઓએ કણ્ઠ કીધું કે તે શરત જીત્યો હતો.

એક કુતરા વિશે એક લખતાર ખાતરી
થી અને પોતાની નગર ગવાહી આપી જ-
ણાવે છે કે તે પોતાનો પગ સાંભળે કરવા વેંકાત
ખાતેની એક ઇસીપીનાલમાં ધાકતર આગલ
ગયો હતો. એ કેવી મગુરાઈ.

ઉપયાંણુ.

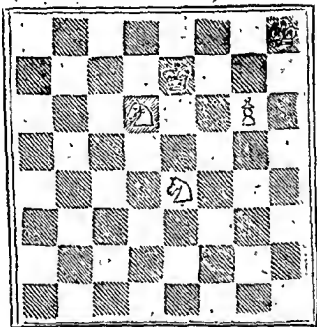
બાંધો મારો તણ અસરનો
અંચલ એક હુમિઆર ટોલો.
ગરદન મારો તમને બાંધું,
મુઝો મુઝો નહીં છોડું.
મુગાયા તો મારે મારે,
અબડું એટલે ખુલ્લું કરું.
છાંદેલો ઉલટવો મને
મરત ધનમાનનું બને,
પાએ કયો તોએ ના ભુલું.
દરીઆવની કંઈ દદ બાંધું.
આખો દેખો કુરો ટોલો
નાનો પ્રણ મગદૂર ધણો.
ધરતી કંપે હીંદને હાન,
શુભ કાય મારે નામ નિયાન.

સૈતરંજ બાજી

ગાંઠ ૧-

સરેદ,

કાલાં.

મધ્યમ મરેદ મોહારાની આવછે અને કાલાને ત્રીજે હાથે મારાત છે.

આ બાજીને જોવાસે તેમજ ને કાંઈ નવી બાજી કોઈબી વાંચનાર અગાઉ ઉપર જોઈલી આપમે તે ઉપર પેટેલું ધ્યાન આપવામાં આવશે, મોહારનાર મળદને બાજી આપ તેને જોવાસે પણ મોહારવા.

આ બાજી "પપ્પવાડયાંની મળદ" જોવાનું તેના આલેખને મોટે ફરફનજી ફરફમજી પ્રાંતરે "આરમન હીપક" પ્રેમમાં બાંધે છે.

અવાજોના મુજબ

પુસ્તક ૧ ભાગ

૧ લા ભાગ ૧૮૮૫

[અંક ૩ નો.]

આ પુસ્તકમાં આવતી દરેક વાર્તાનો સરવે હક એના બનાવનારે રાખ્યો છે.

ખાદાઈ લાકડીને અવાજ હોય કે?

મકરણ ૩ ૭૭.

જના વખતમાં રાજ્ય થઈ ગયો એટલે તોયે પોતાના દીકરાને પોતાની હજુરમાં બોલાવ્યો. તે તરતજ તેની નજીક કેળાવ્યા છામાં આવ્યો. તેના દેખાવ ફરવાઈ ગયો હતો, તે ઘણાજ પુનઃપુનઃ, પુરામીઝાજ, અને મુખી બહાનો હતો, કારણ કે તેના મધ્યના નિમાર તેનાં ઘરની ઘણાંઆણી, તેની છંદ-ગાનાં મુખની દેવી, અને તેની મોહિતદાર તરફ જ દોરવા લગા.

“હેનરી, હું હવે ૨૧ વરસનો થયો છે,” રાજ્ય બોલ્યો, “અને હું તો હવે ઘરડા થતો બહાઈ; તેથી મારાં જાહેત આવ્યા હ તારાં લગ મધમાં જોયને ઇચ્છું છું.”

આ વિચાર, જે હેનરીનાં મનને બાવે એવા હતા તેથી તે ચોકચો. તેણે પોતાના બાપના કરજ એકેસા તરફ નજર ધાધી.

“બહુ સાફ, સહેલ” તે આગતે રહી બોલ્યો, “મારી છંદગીનાં બાપો મારે માટે

ચુંટી કાઢવાને મને છુટ મલે તો હું આવત પુરી થઈશ.”

“તે અમળનાં તારી પસંદગી હજુ પણ બરબી છે કે નહીં તે ઉપર આધાર રાખે છે.” રાજ્ય બોલ્યો. “મેં તારે વામને એક ચિત્રત શાધી રાખી છે કે જેણામાં મારી વજી મુજબના સંધલા મુજબ છે.”

“બાવાજી, એ રવેએ મારો ઉદ્ધાવ થયો નથીને હું કમુલ કરું નહીં,” હેનરી મકમળે બોલ્યો. “તમે જે સ્ત્રી વિશે ઇમારે કરો છો. તેણીને હું આજુબુંદું છું, પણ આનંદમય મરી કારણીને હું મુલક આહતો નથી, અને તેટલા માટે મરી બહારી તરફે હું તેણીને કમુલ કરવાનો નથી. તેણીને નહીં પરણવાનું મારી પાસે એક બીજું અને મગજીત કારણ છે— લેવાની, હું તો અધાઈ ચુંટો છું.”

“એ શું બોલે છે, કેની શાખઈ, શું મારાં જોમિડાં પરજ!” રાજ્ય ચીરકાંને બોલ્યો, “નિકલ મારો ઘરમાંથી, કાલુ દર તાર, ફરીથી તાર કદમ બાવતો ના, નહીંતો અમળથી મારી મરજી મુજબકે આજવાને કમુલ થા.”

એ કરજ બોલે. તેણે જોહોંમાંથી કાઢ્યા; પણ તેણે પેના જોહોંત વખતના દેખાવ અને

તોડેલા વચનનું કાંઈ બાન રાખ્યું હતું કે ?

“બહુ સારું.” હેનરી બોલ્યો.

એટલું કહી પોતાને ને ઘેરબનમાં કરવામાં આવેલા હતો તેથી ચુસ્તે યદને તેણે નેમ આગળ જણાવવામાં આવ્યું છે તેમ, ઇંગ્લાંડ છોડી જવાને અને જાંદાં સુધી તેને પેદર જીવતા છે ત્યાં સુધી કદી પણ ખાછો ન કરવાને હરવા કમ લીધા.

અને પછી ને તેને કેવારનું કરવું નોઈ તું હતું તે કાઠું—ને છોકરીને તે સાહાતો હતો તેના બાપ આગમ તે ગયો અને તેને મધસી, હકીકતથી વાકેફ કીધો. હેનરીને તેની માવતરની દાલત મળી હતી, અને તેથી તેણે બીજાનું ફરફાળ આગળ તેની દીકરીની માંગણી કીધી. બીજાને તે ખુલ્લી રીતે ના પાડી. હેનરીએ તેની દીકરી મધ તેના હકમ વગર આનગી મેલાપ કીધો તે માટે તે ધુલો ચુસ્તે ધઈ ગયો.

એમીનીએ હેનરીની અરજ બાદાલ ખાવાને પોતાના પેદરને ઘણી આજ્ઞા કીધી. તેણીએ આખમાં આંધું આણી કાલાકાલા કર્યા પણ તેથી તેણીના બાપ ઉપર કાંઈ અસર પડી નહીં. બપુ તેજુ મોટાંમાંથી ‘ન’ બોલ કાઢ્યો એથી તેને ‘સ’ કીધા નહીં.

આગળ હેનરીને કમચ એટલે વિચાર આવ્યો કે હવે એમીનીએ વગન આપ્યો કે એરને કાંઈ પણ પ્રકારે તેણીના હાથ તે મેલવા વગર મેલે નહીં; પછી નોઈએ તો તેણીનો બાપ તેણીને રમ આપે મંગ ના આપે. પણ હવે તેની એ આશાનો તલ નબે થયો.

એમીની તેણીના પેદરની વિદ્ય કરવાને નબ નાખ્યું યા, તે પણ તેણીએ પોતાના જાણ તરફ વફાદાર રહેવાને કમચત આપી હતી; અને બીજા દેશને પણ તેણીએ પોતાના જીવનમાં તેની જગા આપી ન હતી. તેણીએ હેનરીને એટલું કહ્યું કે તેણીનો પોતા દેશ

બીજા પણ પોતાનો વિચાર ફેરવ્યા વના રહેશે નહીં; અને કે તેનાં યુગ બોધવાની રાહ નોતાં તેઓએ બોલી રહેવું નોઈએ; તેણીના એજ ચબ્દ ઉપર બીજાએ હેનરી મુખર પકડી બોલે હતો.

એક સીજની તેને પકડી આનગી હતી, તે એજ કે એમીની કદી પણ તેની તરફ બેવકા થશે નહીં. અગર તેણીની તેને પરણી રાકે નહીં તો ધણ કાંઈ બીજાને તેણીની પોતાની દસ્ત આપશે નહીં.

બીજે દહાડે હેનરીએ ઇંગ્લાંડ છોડ્યું અને ધણક માગ લગણુ યુરોપમાં કાંઈ યુવાં ખંડોલાંની જગાએ બરકયા કીધો.

પોતાની જન્મભુમીથી જવારે તે દરબ તો બોગવતા હતો ત્યારે એવું બન્યું કે હેનરીના હાથમાં કાંઈ અજિજ વર્તમાન પા આવી લાગ્યું. તેમાં તેજુ પોતાના પીતૃક સદકના આનરેખ મેરી કારકીલ માયના ધવનાં લાન વિશે વાંચ્યું. તે ધણાં ધાનકમથી ધવલાં હતાં એવું તેને જાણાયું, કારણ કે તે માટે એક ધણું મોટું લખાણ ધવકું હતું.

“અજબ છે કે સદકનાં લખ વિશેની બાબત બીજા કાંઈ પણ કરતાં પેદરની મારી તરફ પડી.” તે મનસે બોલ્યો. “એકે જોયા, હું તેણી અદખાઈ કરું નહીં. નોક માગે બાપ મારે બાપે તેની ઉપર અતિથય મેરવાં. ની તથા મોડેખાન દખારે.”

એ વાંચ્યા બાદ હેનરીના વિચાર એક છોકરી તરફ ફોડ્યા. તે માત્ર એકજ જીવડો દોડ કે જેને તે પોતાનાં અંતકરણથી સાહાતો હતો. માવતર તરફની મેલિખાન તો કમચ એક ખ્યાલો અને સ્વખાદેખી હતી જુઆરે બાબત આદખાએ નેરલું મોટીએ એટલું થોડું છે.

મકરંડા ૪ થું.

મુરજ વાદગી પડવાડે અસત પાગળે હનો અને સતાં અલકતાં ધરજોનો પડાંનો

આમીમાન તેમજ ગમીન ઉપર પડતો હતો તે આ વખતે બંધ પડ્યો. આમી દહાડો વરસાદ વરસતો હતો, તેણે હવે ઉગાર મુક્યો. ધ્રુમય જમીનપર પડ્યા મોંડ્યો. વરસાદને લીધે દહાડો સારો નહીં ગયો. રત્ને પાછો વરસાવાની વધી જણાવી હતી. 'માર્મરેત મર' એક ગંભીર જુની ધમાર હતી, તેનું દવાન આણું ધણું મારું હતું. તેને એક નાકે મોઢી પોહાવી સીડી હતી વચમાં એક ચગડી હતી. જેના બલતાંનો ઉબસ મોઠો બારવલીઆને ટીપાવતો હતો.

ધરમાં તો મધણું અન્યથા જેવી ચીતે ચાંત જણાવું હતું. આકર નકરો પગના અનુક્રમ ઉપર ચાલતા હતા, કોઈ વાત કરવું તો હૃદયે કરવું હતું. કારણ કે ધરજા રાજર કાકા મરણ તોલ ખીઝણા ઉપર પડ્યા હતા. દાકતરે એ તેના અંતિમ આશા છોડી હતી.

તે ધરમાં એક સીંગાનેલા આરજમાં રાહક અને તેની મોઢિરદાર બેઠેલાં હતાં. બધેના મોઢિરે ઉબસ અને ચીંતાવર હતો. તેઓ એકમેક સાથ કાંઈ ધીમે સારે વાત કરતાં હતાં. ધીમે સારે એટલા માટે કે રત્ને તેમના અંતિમ દુરના આરજમાં જ્યાં રાજર મોઢિર તના શીરેસ્તા સાથ મુખત લગાઈ ચલાવતો હતો તેના કાન ઉપર જાય.

"તારે દાકતરેએ તેની આશા છોડી" મીસીસે રોડક બોલી.

"હા, અને તેઓના કહેવા પ્રમાણે હવે પણ તો જાન કલાક બે કલાક કાઢશે," રાહક બોલ્યો.

"ખીજાં બે કલાક ?" મીસીસ રાહક બોલી. "તેના ધણા યથ ગયા. એટલામાં તેને પોતાના દીકરાના લાભમાં વીલ (વર્ગીઆતવારું) ફરજાનું બની ચકશે."

બોલતાં રહ્યા તેની નજર મધ્યી તરફ હતી. બલતાંનો ઉબસ તેણીના તે વખતે

તના પાખી એકદમ ઉપર પડતો હતો.

"તું એમ સમજે છે," રાહક બોલ્યો. "કે વીલ હેનરીના લાભમાં થશે?"

"હા, હું ખાતરીથી કહું છું કે તેમજ થશે," કારલીલ બોલી, "કેટલુંક થયું તે પોતાના દીકરાને બાર મમતાથી છવાઈ ફર્યો જાય છે. તેણે પોતાની બધીની મરતીવલા જે કુશાવ આપી હતી, તે તેનાથી પાર પડી નહીં તે માટે વિચાર કરે છે."

"તે જે વખત જાય છે તેમાં કાર મંદરી એજ આપણા લાભનું છે," હેનરી હસતો મુખરો કરી બોલ્યો, "નવું વીલ કરશે! મે તેની તો સાવચેતી રાખી છે. શું આટલા અંધા ઉપાય અને કાવતરાં કાઢ્યા પછી તું એમ સમજે છે કે અંતઘડીએ મારું સમણું કાપેલું ધુલ મલશે?"

"પણ તેણે કાપવાના હિમાયતીને તેડવા મોકલ્યો છે," કારલીલ બોલી, "અને સ્વીફ્ટ પડીને તું લાલચ આપી ચકનાર નથી."

"તે તો ખરું; પણ મં એવો બદાબરત રાખ્યો છે કે કાકાના દુવા આગમ્ય તે અહીં આવી ચકનાર નથી." રાહક બોલ્યો. "મે આપણા પોઝાવલા નોટક ટ્રીક ને સ્વીફ્ટને લેવા મોકલ્યો છે પણ તેને ખુબ સમજાવ્યો છે કે જતાં રમતામાં ધણીજ લીલ કરવી અને નોટકને અહીં વખતસર લાવવાને બદલે પોઝાન પગ ભાંજી નાખવા. એ તેની સેવાનો અંગેજમાં રૂ.૧૦૦ તેને મલશે."

"વાહ એવો ધણુંજ ઠીક થયું," કારલીલ બોલી, "પણ રાત જલદી પડે તો મારું."

"અને હું," રાહક બોલ્યો, "પણ મુખ કાઢી આવે છે."

તેણે મોઢાં ઉપર ઇસારા કરવી આગવી રાખી અને પારણા તરફ કોણ આવે છે તે જોવા નજર કાઢી.

"અંદર આવો." કોહ્યે પારણા ટો

ક્યું તેના જવાબમાં તે બોલ્યો, એટલે ધરડો ખતલર દાખલ થયો. તે ખતલર છેક નાની ઉમરથી તે કુટુંબની આકર્ષીમાં રહેલો હતો; તેની આંખમાં આંસુ હતાં.

“મરખાન સાહેબ,” ખતલર લહડતો બોલ્યો “શું તમને તાકીદથી ખાલાવે છે.

“આપ આલ્યો,” રાહડ બોલ્યો, “પણ વીનગેત, કાકા કેમ છે?”

“તેવણ ધણુજ અગડતી જાય છે,” વીનગેત બોલ્યો, “તેવણ કાંઈ જાણવાર કહે એવું નથી, દુખનું જોર ધણું નથી; પણ નખતર અનિશ્ચય થતી જાય છે.”

“અરે મારા કાકાજી!” કારકીત હોંગ કરી આંખમાંથી આંસુ પડતી બાકી.

“મારે ખાતર તારી લાંગણીને લખ,” રાહડ બોલ્યો અને પછી તેણીને બોલો લઈ ખતલરની પુઝે ગયો.

તે ધરડા ખટારે અહરુને ઘડી બારણુ ઘાડ્યું. તેઓ રોજરતા બીજાણુ આગલ ત. રાહડ હેટલોક વખત બીહીકથી ચોકી ત. તેજે પેલા મરણુ તોડ રોજર તરફ તવાને આતાકાંતી કાપી. તે એરજમાં રેલા કાપો. તેના ચોરેરા શીકો પથો હતો.

“રાહડ વું છે કે?” રોજર મરતો મરતો બોલ્યો. “મારી આંખે તદન આંખ અટો છે. હું કોઈને ખાલાખી શકી નથી.”

“હાજી, કાકા, એવો હું છું” રાહડ ગુણ મગીએ બેસી બોલ્યો, “કાંઈ હોકમ કાકાજી.”

તેણીની તરફ મોહાંખત. દાગવી કે જેની મોહતાજમાં તે બીચારીને પ્રાણુ છોડ્યો પડ્યો હતો.

“તમે મને કહ્યું તેવાજ મેં તેને તેડ્યા માણુજ મોકલ્યું છે,” રાહડ બોલ્યો.

“પણ તે વખતેર આવશે કે? મને દર લાગે છે કે રખેને તે મારાં મરન પાદ આતી પોહિયે.”

એ બોલતી વખત રોજર માર્ગમેંત પોતાનાં તકીઆ ઉપર ઉઠ્યો અને ધડીઆલ તરફ નજર કીધી.

“તે હમણાં આવશે. તમે કાંઈ ચીંત કરો ના,” રાહડ બોલ્યો, “મેં દ્રીણ પોડાવાલાને ગડી આપી દાડતો મોકલ્યો છે અને તાકીદ કરી છે તેથી તે આવ આવી લાગશે.”

“હીક,” રોજર બોલ્યો, “મારે કાંઈ ચીજમાં ફરફાર કરવો છે. તે ન કરતો જેને હું આહું છું તેની તરફ ગેર ઇનિયાદ ગુજરે.”

બોલતી વખત રોજરે ડચકું ખાધું. મોહાંતોને કાસદ તેને આવી પોહિયેલો લ.ગો. તે અંતકાંતે પસ્તાયા લાગે કે તેજે પોતાની વજાધર, મરગુણી, અને હેતવંતી માહોરદાર વિમજ તેણીના ફરફાર તરફ ધણીજ તાલાયઃ ચાલ અઢારી હતી. તે આસોસ કરવા લાગે કે તેમના બાળમાં જે કરવાનું હતું તે તેજે કર્યું નહીં.

“રે છામ, વું કયાકમો કાંઈ દાવવાનો છે,” રાહડ અતરે મનકાવો, “કાકાજી જમે તો ફર-

કરતા હતા. હાંસી આપતા હતા. મોઢાં ઉપર પરસેવાના ઝરત ડુટતાં હતાં; અને હવે તે અતકાલ પાસે આવી સુકો હતા.

પા કલાક વહી ગયો અને વક્રીવતો કોઢ આબો નહી. તોડારે વાગે. ધરગએ ફરીથી ઉઠવાની કોથેસ કરી; પણ હવે તેનાથી ચુલ્લ ઉઠાયું નહી.

એકાએક બાહાર કોઢની ગાડીના આકનો ખડખડત મંબલાયો. રાહકનો એહેરો મરતોત્ર ફૂટ્યાં થઈ ગયો. તે અપરાંધી છગરે ઓરડાની આસપાસ નગર ફેંકી બોલ્યો. ખચીત ફરીયુએ મને કયો. નહી હોય. તે વક્રીવને વખતસર વીલ ખનાવવા લાબો નહી હોય ? એવા ઝમાઝામ નિમારમાં તે ધણોવાર રહ્યો નહી. તેને ગાઠા સમાચાર જલદી ખબર પડ્યા. ઓરડાના બારણાં ઉઘડ્યાં, અને સ્તીફન વક્રીવ ધખલ થયો.

“શુક્રે ખુદ, મારે પેગામ તમને વખત સંર મળ્યો.” રોજર બોલ્યો. “તમારાં દરજી યુ વવાથી હવે હું મારે પ્રાણુ છોડીશ.”

“કાઓ પેગામ,” વક્રીવ અનજ્ય થઈ બોલ્યો, “અને કાંઈ તમારે સંધેસો મળ્યો નથી. હું તમને ખીમાર જાણી મલવા આબો છું, તે એથી આશાથી કે કદામ તમને કોઈ રચે કામ લાયુ.”

હવે રાહકને ખબર પડી કે જોમક ફરીયુ તેની માથ દંગો રમ્યો નથી. ખચુ તેમાં તેનું વલ્યું યુ, કોઢની રચેથે વક્રીવ તો તાંહાં આવી લાગે હતા.

“સત્યાનાસ, થઈ ચુકું હવે, અરે ન જોદજનો વક્રીવ તારે,” રાહક, દાકતર અને આશા પછવાડે ઓરડામાંથી બાહાર નિકલતાં બોલ્યો.

ઓરડામાં વક્રીવ અને રોજર શીવાય ખીચુ કોઈ રહ્યું નહી.

પેગામ વક્રીવે જ્યારે રોજરને એવું કહ્યું કે તેને કાંઈ પણ સંધેસો “મારચમેંત હાઉમ”

તરફથી મળ્યો ન હતા ત્યારે તે બોલે બોલ ખરો હતા. ખટલરે જ્યારે પોતાના ધણીની ખાહેસ્ત વીલમાં કાંઈ ફેરફાર કરવાની જોઈ ત્યારે તેણે કોઢ જાણે નહી તેમ વક્રીવને તેક મોકલ્યું હતું, અને તેજ ધજન ઉપરથી તે તાંહાં આબો હતા.

પેગામ વખતમાં સ્તીફન વક્રીવે ઓરડાનું બારણું ઉઘાડ્યું પણ તે ઉઘડતાંજ, રાહકને વિજલોપેરે નિરાશીનો આઅકો લાગે; કારણ કે તેણે “મારચમેંત કુકુમ” ના વગ તરીકે રહેવાની આશા ખાંધી હતી. વક્રી તે “સારી પેરે જાણતા હતા કે ધરગ રોજરે ચુસ્તાનો ભોગ થઈ હેનરીને પોતાના વીલમાંથી ફર કીધી હતા.

“જલદી યાવો” વક્રીવ બોલ્યો, અને આકરને તાકીદીથી અંદર બોલાવો. મને તે મનું ઉતાવળથી કામ છે.”

ખટલર અને કારબારી ઓરડામાં રાખલ થયા. તેઓએ નવાં વીલ ઉપર સાખ કીધી. હવે રાહક અને દાકતરને ઓરડામાં રાખલ થવાં દીધા. સઘલાએએ જોયું કે હાલી પેગામી નીટમાં રોજરમાં ધણો ફેરફાર થયો હતા.

વીલ ઉપર સહી કરતાં તેને ધણી મુશકેલ પડી, પણ એક વખત સહી કીધી એટલે તેના નખાવતા એહેરો ઉપર તાબગી અને શાદતાનીનાં જગાં ચીન્હો એકાએક માલમ પડ્યાં.

પેગામ વખતમાં તેણે પોતાનો પ્રાણુ હકતાલાને સોંપ્યો. મરતી વખત છેલ્લું ડચકું પોતાની બહેસ્તન ઓરડા કે જંગીતરફ તેણે પોતાની છાંદગીમાં કોઢ દીવસ યાચુ ચારી ચાલ ચતાવી હતી નહી તેણીની ધખાદ માંજ ખાંડ.

મરણની પેગામક દીવસ આગમચન આજુબાજુ થયો તેના મગજમાંથી ઉડી ગયો હતા.

(સંધન.)

પેટખોલુ પંચી.

પ્રકરણ ૫ મું.

માવતરની કાંઠા-બુધા જોહન કાકાનો ગભરાત.

એક કન્યાની ધમાનને ધગ.

પેટેલે મપાટે લોકોમાં જાહેર દેખાવ
કેવો અસરકારક અને કુતેહમંદ નીકળ્યો તે
જાણી વેલનતાધનને અતિશય હરખ ઇપ્પણ્યો.
તે ધર ગયો અને તાંહાં પેલાં હાલખાહેલા
મીપાઇઓની ધરપકડ તથા લોકોની દોષજોડ
તેમજ બુમના અવાજ કરવા લાગો ન્યી તેની
માવતર ચોડી અને તેના ઘીલમાં આવેલું છે
એવું યમજી. તેણીની પોતાના પેર આગળ
ગંધ અને રસતી રસતી તેને જણાવ્યું કે,
વેલનતાધને જાંહાં છે તાંહાં ધનુરે આપી છે,
જોહન કાકાએ તેને પંડી ખાડી વેલનતાધન
પોતાની નજીક બોલાવ્યો, અને ધમકા-
વેને પ્રયત્ન કે આ મુર્ખ ફ્રાન્સી મતલબ શું?

“કીઓ ફ્રાન્સ કાકાજી?” વેલનતાધન
બોલ્યો.

“કીઓ ફ્રાન્સ?” જોહન કાકા બોલ્યો.

“કાં એ બધું, એ બધી તારી ચાલ! એજનો?”

“કેઈ ચાલ?” વેલનતાધન થડે કહેવો
બોલ્યો.

“કેઈ ચાલ?” જોહને કહ્યું, “કેમ
શું કાંઈ દેખતો થયો છે કે?”

“દેખતો શાને?” વેલનતાધન બોલ્યો.
“દાણુ કહે છે કે હું દેખતો છું. આખરે તો
કાંઈ જાણતા નથી.”

“તું તે કાંઈ જાણતો નથી?” જોહન
બોલ્યો, “આ શું તારી માવતર શું કહે છે.
ધરમાં સોલાર ને પાકાર શાને કરી મુકે છે? ધા-
આન રાખને ફરી એવું કરીને તેણીને કપ
સગાડ્યો તો ‘મેં હાડિમાં’ નખાવીય. કમ-
જખી આવે છે કે? તું આજો દહાડો ગઈ

કાલે કાંહાં કહરાયો હતો? શું કમમાં રોકાયો
હતો?”

“હું તે મીતીંગમાં ગયો હતો.”

“મીતીંગમાં? કાં, મીતીંગમાં શું કમ
હય?”

“નહી કાકાજી, એટલા ગુસ્સે નાં થાયો.

હું તમને સમજાવું અરેખર કહી દધય.”

“ગુસ્સો કરે! ગુસ્સો શાને મટે?”
જોહન બોલ્યો, “કેહની, તું શું કેહવા
માગે છે.”

આ તકે વેલનતાધને પોતાનો આગલા
ઘીલસને હેવાલ વિગતવાર તમામ કહી મંજૂ
લાવ્યો. જે માંભક્તી વખત જોહન કાકા
કલેજી ધરીને હસતા હતા; અને જ્યારે અ-
માતું ન હતું ત્યારે “બસ બસ” કરી બોલતા
હતા. પણ વેલનતાધન કાંઈ અચક્તો નહીં.
હજતાં હસતાં જ્યારે જોહન કાકા ધણજ
ધાકી ગયા ત્યારે બોલ્યો “બસ કરે? કપાનને
આમોચી આપ, નાનકરા હુમ્મ્યા! બસ કર હવે.
આ કેવું તે હુમ્મ્યાધનું કામ કીધું છે? શું તને
એવું કામ કરતાં જરા આવડો નહીં લાગે?
જી નીકલે અંછીથી, અને અખરદર જો ફરીથી
એમ કીધું તો?”

કાકાનો હુકમ સાંભળી વેલનતાધન ઓર-
ડાની બહાર નીકળ્યો. નીકળ્યો અરે પણ
તે માન ખીચારી હાણાને રાંધણીમાં તોળા
પડવા. રાંધણીમાં તે પગ શું મુકે કે એક
ચાર મામનાં નાનકરાં બાલકનો એક જુની
પેટીમાંથી જામજામ રડવાનો પાકાર નીકળવા
માંડ્યો. ખીચારી હાણા તો ડંગ ધઈ નોખાજ
કરે, અને વેલનતાધન તેણીને ઉલટો દંમ
કરે એટલે તે ખીચારી આકરી ગાભરી પેટી
એલે; અંદર નહીં તે નાચે હયે; નહીં તે
પેટી પગાડે હયે; નોખ નોખ ને નીરાય.
એક ગમ જાય કે ખીજી ગમથી અવજન ની-
કલે; તે જોઈ તે ગભરાઈ અને રાંધણીમાંથી

આહાર નીકળી પડી; કારણ તે મમજી કે બપ્પર-
ચીખાણામાં કાંઈ ભુતનો આરોગે.

નીચે એ રવેશે હાણાનો ગમરાત
મચી રહ્યો હતો ત્યારે વેલેનતાઈનની મા
તેણીના આપ સાથે વેલેનતાઈનને કો મોકલી
રવાને કાંઈ મનસુખે અલાવતી હતી. તેઓએ
તેને મીઠું ગુદાન નામના એક મીઠાને ધર
હાંડનમાં મોકલવાનો ફરાવ કર્યો, અને મુસાફરી
ની બધી તકવારી કીધી. વેલેનતાઈનને એ વાત
જાણ્યો. તે ઝાંઝી તે અતીથય પુરી થયો.

બીજો દહાડે વેલેનતાઈન અને મીઠામ
પોસ કપડાં પેક કરવામાં થાક્યાં જ્યારે જો-
હન કાકા મીઠું ગુદાન ઉપર પત્ર લખવા બેઠો.
તે રાત્રે વેલેનતાઈનને ઉંઘ આવી નહીં; તેનું
બધું ધીમાન મુસાફરી અને તેની મનદ ઉપર
લાગેલું હતું. આમસામાં ૪ વાગે તે ઉઠ્યો.
ઉપરવાના વખતને રહિંડ કલાક બાકી રહ્યો.
જોહન કાકા વેલેનતાઈનને જોવા આવ્યો તેના
એવો વિચાર હતો કે જો વેલેનતાઈનની તબી
અત મુસાફરીને કાયક હોય તોજ તેને મોક-
લ્યો નહીં તો હાલગુરતો મોકલ રાખવું.
નામતો તકવાર થયો. વેલેનતાઈનને કે મીઠામ
પોસને કાંઈ ખાવા ગમ્યું નહીં. ગાડીનો વખત
થયો. વેલેનતાઈન પોતાની માવતરને જોઈ
કાકા સાથે બહાર નીકળ્યો. મીસીસ પોસ
કોઈ જાણે નહીં તેમ કપડાં અને તોપી પેહેવી
એક ગલીને નાંકે ઉભી કે જાંહાંથી ગાડી
પસાર થવાની હતી.

“ગણે, જલ્દી બેસો!” ગાડી હાંક-
નાર બોલ્યો. “આઈમન પોસની નાલ જરાળર
તપાસીછે કે?”

“બરાબર છે, સાહેબ,” આઈમન નાલ
ફરીથી તપાસતો બોલ્યો. આ વખતે ગાડીમાં
મીઠા બસતો હતો.

“આણે, મારે કુદકો, બેસો ગ્રહર્યો!”
ગાડીવાન બોલ્યો. વેલેનતાઈન પોતાના કાકાની

મરજીની ગાડીની અંદર બરાબર કોમ્પાસની
જગવાડે પીઠ ફરી બેઠો.

“મરજીની ફરી મારી દીકરીને મંબા-
લતો” એક ધરડી સ્ત્રી બોલી.

“કાંઈ ફીકર નહીં,” ગાડીવાન બોલ્યો
“કાંઈને કાંઈ અલવારે આવવાર નથી.”

“સુકરાનાં,” ધરડી સ્ત્રી બોલી “જા
દીકરી, જોહા તારો મેગેહ્યાન થતો. જલ્દી
જતાંવાર કાગલ લખતો.”

“મંબાલતો!” ગાડી હાંકનાર બોલ્યો.
“ઉઠી, ઉઠીત ચાલ પોડા!” પોડા-
એ આવતી પકડી. પેલી ધરડી સ્ત્રી પોતાની
દીકરીને જતાં જોઈ જરબેજર રડી. જોહન
કાકા પણ વેલેનતાઈનને વાસ્તે આંખમાં પાણી
લાવ્યો.

“જગા નધો બાઈ જગા નધો!” ગાડી
વાન મીઠામ પોસને એક ગલીને નાંકે ઉભી
જોઈ બોલ્યો. એ બોલ સંબંધતાં વેલેનતા-
ઈનનાં ધ્યાન તથા નજર તેણીની તરફ ગયાં.
તેણે તેણીને સલામ કીધી, જોના જવાબમાં
તેણીએ પોતાનાં આંગળાં ઉપર બોસા લીધો.

બીજારા વેલેનતાઈનનું હૃદય બરાબર
આખું તેથી ગાડીમાં પેહેલો કલાકનો વગર
ખમરે ગયો. પણ કેટલેકવારે તેને તક મલી-
જોય બદલવાનું કેકાણું આખું. ગાડી ઉભી
રહી. વગર કોમ્પેન નીચે ઉતર્યો. તેને જોઈ
પાસેનજરે પણ નીચે ઉતર્યા. આખોયો વેલ-
નતાઈનની ઉતર્યો. રસતા ઉપર એક હોંતેલ
હ્યું તાંહાં જરા ફરેય થવા સૂધના ગયા. બેમાર
મીનોટમાં પાછા ફર્યા. વેલેનતાઈનને હવે પોતા-
નાં કામ માટે ઉલત આવી. “ઉઠીત ઉઠીત,”
કોમ્પેન વગર બોલ્યો. પોડા ચાલવા લાગ્યા.

“સમર, સમર, હો!” ફરથી એક અ-
વાજ આવતો હોય તેમ વેલેનતાઈન બોલ્યો.

“અરે કોઈ પગવાડે રહી ગયુંછે, વગર”
એક પાસેનજર ગ્રહર્યો બોલ્યો.

“એક જન દોડો તો” તુલર બોલ્યો.
“ઠીક છે, ચાલ પોડા. એથી તે શીખશે કે
નખતસર હંમેશ બરાબર હાજર કેમ રહેવું.
એ રહેશે તો દરેક ઉતારને વાસતે હું આવી
રહીશ તો મુસાફરી પુરી કરતાં પંખવાડ્યું
યઈ ત્યા.”

“અરે, સખર, સખર, સખર!” વેસન-
તાઈન કોઈ હાંકતાં માણસને આવજ કાઢી
બોલ્યો.

એક કુલર ઉપર ચઢ્યા પછી તુલર લ-
ગામ એચી પાછો ફરી કોણ છે તે જોવા
લાગે પણ કોઈ નજરે પડ્યું નહીં.

“કાંઈ છે તે” તુલરે પુછ્યું.

“આહીમાં!” વેસનતાઈન પોતાનો અ-
વાજ કહવાડે નાખી બોલ્યો.

“આહીમાં?” તુલર બોલ્યો, “તો બાહ
પણ કાંઈ?”

“પેલા,” વેસનતાઈન બોલ્યો.

“રે, રે!” એક પાસેનજર ને પાદરી
હોતો તે બોલ્યો. “બીઆરો રાખ્મ ચાકી જશ
ને લીધે આહીમાં પડ્યો હશે. રે જન્મા ગા-
ડીવાન એ કેવું બોલું છે, જ્યા ગારી ઉભી
રાખ્મ.” કાંઈ અકસમાત બનશે એથી ધાસ-
તીપી તુલર તે પેસેનજરને આહીમાંથી બાહાર
કાઢવા હેઠલ ઉતર્યો; પણ નોકિ તે કાંઈ
સેંકડો કૂત કુંગરા નીચે ઉતર્યો પણ કોઈની
કાંઈ નિશાન માલમ પડી નહીં. ચાકીને હાંકતા
હાંકતા પછો ઉપર આવ્યો અને પુછ્યું કે
“તે રાખ્મને કોઈએ ધીકિ.”

“આપણે તો બા એક છેડયતે જડી
આલંગી આવતાં રીકિ.” એક ઉતાર બોલ્યો.

તુલરે પાસેનજર છુક કાઢી, ઉતાર ગપ્પાં
બધા બરાબર હતા. તે પાછો બાહ ઉપર ચડ્યો.
તેના મનમાં એવો કિયર હતો કે કોઈ આડીમાં
બરાબ બેઠો રાખ્મ એવા અવજ કાઢી ચેરાં
કારતો હતો.

“ઉહીત, ઉહીત.” બોગતાં તુલરે ધોડા
ને ચીમકી લગાવી. તેઓ ચોક્યા અને હાલંગ
મારવા લાગ્યા. પોરો હુકમાંથી નીકળી ગયો;
જે બરાબર કરવા તુલર હેઠલ ઉતર્યો. બરા
બર કીધા પછી પાછો ચડ્યો; પણ કાચબાસ
ઉપર તે ખેસે શું કે વેસનતાઈને એક હડપ્પાં
કુતરાંના નેપો સાદ કાચબાસની તલિધી આ-
વતો હોય તેમ કાઢ્યો. તાબરંતોય છુમ પાડ-
તોજ કાલા પોપાકવાસો પાદરી હેઠલ ઉતરી
પડ્યો, અને બોલ્યો. “રે બોદા એ કેવું બોલું!
કેવું બધ બરેલું! તમે મને કહશું કેમ નહીં કે
મારા પગની નીચે એક કુતરો બાંધે છે.”

“મને પણ કાંઈએ કહ્યું નહીં,” તુલર
બોલ્યો, “હું શું જાણું, ચાલો આવો આપણે
એને બાહાર કાઢીએ.”

“નહી, નહી, નહી, કહી નહી, તું શું.
હડપ્પું લગાડ્યા મગિય કે?” પાદરી બોલ્યો.
“મને પ્રથમ નીચે ઉતરવા દે અને પછી કાઢ.”

“ખેસો ત્યારે” તુલર બોલ્યો “તમારા
પગ મજબૂત બાસ ઉપર સુકી રાખો. આપણે
પછી એની અબર લેશું.” એટલું કહી તેણે
પાછી પોડાને લગામ કીધી એટલે તેઓ કુલ
ગેરમ આવવા લાગ્યા.

ચેલા સહરચે તુલર સાથ વાત ચલાવી
તેમાં તેણે લંદન ચહેરમાં તેના એક મીનતા
ધરની નજદીક એક હડપ્પા કુતરને લીધે કેટ
લાક લોકોને મેલિત અમલું પડ્યું તે લીધે
જાણીયું. વાતનાં દરમ્યાનમાં વેસનતાઈને
કુતરાંના પુરવાનાં નેપો એચીતો સાદ કાઢ્યો
નેથી પેલા અહરચ અને તુલર બંને ચોક્યા
અને કાચબાસ ઉપરથી હવામાં ઉચે પગ ધરવા
અને પછવાડેના ઉતારેબોના બોલામાં માયાં
નાખ્યા.

“નહી, નહી, નહી.” પેલા અહરચ
બોલ્યો, “આપણાની એમ કેમ ખેસાય! મારે
દીલ પુરે છે. મને તો ખેમનાં બીલીક લાગે છે.”

ગુલર ફફરી ચડતી પોણ ઉભા ગપ્પના
દેહલ ઉતરવા નરતો હતો; પણ એટલામાં
તેની નજરે દર રમવા ઉપર પીળત નવા પોણ
અદલવા તથા આર રહેલા હતા તે ઉપર પડી; તેથી
તેણે ગાડી ઉભી રાખી નહી. તે બોલ્યો “જરા
મુખરે કરો પેલા રતેપત આગળ આપણે ઉભા
રહીયું અને એ કુતરાના ધણીની ખખર લેઈ.
નેને એવો મવાંડ કેખાડશું કે તે જનમ મુખો
ધમ્મદ કરેતો રહેશે.”

“અરે કાચમેન, રે કાચમેન મારી તોપી
ઉડી ગઈ!” લેલનતામન ગાડીની પછવાડે અ-
વાજ નાખી બોલ્યો.

“મારું યશું” ગુલર ફફડીને બોલ્યો,
“તે લાવવા તનેજ દોડાઉછું, ટીકર નહી.”

પોણ બદલવાનું મદદ આપ્યું. ગુલર
નીચે ઉતર્યો. પેલા અદસ્ત પણ ઉતરતો હતો
એટલામાં ઘણી કુતરાનાં ધુરંદરાનો અવાજ
નીકળ્યો અને હવે વ્યુમો કે તે ખીચારો ગ-
ભરાધને એક ધરડા પોણાજાની ઉપર જઈ
પડ્યો તેથી ખમિ અફલાધ જમીન ઉપર પડ્યા.

“કેમ સેક ઉતરતાંખી આવડેમ કે નહી?”
પોણવાતો ઉભો થઈ બોલ્યો.

“મારું માંગુછું બાઈ,” અદસ્તે જવાબ
દીધો.

“ચાલો, આજે હવે પેલા સેતાનને બા-
હારે ઠાકીએ અને નોંધએ કે એ કેણું છે.”
ગુલર બોલ્યો, “ચાલ જીમ, જરા મદદ લાગ.”

જીમ તેની નજરેક ગયો. કુતરો તે
આંતરણ ધુરંદરા લાગો. પેલા અદસ્ત જીમને
મંગાલ રાખવા ચેતાવતો બોલ્યો “ખખર
દાર કુતરો હાથ ભરશે.”

“ફેરી જરા આવતો!” જીમ બોલ્યો,
“તને કુતરાનો બો નથી લાગતો.”

ફેરી આવ્યો; સેમ આવ્યો; પછી બાબ
અને બીધ; પણ કુતરો કે નજરે પડ્યો નહી;
અને ધુરંદરાનું નોંધાયું પણ આજ રેલમાં તેથી

કોઈએ ધણુ તે ખાખ જનમને બાહાર
એથી કાઢ્યા બાકમાં હાથ ધાલવાની હિમત
કીધી નહી. બાબ, તેટલા માટે તામ લુહારને
બોલાવા ગયો. તે લુહારને વાસ્તે એવું કહેછું
કે તે હડખા-કુતરાથી જરા પણ ખીંછીતો ન
હતો. બે તણુ મીનીટમાં તામ લુહાર હાથમાં
લાલ તખ્તેથી લાંબી ગરાડ લઈને આવ્યો.
“અરે રે!” પેલા અદસ્ત કમકંઠીને
બોલ્યો: “બીઆરાં પણ તરફ એટલા ઘાટકી
ના થાઓ.”

“તારે શું આજો દહાડો અહીંજ
આવી રહું કે?” ગુલર બોલ્યો, “કોઈથી
ડીં એને બાહાર કાઢવો નોંધએ.”

એ ઉપરથી લુહાર સંકીએ આણીગમ
પેલી ગમ યુજોખટોલે બોલ્યો; અને દર બોલ્યે
કુતરાના રડવાનો અવાજ હથા ઉપનયે એથી
ડીંતે નીકળ્યો.

“હું તમને કહું એ કેવો કુતરો છે.”
તામ લુહાર બોલ્યો, “એતો હડખા કુતરો છે.”

“તે તો અમને પણ ખખર છે,” પેલા
અદસ્ત એક ગાડી ખાલી હતી તે ઉપર ખા-
લીકનો માર્યો ચડી જઈ બોલ્યો.

“એ જુલ તેરીઅર જાતનો છે,” લુહાર
બોલ્યો, “એના લમયા ઉપરથી મને લાગે છે.
એ કુતરો હડખો ધાય તો ઘણું ખરાબ.”

“તારે એ ખીંડાનું શું કરીએ,” ગુલર
પ્રશ્ન્યું.

“ગોલીથી મારો, ગોલીથી,” પેલા અદ-
સ્ત ગાડીમાં સંભાલથી ભરાઈ બેસી બોલ્યો.

“મારી પાગ એક પીસતોડ છે” લુહાર
બોલ્યો. “જા બાબ, તે બધા આવ. તે ફડકનમાં
બડીને માંધે અભરાધ ઉપર છે.”

“પીસતોલ લાવ્યો, ઠીક તારે,” ગુલર
બાબને લાવતાં નોંધ બોલ્યો. “પોણ વખતમાં
એનો આજો આવવાનો હવે.”

“એ ભરેથી છે કે?” તામને પીસ-
તોલી આવતાં પ્રશ્ન્યું.

બધ એવી ધાંસતીથી તેણે જરાવાર દીલ નાખી. પુલરને તો પેલા માનવની એટલી એક લાગી હતી કે તેનું દીલ તાપથી ભરાઈ.

વેલેનતાધને પાછો તાજો થયો ત્યારે પોતાનું કામ ચલાવા લાગ્યો. તેણે એક રડતાં બાલકનો ઝાંઝ કાઢ્યો. તે એટલે તો હુનેદુખ બાલકના રડવાને મનનો હતો કે, સધલાએ હેરાત માથા કારણ કે ગાડીનાં કોઈ અચ્ચુ હુનું નહીં.

“બાઈ આ બચાને જરા મુઠું રાખ્યો તો અદરબાની થશે,” પુલર બોલ્યો.

વેલેનતાધને રડવાનું ચાલું રાખ્યું. તે એટલું જોરમાં હતું કે પુલર કંતાલી બોલ્યો, “તમે તમારાં છોકરાંને એ રીતે રાખશો તો આગલ આપણાથી જવાશે કેમ. મારા પોણ ચોકિ છે. તેમની હાથમ હાથમાં રહેતી નથી. તોબાહ, એ રીતે, મને કંતાલો મનતો જશે તો મારું ચરી આવે એમાં તવાઈ શી,”

“અકબ્બતાં એ, મધુજી કંતાલો બરેલુ છે,” પેલા પ્રદર્ય બોલ્યો.

“જે નાની કેદો કંતાલો, એ રથેયે તે માણસ જમદી ફેલું પછ જાય!” પુલર બોલ્યો.

“પણ હું શું કરું?” વેલેનતાધને એક આરતનો સાદ કાઢી કહ્યું, “મુંડું સજી છ પણ તે મુંડું રહેલું નથી. એમાં હું શું કરું. આજ નાખીરઉં મુઆને.” એટલું કહી તેણે એક જાપરી તોફાણ કીડીઆરી ખાડી અને બોલ્યો, “બાલક રે બાલક, બાલક મુરુરે!” પુલર તરતજ બાડી ઉભી રાખી. અને લગા-મ-તેની ખાસે બાઈ ઉપર એકા ગરહરમના હાથમાં આપી પેલાં બચાંની માએને તે તરફ ધાટી રહેવાને લીધે ચપકો આપવા રહેત જોરશે.

“કેમ કઈ પડી મુઠું કે, કોમ્મેન?” એક ગરહરથે પુછ્યું.

“કંઈ પડી મુઠું? પુલર બુસામાં બોલ્યો, “કાંદાં છે. પેલું બાલક?”

“કયું બાલક?” એક જોણે પુછ્યું.

“જે પેલી આરતે હમણાં રસના ઉપર ફીડી રીકું તે!” પુલરે કહ્યું.

“અમારે ચાંદાં તોકોઈ બાલક હવું નહી,” એક ખાંજો રાખ્યું બોલ્યો. તેના કહેવાને સધલાએ એક અવાજે ગળાલી પુરી.

“શું” પુલર બોલ્યો, “તમે શું એવું કહેવા માંગો છો—તમો શું મને એવું સમજાવો માંગો છો કે તમારી ખાય એક બાલક હવું નહી. શું જો બાલક લગભગ એક કલાક થયો રડી રડી મારું માથું ખાઈ મુઠું—જે બાલકની કીડીઆરીથી મારા પોણ અતિશય ચોકતા હતા અને પોણને એમાં હું ખાણી હવાર થઈ ગયો—તે બાલકને એકદમ શુભ કરી નાખ્યું?”

“હું તમને કહું છું, કોમ્મેન,” એ રીતે પ્રદર્ય બોલ્યો, “કે અહીં કોઈ બાલક હવું નહી.”

“તોબાહ, એ કેમ બને!” જોરે જોરે ગરજતો અને જમનો હાથ રાખત મનાઈ બોલ્યો, “જાહાં છે તાંજર જવાની તેમને ચમતો છે. તે કામના રજા વગર કરી તાંજાંના પાસેનજર છે. તું ત હવું. મડમ એકલી પો-હતો નહી.” હિ ત્યારે તાંજાં જઈ ચકતી ઉપર ચકથો અમાવ સધલા બિરથી માણીત-એમાં એવો કે તેમના નામ નથી તે એકાંત ધરમાં બારે ઉતાર્યો તેમ હતી; પણ પોણક અકબાડયાં ચીતતાં ચુતાં કે જાણને તે ચીતનો માહાવરે આંગણે પડ અને પેલી નાનકડી મેચીઅલની નાનકડી વિરમય પામતી કે આટલી આરત તરડીમાં પાપા દર રાત્ર આખો દહાડો લઈ જત-હશે!

એજ, તરડે છતાં પણ એક રાખ્યું એવા બુધીઆને પેહેમની હમાસાથી એ સધલું

“મુદ્દન નહીં; ખીલનાં કામમાં શું કરવા નોંધવું.”

“પણ આપણા શેકનું કામ તે આપણું જ કામ મનમાં નોંધવું! પણ શેક હથોડી અને કાનગાં આલવાનાં અવાજ આવે છે તે શાંતા હશે. જો સંભવ!”

અને હથોડીના અવાજથી ખચીત આવું, ઘર ગાજી રહ્યું. ત્યાર પછી કાનસના ગસાડાના અવાજ નીકળ્યા.

ખરબર ધીકારથી હમ્મો અને ફૂગીને બોલ્યો, “બારાસ, એ કેટલું અફસોસ લેવું છે કે નહીં કાંઈ તમને બંધનું વજનનું ન હોય તેમો માથું ઝીરવાનાની કડાકુટ કરવી. અગર આપણા સાહેબ અવારથી સાંધાંજ સુધી રવાલમાં ખીમા ઝોકે, તો તેમાં તમારું અને મારું શું લેવું મળે.”

“અરે, પણ તે કાંઈ બીટમાં ખીમા ઝોકતા નથી,” બારાસે ઉત્તરથી જવાબ દીધો. “જોતા તો ખાખડ ઉપર ખીમા ઝોકે છે, શ્રી. અમુ સાહેબ, અને એ વાતના હું કસમ લઉં છું!”

“પણ તેમ કરવાનું તમને કારણ શું?” શ્રીમુખ્ય બોલ્યો, “મારકવીસ સાહેબ પોતાનો વખત કેમ મુલતી છે તે જાણવાની મને તો કાંઈ ગરજ નથી?”

બારાસે પોતાનો પગ અધોરાઈથી જમીન ઉપર ઝોક્યો અને હોત કરડ્યો.

“પણ હું ગંદાં, કાંઈ નવું જાણવા માગું છું. ફક્ત શું ને જાણું છે તેમ કહેતી,” બારાસ તાણી તોડી હસતું મોંઢ કરી બોલ્યો. “મને તો એજ લાગે છે કે એકાદ છાણું શું કરવા રખાઈ હશે.”

“બારાસ સાહેબ,” ખરબર બોલ્યો, “જ્યારે આપણાં સાહેબની એવી મરજી હોય કે મારાથી કાંઈ ચીજ જાણી રાખે ત્યારે હું તો આંખ અને કાંન ઢાંકી અપ્પારા કરું છું. તેની રીતભાત મને એવી હોય પણ હું

તેને હવેશ માન આપવાની કોશિશ કરું છું; અને જો એક સલાહરૂપી સબ્દ તમને કહેવાની મને રજા આપે તો તમને પણ તેમજ કરું તો કીક.

એટલું કહીને પેલા લાપડીવાલો ખરબર આવી ગયો, અને બારાસ કંઠગા વીચાર કરતા બેઠો થોડેક વારે પેલું વર્તમાન પત્ર તેણે હાથમાં લીધું. તે મહિલા મુખ્ય આરતીકલમાં ફરતી મહિલા દરેક ઉમરાવોને ગરદન મારવાની, અજરતાક રાજ્ય નાખતું કરનારાઓને કુદ કરવાની, તથા રાજા તેમજ તેના કુટુંબને ગરદન મારવાની મજબુત બલામણુ કરી હતી.

જમવાના વખત આગમ્ય તેના સાહેબે તને પોતાની હજીર બોલાવ્યો ત્યારે તેની નજરે પોતાના સાહેબનાં ગળા હાથનું એક આંગણું છૂંડાઈ ગયલું દીડું.

“સાહેબનાં આંગણાંને ધબકાવે છે!” તે બોલ્યો, “સાહેબને નોંધવે તો મક્કમ લાગે આપું.”

મારકવીસે રોકું દુનાવું.

“ના, ના,” તે બોલ્યો, “એવો જવાબ મારો લાગે છે.”

“ધસારો! સાહેબ પાસે મારું માથું છે; જમ્મમ ઉપરથી એવું જાણાય છે કે જાણે હતાં જો ત્યાં જુડાં હથિયારથી જમ્મમ લાગે છે. આજે સાહેબે હતાં જો વાપડી હશે!”

મારકવીસનો રંગ બદલાઈ ગયો. તેણે કાંઈ પણ જવાબ દીધો નહીં.

“અફસોસ લેવી વાત છે કે એવાં હથિયારો ઉપયોગ સાહેબને કરવા પડે. સાહેબના હાથ એવાં એજારનાં વપરાયને લાયક નથી. અગર સાહેબને કાંઈ કામ હોય તો બંદા તે કરવાને હાજર છે.

“નહીં, કંઈ નથી,” મારકવીસે ઉતાવળથી જવાબ બોલી ઉઠ્યો. “સેલેજ છૂંડાયો છે અને મને તો કાંઈ જાણતો નથી.”

“પણ, માફ કરજો ‘સાહેબ,’” આકરે બોલ્યો. “સાહેબના હાથનો રંગ દુનપરદત્ત બદલાતો જાય છે. જમનો હાથ-મુખ્ય કરીને તદન જુરો રંગ પકડતો જાય છે, અને હથેલી તો મારી માફક કદાચ પકડે છે.”

મારકવોસે ભવાં ચલાવ્યાં.

“મારા હાથની વું દરકાર કરના” તે બોલ્યો, “એક ઉમરાવ આવા કહેંગા વખતમાં પોતાનું મગજ ટેકાણે રાખે એવું જમ છે.”

“મગજ ટેકાણે રાખે, એટલું” આકરે જોડ્યો. “આહ, સાહેબ! મને અજબ લાગે છે કે તમારું તમારાં ખભાં ઉપર સહી મર્યાદા નથી!” (ચિપિને)

ટેમપેસ્ત નાટક.

(અંક ૧ થી પાંચે ૧૨ મેથી સાંધણ.)

મીરેન્દા—ખરેજ આવાજ આજ મુધી િ એના કરતાં કોઈ અધીક યાન હોય તે સહ લેવાનો ખ્યાલ પણ મારાં મનમાં આવ્યો હતો.

માસ્પેરો—તે વિષે તને વધારે માહિત ર કરવાનો વખત તો હવે આવ્યો છે. તારા પ બાંધા કર અને મારા દીલ ઉપરનો આ દુષ્ટાને જાણી ઉતારવાને મને મદદ લાગે. (જમ્મા કાઢતો) મારા જમ્મા પડવું હજીમાં નથી, તારાં આંધું નુંજ અને કસર પકડી પણ બાંધવાનો જે દુષ્ટાદયક પ્રસંગ તે દીઠા અને દહવેગે તારું ‘દયાધુ’ અવકાશ રહું દુષ્ટાક છે. તેમાં મારા મનનાં જેરથી એવું કોઈક છે કે જ્ઞાણ ઉપરના કોઈનાં મુને તો શું પણ તેમનાં એક બાકને મધુ તે પેહાંમિત્તા લીધે નથી. જ્ઞાણ માટેના કોઈની કોઈઆરી વુંએ સાંભળી છે તેવા જે જ્ઞાણને નીચે છુટી જતાં વું

એ દીકું છે, તે મથેના સર્વ જીવડા સહી સત્તામત છે. આજ, મેટી બેસ અહીઆં; કારણ તને હવે વિશેષ દુષ્ટાકત સાંભળની જોઈએ.

મીરેન્દા—આવાજ, તને ધુપકલ વેળા હું કોણ છું તે કહેવા કહીને શિર કરેછે, પણ વચમાં ટોખાને મને ‘કોણ કોણ’ બોલતી સાંભળી તમારું બોલવું એક કાઉ મુકી “દીકરી હજાર કહેવાનો વખત નથી આવ્યો” એમ કહીને અપાડા કરેછે.

માસ્પેરો—તને તે જણાવવાનો વખત તો હવે આવ્યો છે. આજ, પલ તને કાંન ઉઘાડી સાંભળવાને આજા કરે છે; માટે તે આજા પાલ, અને આવધંપણે મિત્ર દહ સાંભળ, આપણે આ મેટમાં આવ્યાં તેની પ્રવૃત્તિ લીવસ તને કોઈ યાદ છે. યાદ તે ક્યાંથી હોય? મુઠામાં વુંજ તે વખત મેંજુ વરખની વચની પણ ન હતી.

મીરેન્દા—ખરેજ, આવાજ, પણ મને યાદતા કોઈ આવે છે.

માસ્પેરો—તને શું યાદ છે? તને કોઈ બીજા ધરની ધમ્મા કોઈ બીજાં માણસની યાદ રહી છે? જે કોઈનું સ્વરૂપ તારી યાદાસ્તમાં રહેલું હોય તે મને કહે તો વાર.

મીરેન્દા—તે વાતને પણ, આવાજ, પણા ધણા લીવસ વચલા લાગે છે; અને જે મને યાદ છે તે યાદદાર ખાતરીપરતક હોય તેવું બાંધવું નથી; કેવલ સ્વપ્ના સારજી તે બાંસે છે. પણ આવાજ અને રમાડવાને સારું મારે પાંચ આજા રાખેતો નહીં હતી વાર?

માસ્પેરો—મીરેન્દા, માર પાંચતો શું; પણ એ કરતાંથી વધારે. પણ હજાર મુધી એ વાતની યાદ તારાં મનમાં કેવી ધમી રહી છે? એ શીજાએ આ અંધાધૂર વખતના બિંજણ બીજામાંની બીજા કઈ ચીજ તને યાદ આવે છે? અતરે આવ્યા આગમનની આ વાત

જો તારાં ધ્યાનમાં રહેછે તો અતરે આપણે કેમ આપ્યા તે પશુ તને યાદ હશે.

મીરેન્દા—પશુ તેવું કાંઈ મને યાદ નથી.

માસ્પેરો—મીરેન્દા, આજ ૧૨ વર્ષ થયાં આ વાત બની, તે વેલાએ તારો પેદર મીલાન શહેરનો આમીર હતો; અને તેનું રાજ બલવંત રાજ્ય સાય સફે થરાવતું હતું.

મીરેન્દા—ત્યારે શું તમે મારા બાપા નહી કૃ૧.

માસ્પેરો—તારી માવતર કેવલ સદયુજીની રાણી હતી, અને તે પશુ તને 'મારીજ દીકરી' એમ કહેતી; તારો ખોતા મીલાન શહેરનો ડયુક હતો; અને તું પશુ તને છાતે એવી કુલવંત રાજ કન્યા અને તેનો પારસ હતી.

મીરેન્દા—અરે બાપા ત્યારે તો દોઢ મંડાલનાં કંઈ કરતુકને લીધે આપણને ત્યાંથી અતરે આપડું પડ્યું એમ લાગેછે; ઈલાતે આપણાં કાંઈ રૂડાં નસીબાના નોરે આપણે અતરે આપ્યાં છીએ.

માસ્પેરો—બંધે, બંધે કારણ તેમાં બન્યાં. તારા કહેલા યુગ્મ્ય દોઢનાં છૂંતું કરતુકથી જ મારો ત્યાં પગદડો થયો; તોપશુ આપણે દહાડો પાંધરો તેથીજ અતરે ખુશખુશાલી સાથે આવી પ્રગાં.

મીરેન્દા—તોખા, તોખા! તે વેલાએ મારે વાસ્તે જે તમને વિપવી બોગવવી પડી હશે તેના વિચાર મારા મનમાં આવીને મારાં હૃગરને આક કરી નાખેછે. તે વાત હવે મારાં લક્ષમાં પણ આવશે નહી. શહેરબાની કરીને તમારી વાત આગલ ચલાવો.

માસ્પેરો—મારો બાપ, તારો કાકો જે આન્તોનીઓ નામથી એકબીજા હતા. પશુ તું ધીઆન આપી સમજે છે કે? બાઈ, થઈને તે કેવો દગલબાજ નિકળ્યો! તે બાઈને આ જગતમાં તારા શીવાએ સર્વ કરતાં અધીક

મેહિંબતથી હું આહતો, અને તેજ મોહબત ખાતર મેં મધલો રાજકારોખાર તેના હાથમાં સોંપ્યો હતો. તે વેલાએ સધલાં શહેરમાં મિલાન પેલેકું ગણાવું હતું; અને ત્યાંનો અમીર જે હું પોતે તે સરવે બાબદમાં સુલદ અને હૃતમ કલામાં અનુપમ પ્રવીણ હોવાથી સરવે ડયુક ઉપર દરજ્જામાં સુલદી બોગવતો હતો. માન એજ અભ્યાગમા રોકાયેલો હોવા ને લીધે રાજ્યનો તમામ કારોખાર મેં મારા બાઈને સોંપ્યો. બીજો વિદ્યાના અભ્યાસ મધે કેવલ પ્રુદાયલો રહેવાથી હું સરકારથી બેગાલો થયો. તે તારા હુસ્સા કાકા—પણ દીકરી તું સાંભરેછેની?

મીરેન્દા—પૂરતાં ધ્યાનથી, મરખાન.

માસ્પેરો—એક વખત તેને ઘોઠોની અરજ કેમ બાહાલ રાખવી; તથા કેમ ના પાડવી; કોણને વધારવો; કોણને તેની સરકારીને માટે તોડી પાડવો; એ બરાબર સમજવા ઉપરથી મારા હાથમાં આવેલા માણસોને તેણે બાણે કાંઈ નવાજ કરી નાખ્યા. હું શું કહું, તેણે તેમને તદન બદલી નાખ્યા, તેઓનાં આગલાં રૂપ બદલીને નવા જેવા કરી મુક્યા. અમલદારોની તેમજ પદવીની આવી તેના હાથમાં આવ્યાથી તેણે મધલોએને પોતાની મરજીને અનુસરતા ચલાવ્યા; અને પછી જે પ્રમાણે ધંજી નામનો વેલો જાડના યડ ઉપર વિરલાહ જઈને તેને નોરથી કચડી નાખી તે માંહેલા જીવનો રમ ચુસી લઈને તેનો તદન નાશ કરેછે, અને તેનાજ રમથી પોતાને ફેલ; વી નાખેછે, તેજ પ્રમાણે મારો બાપુએ મારા ઉપર કરી લીધું. બેઠી, પણ તારે ચીત કાંઈ છે, અહીં છેની?

મીરેન્દા—હા મરખાન, મારે ધ્યાન છે.

માસ્પેરો—એ પ્રમાણે દુન્યાઈ લાગી લાગ કરી તદન એકાંતવામ રહી મનશાન શક્તિ ઉપરાંતની બાબદોનો અભ્યાગ કરી

મારી મનચકિતે તે વડે ખીચવા તરફ મેં મારો મર્ધ જીવ અરપણુ કીધો, તેથી મારા બેવડા ભાઈના દીલમાં આપી અવાજ ઉત્પન્ન થયા; અને એક બાંધાં માંઆપની માંદક તેના ઉપર મુકેલા મારા વિશ્વાસના અધ્યાત્મમાં તે બેવડા નીવડ્યા. તેની બેવડાઈ મારા વિશ્વાસના બોહાલાપણાના પ્રમાણમાં હૃદયનાની હતી. જેમ મારા વિશ્વાસનો મેં પાર ને રાખ્યા તેમજ તેણે બેવડાઈ કરવામાં કાંઈ હદ ન રાખી. એ મુજબ તે મારા રાજ્યની મહેસુલનો ધણી થયો એટલું જ નહીં પણ મારી મતાની રહે ને ખાશું કાંઈ હું મેલવી ચકું તે પણ સર્વ તેના હાથમાં ગયું. બાદ, જે પ્રમાણે એક શખ્ત મસૂનો અપવાદ કરતો પોતાની મન ચકિતને એટલે વેર પાપમાં ગોઠું અજરે છે કે પોતાના હાથેજ ઉભાં યંયજાં આદારાં ઉપર પોતેજ એકીન લાવે છે, તેજ પ્રમાણે આ મારો ભાઈ પણ પોતેજ અરે ડ્યુક હોય તેમ પોતાને સમજવા લાગો, મેં મારી જગા ઉપર તેને મારા ડેખુતી તરફિ મુકર કર્યો હતો તે ઉપરથી તથા એક તાજવારને તથા પાદશાહી આજ્ઞાના ગ્રખ્સને જે તમામ હક મસે છે તે હક મહીન રાજ્ય કારોબાર ખુલ્લી રીતે મચાવવા લાગો તે ઉપરથી તેનો સોભ વધ્યો. પણ તું માંબસે છે કે ?

મિરેન્દા—તમારી વાત, મેરબાન, મેં હે રાને માંબસનો કરે એવી છે.

મારુપેરે—પછી તેને એવું લાગવા માંડ્યું કે, પોતે જે મરથે રાજ્ય સત્તા ચલાવે છે તે મતા અને પોતાની વચે મારુપેરેનો એટલો છે તે પણ અને વારતે રહેલો નોહ્યો. આખાં મીસાનનો દ્યુક તે પોતે ખતનો નોહ્યો. હવે મારું મરીયતું તો શું? મને તો મારું દક્તર થપો રાજ્યના વધીને મારું યજ ગયું હતું એજ બસ. આમલ આમલો તેને એવું લાગવા માંડ્યું કે, હું રાજ્ય ચલાવવાને મરકીયાન નથી. એટલું જ નહીં પણ તેની રાજ્ય તૃણા

તો જો!—તેણે નેપહસના રાજાની સાથે એક મંપ કર્યો, અને તેને ખંડની આપવા કહીને તથા પોતાનું રાજ્ય તેના રાજ્ય નીચે ગણીને પોતે તેનો તામેદાર છે એવું કહ્યું કીધું. પોતાની મારી તેના પગ ઉપર રાખીને, આજ મુધી એવી નાગોરીમાં કદી પછું ન ગયેલાં મીલાણુ શેહેરને કુલ મસખું. અરે રે? મારા રાજ્ય તારી પછું દુરદશા એવીજ કે!

મિરેન્દા—અરે જોહા!

મારુપેરે—તેની કહુલાત, અને તે ઉપર થી જે પરિણામ ઉત્પન્ન થયું તે પણ માંબસ અને પછી કરે, કે આવા શખ્તને ભાઈ કહીએ કે ?

મિરેન્દા—હું મારાં બપઈ વીશે મારો શિવય કાંઈ અમથોજ ભલતો વિચાર કરે તો પાખી કહેવાઉં. મારાં માંઆપને જેટ જુરાં ફરજંદ અવગર છે.

મારુપેરે—હવે તેની કહુલાત તો માંબસ. નેપહસ શેહેરનો આ રાજા મહારા કરતો દુધમન હતો. તેથી કરીને તેણે મારા ભાઈની અજર ઉપર ધ્યાન આપ્યું; અને મારા ભાઈએ તેના મુજામ તરફિ રહેવાની જે કહુલાત આપી તે અને જે કાંઈ ખંડણી આપવાને કહ્યું હોય તે મરથેના બદલામાં મારા રાજ્યમાંથી મારી તથા મારી હાક-મીની સેવાય જીનમેખ ઉમેડી નાખવાને અને મીસાનના મુંદર રાજ્યનું માલિકપણું અને તેને લગતું મપહું માનઅકરામો મારા ભાઈને આપવાને નેપહસના રાજ્યએ કહ્યું કીધું. એ પછી દગા ફરકાથી તેણે એક ફોજ જમાવ કીધી અને જે મધ્ય રાને એ ધવ સાંધવાનો તેજ મધ્ય રાને આતોનીઓએ દરરાજ ઉઘાડી તે ફોજને મિલાન શેહેરમાં લાંબી, અને તે મધ્ય રાજના અમતમાં એ કામ જેને સોંપ્યું હતું તેણે મને, અને હું રહી હતી તેથી વને ઉતાવળથી બાહર નસાડી રહ્યાં.

(મધ્યમ)

જ્ઞાનવશેની શું હિં.

(અગ્રેષ્ઠ ઉપરથી.)

કોણે પંચરત્ન આપ્યો મનુષ્ય,
કે બાધે તે પોતાના મોલા ભેરંગ,
મને તેમાં ધામ અને લીલ અને ઉત,
અને તેમાં તાણા ને વાણાની માટે,
જાણે મુઠ્ઠી, મોટીને કલમતારામ?

શિખલી કોણે ઉલોગી મધમાખીને,
કે ઉડી તે જાલ મિડાં કુલા તંદર?
અને લેંધી સંચીદને લાધે તે મધ,
શીયાલામાં કરવા તે ઉપર ચુનર?

શિખલી કોણે કમીની કાડીએને,
માલાકીથી જોવાને પોતાના દર?
અને તેમાં જોરાકને ભરવા ધડા,
આપી કોણે તેમને ઉડી સમર?

છે એ નાણામાં જોવાને હાલ,
આપ્યું નહો તેમને કુહિનું બજ;
ખીન કુખીનું પ્રાણી નથી હેવાલ,
કાડીથી તે કુંજર છે કુદરના દાસ.

જ. ન. પી.

પરચુરન જ્ઞાન તથા રમુજ.

જાગરા ધ્યાન તત્ત્વ ઉપર એક સાધા-
રન પાર ને "વેદાંગ સોધ" નામથી જ્ઞા-
નપ્રાપ્ત છે તે તમામ ઉપાગમાં સર્વથી અક-
સોર જણાયો છે. દાકેની જગાની રૂપાળી ઉપર
તેને મુઠ્ઠા ધ્યાન બીનથી લગાડ્યો. ને
ચાંપની રીતે વખતસર લગાડ્યો હોય તો તેની
અસર તરફ મનહાર નેવી છે.

* હાથી.

ગદિ દારની બનાવત—મીંદ એક જાતનો
મીઠા દાર છે. તે અમુકના વખતથી જણાવેલો
છે તેની બનાવત,—તેણે ગ્યાલને મધ અતી-
શય ગરમ કરવું; પછી સંભાલ નાખતી કે
કકરા આપી તે ઉભા ન જાય. એ ઉકરેલું
મધ એક પોપમાં રેડવું. પ્રથમ તે પોપને
કંડા પાણીથી અરધું ભરવું. આમરે રમ
મીનડ મુધી કરવા દેવું; પછી એક ચેંદ ખીર
કે કોઈ ખીલ દારણું ફીન નાખવું અને એક
અમચો જાલકળું તેલ તથા એક આંદુસ લીંબુ
કે નારંગીનું તેલ રેડવું, સેવટે પીપ પાણીથી
ભરી કાઢવું અને તેને જોસ આપવા દેવા.

પોડકુંની વાત ઉપર વેલાત ખાતે એક
ખીલાડી રજ વરણી ઉમરે મરણ પામી છે.
ધન્ય છે તેને. કુન્દામાં અરેથી ધરડી ખીલાડી
તે મણાય છે.

માકરે કહે છે કે તણે કારણ સર એક
ઓરત સાથે કોઈ વિવાહ કરવાને તથા આ-
શય. ૧. હુમશરતી. ૨. ખાલુશી. ૩. હુમ-
ના ખવામ. પછી આને એ અર્થ કરતાં
પદસાવાલીનો જલદી ઉઘાવ થઈ શકે છે. પછી
તેણીના જાલીગણ આદે એવા હોય. પદસાને
લીધે સાથે માંડી પેલી આધ મણ પરણવા
છપવાય છે.

ઉત્તર અમેરીકાના કકરવી યંદીવાલા ચુ-
લકમાં ને એસકેમે તામના ધનદીઅન લોક
રહે છે તેમને વિષ એવું કહેવાય છે કે તેમને તેલ
ઉપર ચુનરાણુ અપાવે છે. નહીં વાઈ માએ છ ?
અરીવાત છે, ખરખા.
પછી તેલ અરખીનું વાળે છે કેની ?
હા, બેશક.
અને કેટલાંક તેલ જમીનમાંથી મળી
આવે છે, તે ખર છેની ?

અરીવાત.

આરે તો તે એરકેમે લોકો જમીનની
અરખીમોથી બનેલાં તેલ ઉપર પોતાના દીવજ
કહે છે.

નાના ચોકમાં એક ઉંચો માંચરો કરેલો છે. તે ઉપર એક ગંગાવર અફરગાન્યું મેલેલું છે. તેની ઉપર પાપાથો તે અફરગાન્યાનાં મહાલાં મુઘી ૪૦ ફુટનાં શુભારે અંકઈ ચક્ર છે. તે માંચરે આર મન્જુવત ધાંભા ઉપર ઉભો કરેલા જણાયો. તેની નીચે એક ગંગાવર પુરણું બપ-કાદર ઉભેલું જણાયું. તે ગોથા હરંત રૂપે તમાન જરયેસત મહેબની તરપીરને મલગું હોય એવું હતું. હવેથી એક મન્જુસાની છે તેમાં અવતારતાં ૪૦૦ માણસોં બેઠાં જમી શકે એવી મગવડ છે. બાહર કમખાઉદગાં મોટા મોટા બંડખાઓ તથા અમીરોનાં પુતલાં ઉભાં છે. નામ વાંચતાં કોઈ ડેકાણે સર ને પીડીત આંદાનના તો-કોઈ જગે યુગ શેકના તો બાળે ડેકાણે મોટકાંઆધ, બનાજ, વગેરે નામીયા ધરમાડું નરોનાં નામ જણાય છે. એ સરવે નામ તેમજ અસહન વ-અનના યુગરે ઉપર માલનાં ખુલ્લાં આતથ કરેલા પાત્રાંમાં મુગધી મુકરના બદલાંના બ-લુકા તેમજ તાંહાં ઉભા રહી બાગે બુધંદ આવાળે બધાના દસ્તુરોના મારને ગળ સસ નજ મગતા હતા તે સધનાં તરફ જોતાં અમને તો અવતારણી લાગી કે અરે એ અસલી ન્યાગાનોનું ઇરાનનેજ તેમજ તેમનાં આગલી નાહો જલાખોનો દાર કો ખાજો તાનો ચમે હતો, અરે પણ હવે સવાલ તો એ લાગે કે એ નવું ધરાંન ઇઆ ફારસીસ્થાન કઈ જગા ઉપર અમે જોયું હશે. કસાય તે પોતીઅન્દરની પુરૂનો નવો પ્રસાધો બાગ તે નહીં હોય! હયા મહાલકમીના ફાન આગમની કોઈ ખુલ્લી જગતો નહાય! બેમાંથી એક પણ લાયું અરે.

આપણે તો એટલું જોઈ બેસોસોની ખીમારીના લયકરને ચરણુ થયા. તે ઘરાકરની હમણાં એટલો તો મન્જુવત હતા કે ફક્ત મંબારી આવનાં હોવને કંપારી છુટી કોઈ પણ માનવી ખીમારીની અખીઆરીમાં જતી હુમીઆરી

દજી દયાની ધારતોની ખુવારીમાં ગીરફતારી નેથા વગર રહે નહી. અતે એજ કારણસર તે જગાનો ઇઆ કોઈ ખીજી ચીજોનો પડા કાંધાવના અમે મુપકીદી અખીઆર કરી રહ્યા તે એવા હેતુથી કે કોઈ પણ આપણી લક્ષમીખાઈના બેસુમાર મોંવમાંથી બાહર પડી એ ઉપરો દઆવ મોડે વેહેલે ખીજા સહા-સીક પુરૂધોને પોતાની સંક્રમાં લઈ ખરે પાડી આપવાની જગ્યાએને હોંસ અને ઉલતના પોગ ઉપર સ્વાર કરશે. તથાસ્તુ.

જાદાઈ લાકડીને અવાજ હોય કે?

પ્રકરણ ૪ થું.

બન્યું કાંઈ આયબો આજો હોય તેમ રાજક પોતાના કાકાના ચાંત પડો ગયલા જે-હેરા તરફ તર્ગીતગ જોતો ઉભો. તેના હોત ઉપર જરા હસ્યાનો નીચાન રહેલી હતી. તે નિચાન બાને એવી કલ્પના કરતો હતો કે છેજી ધડીએ તેણે પોતાના કાકાને બિલકાપ આપી હતી તેની ફનેહની ખુશાલી હતી. તેને પોતાના કાકાના મોંત માટે જરા પણ લગાડી લાગી નહી. જો કે ને જઈ મરનારે તેની સાથે ઘણીજ ગાંઠી આજ ચલાવી હતી. તેના જીવરમાં ફક્ત એક લાગણી માટે જગા હતી—તે તરન કોડી વનાનો પુરૂ હતો.

આજ મુખીમાં આચમેત હાઉસ ને પોતાના કાકાના મરણ બાદ ને પોતાની મી-લકત થવાની પડી રાખતો હતો અને જ્યાર થી તે જઈ મરે પોતાના ભેટાને પોતાની મોતકતથી રં કાપે લાયથી તે વિચાર તેને ખૂટતી લાગે કારણ કે હેનરી પછીનો પો-તાના કાકાનો હકદાર વારસ તે હતો.

તેનાં સઘર્ષાં કાવતરં છતાં તેની મુશ્કેલ જરૂરિયાતો નહીં તે જોઈ તેને ધણું લાગ્યું; તે એટલે મુશ્કેલ કે રાહદ જો આહતે તે કુ-રસામાં મરનારના જેવેસ ઉપર લપરાક પણ લગાવતે.

‘મારમજેત હાઉશ’માં વરો પુરુષ ય-વાની આશામાં મત્રકાવાનો તેને શું સંખ્યા હતો, અથવા એક કાચાં કાને તે ગરમ મોલવવાલા ગરજા પુરુષના કાલા મોલવા ઉપર ભરેશો શું કરવા મુકયો? અરે પોતાના કાકાની મેરણાની પોતાના ઉપર ઝોરી લેવાને તેણે કેવાં કાકાં મારવાં હતાં! કેટલી પુરામત કરી હતી. કેટલું આશંકીય હતું. તે સઘર્ષાં કાકાં, તે મધલી પુરામત, અને તે મધલાં આશંકાંનું આ શું પરીણામ!

“માલો, માલો, ખારા સાહેબ, અ-લીઆં તમારું કાંઈ કામ નથી, બાહાર ચાલો,” ઠાકતર બોલ્યો. તે આંભલી રાહદે યોગીને ઉપર જોઈ. ઠાકતર તેનો હાથ પકડી તેને બાહાર લઈ ગયો.

“એ રૂઢે તમારે ગમ કર્યો જોઈએ નહીં, ખચીત એમ ના કરો” ઠાકતરે ઘર ઉપરથી ઉતરતી વખતે તેને પતાવીને કહ્યું. રાહદના એવામાં જાણે તેણે જુલમાં જોડું ખાઈ હતું. તે એવું સમજતા જણાવે કે કાકાના મરણને લાગે રાહદ એટલો દુખી થયો હતો.

“હું થોડા વખતમાં ક્યારે પાગીય, ઠાકતર સાહેબ,” રાહદ કાંઠી કુસીને બોલ્યો. “પણ મને જખમ ઘણો સખત લાગે છે.”

“જેશક,” ઠાકતર બોલ્યો. “પણ હવે સમજો અને દીલને વારો; કારણ કે મરણ જીવનમાં કાંઈ ઇનસાનનો આશંકા નથી. તમે તે બીજાઓને તમારી જરૂર બજવામાં કાંઈ બાકાત રાખી નથી.”

“જુઓની, કેવી, તે પણ કાંઈ નેવી તેવી નહીં,” રાહદ ઉપર જોઈ ફરી બોલ્યો.

“તેના મરણ બાબે તમને ધણું લાગે છે. એટલું કોઈના મેટાને પણ ન લાગે.” ઠાકતર જીરજ સાહેબ બોલ્યા. “પણ એ જુલનો એક દીકરો છે નહીં વારો? મને આવી આજ્ઞાને કાંઈ ધણું થયું નથી, પણ તેમના વચે ઉપજેલાં મીનકેસા બાબે આંભલામાં આંખું છે. વધી એટલું બી સાંભળ્યું છે કે બચે અકેકયાં જીવ પડ્યા છે.”

“તમે જો કાંઈ સાંભળ્યું છે તે આંકે છે,” રાહદે જવાબ દીધો. “મારો ખોતાઈ પાંચ વરસ થયાં કે જતા રહ્યો છે, અને એટલા વખતમાં કોઈને તેને વિશે ખબર પડી નથી. ઘર જોડતી વખત તેણે કશું લીધું હતા કે તેનો બાપ મરે નહીં ત્યાં મુશ્કેલ તે કદી ઘરમાં પાછો ફરે નહીં.”

“અજબ નેવી વાત છે” ઠાકતર બોલ્યો. “કદાચ એટલા વખતમાં તો તે મરણ પાંચે હશે. પાંચ વરસમાં તો ફેરવું ઉપર અત્યંત થઈ જાય.”

“તો બાહ, તો બાહ, ઠાકતર સાહેબ, મારા ખોતાઈ બાબે એવું ના બોલો!” રાહદે બોલ્યો. પણ ઠાકતરના બોલથી તેને વલી નવો જ આંખો. મનમાં તો એવું બાંધું કે ઠાકતરના મોઢામાં સંકેત ભરે.

જમવાના ઝોરમાં તે ધણી બોલેસે ગયો. ઘોરાકામ તેને તે વખત જોવા પણ ગમ્યું નહીં. ઠાકતર તેમજ વક્રીલને એવા મરણ વખતના દેખાવોનો માહાવરો હોય છે તેથી જમનને તેઓએ પુરતો ઇનસાહ આપ્યો. રાહદે વાંઘનું એક ગલાસ ઉઠાવ્યું અને પોતાની મોહિરધારને દીકાસો આપવાનું બાહાણું કાઢી ઝોરમાંથી બાહાર નિકળ્યો.

“ઝરુરે, આજ રાત્રે તમને મારાથી મજાશે નહીં.” એટલું બોલી તે જતા રહ્યો. પેલા બધે જણા રાત પસાર કરતા ગપાસપા ચલાવતા બેઠા; અને રાહદ પોતાની બધીની

એ રૂ.માં ગયા. તાંહાં તેણીની કોચ ઉપર રમી લેટી હતી.

“આણ. અને લાગે છે કે છેલ્લું શું બન્યું છે તેથી તમે વાકેફગાર છો.” તે બોલ્યો.

“આમ મમાચારની તમને ખબર મલેલી છે.”

“હા હું જાણું છું કે નવું વીજ ચલ્યું છે.” તેણીની બાબી, “પાણીની બાજુ તમે બાણર રમ્યા નથી, રાહડ.”

“મને કપડો ના આપો, મેડી. મેં કાંઈ પણ કરવામાં કમર રાખી નથી.” રાહડ જવાનું રીધો.

“મીઠું!” તે અનકરા કરતી બોલી.

“તમને મેં પ્રથમ જ કહ્યું હતું કે. પેલા ધરજ આઠાં ઉપર જરા મારી નજર કરતા રહેઃ પણ તમે કાંઈ ધ્યાન આપ્યું નહીં. એ દેરી સુધા! હવે જુઓ આપણી અવસ્થા, બીજારી નહીં તો બીજું શું.”

“આવા સમુદાય તમે બોલો, મે !” રાહડ દલગીર થઈ બોલ્યો.

“જ્યારે મેં તમારી સાથે લગ્ન કર્યા ત્યારે હું તમને સારા પ્રજાદાર ચમકાવતી હતી.” ન બોલી. “ત્યારે મને ખબર ન હતી કે હું ત્યારે હાથ એક બીજારીની હાથમાં મેલું છું.” આ બોલતી બોલતી તે હભી થઈ અને રાહડ હાથમાં મોઢું ઢાંકી એક ખુસી ઉપર બેઠો. તેને એવી ખબર ન હતી કે આવા બારીક ખાતરમાં તેની બહારી તેને એવા સમુદાય આપશે.

“બીજારી!” તે આરતે અને આખરે અપાને બોલ્યો.

“ત્યારે બીજું શું?” મેડીએ જણાવ્યું. “ખરે કહીએ તો તમને મરડે લાગે છે.” પણ આપણે આપણા જીનાહના આધારે છી ને એ વાત અકેકથી છુપાવવાને અરથ રુટ.

“મારા જીવહતું પેનથન ખાતર!” રાહડ જાણને મેલ્યો. “ના, કદી નહીં, મેડી, તર કે હું મરી જાઉં.”

“પણ હું તો જીવવાનું પસંદ કરું છું.” મેડીબાબી “જો તમે મને જુદી જુદી સરાધર કરી ઉચાપ આપી ન હોતે તો કદી હું તમારી સાથે પરણતે નહીં. અરે આ મેં કેવી જીવ કરી!”

“ત્યારે તમે મારી સાથે નહીં બાધા આપ્યાં તે કદાચ મારા પામ પછસો છે એવું સમજીને પછસા આતરજ આપ્યાં કે?” રાહડે ગુસ્સાના કરતાં દુખ વધારે લાગાથી પુછ્યું. કારણ કે તેના એ તમામ વિચાર છતાં તે તેણીને તથા બાલકને અસંત માંહાંતો હતો.

“માલ, મેડી, એવો વું બોલે છે, પણ હું જાણું છું કે તારાં મનમાં તો કાંઈ નથી.” તે બોલ્યો. “અને મારી ખાતરી છે કે વું મને હજુર માટે, તો કે. ગુસ્સાની અંદર તથા નાસીપાસીને લીધે તારા મેંહમાંથી એવા મનુન નિકળ્યા છે.”

“ચાલકે અને જુએ મહે!” મેડી બોલી. “આવું આવું મેંહું બોલ્યા કરતાં જોબ અને લીધાર કર કે દસીદતા ને શું છે. તને મેંહ મનહ બોગવવાનો માહાપર પડ્યો છે અને તો હું અને નાનો પ્રજાદ આજ રાતે કાચ મરણ પામે તો આમાર વિશેષ કરતાં તારી બોલમખલનો બંગ થાય તો તને અધીક દુખ લાગે. વું પોતે નેટકું તારે વિશે જાણે છે તેવાં કરતાં હું વધારે સારી રહે. તને જાણવું છું તો.”

“મીક, ત્યારે હવે હું ને શું બોલું,” રાહડે બોલ્યો, “મારા બોલવાથી તમે ઉગ્ર કંઈત અસર થતી નથી.”

“હું કાંઈ તમને બોલવા કહું છું,” મેડી બોલી. “ત્યારે ને કહેવું છે તે એવું કે કોઈક કરે, અને આ રૂપે ખમી મુલા બેઠી ન રહે. તમારો તો પોરોચિતો છે. નવું વીજ લાવતો વાતો અને તેનો બેશ થાય એવું કરે. ત્યારે ખાતર, તમારાં કરકંદ આતર, તમારાં મેં કાંઈ અકાચ રૂપ તેનો ઉપયોગ કરે અને

જે ધરને આજ ચાર ચાર વરસ થયાં આપણે પોતાનું સમજતાં આબ્યાં છીએ તેને હેનરીના હાથમાં જવા ના દેવો."

આ બોલતી વેલા તેણીએ કાચ ઉપર મુતલાં ફરજંદ ઉપર જે કટકો ઓધારેલા હતાં તે ઉચકેલા તથા ઉંધમાં પડેલાં ફરજંદના એકેરા ખુલ્લો દેખાડ્યો; અને તે દેખાડતી વેલા રાહડતા એકેરા તરફ તરોતરજો જોયા કીધું.

"આ બાતક ખાતર," તે બોલી, "આ નાનકડા રોગર ખાતર, કંઈખી કરી વીલના નાચું કરે."

તેણીને ચમ્દની રાહડે જીવ ઉપર આબ્યાં તે ફલંગ મારતા કે ઉકેલે જાણે કે તેજ પડે તેણીનો હુકમ બજાવવા જતો હતો. તેની છાતી અડઅડ થતી હતી, તેની ચચમચા દોઝા તેને ખુનપર ચઢેલા જણાવતા હતા.

"કંઈખી નીપજો, હા હું તેમ કરીશ," તે બોલ્યો, "મારા હાથમાંજ ને વાત હોય તે મારા ફરજંદ ઉપર માઠી અવસ્થા આપતી હું અટકાવીશ."

"તારે મંબાલથી કામ લેવું જોઈએ," મેરી બોલી.

તેણીએ પોતેજ તેને ઉસકેરવે હતા તે તેણીની ખુની ગાંઠ, અને બોલી "હુરરં ના કરતા, નહીતો મધધું બરહમ મલશે."

"વીજ લાલિતો ખસ કેની?" રાહડે બોલ્યો "તમોએ પ્રથમ તાણુ મારી અને પછી કાલાવાડા કરી મને ઉસકેરવે એટલેજ જીવ ઉપર આવવાની મને ફરજ પડી."

"રાહડે! રાહડે! માફ કર મુજને, મારા મનમાં કંઈ તેવું ન હતું" મેરી બોલી.

"તમોએ મારાં કામમાં ધણી લાલચ નાખી છે," તે બોલ્યો. "બારણું બંધ કરે કે હું બાહાર ગયાછું તે વાતની કોઈને ખબર મહે નહી. હું છુપે દરવાજા બાહાર જાઉં છું, એજ દરવાજા અંગણની માફક આ વખતે પણ આ કારણસર કામ લાગે. એવું છે."

"રાહડે, રાહડે, ના, ના જતા!" મેરી બેઠક ઉપે બોલી. "માફ કર મને; મેં તને ખુની લાલચમાં નાખ્યો છે. હું પેલી બની, પાપી રીતે પેલી થઈ મેં તને વીજ જોરવાને ઉસકેરવે. મારો મધધો બાકીના જન્મારે કંચા લીએતમાં મુખરવાને હું ખુશી છું; પણ તને એની પાપી અતમબ માથ બાહાર જવા દઉં નહી. કેવાં છરાં પાપી કામનો વું વિચાર કરેછો!"

"હું જલદી પાછો ફરીશ," રાહડે બોલ્યો. એટલું બોલી તેણે દવાલ ઉપરના એક ખુંતી દાખી નેચી એક છુપું બારણું સેહેજ અવાજ સાથે ઉધડી આબ્યાં. એક અધારે મારગ જણાયો, તેમાં તે તતોરતો ગયો. બારણું પાછું જેમ હતું તેમ બંધ થઈ મધું અને મેરી એકલી મોરગમાં રહી.

"આવીદ!" તે બોલી, "અરે એ શું કરવા જાય છે?" એટલું બોલતાંજ તેણીની આંખે તમરે આબ્યાં અને બેબાન હાલતમાં જમીન ઉપર અફસાધને પડી.

વખત વહી ગયો, સગડીમાં ધગાર ધીમે બજતો હતો, અને આખરે બંધે મીનખતી બની રહી નોપચું તે પાછો આબ્યાં નહી.

પણ સાંભરો! એ શું થયું?

મધ્ય રાતનો પેહેલોજ તકોરો પડોસ માંના દેવલના ધડીઆમમાં થયો તેવોજ મરાડ ઉચકાવારો ધીમે અવાજ સંભાલ્યો. અને તેજ પડે મુખ દરવાજા ઉધડ્યો એટલે રાહડે મોરગમાં પાછો દાખલ થયો.

તે મધડી આગલ ગયો, અને સલીએ પકડીને પજ્જન પાડ્યું. આતશ રોચન થયો એટલે તેથી જમીન ઉપર લંબાઈ પડેલી મરાડાં મરખી જાઠ ઉપર તેનો ઉગસ પડ્યો. હવે રાહડેની નજર મેરી ઉપર પડી.

ગભગતના પોકાર સાથે તેણે પોતાની આંખ ઉપર હાથ આડા ધરવે, અને એક પીધેલા આદમીની મુઆફક બરાડ્યા માંડ્યું;

ભક્ષામણુ કરીએ છીએ. જેઓની પાસે શક્તિનો અગ્નિ બગડવાને લીધે તે પોતાનું કામ નિયમીત રીતે ચલાવવાને અશક્ત બાલમ પડતી હોય તેમને આ ઉપર કહેલા અખ્તારો અત્યંત ફાયદાકારક માલમ પડશે. તે બેથક અને બેથમાન તેવા દરદી ઉપર પોતાની બહુધ અમર ચલાવશે. કદાચ હવે એવાખી વખત નજીક હશે કે આપણું વર્ષદશજ મંડલ ખીજી તેજાની ગોલી અને દવધને બંદલ "હમવાની ગોલી" ઉપર વર્ણવેલા દરદીઓને ફરમીવશે અને તે દીવસ કે રાતે અમુકવેલા અજમાવવાને ભક્ષામણુ કરશે એમાં કાંઈ જાત્રી નવાધ જેવું નથી.

જમતીવેલા ખરખર હસીને આપણાં લોહીની ધોમી ગતીની ઝડપમાં વંધારે કરવે એ ખરેખર અતિશય ભારે અને ખ્યાન શક્તિની મધલી ક્રેશિરા ધમ્મા હર ઉપદ્રોત અવરચ છે. પણ ત્યારે કદાચ આ સવાલ સેલેજ ઉભો થયા વનારેહો નહીં કે જમતીવેલા ધરમનું શરમાન કાંઈ પણ બોલવાની મનાઈ કરે છે તે કેમ? તેનો ખુલાશો અનખતાં દસ્તુર લાવશે કરી આપવાને ચુકશે નહીં, એ તે મહેબોનું કામ છે. એ તેઓ તેમજ ખીજા વિદ્વાન માટે બોલી ફરજ છે. તે તેમની આધન ફરજ છે. કદાચ આજ મુધીમાં એ બાબે કાંઈ ચરચા ચરવઈ ન હશે તેથીજ તે ખુલાસા વગર પડી રહ્યો હશે. અમારા નાકેય વિચાર પ્રમાણે તે બાજુ ધરવી એટલે જમતીવેલા તેમજ આણું આઈ ફરેગ થવા પડી તે મર્વ શક્તિવાન સ્વહેમે આપણને બહેવાં ન્યામત મટે તેની સેતાપમ કરી તેનો આબાર માનવાને તેને બારાપવું વાને ધવાદ ક વું છે; અને જે ધરમાં એવાં નેક ફરમાન રોષ તે ધરમની જુદીની નેટલી તરીકે કરીએ એટલી ચોડી છે. ન્યામાં સપલા જણાવશા મજબોમાં તેનો રજાનો પેદિસા ગણાય છે. બોધારેને તેજા ફરજીઓની સખ્યામાં છાપારની યાવ ! આગીત, આમીન.

નમનતાઈ.

(શેખ સાઅદીની ખોસ્તાન ઉપરથી.)

ટીપ્સ એક પાણીનું વાદલની માલે, જેમ હોડે, જુઝારું, દરિયાનું આખું હેખતથી લાગું એમ કરવા વિચાર, કે, "અમુક આ સાગરના મોજની પાસે હું કમીનાં ટીપાંની શી છે ખીસાદ? અગર પકું હું તે સાગરની માલે, તો બોલતા તે સાગરનાં પેટાં અંદર યાવ માહરા જુંડાને કમખખત હાલ. આકાર માહરે યાવ તેમાં બિજધને ગુન નિશાન માહરી નહિ રેહય; તે પાણીની આ નસન માહરી ગુમ, નાજુર માહરી જાત. અટલું કેહતાં તે એવું ધમ્મું કે હેક પડ્યું, તે કાણનાં કેટલાંની માલે કાંઈ તેણે અનથીતો અંધારે વગ. વેહવા તેપર જગાના, ગુર્જા દન, પુત્ર તેમાં યકું તે આખી રતન, જલનો, આકાર તજી ધમ્મું ઝવેર; ફરું તેપર નવું કાંઈ ખુબસુરતી પર, મોરાઇ તેને મલી, ને શેદનશાદને હાથ ખેસાડ્યું લોકાએ સુન્નાની સાથ. આખો રખે લાયકાનો બલો એ રીત, કમીનાં એક ટીપાંને નામવર કીધું. નમનતાઇ જો રાખી તે ટીપાંએ તો બન્યું તે જલનું એક ડિંમની ઝવેર. શેક્યું તેણે ગરમીએ નીસ્તાનું ખાર, ને દસ્તાનો ખમ્મું તે મુંદર આકાર.

પટખાલું પચી.

મકરણ ક થું.

કાલા પોચાકવાલા અદસ્તની ઘાડી સખાવવ.
ગુલર કોચમેનતો હાનેલમાં જાળને લેતો.
પેલી ઘાંઘો તેની મધલી સુધ બુધ ઉઘારી મુકી
હતી હોતલમાં લધલા જાળુનો મોઘાટ આ-
નિશય મચી રહ્યો હતો. મધલાઓને ખોલી
ધનું હવું તેથી તેઓએ તેને ઉઘાડવાની ધ-
ણીએ હુકિત કરી પણ તે એટલો તો ભર-
દિધમાં પડી નોરથી ચેરતો હતો કે તેને હા-
લઆ છતાં તે આઆપથી ખીલાર યદ રક્યો
નહી. આખરે ભારે મહેનત અને હુકિતથી
તે ભગદત થયો.

“આલ કોચમેન, આલ, આખરે ખોલી
થાય છે.” પેલા કાલા પોચાકવાલા અદસ્ત
ખોલ્યો.

આ કહેવાની ગુલર ઉપર કાંધ અસર
થઈ નહી. તેનો જરા જરામાં ડાકણને ઉઘાડ
કરી ગભરાય. ઘાડી હાંકી લઈ જવાને વીચાર
કરે અને પાછો ખીલીને અવર. આખરે
હોતલવાલીએ ઘાડી હાંકી લઈ જવાને માથે
લીધું. તે બાહાર જતો હતો એટલામાં ચેલન-
તાળને પેલા કાલા પોચાકવાલા અદસ્તનો આદ-
કાડી તેને એક દળન બરાન્દી અને ૧૨ ગ-
ણસને માટે ખાવાનું તથા આર કરવા કહ્યું.
એ હુકમ પેલા કાલા પોચાકવાલાના મોઢાંમાંથી
નિકળેલા બણી “તથા આર છે સહેલ” કરી તે
બખરથી ખાણમાં ગયો. તાજસાથ ધરનાં
મધમાં માણસો કામે લાગી ગયાં. દેનને ગોઝને
માટે પોણ ઉપર બજાર બણી રવાનાં કીધી.
રોજને સગીની સહીઆ સાથે કરવા બેસા-
ડ્યો. મેલીને ધગાર પડ્યા કહ્યું. ધર ધણી.
આણીએ બરાન્દી બાટલીમાં ભરવા માંડ્યો.

અને મધલાઓને કામમાં મપલાડી રાખવાને
ઉઘડીઆ.

પેલા કાલા પોચાકવાલા અદસ્તને ઘણું
મોઢું થવું હતું તેથી તેણે ગુલરને ઘણો સમ-
જાવ્યો પણ મરવે શકત. તેણે ગાડીના ખીલાં
મગક તરફ આવી જવાનો વીચાર કીધો, પણ
જવારે તેને એવી ખબર મળી કે તજલેકનું ખી-
ણું મંડક સાત માઈલ કરતાં ઓછું દુર ને હવું
ત્યારે તે નિરાશ થઈ ગયો અને લાચારીએ
ગુલરને બાંધબાંધ કરી સમજાવવા તથા છાપરે
મગવવા લાગ્યો.

આણું તથા આર ધનું. નેબલ ઉપર આંબું.
સમજા લોકોને તે અતીશય પસંદ થયું
બાટલીઓ અપોચપ ઉઘડવા લાગી. પણ પેલા
કાલા પોચાકવાલા અદસ્ત જમવામાં માંડિલ
થયો નહી. હોતલવાલીએ તેમજ ખીલઓએ
નેને તડયો પણ તે ગયા નહી. “કેમ તમે
પોતે આણું મંગાવું અને તમારા સંજન માટે
મેં તે કંઈ મહેનત લઈ તથા આર કીધું અને
તે તમને ગમતું નહી થું?” હોતલવાલી બોલી.

“મેં આણીની વરદી કીધી?” પેલા
અદસ્ત અજાબ યદ બોલ્યો. “થું મેં વરદી
આપી?”

“અજાબતાં,” હોતલવાલી અને તેની
એરત બંધે બોલ્યાં.

કેમ તમે લોકોને અમું આંબું હવું
કે?” અદસ્ત બોલ્યો.

“આ ઉકાળે જમાવ થયતા સમજા અ-
દસ્ત અને બાંધઓને અજાબ કરી પ્રહુ છું કે
તેઓએ આ અદસ્તને મધલાં આણીની તેમજ
શરામની વરદી આપતાં માંડિલયા છે કે નહી?”

“અજાબતાં,” ગુલર અને ખીલ સંરમે
બોલ્યા. “અને અમારા કાંતકાન સાંભળ્યું છે.”

“છટ, છટ, હું કેસમ લઈ કુંહું કે મેં
એકબી શબ્દ વરદીના રૂપમાં કાંડ્યો નથી,”
પેલા અદસ્ત બોલ્યો. “અને હું કાંધ એનો અ-
રથ આપું નહી.”

આ ઉપરથી હોતેલવાલા અને તે ગ્રહ-
સ્થના દરમ્યાનમાં પંચાતી અને વારંવિવાર
ચાલુ થયો. આખરે કેટલાકના કહેવાથી મુખ
ધાની કરવામાં આવી. સમલાઓએ યરએ
હીરસે આપયો એવો વિચાર નહીં થયો. એ
સાંભલી કેટલાક ઘેડાવાલા અને બીજા આણું
આગવધી ઉઠી ગયા. તે જોઈ પેલા ગ્રહરચે
બાકીનો બધો ખરચ આપવા કહેવો અને
બધા બહુ પાછા તેમજ ઉપર બેઠા.

હોતેલવાલાને પેલા ગ્રહસ્થ ગ્રાપ પંચાતી
થવાથી તેને નુંકસાન કરી તેની ઉપર રસ્તામાં
વેર લેવાને તે દાંત કચક્રમાંથી કાંઈ બખરયો
હતો; અને તેમ કરતાં વેલનતાઇને તેને દીક્રી
હતો, તેથી તેની ઉપર નજર રાખવાને તથા
કાંઈ નુંકસાન કરતો તેને અટકાવવાને બનતાં
મુખી તેણે સંભાલ રાખી હતી. તે જોહન.
હોતેલવાલાની ક્રોધ બખરથી આણું તરફ ગયો.
તાંહાં તેણે હોતેલવાલાને એક આટકી સાથ
ગ્રાપ બાપે કાંઈ વાત કરતાં સાંભલી. તે તક
તેને પેલા હોતેલવાલાને શિક્ષા કરવાને આછી
મહેલી લાગી. જોહન હાથમાં એક આગક
લઈ એક ઝીરડામાંથી બખરચીઆણું તરફ
જતો હતો એટલામાં તેણે હોતેલવાલાની નેવો
સાર કાઢી આ શબ્દો તેના કાન ઉપર નાંખ્યા.
“જા મ્હારા, હાલતો જા, પણ યોડે યોડે દહાડે
તું પાછો આવતો રહેજે. કાંઈ શીકર કરતો ન
આજ રાત્રે જોહન જુબબ થર આવતો ન
નથી!”

“હા—હીક—વાત તો બહુ બહેકક
છે” જોહન બોલ્યો. “યોડે યોડે દહાડે તું
પાછો આવતો રહેજે, અને આજ રાત્રે
જોહન જુબબ થર પાછો આવનાર નથી!
વાર વાદ ઠીકછે, આવજો, - જોહન તું
આવજો, આનીકોડે હું છું. પછી થઈ રહેશે.”

આ રવેશના સંખુત આચરવા પછી
તેણે ઘુલરને બદલે ગાડી હાંકી લઈ જવાનો

અને તદ્દમાં પેલા કાલા પોચાકવાલાને નુંકસાન
કરવાનો વિચાર તણ દીધો.

વારે વેલનતાઇને, તારા કેવા પ્રતાપ!

હવે પેલીગમ ગાડી તાજાંઆર થઈ. ઘુલરને
વેલનતાઇને મમળગ્યો કે ૪૦ માઇલના થેરા-
વાની જગ્યાની પેલીપાર કોઇ પણ ઝાકણની
બાકીનું નોર ચાલી ચક્રે નહી. એ વિચારે
તેના મન ઉપર મજબુત સારી અસર પ્રાપ્તી
તેથી તે છીંમત કરી કોમખાસ ઉપર ચડ્યો
અને લગભગ હાથમાં લીધી એટલે ગાડી આ-
ખરે ગગડ્યો માંડી, આપણા વેલનતાઇને
આ વખત કોમખાસ ઉપર બીરાજ્યા હતા
તેણે હવે કાંઈ પણ થેરાં કાઢવાને વીચાર મુકી
દીધો તે એટલાજ માટે કે તેના કહેવા ઉપર
ઘુલરને ધતખાર આવી અને ખરેખર ઘોડાંક
મંજલ જવા પછી ઘુલરે તેના તેણે આપેલા
ઉપદેશ માટે ઉપકાર પણ માન્યો.

મકરણ ૭ મું.

જોહન કાકાનો મીઠ. તેનાં મુખમાં બહાનાં,
ને ખેમાલુમ ખાતર પાડનારા. એક
પ્રખ્યાત કચરાપટી.

જોહન કાકાનો મીઠ મીઠ શ્રીમદ્દ
અર્ચનેત જેને અસ્તક વેલનતાઇને સોંપ્યો
હતો તે ખેમાલુમ દાહતનો માણેક હતો. તે મ-
ણાજ નાણુક બાંધાનો અને ઉચો હતો. તે
તદન કુચેરો ખરેખરા વગર રહેવો હતો. તેના
મુખ વાહામાંમાં એક બાઇ બનીનો અને તે-
મની એમરત સીવાય બીજું કાંઈ દ્રવ્ય નહી.
તે ખરેખરનો વિચાર કરે નહી એ માટે તેઓ
પુરતી સંભાલ રાખતાં હતાં. તેઓનો દાહો
અુદ્ધેનની દાહત ઉપર હતો. તેના પદ્ધતિવડે
તેઓ મુખચેત અને ચાલનમજાદી રહેતાં
હતાં, અને ખીટીતાં હતાં કે રંગેને મીઠ અુદ-
ધેન લાન કરે તો તેની દાહત તેમના દાહમાં

આવતી અટકે. એટલાજ હેતુથી ગુદમેને જોયારે વેલેનતાઈનનાં તે કુટુંબમાં આવવાની વકી અને તે તરફ પોતાની અત્યંત ખુશી દેખાડી ત્યારે તેઓને તે સાંભળતાંજ તાવ અડી આબો. તેઓએ તેને કહી દોહા ન હતો. તેઓના તે જુવાન કંગાલને, હેવાલ અને તેની તારીફ ગુદમેનને મોહોડે. થી સાંભળી તેઓથી તાંઆથ થઈ શકાય નહીં. તેઓ વેલેનતાઈનને માટે દર કરવા લાગ્યાં કે ગુદમેનની દાહત તેમના હાથમાં જતી તે અટકાવશે. તેટલા માટે તેઓએ પોતાની ઉપર આવતી ધારતી દુર કરવાનો કાંઈ આરે શોધવાની કુક્તિઓ રચવામાં વખત લગાડ્યો નહી. વેલેનતાઈન એક ધરમસરામાં ઉતરવાનો હતો, તેને એસ્તેકબાલ લેવા માટે ગુદમેન પોતાના ભાઈ વાહતરને મોકલ્યો હતો, તે લાગ સમજી પેલાં મગાંઓએ એવો મન સુખો કર્યો કે વેલેનતાઈને કાંઈ દીન પણ ગુદમેનને નજરે નોંધો ન હતો તેથી વાહતરે એવું કર્યું કે પોતે ગુદમેન છે એવું તેને જણાવવું અને પછી કાંઈ કુક્તિ કરી તેને કાંઈ અધારી જગામાં પુરી મુકવા અને તેને. માટે કાંઈ મનવાર કે બહાણ ઉપર સેલરની આકરી શોધીકાહી તેને તાંહાંથી વધવા કરવા.

મલવાને માટે ધરમસરા તરફ આબો. તેણે પોતાના ભાઈને પાછો ધર મોકલી વેલેનતાઈનને આવકાર દેવાનું કામ પોતાને હાથ રાખ્યું. જ્યો વાહતરને તેમજ તેની એકસથી ઠાકીને ધણુંજ દુખ લાગ્યું.

પણ તેનાં આ કામથી તે તોલી કાંઈ નીસારા થઈ નહી, જ્યારે ગુદમેને પોતાને હાથ વેલેનતાઈનને આવકાર દેવાનું કામ રાખ્યું ત્યારે વાહતર રજતામાં ગાડીની રાહા નોતો આગલ વધો તેણે મનમાં કોઈની રવેશ વેલેનતાઈનને પોતાના કપાળમાં લાવવાનો મકમ વિચાર કાપેો હતો. આ સધલો વખત ગુદમેન ધરમસરાના કાવાખાણમાં બેસી કસેટનું તળવર આગલ રાખી એક વર્તમાન પત્ર વાંચતો હતો. જોકે તેની નજર તે પેર ઉપર હતી તો પણ તેનું ધ્યાન ગાડી તરફજ રોકાયું હતું તે મનસે વીચાર કરતો હતો કે શું એમથી બને કે એક માણસ કલાકનાં કલાક ન્યુનપેર વાંચતો રહે અને તેમનાં એક વાક્ય તરફની ધ્યાન નહીં આપે? જ્યારે ધડીઆલમાં ૧૦ નો ટકોરો વાગ્યો ત્યારે પોતાની હજુરમાં ઉભેલા માણસ તરફ જોઈ તે બોલ્યો. "છોકરા, આ ઘણું અનયમ નેવું છે—નહી વાર?"

"કેમ માહેબ, કાંઈ ઘણું મોડું થયું નથી," તે માણસે જવાબ દીધો, "આજે દુલર કાચમિનની વારીછે અને તે તો હંમેશ એમજ આવેછે."

"મને તો લાગેછે કે જાંહોછે તાંહાં કાંઈ અકસમાત બન્યો છે," ગુદમેન બોલ્યો.

"અરે માહેબ તેવી કાંઈએ ધારવી નાખવી નહી," પેણું માણસ બોલ્યું, "સર્વ સંધાંમત છે; હા ધરડો દુલર નંરા ધોરીછે ખરો પણ તે કાવકોછે—તો પણ આજનાં નેટણું તેણે કાંઈ દીવસ મોડું કીધું હોવ એવું મને ધ્યાદ નથી."

એવો મનસુખો કરવા ઉપરથી વાહતર ડેડવેલે વખતે ધરમસરા તરફ ગયો, અને તેનો મોટો હાથેસ વેલેનતાઈનને આવકાર દેવાની અધવી મોકલ્યું કરવામાં રોકાયો. એ સધલાઓએ ખાંજી એવી ગાંવણ કરી હતી કે જ્યારે તે આવી પોંહાંએ ત્યારે તેને તાવરનોખ બાહાર મોકલાવી દેવો અને કે તેને કાંઈ નવા ઉતારા ઉપર બધ જવા પછી ગુદમેનને એવું અમજાવવું કે વેલેનતાઈન ખીલકુલ આબો નથી, સારાં નેમીએ વેલેનતાઈનની ગાડીને ધણુંજ મોડું થયું હતું, અને એટલામાં ભણી ગુદમેન પોતાનું કામ પૂરું કરી વેલેનતાઈનને

આ મુઆઈકેના કાંઈક દીકાસો મજલા ઉપરથી તે ધરમચરાના દરવાજા આગલ ગયો. તાંદાં તેણે પોતાના ભાઈને તથા ભત્રીજાને એક પેરતર માંધ વાત કરતા દીકા. “કેમ પેરતર તારી આતરી છે કે ગાડી આતરીતો નંધી-નર,” વાલતરે પેરતરને પ્રછણું.

“વાલતર ! હારેમ !” ગુદમેને હાક મારયો; એટલે પેલા બંધે જણા માદ માંભલી ચોંક્યા; પણ છટકી જવાનો કાંઈ વખત દીકા નહીં ત્યારે તેઓ તેની નજદીક ગયા, અને કાંઈક અચરતીના શબ્દો બખરયા પછી તેઓએ ગુદમેનને આતરીથી કહ્યું કે સાંજના પ્રપક્ક થઈ પડેછે અને મધ્ય રાત થતાં પણ ગાડી આતરી લાગે એવું નયો તેથી તે પાધરો ધર નય તો દીકા; તેઓમાંથી એક જણ વલેતતા ધનની સાથે રહેશે.

“તમારી ગાડી ચરવાની છે,” ગુદમેન બંધેનો હાથ પકડી બોલ્યો. “એક શખ્સ કે જેને માતે મને ધણું લાગેછે તે તરફ તમે આંટકી કાલજ દેખાડોછો તે જોઈ હું ઘણો ખુશી છું. તો પણ જ્યારે એમનું છે કે તે હવે જલદી આતરી લાગશે ત્યારે તો આપણે સાથેજ ઉભા રહીએ અને જરા વાહનનું ગડાસ લઇએ.”

વાહતર અને હારેસ બંધેએ ઉડવવાની ધણીજાં પેરથી ફરી પણ ગુદમેને તો જલદે તેમની નિષ્ઠા ચોતી ગમે હોય તેમ જો-હાસ કરવામાં કાંઈ ખાત્રી રાખ્યું નહીં. તેઓ કાવાખાણમાં જઈને પેલાને યોડાક વિલંબ ગયો નહીં એટલામાં ગાડીના આતરી પેલેવચા ની મીગનલ મલી; અને વલેતતાધનને આવ-હાર દેવા માટે ગુદમેન કમખાઈવતી બાહાર ગયો.

“મધું ઘઈયુકું !” વાલતર ગુદમેનના જવા પછી બોલ્યો. “મેં કેવી મુરખાઈ કીધી કે હું ગાડી આગલ ઉભા રહ્યો નહીં; પણ હું તો એવું પકડું મગજવો હતો કે ગાડી તો આતરી મધ હશે.”

“કોણ જાણે શું સેતાને ચોંકવ્યું થયું,” હારેસ બોલ્યો. “તેથી હું વિજલીની ખાકી અહીં દોડતો-કે આતરી લાગે.”

“આલો હવે તો મધલું રદ થયું,” વા-તર બોલ્યો, “આ વખતે આપણે ગાડી ઉ-પર આપી. પણ ફીકર નહીં, હજી પણ આ-ણ હાથમાંજ વાતછે.”

“તમારું નામ વલેતતાધન વાત છે સાહેબ ?” ગુદમેને એક જુવાન શખ્સ ને ગાડીમાંથી ઉતરતા હતા તેને પૂછ્યું.

“હા, સાહેબ,” વલેતતાધન બોલ્યો. “મારું નામ ગુદમેન છે; હું તમને જોઈ ખુશ છું. હું ધારું છું કે રસ્તામાં તમને કોઈ હરકત નહીં ન હશે.”

“નહીં કાંઈ દમ જોવી નહીં,” વલેતતા-ધન જવાબ દીધો.

“કાંઈ વધારે મવાબ કરેના” દુલર કે ટલાક યોડવાલાઓ ને તેની આશપામ ગુમર થઈ તેને સંબોલ કરતા હતા તેમની આગલથ આતરી જતાં બોલ્યો. “એ બાંધે મને કાંઈ પૂછે ના ને સંભારી મને કંપારી-ધુતેછે. (ગુદમેનને આ નેક ગ્રહરથનો હું અત્યંત આભારી થયે છું. એ શો જો મને સારી સલાહ આપ નહીં હતે તો અત્યારે કે આજ રાત્રે પણ અમે અતરે આતરી લાગતે નહીં.”

આ કહેવાથી વલેતતાધન ઉપર એટલ અસર થઈ કે તેણે ખીનામાંથી ફર કાંદો ગુલ રને આપ્યા, અને ખીજી એવું થયું કે તેય ગુદમેનના મન ઉપર વલેતતાધન બાંધે સાંજ લાગણીએ ધર કીધું. તેણે વલેતતાધનનો સ્ત મન બરાબર એક ટેમણે મુકાબ્યા પછી વોલત અને હારેસ સાથે તેને જોમખાણ કરાવી તેઓએ આ આખરથી ખેરઆતરીઅત સાથ તેની મુલાકાત લીધી; પણ તેમના દીલમાં આગં અવમાં આવતાં હતાં.

“હવે સાલો, મારા જુવાન મીય,” ગુદ-મેન વલેતતાધનનો હાથ ફરીથી પકડી તથા

દીવાળનીથી હીલવી બોલ્યો, “તેમાં સહી સ-
લામત આવી પેહિંઆ છો તે નોંધ મને ધણો
હરખ ઉત્પન્ન થયો છે; તમારે ‘દીલ થંડું’ ધયણું
લાગે છે, હા તેમજ લાગે છે, છાકરાં આ અહરથ
ને મોટી એક કાકીનો આસા લાવ; કેમ રસ્તામાં
એણું મોઝું શાથી થયું? પણ નહીં તેને દાખી
ગયાછો—હમણા કાંઈ કહેતા ના.”

“યાક શાની,” વેલેનતાઈને જવાબ દીધો,
“અને તું દીલ તેની તરફ ધણુજ અરે અને
મયાણ લાગુ” પણ વેણા ખીલ બેળી નતરેમાં
અંતરમાં છે એવું તેને લગણું આવ્યું.

“આણ, જરા વાઈન લયો,” બોલા દીલ-
નો અરુચિત બોલ્યો. તે વેલેનતાઈને નોંધ
એટલો ખુશી થતો હતો કે ગોધા તે તેનો
પોતાનો પુત્ર હતો. “મારાં આરા-બેશ, બોલ
તારી તંદેશરતીમાં જીઆદતી કરજો,” અરુ-
ચિત બોલ્યો. આ અપદેશી વેલેનતાઈ અને
હોરેસના દીલમાં અત્યંત દુખ અને કપન ઉ-
ત્પન્ન થયું. તેની અંતર તેઓએ દાખી રાખી
નહી; અને તેટલા મોટા, વેલેનતાઈને ટચકો
કરી કાંઈ કહ્યા પછી તેઓ તેનું તકડી કરવા
મોટી શુકિત રચવા તાંદેશી બહાર નિકળ્યા.

“આણ બાઈ,” અરુચિતે વેલા બંધે જ-
ણનાં જવા પછી વેલેનતાઈને કહ્યું, “આણ
હવે, આજે ગાડીને એટલું બધું મોઝું કેમ
થયું તે કહી મંગળવાની તમરી સેવો.”

વેલેનતાઈને તેની તરફ તગેતગ નોંધ
પ્રાપ્ત, અને હસ્યો. “અરે” કારણ તેને જણા-
વવાને તે પ્રથમતા અચકાવો; પણ આખરે
તેના તે વિચાર ફરી ગયો, અને તે મનસે
બોલ્યો કે તેના હવાલથી તે ધરગા પુરૂષને ગ-
મત મળવાવના રહેશે નહીં. આ રચેશનો
વિચાર કરવા પછી તે બોલ્યો, “સાહેબ, જો
મોઝું થયું છે તે માત્ર મારાથી થયું છે.”

“અરે પણ મેં તો એવું સાંભળ્યું કે નો
તમા ન હતો તો ગાડી સુદખ આવતી નહીં,”
અરુચિત અચરત થઈ બોલ્યો.

“એ વાત ખી ખરી છે,” વેલેનતાઈને
જવાબ દીધો, “પણ આરણ ખી અરે છે કે નો
હું નહીં હતો તો ગાડી છોડી વખત અગાઉની
વેલાઅર આવી પેહિંઆતો.”

“એ શું બોલો છો,” અરુચિત અચરત થઈ
બોલ્યો. પણ વેલેનતાઈને વેહેસ ખાતરી ફરી
લીધી કે અરુચિતનું દીલ તેની તરફ ખરું જ છે
ત્યારે તેણે પોતાનાં સંધનાં કરતુકનો વાસ્તવીક
વૃતાંત કહી મંગળાવ્યો. તે સાંભળતી વખત
વેલા જઈને દીલ કમકમાત ઉપજ્યો.

“અરે, અરે, આરા દીકરા,” અરુચિત
બોલ્યો, “સંભાલજો કે આ વાત કોઈ ખીલ
આગલ કરતા ના. અપરદાર, આનગી રાખજો,
સંભાલજો અને મારા બોલ ધ્યાદ રાખજો.”
“આરણ બોલ્યા પછી તેને ફરી હસ્યું આવ્યું
અને વેલેનતાઈને પોતાના જઈ મીનની મારી
પરેણાગતી પેતાને સુખારકબાદી આપતો
હતો. તેની વાત ધ્યાદ કરી તે જઈ મળ્યું સમા
વેલેનતાઈનનાં કરતુકની અંતર કેવી થાય છે તે
જણવાની ધરજા ઉત્પન્ન થઈ, તેથી તેણે તાંદેશ
અને તેજ જગા ઉપર પોતાના કમનો નહુનો
દખાડવાને અંતર કાપી. “પણ સંભાલજો,
આરા છોકરા, સંભાલજો,” તેને વેલેનતાઈને
ફરીથી ચેતાવ્યો. (સાધન.)

એક સ્ત્રી ધણી ખીમાર પડી ત્યારે તે-
ણાએ પોતાના ખાલીને બોલાવી પોતાની પાસે
મેસાડ્યો. “આરા આ દુખા ધણીજ જંગલ
બરેલી છે,” તેણીએ કહ્યું. “ધણીજ,” વેલાએ
તાપસી પુરી. “જો મને તારી કંદર નહીં લાગતી
હોત તો હું કેદારની છોડી જાત,” તે બોલી.
“અરે મારી ખારી,” વેલાએ જવાબ દીધો,
“તું શું મારે બાંધે અગાઉ લઈ જાય છે કે તારાં
સુખમાં હું આડો આવીશ. જો મેલાસકે તારાં
વેલી આ તો સાદું થઈ. નરનારી વચે મેહિં-
ખાતો એવીજ નોંધ્યો.”

અંમીર અરચો.

યાને
સેરનાં અરચાં સેર.

પ્રકરણ ૩ જી.

પંદીઆણાના દરવાજાને કંઈ અને વફાધરી.

કાંઈક આડવાડયાં થઈ ગયાં, અને આક-
તોખરનાં થંડી અને અરક પડવાનાં મૂકીને
આગ્યો. હજારોનાં છગરમાં દુકાલ અને અ-
સંતોષીની ખીલીક ઉત્પન્ન થઈ. ઇનસાફના

આદા તલે, હજારોની કંવલ ચાલી. ફાંસીના
લાકડાં હંમેશાં મહેલાં રહેતાં હતાં. તેમને જરા
નવરાજ મલવી ન હતી. મોહોત ઇમ્મા છુટ-
કને માટે કાકલુદી કરતા હજારો પંથવા બધી
આણામાં ગોતાં ખાતા હતા. કમકમી સીપાઈ
આનાં ટોલાં દહાડો અને રાત ધીકાર અને
શુરમાથી માટે છુમ પાડતા મોહોલ્લામાં ફરત
હતા. તેઓ હેવાન્યત બરેલી રીતે નાચતા
અને કુંદતા તથા પોતાનાં નીરવજ ગીત ગાતાં
હતા. તેઓ રાહમાં ખુન, માર, ધર અને પક-
કરી રહેતા હતા.

૧૩ મી અગરતની સાંજનો વખત.

મે છોકરાં આગના બચ્ચા નોચઉ. (અંક ૨ નો પાછું ૩૪ મું.)

તે વખતનો હતીહામ વાંચતાં આને
પણ આપણને કંમકમાન ઉપર છે. તે વાતને
આલખનાં ૯૩ વરસ થયાં છે, નોપણ તેને આને
આપણે ખીલીકતું રાજ એ નામથી આજ-
ખીએ છીએ. તેનાં રજાર લોકીધી મઆપનાં

કહેવાયછે; અને તેના મક્કા અવાધી હજારોનાં
આંધુથી તર છે.

અને એ સાથેના વખત ૩-દી-ગોની પસ-
નાસેના આમમાં પોતાના પછકાને એકાંતવાનામાં
તમામ દસ્તાવી ગેવા એક નાની ચોરગીઝ

પુરાણો હોય તેમ મારકવીસ-દી-સે-ત-વલરી રહે-
તો હોતો.

ઉપર કહેલા મહીનાની લગભગ આ-
ગસ્ટીએ જ્યારે મારકવીસ ઉતાવળમાં પોતાના
આરંભમાંથી બહાર નિકળ્યો અને પોતાની
નોંધારદારના આરંભમાં હાથમાં એક ખોલુ-
પત્ર લઈ દેડતો ગયો.

“વાહ, આખરે તક મળી!” તે જરા ઉસકે-
રાયલા સાથે બોલ્યો, “આ પત્ર આરંભી સર-
દાર તરફથી આવ્યો છે!”

મદમ ઉગ્રાની પુત્રી, જેથી યદ્ય ગઈ અને
એક નજીકની પુરસીમાં બેસી ગઈ.

“તે મરદાર લગે છે કે લોકરૂઢ છુદાર
જેને બજાબોરેએ રાજતા બંદીખાણા માટે
નવી મજબુત ક્ષમતા આપી છે તેની સાથે
તેણે નકી કીધું છે. કાલ રાત્રે તે નવી કલ લઈ
જવાનો છે, અને પાદશાહી બંદીખાણાના દર-
વાજા ઉપર જે હમણાં કમલે તે ઉગ્રાની તેની
જગ્યાએ નવી જડવી છે. આજની કાલે એટલા
માટે મારે છુદાર યદ્યને જવું પડશે.”

“અને શું તમે એવું ધારીએ કે તેમ
કાધારી રાજા સાથે સંપર્સો અનાવવાને તમે
શકિતવાન થશો?” મદમે પ્રત્યુ-
ત્તર કર્યો.

“શકિતવાન થશો?” મારકવીસ બોલ્યો,
“કાં એવો અર્થો સરસ તક છે, અને તે જેવી
ફરીથી મલનાર પણ નથી?”

“તમે શું કરવા માંગો છો?”

“મારી યુક્તિ જીવનો ઘોર છે; પણ હવે
તો મારે હીમતનું કામ છે, અને જે કોઈ
રાજાને અમાવાને ખીડે જરૂર તેને અલ્યાથી
તેમજ જીવંતીથી હાથ ધીવા પડે. અગર હું
કાંઈ કહું તો તમે માનવાને સાંખી શકશો.”

“હું સાંખી શકશું,” મદમ નખાવતા
સાથે બોલી.

“સાંખ્ય ત્યારે આવતી કાલે સવારના
આંક વાગાને પુઝારે લોકરૂઢ છુદારની જ-
ગ્યાએ તેમજબના બંદીખાણામાં જવાનું છે.”

નાથે મારે માટે એક છુપો લખામ તપાસ
રાખ્યો છે; અને કેટલાંક અડવાડાં થયાં એ
રેવેજે છુપા લખામમાં કોઈનો પણ શક એવો
વગર બહાર ફરવાનો માલવરો પડ્યો છે. હ-
યિવારની ટોપલી લઈ હું પાદશાહના બંદી
ખાણામાં ધમ્માહામ દાખલ થઈ કાલે વસંતી
જામશે. પછી સાગ રાત્રે પાદશાહના હાથમાં
એક પત્ર સેરવવાની તક લઈશ. તે પત્રમાં હું
મારી તમામ યુક્તિનું વર્ણન લખીશ; અને તે
એ કે તાંહાનો પેહિરાગીર બની ચેતવણી આ-
પી શકે તે આગમ્ય તેની ઉપર હુમલો કરી
તેને ખંજર બોધી મારી નાખવો; પછી પાદ-
શાહ સાથે કપરું અલ્યા બંધી કરવા અને
તેને બંદી બંદીખાણે કોઈને ખખર પડ્યા
વગર રહેવું જ્યારે પાદશાહ મારે પોષાક પે-
હરી બંદીખાણાનો બહાર નીકરી જાય. એ
થવા બાદ જ્યારે અલ્યા જણાઈ આવે ત્યારે
પુત્રીઓને કહેવું કે હું સેત વેલરીનો માર-
કવીસ છું. મેં પાદશાહને અમાબોલે, અને
હું મરવાને તપાસાર છું.

“અકસોસ, પણ તેઓ તમને પકડશે!”

“તે તો હું જાણું છું, મારી; પણ
આખરે—”

મદમની આંખમાં આંસુ ભરાઈ આવ્યાં
પણ તેણીએ તે પડતાં અડકાવ્યાં અને રાત-
ના ઘણીનાં ખમાં ઉપર પોતાનું મર તેકવું.

“મારા ભાભા મારીસ,” તે બોલી, “તું
ખખખર કહે છે. મારું મુજબ, મારી પોતાના
મુજબ એકલપેતી કરે છે, પણ જે ઉત્તમ મણાય
તેની આશા રાખવાની હું કાચસ કરીશ.”

“જિરલા વખતમાં મારકવીસ નિમ્નાસો
નાખી વચમાં બોલ્યો, “એક ખીજ અડમણ
નડે છે. એક છોકરા ઉમે કરવો જોઈએ.”

“એક છે કદા. શા માટે?”

“રાજપુતને, અમાવરો જોઈએ.”

“નેયક તેમ યદ્યને જોઈએ. પેલા છુદાર
સાથે કાંઈ છોકરા જવાનો હોતો?”

“તેનો પુત્ર,” મારકવીસ જમીન તરફ નજર કરી કાંઈ હંદી મતલબ ધરાવતો બોલ્યો.

મદમે કાંઈ ગભરાતનું દેખતું આઈ પોતાનો દમ એવો, પણ તેણીએ કાંઈ જવાબ આપ્યો નહીં.

આ પલે ખારીના પરદો ઉઘડાવે, અને મારકવીસ તેમની આખી વાતના દરમ્યાનમાં એક પેહોલો કંચુરો બાંધે તે સંકેત આપીને એકલો ઉભો હતા તે કુદાવી આંદર આપે. ખીલીતો ખીલીતો પોતાના પેદરની બાજુમાં ગયો, અને પોતાના નાનકડા હાથ મારકવીસનું હાથ ઉપર મુકી બોલ્યો—“જેરવાન પપા, આલો હું તમારી સાથે આવું છું અને આપણા રાજ્યપત્રને બચાવું છું.”

“તું, મારકવીસ!” મારકવીસ અંબીસાઈથી બોલ્યો, “તું આવે છે!”

“અને કાં નહીં, પપા? પેટી રાતરે તમે એમ નહીં બોલ્યા હતા કે નાને શાદાબદો અને હું એક સરખા દેખાઈએ છીએ? પપા પપા સાંભોલો, મેહિરવાની કરો અને મને જરૂર તમારી સાથે લઈ જાઓ!”

પણ મારા બચ્ચા તું શું મગિજ તે અમને છે કે? તને અને મને એક સીટા બંદી આપણામાં ગોંધાતું પડશે. અને તો ઘણું કરીને ગરદન મારવામાં આવશે, અને તું—

“અરે, નહીં તેઓના હારામાં એનાથી જીવવાં નહીં?” મદમ તેને પેટમાં દાખી નવધાર આંધું પાડી બોલી. “ના મારા મારા મેટાને જાને થવા તેઓના હાથમાં આવે નહીં. નહીં, અરે નહીં, મારીસ, નહીં, એને હું મોકલવાર નથી. અરે આશ, આ મારીસ આપણાં ફરમંદનું પુત્ર ના રેગવ.”

“એ બ્રહ્મ મહાકતો બાગ આપવાને પુત્રી હતો.” મારકવીસ ઉવાસ યદ્ય બોલ્યો.

“પણ આજે એવું કરવા દીધું નહીં! એવાં કરીને કામચો હાથ ઉઠાવવાને બદલે

મુચ્છા કરી! એણે નહીં મારીસ, નહીં, મારાં ફરમંદને મારે મને આપેલા રહેતા હો!”

મારકવીસે આંખમાંથી પડતાં થંદાં તીષાં લુછી નાખ્યાં, અને એકાએક ઉભો થઈને, આરડામાં આવી તહી ફરવા કીધું, અને પેશાં બાલકે તો પોતાની અરજ મકલુદી સાથે આજ રાખી.

“માએ છ મને જરવાની કરી જવાની રહત આપે! અંચીત અને તેઓથી કાંઈ અલગાર આવવાર નથી! જોતો તમે કે મને તેઓ કાંઈ નુકસાન કરી શકનાર નથી. અમર તેઓ એક બે આવડાયાં મને મીલા મારમાં પુરી મુકશે તો શું થઈ શકે? પણ આઠલી અમર ઉપર પાત આપે, અને આપણા રાજ્યપત્રને છવ ઉગાડવા મને રજા આપે, શું માતા છ દોષને છવ ઉગાડે તેમાં તમે શું નહીં થશે વાદ?”

મારકવીસને આથી ઘણીજ પુરી લાગી અને તે ખુબજ બાલકનું મર પોતાનાં હાથની વચમાં પકડ્યું.

“ઘવાદ રાખજે પેટા” તે લયડતે સાંદે બોલ્યો. “ખુબ ઘવાદ રાખજે કે તેઓ આપણું મધિને હુનાદગાર ટેરવી ગરદન મારશે. ત્યારે તું શું કરશે?”

“ત્યારે, પપા,” તે ડોકરાએ ઓસ્તવાર છગર સાથે જવાબ દીધો, “ત્યારે તો જેક કદરથ તરીકે કેમ મરવું તે દેખાડવાની મને તક મળશે.”

મારકવીસે એક ઘણુ શબ્દ ઓમરવા વગર તે ડોકરાને તેની માવતરની ગોદમાં આપ્યો.

“બહાલી દીક્કાર” તે બોલ્યો, “આપણા આ પ્હાડર ફરમંદ માટે આપણને તે દક્તાકાને ઉપકાર વાન્ય કરવા નોંધ્યે, અને એની મરછ મુઆફક કરવા રેવુ નોંધ્યે. તે પોતાનાં નામ અને જાતને લાયક છે. અને મને

પોતાનો અમીચી ખાસ દેખાડતાં અટકાવવા
। જોઈએ.

મદમ પોતાનો હાથ છાટી ઉપર ધર્યો,
અને પોતાનું જોઈ ફરવું.

"એમજ ધવાદો તારે, તે ધીમે સાર
મળી, "તો તમારી ગરજ એમીજ છે તો
તે સો હું પછી મરવાને તકવાર છું."

આરથસે તેણીની ગરજ ઉપર પોતાનું
મર તેડવું; અને સંઘર્ષમાંથી ફરતો વ-
ખત સુધી રહ્યા છીએ. પણ આરકથીસે ઝડ-
પથી તે છોકરાને તેની માવતરની ગોદમાંથી
ધુરો કર્યો.

"આસ, આરથમ," તે બોલ્યો. "હવે આ-
પણને જોઈએ" અમલમાં લાવવાનો લીધાર
કર્યો જોઈએ. માગને રમતે મારી પુરો આર-
ડમાં આવ્યો. તાર્કિક હું તને આપતી કલિ તાર
શું કરવું તથા કહેવું ને ચીખ્યા.

"આપતી કલિ !" મદમ ધુળવી અને
એમીતી હાથ મારી બોલી.

એ પછી મારકવીશ અને દીકરો બંધે
કાગા હેઠળ ગયા, અને આસમ ન્યુસ પેપરના
એટિથી તેમના આસમારો જોવા કરતો રહ્યો.
તે ડોકું ટુંકાવતો બોલ્યો, "હું ! એ બંધે ?
કાકા, તો એ બંધે પોતાનાં મર જાડાદના
ધુરને મોંપે તો તેમાં કાંઈ મારો તકસીર નથી,
અને પોરેજ આપણા બેવરા છકાણી પડેતો !"

(અંતર)

"હું શું કરતે ? આરે મારી ખસ તો
તે વખત એક મરસીર હોત તો હું તેને
એકજ જરેબથી ચીરી નાખત."

અંક ૨ નો પાનું ૩૬ હું.

પરચુરન જાન તથા રમુજ

એક દીવસ આપણા કોઠાબાઈ અદમરા
ને એતવાડીથી પાંચધોની જવાબુ હતું. ત્રામમાં
તેનો જવાનો વિચાર ધર્યો; તેથી ત્રામના કન્દ
કતરને તેના બાડાને વસુને પુછ્યું. જવાબમાં
તેને એવું જણાવ્યું કે આંતરેડથી પાંચધોની
જવાબુ એક આણો તેમજ એતવાડીથી પણ
એકજ આણો મેસે છે. એવું સાંભળી તે તા-
જુની પામ્યો, અને ત્રામવાલાની અકસ ઉપર
હમી મનમાં વિચાર કર્યો કે જ્યારે એમજ છે
ત્યારે ગોલ પીઠાં આગલથી આંતરેડ સુધી પે-
હલે ચાલી જઈ, અને આંતરેડથી ત્રામમાં
મિસુ કે તે હલલ યમસા કહેવાય. વાહરે અદમ
રાજ એમજ આજવું જ હતું તો ગોલ પીઠાં
આગલથી પાંચધોની કાં નહી ગયા કે આણો
ખતચતે ? આજવાનું તો એકજ સરખુ હતું.

એક વખત એક જુવાન વિધવાને કોઠાએ
મવાવ કર્યો કે તું એકથી જાડરી નાતર કર-
વાનો વિચાર કેમ કરે છે ? તે બોલી મારા આરા-
ના મરણને લીધે બચાવો કરી આદાની બસેડી
કામતી જીંદગીનો તથા કર્યો ના રવા છે. કેવું
શ્રીમતી વિચાર !

આપણી મરકારને અફગાન તરફ લઈકરે
કાપ મોકલવાને પોગવાલા તથા કુલીઓ નો
પચે છે તે થીયે જગે જગ યાત્રી પીતાએ છે
અને તેથી મરીમયુરમાં બીહીને બસતા ફરે
છે તે મંડુ જોઈ આપણી કોઠી કુછઓ પો-
તાની સઘની રમમ સુભ્ય તે ધંધેરાની મેન-
લખ બાવખલા આગલ તીકલેલા કલ્પીત નાગ
મરે બાકકોને જાગ તરીકે પડવાની ઉઠાવી
સાક્રમાં મહેમ તથા વસવસો ઉપન કરે છે તંધા
છોકરાઓને બાહાર નહી કાઢવાનો ચરિત્રને
ગંબાઈ રાખવા કહે છે.

પુલીસ ખાતાનો એક રીતેકતીય ઓપન
બેઠ્યો, “હા, મારા હાંખા અનુભવમાં મેં ઘણું
એક અનુભવ જોયું, દીકરો.” “અનુભવમાં?”
તેની બાથડી બોલી “તમોએ ઘણું કાવનાં
પકડી કડયાં હશે.” “પરી વાત, ઘણીક લુચાઈ
કોંગાઈ, ફેસાદ આજ સુધીમાં મેં પકડી આપ્યાં
છે; પણ દલગીર છું” કે તમારી અને માહારી
વચ્ચે મોટી ઠગાઈના મુકાદામાં હું પોને ફર્યો
છું.” હું એક એકરના હાથ ઉપર ફર્યો છું.
તે જીવાન સુંદરી છે; અને હું એકીતથી કહું
છું કે એક ફીરેસ્તાઈ દખાવની છે. પેલીએ
જીઆબ દીધી “પણ તે કાંઈ ખરો, ફીરેસ્તો
તો નહીં હોય?” “ખચીત નહીં.” તે બોલ્યો.
“તેથીનો મીઠાજ નાંચે છે ત્યારે વટાલિઓ જ
મીઠા ઉપર થયો હોય એમ દખાવ છે; અને
જ્યારે છિરાય છે ત્યારે ધરતી પણ કંપે છે.”
“અરે બોધા!” પેલી બોલી “પણ તેની ખરી
ખાસીયત તમને કેમ માલમ પડી?” “કાં
નહીં?” તે મોઢ્યો “પરપયા પછી બધું, આપે
આપ જણાઈ આવ્યું.”

કુચામાં મુખનાં મલી પરવકડ વેપારી
ખારકસો છે. જેમાંનાં ૪૪૭૩૪ બ્લાંજ અને
૮૪૩૩ આગબોટ છે. આ ખારકસોમાં ૨૦૪૭૪
અગરેતોનાં છે. જેમાં ૧૫૩૮૪ બ્લાંજ અને
૫૦૯૦ આગબોટ છે.

એક વેદેયાં આદમીએ એક રાક્ષસને
કહ્યું, “આપણુ બધેના હક સરખા છે!”
“તો તો.” રાક્ષસ જલ્દી દીધી, “તેમાં પ્રજા
યું; તો પણ બાઈ સાહેબ મારો નોડો પેહ-
રોને તમે ચાલો તો તમારાથી કદી ચલાય
નહીં.” “તેમજ બાઈ સાહેબ,” વેદેય મોઢ્યું
“તમે તો મારો નોડો પેહરોને ચાલો તો ત

એક વેદા એક વહિ પોતાના હાં
ચાકરને મચીનાં પીલાંનો એક ફરડીઓ અ-
ગ્રેડીની દાખડી આપી કહ્યું કે પીલાં
મીચને અને દાખડી આ લખેલાં કાગજ-સો
એક દરદો ધરાકને તાંહાં જઈને આપી આ
ધરાંણીએ ભુલમાં મોડીની દાખડી દાકતરન
મીતરને તાંહાં આપી; અને મરધાનો ફરડીએ
પેલા દરદી આગલ લઈ ગયો. હવે પેલા દર
પીલાંનો ફરડીઓ જોઈ તથા કાગલ વાંચી
બરાતમાં પડ્યાં તે કાગલમાં આ પ્રમાણે લખે
હતું—“બધે દર અરધે કલાકે લેજો.”

કેમ બાઈ હાથીને તમે તમારા શા માં
નોચાં કરો છો? એટલા માટે કે એની સુંદ કા
અને પ્રજા કંઈ તેની તપાસ કરી લેવા. કે
બાઈ, ફરીઆરી કોઈના બાપની છે, અથવા
કન કરવાની ટેવ રાખી મારી છે.

કહે છે કે સેકેડે ઉપ વારમી ધરધી દ
દેવીની તથા તેમના સ્થાન વગેરેની ખાતતા
કોયા, બોય વગેરેની રમમ નીકલી ગઈ
તેથી હજારો પુતાગરો ધોધા ધાંધા વારના
યજ્ઞ ભુજે મરવા લાગ્યા છે. તેમની એ રચેશની
દલોદ્ર અવસ્થાની મજબૂત ફરીઆદ તેમની
દેવીના કાન ઉપર ગઈ હતી. હાલમાં જી. આઈ
પી. રેલવે વાહાઓએ બાંધખાતના રેલ્સ
અગરનો પ્રલ બાંજીઓ છે, તે તકનો લાભ લઈ
તે મધિથી મીસ નાગ મનુષ્યરૂપે બાહાર નીકલી
ઓછે. એવું કહેવાય છે કે તે ૪ આંખ ૧૨
હાથ અને ગંજવર કદ ધરાં છે. તે બાંધખ-
લાના પ્રલની તમસીકતા તજાવમાં તાં ૧ લી
એપરેલથી ફેટાંકો દીવસ લગી પોતાના પ્રજા
સેવેકને ધરણ કરવાની તક આપશે. હાલમાં
ધરેધર ગંભીર મચી રહ્યો છે કે નાગને
બોય તરીકે અગવણ કરવાને નાના ખાકડો
નોખાં છે.

એક શેહરની દરબારમાં એક જુર (જુ.
માં બેઠાનાર)નું નામ પોકારવામાં આવ્યું. તે
નજર ન હોવાને લીધે જડને તેને દંડ કીધો
પાંચે એક આગળ ઉભેલા રાખસ બોલ્યો
'સાહેબ તમે એવા ૧૦૦ દંડ તેની ઉપર નાખો
તે પાછું તે આવનાર નથી; કારણ તેનો દવે
મારમાં સ્તાયો છે."

ગાંધીજી બંદુકમાંથી છુટી વેલા રાગ
કાઢે છે પણ એ રાગ તો બારી પડે જા.

ઉખીઆણું.

જીનદાર ન દેખે મુજને સાહેબ
ખલકનો ખાવીદ ખાલિક
દારણ મલિ કદમ દેખે
પરજાપતી ને માલિક
દીનકાર કુખે હુસા હુસા
ખાજ કાલ ધવા વેહેલા મોગ.

ગાઝલ.

(નામ જાનેકા ન સા હાઆર-મં મરજાગી.) એ રાહ.

કામ વુજનું નોહને ચક-યાય છે જીગર ગમગીન-ટોક,
જીગર ગમગીન જીગર ગમગીન, યાએ છે જીગર ગમગીન.
રાતે રમડી રખડી-જાણોછો મુજને એકલી
કેમ ખમાય મંતાપ. ખાસ, કેમ કહેવ.ય કોઈ નજરીક-

કામ વુજનું

ખાર હપર બે ગણી-કોઈ કોઈ વજ્ર રાત સાચી
કાંદાંની મુજની નહીં યોડી-વાંચુ કીસ્સા કંઈ કાદાણી-

કામ વુજનું

પરેમાં તો વાખવાખા-પંડ ખચ્ચાપર આપદા
ખાવું પીવું વારી ગાડી-મેહમ નહીં તો બે-દોરા-

કામ વુજનું

તમે સાહેબ તમે ખાવંદ-રમતાપંચી ભમતા પાદવન
નહીં આકાશ નહીં લગ્ન, નાચવું કુદવું આર મળહ-

કામ વુજનું

અમો આકર અમા નકર, પાંખરેના હમો પોપર
કર લગાર નજર ખારા, સમજ કાંઈ હહકેના-

કામ વુજનું

સૈતરંજી ખાજ

ખાજ પેહલીનો ખાલાનો

૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮
૯૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	
૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪
૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨
૩૩	૩૪	૩૫	૩૬	૩૭	૩૮	૩૯	૪૦
૪૧	૪૨	૪૩	૪૪	૪૫	૪૬	૪૭	૪૮
૪૯	૫૦	૫૧	૫૨	૫૩	૫૪	૫૫	૫૬
૫૭	૫૮	૫૯	૬૦	૬૧	૬૨	૬૩	૬૪

૧. કાલે ધરનો પોડો ૫ મે ધર ધમ્મા ૩૦ મે ધર ચાલવો.

૧. પાદ્યાહને ૭ મે ધર; જવાબી કરવો.

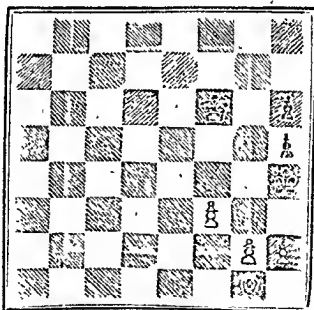
૨. અરેદ ધરનો પોડો ૨૨ મે ધર પાદ્યાહને સેદ ધમ્મા ચેક.

૨. પાદ્યાહ ૮ મે ધર જાય.

૩. ખાલી ચેચ અને પચાન માહાત.

ખાજ ૨ જી

કાલા.

સરેદ.

પ્રથમ અરેદ માહારાંત્રી ચાલે અને કાલાને ત્રીજે હાથે માહાત છે.

૦૬-આમે "પખવાડયાંત્રી મંજી" જેવાનું તેના માલકને માટે કરવુંનું કરાંમજી ૨ "ગુરુપત્ર દીપક" મેસર્સો લખ્યું છે.

અવાકરણ મનહ.

પુસ્તક ૧ હું.]

૧ લી એપ્રિલ

[પાંક ૫ ત્રિશર

તમા

આ પુસ્તકમાં આવતી દરેક વારતાનો સરવે હક એના બતાવનારે રાખ્યો છે. ભર તેમજ

આજના પારસીઓ.

૩-ઝી કેલવણી

નરેયેસ્તી છોડીએની નિશાળ.

ઉપલાં આતાંના વારસીક ઝોલવ હમણાંનું પુરો થયો છે. ને ઝોલવને ટાંકણું બહાર પડેલી બાબદ ઉપર નેગાહ કરતાં અમને બારે યુગાલીની લાગણી ઉત્પન્ન થઈ આવી અમારે આધીન મત સોમવ વારસે એક બે સંખ્યત આપણા અમારે અંતકરણમાં છતાં. તેમજ ઉલ્કાની મંદ પડી ગયલી લાગણી તાબી પામે છે. નરેયેસ્તી છોડીએની નિશાળ આજે એક ધણુજ અગત્યનું આદુ ગણાય છે. તે તરફ તેની કમીતીનાજ નહીં પણ કુલે નરેયેસ્તી આવમના દરેક જાણતાં કાલજ તથા ધ્યાન દોડતાં નોંધ્યે. તેની ક્તેહમંદી દરેક જગ્યાએ હાલે ધરવી નોંધ્યે. તેની આબાદી તે આપણા પારસી યોવાની આબાદી છે. તેના ઉપર દરેક પારસીનાં સુખ અને ચાલતી હાલતનાં મુલ્યાં આગ્રેક્ષાં છે. એજ આતાંની સલાહ ઉપર પારસીની હવે પછીની હાલત સુધરવાનો સંભવ રહે છે. ધરમચરેઓનાં બ-

માવવા અને ઝોમોના વેહમને લીધે આ પછી છામાં દાબા ઉશકે અરસ વધી ગયા છે. તે અરસોનું મુખ કારણુ આરતોના વેહમ આગલ મરદાની લાઆરીમાં મખાયલુ છે. તથા મુખ કારણુની બુનવેખ ઉખાડાઈ ગયલી નોવી હોય તો ઉપલાં આતાંમાં જાએ દરજનેની દેશવણી દાખલ કરવી નોંધ્યે. અને હવે તેમ કરવાનો વખત આવેલો લાગે છે. તે જરૂર કરી થવું નોંધ્યે. મીં પતયકીએ હવે વધારે ઉલ્લ ધરવી નોંધ્યે અને તે દર વિઆરવાના ગ્રહ-રસ જરૂર કર્યે એમાં કાંઈએ મદદ નથી. તેવણુના હાથમાં આને લાંબો વખત થયો ધણીક નિશાલો છે. અને તે દરેક નિશાલ મનમાનતા રીતે નોકે ધાંતે પગલે પોતાને રસનો લીએ છે. ધણીક નિશાલો તેમનીજ સુમનાથી ઉભી થયલી છે; એઓ ગાહેલી ધણીક આજ પણ તેમના ઉપરીપણા હેઠલ છે. તેવણુ આજ ૪૦ વચ્ચે થયાં કેળવણી આતામાં જોગવણ છે. શિક્ષક તરીકે છોકરાઓના મન ઉપર કોઈ પણ સુચકેલ બાબદ સેલેલધયો ઠસાવવાની તેમની કુનેહ માટે તે વણુને હજુર ધણીક ધિયાં ધ્યાદ કરે છે.

મીં પતયકી એ કામ વખતજવે પાર ઉતારશે

અવધાન મન હ.

પુસ્તક ૧ હું.]

૧ લી એપ્રેલ

[અંક ૫ થીર

તાને

આ પુસ્તકમાં આવતી દરેક વારતાનો સરવે હું એવા બનાવનારે રાખ્યો છે તેમજ

આજના પારસીઓ.

૩-સી કેલવણી

અરથોસ્તી છોડીઓની નિશાળ.

ઉપલા આતાને વારષિક ઝોછેવ હમ-
જાન પુરો થયો છે. તે ઝોછવને યાંકે
અહાર પડેલી બાબત ઉપર નેગાહ કરતાં
અંમને બારે સુશાહીની લાગણી ઉત્પન્ન
યઈ આની અમારે આધીન મત સોચવ
વારે એક બે સંખ્યત આવવા અમારાં
અંતકરણમાં જગાયા. તેમજ ઉલ્કાની મંદ
પડી ગયેલી લાગણી તાજગી પામે છે. અરથોસ્તી
છોડીઓનું નિશાળ આવું એક ઘણું જ અગ-
ત્યવું આઈ ગયુંય છે. તે તરફ તેની કમીતીનાજ
નહી પણ કુલે નરથોસ્તી આલમતા દરેક જગ-
ડાનાં કાલજ તથા ધ્યાન દોડ્યાં નોંધવું. માતા
કુલે અંતરેક જીવજમ્ય હમડે ધરની ને સતીને
તેની આબાદી તે આબાદી પારસી ટાલ-
વારી છે. તેના ઉપર દરેક પારસીનાજ એ આલવું
અતી હાલતના મુલ્યાં બાહેલાં છે. મ જાતની હદ
ની વજાણ ઉપર પારસીની હવે મજબૂત હદ મદર
સુધવાનો સંભવ રહે છે. ધરમખુ

માવવા અને ઓઓના વેહમને પડે. પણ
જામાં હાલા હાલક અરથ વાંકુમાને તાપિ
અરથોસ્તી મુલ કારણ ચોરતે તમના
મરહોની લાચારીમાં મ
એ સગલા સીણગારે ઉપરાંત તેની અ
સી ખુબસુરતી કેલવણી લીધામાં છે કેમકે કેલ
વણીથી માંજુસ મારાં નરમાંની વીચાર કરી
શકે છે. એથી મારાં લક્ષણ આવે છે. આલમ
તથા બીજા દુરગુણોને હાંકી કાઢનાર કેલવણી
છે. કેલવણી એ આદમીને આદમપણામાં
લાવનાર એક મજબૂત હથીયાર છે ને એ વગર
હનમાંન એક હેવાંનની મીસાલ છે. જેમ હેવાંન
જોતાને ગમે છે તેમ કે બીજાં કરે છે તેમ માલે
છે તેમ માંનવીએએ કરવું નહીં પણ કેલવ
ણીની મદદથી ને બી. કાંઈ નાલવું. વીચારવું
કે કરવું એ સગલું તથાસીને કરવું. હવે ને-
ટની કેલવણીની મરદને જરૂર છે. તેટલીજ
ખલકે તથો વધારે જરૂર ચોરતને છે એટલે
જો ચોરત કેલવણી હશે, તેજ પેતાનાં બા
લકોને ધટની ને સારી કેલવણી નાનપણથીજ
આપી શકે મોર સ્ત્રીને પણ કેલવણી લેવાની
પણી જરૂર છે.

એ સંપત્તિ સીણગારે ઉપરાંત સ્ત્રીની

મુખેય ફરજ છે કે જોવાને યાદ કરવા ને તેને હુકમો મુજબ ચાલવું; પણ અકસોચની વાત છે કે સ્ત્રીઓ એવા સરખાણે પ્રખાંણે ચાલવાને ઠંઠાંણે ચોશક ને ધરેણાંની ખાલી ફીસી યારી, ખગરૂની, મોટાઈ, ને હીરા માણેકનાં ધરેણાંથી ચોવાને મુખી ને ફરવંતી ગણેછે. ને સ્ત્રીઓ ચોવાને રંગ ભરંગી ચોશક ને ધરેણાંની ખાલી ફીસીયારી ખગરૂનીને મોટાઈમાં મુખી ને ફરવંતી ગણેછે તે સ્ત્રીઓ ચોતે ચોવાને કોગે છે. સ્ત્રીની આશ ફરજ નીતીયર ચાલવામાં, દીન ને દુનીયાઈ એલમ દાંડલ કરવામાં, ને જોવાની તેમજ વડીલ માણસોની તાવે દારી કરવામાં છે. એ સગરા યોગ્યપણે આંખમાં સંખી સ્ત્રીઓએ તે પ્રખાંણે ચાલવું પણ ખગરવું છે.”

પેટખોલુ પંચી.

પ્રકરણ ૭ માંનું મોખન.

“અરે સાહેબ, એ બાબે જરા પણ ફીકર ના રાખો. નર્મીત રહેો,” વેલેનતાઈને કહ્યું.

“છોકરા,” વેલેનતાઈને ચોવાને સાદ એક અખાદેલી જગ્યા ત્યાં બે મુખસો જમવા દેવા ત્યાંથી આવતો હોય તેમ નાખીને એક આકરને કહ્યું.

“હા, સાહેબ, છોકરાએ ત્યાં જાવું જવાબ લેશે.”

“છોકરા,” વેલેનતાઈને સાંભળી ખાજુ કે ત્યાં ખાજ ને જાવું હશે પોતા દેવા ત્યાંથી આવવા કારણે, છોકરા ચોવાની બુધ વધતી સમજ તે આંખી તરફ ગયો અને બોલ્યો “કેમ સારું, શું હોય?”

“છોકરા,” પેટેલાના નેવે સ્ત્રી આવાજ કારણે.

“હા સાહેબ,” છોકરા પાછો પેટેલા બે આગલ જમ બોલ્યો, “તમે બોલાવો અસાહેબ?”

“નહી,” એક અહરજ બોલ્યો “અમે કાંઈ બોલાવતા નથી.”

“છોકરા,” વેલેનતાઈને આરંભને ખી ને છેડે પોતાનો અવાજ નાખી બોલ્યો. તે તરફ ખીઆરો છોકરા પાછો ગયો.

“અરે, પેટી પારવવાઈનની ખાટલી કાંદાં છે?” અરે રસતે આંદ નાખી વેલેનતાઈને બોલ્યો.

“બેઅદખી માફો, સાહેબ,” છોકરા એક અહરજ તરફ જોઈ બોલ્યો, “હું ખાતરીથી કહું કે તમે પોરતની ખાટલી અંબોજો.”

“ના ભાઈ, હમે કાંઈ પોરત ખીતા નથી.”

“છોકરા,” વેલેનતાઈને જોરથી હુમખાડી.

“આજે સાહેબ!” તેટલાજ જોરથી છોકરાએ જવાબ દીધો. તે પાછો આંખી પુકે ગયો; અને ત્યાંથી મુખી વેલેનતાઈને જવાબ આંખી ત્યાંથી મુખી આંખી પછવાડે અહીં તહીં દેલામાં પડ્યો, નેથી તેનું ભોલી ઉકાળું આંખું. તે મગડી આગલ ગયો અને ઘંઘારું પલ્લવ પાડ્યું.

“હા!” વેલેનતાઈને મગડીને માં પેની ચીમનીમાં ઉમે સાદ ફેંકી કહ્યું “છેક ઉમે જા હું રસત કરું છું”

“મુખ!” વેલેનતાઈને હુમખો અવાજ કાઢી બોલ્યો. હુમ આપો મુખવાઈ ગયો હતો. “મુખ, એટલું મોટે કેમ બોલેછે.”

એ રહેણા આદ ચીમનીમાંથી નીકળતાં મંજીથી છોકરા ગમેરાયો અને યાગલો અંગેલ ઉપર આંખી આંદરતે રહી ખાલાર ગયો અને પદમસરાવાજાને નેની ખાખડીને, આંખડી

તથા, ખીન નોકરો તેમજ ધરમસરામાં નેટમાં લોક હતાં તે બધાને ખોલાવી લાગ્યો, જેઓ ઘણા સંખ્યાથી મધડી આગલ ગયાં-જ્યાં વેચેનતાઈને હમ અને નો વચ્ચે ચીમનીમાં હેલ મુજબની મનોરંજક વાત ચાલુ કરી.

“હમ આ તરફ બહુ થાણું બેઠે; પણ તાંહાં—તે ખરાયે. તારા આપ્ત જન્મારામાં તે આવું જોર બહુ નોંધું હતું? સુપર હજાર, નો, આપણને પરસેવો એટલો થાય છે કે તેથી બહુ દુઝાઈ જાય.”

“હું, જોઈ મધુ હું કે જેમ જેમ હોડરો ઇંગ્લેન્ડમાં સહીઓ બોલી જોર પગ રન પડે છે તેમજ તેના પેતમાં પણ તે બોલાય.”

“એરે એ તો હલકું થાય તેની ચરખી તવાયાથી બહુ, વધુ જોરમાં બેસે, અને આપણને દુઝાઈ નાજો.”

ધરમસરાવાણી તાંહાં આપ્યો. “હું હવે તમે મપડાયા, હુઆઓ, મખર કરો, સુપ થાયો?” તે બોલ્યો.

“હું સુપ પા?” જેમી હમ બોલ્યો.

“હીકરે તમારે જોઈએ તે બોલો.” ધરમસરાવાણી બોલ્યો, “પણ હવે તમે લોકો છડકવાના કાંઈ છો. ચાલો નીચે આવો—મંજલાય છે કે?”

કેઈએ કાંઈ જવાબ આપ્યો નહી.

“અહીં આવું જેરી,” ધરમસરાવાણી બોલ્યો, “જા દોડતો કે મીપધન બોલાવી લાવ.” અને ખરેખર જેરી નેટની ઝડપ થાય એટલી ઝડપથી દોડતો નીકળી આવ્યો.

“રે ભાગતાઓ, નીચે આવો તો સાર,” ધરમસરાવાણી બોલ્યો.

“માફકરો, જિરખાન આહેવ,” હમ બોલતો હોય તેમ વેચેનતાઈને ચીમનીમાંથી સાર કાઢ્યો, “તમે તો કાંઈ જમણાં સાલેસાઈ અને લાવકીવાલા જણાયો છો.”

નોં તેમો બહાર તરી આવ્યો તો હું તમને બંડે ઉશડી મુકીય,” ધરમસરાવાણી બોલ્યો.

“પણ દરગોલાતું કેકાંલું કાંઈ છે?” જેમી નો બોલતો હોય તેમ વેચેનતાઈને આવજ કીધો.

સીપઈ આ વખત અંદર દાખલ થયો, અને તેણે સગડી નજીક જઈ પોકાર કર્યો, “ચાલો જાન મરદો, ચાલો, મને તમારું કાંઈ કાંઈ છે.”

“અમારું કાંઈ છે,” એક જનનો સાદ નીકળ્યો.

“પટપટાર છોડી દો, અને હેલ આવો,” સીપઈ બોલ્યો, “નહી તો સીપઈ સાથ ચેરાં ઘડવાનો સ્વાદ કેવો હાય છે તેને તમને ખબર જ હશે.”

“ખીન, પણ અમને ત સ્વાદ માન્ય નથી તો.”

“તરી એમ કાંઈ તેઓ રૂંધે આવે નહી,” સીપઈ બોલ્યો, “લાવતો એક લાંબી નાર લાવ તો.”

એક ચાકરડી સાવરણી લેવા ગઈ, એટલામાં એક ખીનો મીપઈ અંદર દાખલ થયો. તેને પેલા પેલેલા આવેશ મીપઈએ કહ્યું “સ્મીય, જા અને પેલી ચીમનીને મણિ ચરી તાંહાં ઉઠાર રહે કે તે નસતે કાંઈ નાહારી જાય નહી?”

“ફેમ હવે” સીપઈ હાથમાં લાંબી ત્રાર પકડી બોલ્યો, “હવે હેલ આવવું હોય નો આવો નહી તો આવો આવ ઉતરવું પડશે.”

આ મુજબના જવાબમાં ચીમનીમાંથી ધીકાર ભરેલા હમવાનો આવજ નીકળ્યો જેથી તે એટલો તો ઊંકેરાઈ ગયો કે તાખરતોય પેલી લાંબી આવરણી ચીમનીમાં બોલી દીધી પણ જેસે મુ કે તાખરતોય મેંસના ટગલ

દગલા તેના મોઢાં ઉપર પડ્યા નેથી તે તદન યુગલાઈ ગયો. તે ઉપરા સાપરી છીકવા અને કૂકવા મંદી ગયો.

“કેમ સાહેબો, હવે શું કહેછો?”
ચીમનીને મહાએ ચઢેલા સીપઈ બોલ્યો.
“ઉપર ચઢવાના કે નીચે ઉતરવાનો વીચાર રાખો છો? બોલો કહીશો!”

હેઠલ રહેલા સીપઈ તો દમબદમ છીક માલ કરે, છીકે અને કૂકે અને ચીમનીમાં ભરાયલા રાખોને સેમ બાણુવામાં કાંઈ બાકી નહીં રાખે. પાણી મંગાવી ઓઢું સાફ કર્યા પછી તે બોલ્યો “હવે એ લોકની કમળાની કડુંછું.” મારા હાથમાં આવ્યા તો પછી નોંધવું લેવો કે ચીમના શા દાન ચાપછે. વાફ નોંધવું હવે તેઓ સમજે છે? કેમરે હેઠલ આવો છો કે હવે? ધિઆર રાખોને કે અમે તમને ઉડવાના નથી. આ ઉલ્લીવાર કડુંછું કે નીચે ઉતરો?”

“તું કાંઈ થલો બલો દેખાય છે, પણ નજરો તો હેઠલથી નહીં ને ઉપરની નહીં જવાના,” ચીમનીમાંથી કોઈ જવાબ રુંડો હોય તેમ વેલેનતાઈને સાર નાખ્યો.

“હીકો ત્યારે ને વખત જાવું છે તમાં તારી સરકમીને મારે તને સ્વાદ આપ્યો પડ્યો,” સીપઈ બોલ્યો.

આ સંપુનના જવાબમાં વધી ચીમની માંથી કોઈના હસાતો આવ્યા નીકળ્યો ને થો સીપઈ અને બીજા એટલા ચીરદહ ગજા કે તેઓએ તે ચીમની બાલીને બગમ કરી નાખ્યો નહીં કાપ કર્યો. પણ તેમ કરવા ને સીપઈનું દીવ ચાલ્યું નહીં; મજબૂત તે બોલ્યો કે ચીમનીમાં બરાવણા થાશે બની મરે તો તેમની ઉપર કદાચ પુનર્તુ બેસિતના આવ્યા વગર રહે નહીં.

ધારને નીચે છૂવતો લાવવાને લોકો તરેલવાર ઉપર સુમર્યા હતા, તે મેં એક

જાણે, એવું જાણાવું કે શહેરમાં એક કચરા પતી ખાસે ચીમની માફ કરવાનું યંત્ર હતું કે જેની રહે ચીમનીમાં ને કાંઈ બરાવણું હોય તે બાંદાર આવેછે. એ ઉપરથી તે કચરાપતીને તેના યંત્ર સાથે મોલાવી લાવ્યા. તેણે આવતાં નેવાર પોતાનાં યંત્રની તારીકમાં કાંઈ મજબૂત આવરવા પછી તે યંત્ર ચીમનીને સ્તે છેક મહાલે સુધી ચલાવ્યું; તેથી પ્રપક્ક મજબૂત થઈ હેઠલ પડી. હવે આ યંત્રમાં એક ગોમ બ્રશ રહેછે તે જ્યારે મહાલાં સુધી ઉપર ગઈ કે ચીમનીને મહાલે ચઢી બેઠેલા સીપઈએ તેને ચોરતો બાલ મગાજી મળ્યું ત પડી બાલાર એવું નેથી બ્રશ યંત્રમાંથી બાદાર નીકળી આવ્યું અને તેના બાલ ટૂટી ગયા. તે નોંધ યંત્રવાલા એવું સમજ્યો કે ચોર ચીમનીને મહાલે હતો તેથી તેણે લોકોને જાણીથી ચીમનીને મહાલે જવા કહ્યું. લોકો જેમ તેમ બરી સુમર્યાએ ચીમનીની છેક ઉપર ચડ્યા, પણ યોગ્ય વારમાં કંટાળી નિરાશ થઈ પાછા હેઠલ ઉતર્યા; ઉતરતીવેલા કેટલાક દુટ્ટી પડ્યા અને દાંડળ વગરના થઈ ગયા. એમ કરતાં સેવરે ચરવે દોષ પોત પોતાને ધર તરફ કર્યા અને તાંહાં સીપઈ તથા ધરમસાનાં માણસો માત્ર રહ્યાં. તેઓએ એવો ઉપાય કીધો કે ચીમનીનું ઓઢું એક જગડી કંતતાનથી દાંડળ નાખ્યું કે જેથી કચરી ચેરે ચીમનીમાં, યુગલાઈ મરે. પછી આખી રાત સીપઈએ ચીમનીને મહાલે તથા નીચે મેની રહ્યા.

વેલેનતાઈને પાલી તેનાં કાવુક, પ્રાકરમ તથા ચેરોનું પરીણામ નોંધ મનમાં અત્યંત ગમત મેલવતો હતો. તે દગતો દમલે કંટાળો તથા પાકી ગયો અને વેલેનતાઈને સાથ ગાડીમાં મેની ધર ગયો. (અધિન)

ખોદાઈ લાકડીને અવાજ હોય કે?

પ્રકરણ ૫ મું.

રેલવે સ્ટેપન ઉપર સાંજની અંધલી
ત્રેનો આવી લાગી. તે સ્ટેપન ઉલ્લેખના
નાના સ્ટેપનથી આસરે ૧૦ માઇલ ઉપર
હવું. ગાડી હજુરનો બરાબર ઉભી ન રહી
હતી એટલાંમાં એક જુવાન હતાં સ્ટેપન
ઉપર ઉભા પોરતરની ચેતવણી છતાં કુદી
પડ્યો. તે ઉતાવળા ધ્રુવ હેનરી મારચમેન
પોતે હતો. ધંધી કરતી પડ્યાને લીધે તેનું
બદન કાંપતું હતું; કારણ કે ગરમ રેલોમાં જઈ
રહેવાથી તેણે ધંધી અમવાનો આશરમ ઊડી
દીધો હતા. અંધારામાં તેણે આણીગમ પેઢી
ગમ નગર કાઢી; પણ ગાડી કેટલે મંડી આવી
નહી. સ્ટેપન આગલ બે ગાડી હતી ખરી પણ
તે કોઈ જોડીએને વાસ્તે કોઈએ મૂખી મુકી
હતી; અને તેથી હેનરીને માટે ચાલી જવા
કોવાએ કાંઈ ચારે રહેલો ન હતો. તેણે ત્રડ-
પથી પગલાં ભર્યાં. “એક હાલ” તરફ તેણે
વલાણ લીધી; અને તેમ કરવામાં પોતાની પ્યા-
ડીને કોઈની રવેશ મંજવાનો તેનો હેતુ હતો.

પોતાના પોતાના મરણ આગમ્ય વનન
તરફ પાછો નહીં ફરવાને તેણે કમમ લીધો
હતા તે એક લખે પાર પડ્યા હતા, ને કે તેને
તે વાતની કાંઈ અપાર હતી નહીં. કારણ કે
તેના બાપે તો કેવારનો ગોઠાવના ફરિસ્તાને
પોતાનો છવ સ્વાધીન કીધો હતો.

“કેવી બીદામણી રાત !” પોતાના દમ-
વાનો કાલર ઉઠાવતો તે પોલ્યો.

અરેજ, રાત ધણીજ અંધારી અને બધ
કાર હતી. પ્રમથ આતંત્ર પ્રડતો હતો. હજાની
અંધર કાંઈ સીજના અવવાતો પવનના ગંભીર

મુસ્તાતે તે જુવાન ચપ્પસના છગરને ના-
હીમત કરી નાખ્યું. કદાચ તે પોતે તોડેલાં
વ્યવનને માટે ફીકરમંદ હતા અને રીલસે
બોલતો હતો કે તે નહીં આવતે તો કેવું મારું
યતે !

તે આગલ ચાલ્યો. અને તે ઊંડરીને
ચાલતો હતો તે ઊંડરીના ધર નગરીક જેમ
જેમ તે જતો ગયો તેમ તેમ તેનો ચેલેર
વધારે વધારે ઉભતું પકડતો ગયો.

“હા, આજ તેણીનું ધર ! પણ આ કેવું
અંધારું, કેવું ભયંકર ! આટલી બધી ખારી
છતાં એક પણ ખારીમાંથી ઉભસ જણાતો ન-
થી !” તેની છાતીમાં કાંઈ અજાણ્ય જેવું દુખ
લાગ્યું. તે દુખ કાંઈ જુદા મનાચારની આગાહી
આપતું લાગ્યું.

પેરાણ અને સુમરામ ધયશ રસ્તાની
અધવચમાં તે ધમ ધધ ઉભો. તે ચા માટે
એટલો ભયાનીત થયો હતો ? તેની શુધ ટેકાણે
રહી નહીં.

“અરે રે, મને એટલી ગમગીની ચા
કારણસર ઉપજતી હશે,” તે પોતાની હુરખાઈ
બપર દરતો બોલ્યો. તે હીમત કરી આગલ
ચાલ્યો. સીડી ઉપર ચડ્યો. દરવાજા નોચથી
ચોક્યા.

પ્રથમ તો તેને કાંઈ જવાબ મલ્યો નહીં.
તેણે ફરી ફરીથી ચોક્યા કાપું એટલે કલનાં કા-
નાંમાંથી એક બીજો માર “એ કોણ છે” કરી
નીકલ્યો.

“તમે દરવાજો ઉઘાડો નહીં તો હું
મારું કામ શું છે. તે તમને કેઈ રવેશ જ-
ણાઉં;” તેણે જવાબ દીધો “તેરવાન બાહ,”
હું તમારી નાની સેઠાણી એમીલીને મલવા
આવ્યો છું.”

“મારી નાની સેઠાણી ? તે ધરડી બાહ
બારણ જરા અલગ કરતી બોલી. “આહીઆ
તો કોઈ બાઈની નથી ને સેઠાણી પણ નથી.”

“પણ મીં ફેરફેર, અને તેની બેઠી કાંઈ ગયાં?” હેનરીએ પ્રશ્ન કર્યો.

“શું?”

“આતો કાંઈ બેઠેલી દેખાય છે,” તે મનસે બોલ્યો, અને ફરીથી તેણે સવાલ કીધો. પણ જે લોકો તે ઘરમાં રહેતાં હતાં તેઓ વિશે તે કાંઈ જાણતી ન હતી. જે મુખ્ય કાંઈ તે જાણતી હતી તે એજ હતું કે, તે ઘર વચ્ચે ઠાકું હતું, અને કે તેણીની માત રજેલેન હતી, ખીન્ને એકં પણ ચંદ્ર, એમરેયા વંના તેડીએ તેનાં આંગ ઉપર દરવાજો ઉઠાડ્યો, અને તેને એકસા નામીયાસીમાં ગરફનાર મુકી જતી રહી. નાંચોપાસ કારણે તે એમીનીના સાર નોવાની તથા તેણીને નાંચુક હાથ પોતાના દરતમાં પકડ્યા ની ઉમેદમાં તાંઈ આગે હતો.

હવે શું કરવું તે મુશ્કે નહીં. શું તે પાત્ર વેરને મર્યા પગર ફેરફાર કાઢી દે, અથવા તેની નજીક જઈ પોતાની મુઠ કમુઠ કરે? મને બને પણ જેડેકમને પોતાની પત્ની આરે આપશે હતા તે સીવાય ખીજ કાંઈને પણ નહીં. પરણવાનો તેજે નાજીવન કરાવ કરશે.

પોતાની અમીનીનું ધર નાંઈ દસ કે અપા કાંઈ સીવસ નોવાની નહીં તે તરફના રસ્તે હતાં તેનું હવે જાણ આગળ.

અને પણ તાંઈ તે મને કેમ ઉઠાડાવશે? તે મને શું કહેશે? તેણે મનસે વિચાર કર્યો; તેને બીજાનાં પોડી અંધાર હતી કે નેનાં ખાતરી કમરવાસી થશે હતા.

તે પેલા વગરમાં ગયો, અને જલસીથી તે જગા ઉપર જઈ જાયો કે તાંઈ તે એમીની આધ પેસી ગાંધી એ કસેના હતા. અરે કેમ મધુર કાઠા. તેણીને મેડેશ, તેમજ તેણીને મેડેશ ગોયા તાંઈ હાથ એમ તેને જાણ્યું. અને અરેખર ખાતરી ને ખાતરી તે જાણે એમીનીને મેડેશ નોતો હાથ એમ જાણ્યો.

તેણીને પીતા શા માટે તેમને આડ આગે હશે? તે વાંકી વચ્ચો, અને જે આડ ઉપર તેઓ પેસનાં હતાં તે આડને પોસાંથી વધાવ્યું. તેજ આડ આગળ પેસી તેણે આગળ એક દીવમ એમીનીનું નામ કાતર્યું હતું. તે વખત તેને આગમાં તેમજ જમીન ખુશ ખુશ લડીમાં હતાં. તે જવાબ દેતો જુનો થયો હતો અને તે પડી તેણે કેટલું મંકડ વેડ્યું હતું.

પાંચ વરસ! પાંચ વરસમાં, શું નહીં બને! કદાચ એમ પણ હોય કે એમીની હવે એમીની ફેરફેર ન કહેવાતી હોય? પણ નહીં, એવો વીચાર દોડાવવો મને ધટે નહીં. તે કદાચ પેસી છતાં તરફ અમ જાળ ઉઠાવી કુચ ફરી ગઈ હશે; પણ તે બિલકુલ મુકી થઈ જાય. જ્યારે, અને છતાં પડમાં ત્યારે તેણીએ માંડી તરફ ફરી આગરવાથી નોવા કર્યું હતું તે મને ધ આદરે.

વરસાદ રહી ગયો હતો. તોફાન તેમજ પવનનું જોર નરમ પડ્યું હતું. તારાઓ ગગનમાં ચક્રચક્રીત થઈ રહ્યા હતા. તેજે આગ મ તરફ આડની ખીચોખીચ દાંખાંમાંથી નાજ કીધી અને વીચાર કાઢી કે શું તેમજ તેની એમીની પણ નોવા હશે કે નહીં? તે કાંઈ હતી કાંઈ નહીં તે જાણવાને માટે તે પોતાની કમ આગને જોઈ નહીં આપી શકે.

અરે એ શું? હેનરી અટક્યો અને કાન આપી સાંભળવા લાગો. જગમાં પેકા રોવા અવાજ તેણે સાંભળ્યા હતા. હવે તેઓ અધ પડ્યા; પણ તરતજ બંક કુદચના અવાજ તેના કાન ઉપર પડ્યો; અને ત્યારેજ તેને અંધાર પડી કે પીંગળાઓ નજીકમાં હતા.

તે આલેસને નહીં એક ખુદાની જગ તરફ આલેસ. તેનાં બેડિંગ ઉપર ખુદાની રવાસ થયાં જાણ. મેડેશની પાસ કરવાને તેના ખાતરી મુઆરેક તેને કેમ દીવમ પણ

અમીર અરચો.

યાને
સેરનાં અરચાં સેર.

પ્રકરણ ૪ થું.

દેઆરમીનો આયુકસવાર.

બીબામદાનો વખત હતો, અને આરબમ
બર ઊંધમાં ઉંધાયેલો હતો, જ્યારે મારકમી
તેના બીજાણીની બાથમાં ગયો અને એક ધી
મે ગ્રાફ અવાજે બોલ્યો.

‘આલ, મારા દીકરા, હવે આપણને જ
વાનો વખત આવ્યો છે. આજ કામ થયું
કેરવાનું છે.

છોકરો હશે અને તાજરતેબ કાંઈ પે
હશે તઈઆર થયો.

“પપા, ગાંધેજી અને આપણી બન્ની
બાપ મેબીઅસની હુકામત લઈ આવું?”
તેણે પૂછ્યું.

“તે બધે બર ઉંધમાં પડેલાં છે,” તેના
બાપે જવાબ દીધો. “બાપને ઉદારી મું કર
શે, અને છુટાં પડતી વખત તારાં માત્રારને
અલગ દુખ લાગશે, તેથી બેહેતર કે તેમને
મજબા વગર નિકલો જઈએ. તારી મરજી હોય
તો તેણીના આરડમાં આવ, અને તેણીને
એક વખત જોઈશ. પણ ધરૂજાં કીમે
હીંડલે.”

તેઓ બંધે પગના અગ્રીમાં ઉપર ગયા,
અને મારકમીસે મચ્છરદાંની ઉંચકી. જરૂર
જરૂર કાંઈ લાભકારક થયો નોતી હોય તેમ પો
તાની ઊંધમાં હરતી હતી, અને તેણીના મુંદર
બાલ છુટાં જુમદામાં તપીઆ અને આદર ઉપર

પડેલા હતા. એક મહિત હવે બીજાણીની
બાદાર અરચો જુપતો હતો અને બીબો તે
ણીના જોડાબી રૂબસાર બીધે રજાયેલો હતો.
આરબને આ વખત તેની માત્રાર નેટકી

જુમદાત લાગી તેરસી કાંઈ વખત લાગી
ન હતી

“પપાજી, આ મારાં મ્પાં આપતરને
એક બોસો લઈ?”

ખાપે રોકું દુણાળું અને જ્યારે કોક-
સમ્યે આલેસને રહી તેણીના નભરવય દાધને
જોસે લીધે ત્યારે તે ખીંછાણા ઉપ જરા
પાકો અટ્ટેમી હકા અને પોતાની ખ્યાતીના
મેહેરો ઉલીવર વામતે તે ચીપી ચીપીને
ધ્યાનમાં સેવા લાગો.

“હેલી સધામ. ખાતી, ” તે બોલ્યો,
“હવે પછી કદમ તારે મનજાહન ચુપરે
દીકામાં જોરા મોલમ આવશે કે નહીં!

એ ખાદ, તેમજ ઉપરથી એક કાતર
ઉપાડી, તેણે પોતાના કાકા ખાંસમાંથી એક
ચુપર કાપી પોતાનાં ઘોરતના તપાંચા તરે
તેણીની નજીકમાં મુક્યુ. બાદ એક પણ ખાતો
મુખે ઘોરતના વગર તથા પાછું ફરી નજર કર્યા
વગર ખાગને રસેતે તે નીચે ઘોરતમાં મેથે.
આ ટેકાએ ચોરડેસે પેલેલીત વેળા પોતાના
ખાપને આંધુ પાડ્યાં દીકા. તાવણું ને એક
ર. એ તે ઉપર કાંઈ ધ્યાન આપ્યું નહીં.

“અટોં જાન, ચારહસ, ” તે બે અદમ
ઉપાડતા બોલ્યો, “એ મોંસડીઓમાં આપણા
હુણા લેખામ છે અને અમાં ઘોરતની એક
રોપની છે, તું મોંસડીઓ ઉઠાવને કારણ કે
તેઓ હાકી છે, આજ દીકરા.”

તેઓ તાંદાંધી બાહાર નિકળ્યા. અટ-
રાના ખાતી ઘોરતમાં યદ નવરે ચોક ઝી-
મંગી મરાડવાસ દરવાજા આગમ. ગયા. તાંદાં
દરવાજા પોતાની કોરડીમાં બર ઉંધમાં પડેલો
હતો, અને ચારહસે તેને જગાડ્યો, હોત પશુ
મારકડીસે પોતાનું આંગણ હોઠ ઉપર મુકી
તેને વારચો અને પોતાના હાથે દરવાજો ઉઘા-
ડ્યો. અડગરાં કાટખાઈ તટ યદ ગયા હતા
તથા ગાલાની અંદર અપડતા હતા. ધીમથી
અને ધૂણી સંભાસથી તે અડગરા પાછો હતાવ્યા
એણે તાવરતોળ દરવાજા ઉગડ્યા અને તેઓ
બીજે રસ્તા જાય લાગ.

૩૫૩૦ ૯૩

તે રાત્રે વરપાદ વરમતો હતો, અને મધ્યે ટેકાણે
કાદવ તથા કીચન મધ રહેલો હતો. પોરી
રમતા ઉપર છુટી છવાઈ તેજી બીડીના ઉત્તસ
પડતા હતા વખત ખરી ખામદાનો હતો. રસતા
ઉપર જામે આવજાત નહતો. બે તણ બાજ
ખાલા કે તરકારીનાં ગાડાં જતાં હતાં; તેમજ તણ
ચાર છાકટા આખી રાત કોં મંડુક આણામાં
ચુનવી ઘર કડે પાછા ફરતા હતા તથા રામદુ-
ખરી બાવળના મોટાં મોટાં છાપેલાં કાગળ મધી
મધીએ કંઈક લોક ચેતાડતા હતા, જ્યારે
ફરના પરમ તથા પગના ટોકાના અવાજ
રેત ફરનારા સીપાઈઓના આવી પેલોં
અવની તેમને ચેતપણી આપી. તેથી
તેઓ એક દરવાજાને એડિ બરાઈ ઉભા
અને દમખાંધી ધ્યાન દઈ જોવા લાગા. મોઠક
વારે સીપાઈઓનાં પગમાં તેમની નજીકથી
પસાર; યથાં એટલે તેઓએ આદાર નીકળી
આગળ પકડી.

એ રવેએ નવરા અને તીનાચવાલા રસ
નેથી ઘણાં બાગેમાં પ્રહાં માથનાં જાહેર
કુવારા આગલ યદ, જાહેર હમરત કે જેમની
ખાતીઓ બંદુકથી લીધાઈ મધ્યમાં હતી તે આ
મઝ યદ, નદીની ખાતુમાં એક ચાંકલી ગલી
તરફ પેન્ટરેમ આર્થ નજીક એક નાનાં
કંચા ઘર આગલ મારકડીસ દોઢેશ અને
જરામ ટેકજા લાગે. એક ધુધીઆએ ખા-
રાયું ઉઠાડ્યું અને પોતાના દાધને ઝાંધેથી
ખપે ખાપ દીકરાને નિહાલી જોવા માંડ્યું.

“હું માંગે છે કે?” તેણીએ પ્રશ્ન.

“મને મોંસેયાર માધમન સાથે કાગછે”

મારકડીસે જવાબ દીધો “તેવણ ઘરમાં છે કે?”

“અહીં કોઈ મોંસેયારની નથી ને ઉમરા
વની નથી.” ધુધીઆ બોલી “અહીં તો સેલેરી
સાંધમન આ ઘોરડામાં છે.”

“તેનો મિત્રાય યદ ચક્રે કે?”

“જાણ નહીં.” ઉપર જામે અને તેને
પૂછી જુઓ.”

મારકવીસે કાંઈ ઉતર દીધો નહી. તે ચારહસનો હાથ પકડી અંદર ગયો, અંધારો દાર ઉપર ચડ્યો, અને ત્રીજે માસે એક ચોરડાના બારણાં આગમ અટક્યો. અહીં તેણે પાછું બારણું ફોકડું એટલે એક ફીંગણા લાંબી દહાડીવાલા, મખમલની તોપી તથા ચસમો પહેરેલા શખસે જવાબ દીધો. મારકવીસને જોતાંજ તેણે ખંધે હાથ લંબાવ્યા, અને ધીમે ચારે પથ જણતથી કહ્યું.

“ભલે આબ્યા! અરથો કસાક થયો તમારો રાહ જોઈ છું. આ મારે કાણ છે?”

“મારો ખેટો,” મારકવીસે જવાબ દીધો.

“તમારો ખેટો! પથ તમે એને—”

“મારી સાથે લઈ જવા તઈઆર છું. એ વાકમાં એની પોતાનીજ મરજી છે, રૂ.૨-ચોરમી ચાહેવા. ખમ એટલે એવેજ વિચાર લઈ ખીંકે કે રાજાજને હોડવરો.”

પેલા પારડા શખસે હોડવરના માથાં ઉપર હાથ ફેરવ્યો.

“દીકરો બાપને લાયક છે,” ને બોલ્યો, “અને ને કામનું એવું ખીંકું મરજી છે તે કામને પથ એજ લાયક છે.”

“પથુ અપણી પ્રુકિત કેમ માલે છે?”

“પણીજ મારસ રીતે મધ્યુ” તઈઆર છે, અને હવે તો સેહેજમાજ રૂડી નડીબની ઈઆરી બાકી છે. પોહરેગીરને હાથ કાપે, અને પાછાંડે તમારી સાથ પોપક અદમ બાલ કીધો એટલે તે તમ્પતમાંથી બનતી મડપથી અને ગુપ્તપ બહાર નિકલ્યો. એક વખત ગાહલમાં આવે એટલે તેણે ડાબી બાજુએ વધવું. એક ખંધ ગાડી છેક નોકે ઉભેલી તઈઆર રહેશે. તેણે જો કરવું છે તે એજ કે શાહજાદ સાથ ગાડીમાં જઈ કુરી પડવું. એટલે ગાડી દેકાર્યો. પછી ઘડ કલાકમાં તે પોતાના મારના અજીઆર ગાહાર તઈ પુમરો.”

“પથુ રાણી અને શાહજાદી એમીએ બેયનું કેમ! તેમનું કાંઈ?”

“અફસોસ, બાઈઁ જ્યારે આપણી મધ્યુ નહી અને ત્યારે દોડાં ઉપર મતોપ રાખવો જોઈએ. તમે પોને કાંઈ અનમળા છોડે ચાર જણને એકદમ છોડવનાં એ કેટલું મુશ્કેલ અને જોખમ ભરેલું કામ થરાવે છે.”

“તે હું સમજું છું,” મારકવીસે ડમ્કુ બાઈ જવાબ દીધો.

“પથુ માલો, ગપમુખમાં વેળા બંધ થાયવો ન જોઈએ. ને કાંઈ કરવું છે તે માત્ર આજે છે.”

એટલું કહીને ચોરમી મરદારે એક તેમજની તલેધો એક મોટી પેટી ધમડી કાઢી અને તેમાંથી એક રાઈન પોપક અને એક બાપની તોપી લઈ બેઠો—

“આ હું પાદશાહનો પોપકવતિ વધ્ય, અને હવે ચાલો ભથા તાજાં આવીવાલા. સેવા બીધી પોપક બદલો.”

મારકવીસે એક માટા પાવજની બજુ મુરવાલ તથા એક દગલો પેહેર્યો. તેજ મુઆફક ચારહસે પથુ પોપક ધાડ્યો. વધી પેલા સરદારે તેમને ખાટે ફોજસાની બુકી આજી આપી નેધી તે ખંધે બાપ દીકરાએ પોતાના હાથ મેલા દરવા. મારકવીસે વધી એક બાલની તોપી તથા જંગમના બાકની દાડી પેહેરી નેધી તેનો એકેરો તાન ફેરવાઈ ગયો. બાદ, ચોરમી સરદારે પોતાની લાંબી કાલી દાડી તથા મખમલની તોપી કાઢી નાખી અને તેમને બાલે જુરા રંગના બાલની વજુ બુનાંવાડી સોનેરી શીત સાથની તોપી પેહેરી અને પોતાના સરિત પોપક તથા ગાડી હાંકવાનાં જુદ પેહેરી એક કોમનેનાં નેવા આ બિહુન દખ્યો.

તે પત્ર ધણી બારીક હતી તાપથુ તેજ તઈઆર થયા ત્યારે એકએક તરફ નો

લાંગા બાદ, એકાએક મારકવીસ ગંભીર બની પોતાના મીઠાની બાજુ ઉપર હાથ મુક્યો.

“આરમી, એક મેરબાળી કરવાની વાસે કબુલાત માંગુ છું,” તે બોલ્યો, “કે અગર આપણી કોઈએ નિમ્નલગ્ન—અગર હું પાછો ન ફર—તો વૃન્દા મારા કબીલાની નેગેહબાળી કરશે?”

મરદારે પોતાનો હાથ છાતીસે લગાડ્યો અને કહ્યું, “હું મારા અંતરજીવી એ વાત નો કોઈ આપું છું.”

એ પછી ત્રણે હેઠલ ગયા, મોહાલામાં બાહાર નિકળ્યા. અને શહમાં તેમને કાંઈ હસન નહીં નહીં.

તે વખત મુઘીમાં તો લોકોનો આવજવ વધ્યો હતો, દુકાણો ઉઘડી હતી, તેથી શક નહીં ઉત્પત્તિ થાય તેની વધારે ચોકાશીના હેતુથી સરદારે એક રસ્તે, અને મારકવીસ તથા તેનો દીકરા બાજુ રસ્તે ગયા.

આડી અતારી ગઢી ગુચીમાં ચઢે તેઓ સેવરે એક સોહાર સારવાણ ધારી રમતા ઉપર નિકળ્યા કે જ્યાં મેસુમાર દુકાણો હતો. આ દુકાણે જરા આગલ ચાલતાં મારકવીસ એક ચોગાનમાં ચોક્કસ અને પોતાના બેઠાને આંગલી વડે એક દુરની હિમારત દેખાડતા લાગો.

“રે, પપા!” તે હોકરો બોલ્યો. “એ એવી દામણી જગા શું છે?”

“એજ તેમપણ કહેવાય છે.”

(સાંધન.)

(૦૦)

વિચાર, દંડા, અને હીમત—એ બધું ગુણુ શિવાય ખીન્નો કોઈ ગુણુ એવો નથી કે જીવંતને કામ લાગે, તે ગુણુ વગર માણસ કદી દુન્યામાં કાયે નહીં; તેમજ તે ગુણુ સાથે માણસ કદી—નિરાશ રહે નહીં.

સદા સુગંધ અને માહરી

માશુક.

(લાન્ગાલાએ જરમન ઉપરથી કીધેલા તરજુમા ઉપરથી.)

ઓ સદા સુગંધ! ઓ સદા સુગંધ! કેવો છે તાહરીમાં જતિસો ગુણુ

ઉનાલામાં વું આપે કુલોનો બાહર, વની પાછું શીવાલામાં તેવુંજ તેવાર!

ઓ સદા સુગંધ! ઓ સદા સુગંધ! કેવો છે તાહરીમાં જતિસો ગુણુ

ઓ નાશુક નારી! ઓ નાશુક નારી! બેવશધી છે કેવી નયણી વું

હાલત માહરી સારી જોઈઆદ્યો મહત્તે ને નખલો મુજ હાલતમાં તલ્લો મહત્તે

ઓ નાશુક નારી! ઓ નાશુક નારી બેવશધી છે કેવી નયણી વું

ઓ પંખી ખરબોઝ! ઓ પંખી ખરબોઝ! જુડ તાહરી રીત લીધી માશુકે મુજ

ઉનાલામાં ગાયનનો બોલે છે કે, તો વખતમાં પાછું તે ગાવાનું બંધ!

ઓ પંખી ખરબોઝ! ઓ પંખી ખરબોઝ! જુડ તાહરી રીત લીધી માશુકે મુજ

ઓ ખેતર-નાલાં! ઓ ખેતર-નાલાં! છે તાહર ચરખી મુજ માશુકી રીત

પડતો છે જ્યાં તક વાદલથી વરસાદ, પાણી તાહરી દોડે, ને ફરેછ આબાદ,

પણ ઉનાલામાં વું પાછું સુકકે તમામ, ફરેછ તે લીલીતે પાછી ખરબાદ!

ઓ ખેતર-નાલાં! ઓ ખેતર-નાલાં! છે તાહર ચરખી મુજ માશુકી રીત

જ. ન. પી.

પરચુરન જ્ઞાન તથા રમુજ

પાછરી પશ્ચિમ કેમ કરવી—દાકતર ફરન-
ફરીન જુવાનીઆઓને બહામણ કુટુંબય છે.
કે પોતાને માટે પોતાની છ'શીનો બાળીઓ
ગોધી લેતાં એક બોહાલાં કુટુંબમાં નવર
કરવી. કારણતરિકે તે જુવાણે છે કે બોહાલાં
કુટુંબમાં છોડીઓ પછી હોય છે. આ બાપના
લાડથી ઉછરેલી એકપુરી બાલકીના કરતાં
જાણ કુળીલામાં છોડીઓ એકમેકને નોંધ
ગુપ્ત છે, તથા હરીશાષ કરે છે નેથી તેઓ
વધારે મારા સંયુક્ત તેમજ પ્રચીનતા ગેલવી
મકે છે. તેમજુ' માન વધે છે અને તેઓ કામ પશુ
અધીક કરે છે. અલગતાં જાણ કુટુંબને આ
એક ગોઠો દીધાસો છે.

અગ્રેજી રાજમાં એમ અને કે?—અંક
આદર્શ માનને વાસતે એવું કહે છે કે તેજુ
નાને મારે એક ચિહ્નપ્રમાણને પહોંચ
... ધર મહેન બાંધકનો હુકમ આપ્યો. તે
તરીકે એજોતો રાનકદાર મહેન બનાવે છે
1. જોઈ જાદુયાદ તેમજ નાના મોટા અદ-
ને આપ્યા અચરન થયા. જ્યારે પેલો કાઠી
અર રાજ પાસે કાંઈ મનામની ઉતરથી ગયો
ત્યારે રાજ્યે તેને ગદન ગરાઓ; કારણ
તેને અદ્દખાઈ લાગી કે રખેને તે રખજ કોઈ
ખાંજને માટે તેજાજ મહેન બનાવી આપે.

જય જય અગ્રેજી રાજની જય

એતે જ્ઞાન—એક વખત એક જડને
એક જુનીને ફાસીની શિક્ષા કરાવી વખત
તેને ઉપદેશ કીધો કે અદખતાં આ ચિહ્ન
પાંડી રૂં જરૂર મુપરકે.

એતે ખાર—તીજ ડોનરાદ શહેનશાહે
જ્યારે મુનીક શહેર છૂટી લીધું ત્યારે ત્યાંના
મધમા મરદ રહેવાથીએને ગદન મારવાનો હુક
મ કીધો, અને ઘણા ખાતર સધલો એારત
તથા બચાને માફી બાપથી તેમને એવું કહ્યું
કે તેઓથી જોલો કામવી માલ પોતાની પો
ઉપર ઉચકાય એટલા લખને તેઓએ મહેન
છોડી જતાં રહેવું. આ પ્રવાનગીનો લાભ લઈ
એારતેએ પોતાની પોઠ ઉપર પોતાના બરયા
રોને ઉઠાવી મહેન બાહાર ચાલતી પકડી અને
શહેનશાહેને જાણાવું કે બરયાર શિવામ
કુન્થામાં ખીછ કીમતી ચીજ મેંઓની કંઈ
નથી. આથી શહેનશાહ ઉપર એટલી અસર
થઈ કે તેજે સધલાઓને માફી બધી પોતાના
રાજ્ય માય રહેવા ફરમાવ્યું.

એતે રડતાં છોકરાંને ઉપાડવાનો ઉપાય—
પ્રખ્યાત દાકતર સર નેએર ફેરજ લખે છે કે
દિઆલય પહાડ તરફના મુતકમાં રજીઓ પો
તાના રડતાં બાલકને એક મોટાં વાસણમાં
ખેસાડે છે, અને તેમનાં માથાં ઉપર પાણીની
બીણી ધાર વેદતી કરે છે, એથી રાત્રી કે ખી
જવાપણ આમ જલવીથી ઉંધી જાય છે, એટ-
લુંજ નહીં પણ તેની મા પોતાના હાથમાંનું
તમામ કામકાજ કરી રહીને પાછું ઉઠાડે
ત્યારેજ તે જાગે છે. આ પ્રકિત ઇગર્માંડ જવાં
થંડાં મુતકમાં અજમાવી હોય તો બાલકો જા-
લતી પોટી જાય ખાઈ, પણ પાછાં કપાંમતમાં
ઉચે તેજોનો.

વાંદરા મગાલથી—એખીમી-જામાં જડ
તની વખતે લેલો વાંદરાને કામે લગાડે છે.
તેઓ તેમના હાથમાં મસાલ આપી હારખ
ઉભા રખે છે. તે વાંદરા મગાલથી કામ
રમ કીતે જાતે છે.

એ તે ગાંડો હોય કે? એક ગાંડો આદમીને પુછ્યું "બાપ તને આ ગાંડાની હિંમતીયતમાં કેમ આણ્યો છે?" તેણે જવાબ દીધો, "એકેજ વાણિ પડ્યો નેથી." પેલાએ પુછ્યું, "એવો તે શો વાણિ પડ્યો?" જવાબ દીધો, "વાણિ એજ કે ગામનાં લોક કહે કે વું ગાંડાં છે, અને મેં કહ્યું હું નહીં, પણ તમે બધાં છો. એજ અબખ ઉપરથી તેઓ મને આંહી લાવ્યા છે. પણ મારાં મનને હું ડાહ્યો છું એટલે કાંઈ આંતા નહીં."

એતે મથિને—એક વેળા એક કમળી તોપો તપા કમળી વાસ્કુંતવાના મીઠાં સાહેબને પાંદરેની શેલેસગાંહે જવાનું હતું, તેમજુને સોખ કાંઈ એમરજ થઇ આબો. પાપોતી ઉપરના એક તમેજાવાલાનાં તડુ ૩૧૦ હશે બાડે લીધો. આમો દહાડો જરી પાછો આબો અને ઘોડો ધડીને હવાસે કર્યો. ત્યારે તેણે રૂપીઆ ૨૦ માંખાં. મીઠાં વિચારમાં પડ્યો અને જવારે તેણે કારણ પુછ્યું ત્યારે તમેજાવાલાએ જવાબી ૩૧૦ અને અવવાના તેટલાજ મુઠ્ઠી ૩૨૦ ગણ્યું. તે તેને જામરીને લીધે આપ વા પડ્યો. મીઠાંજ એક વડીલ પાસે ગયો વજાસે તેની પાસથી કાંઈ એકાલી લઈ તેને એક સકાહ આપી જે મુજબ તે તમેજવાલા પાસ પાછો ગયો અને ચીમીર ફક્ત જવાને માટે ઘોડો માંગ્યો તમેજાવાલાએ ૩૧૨ મથિયા જે તેણે દુરત કચ્છર કરી એક ચારી ચાલતો બપકાદાર ઘોડો લીધો. ચીમીર જમ તેણે તે ઘોડો છોડા મુક્યો અને પોતે આજ ગાડીમાં પાછો ફર્યો અને તમેજા આગત જઈ ઘણીને ૩૧૨ મુકવી આપ્યા. તમેજાવાલાએ ઘોડાને વસ્ત્રે પુછ્યું ત્યારે તેણે જવાબ દીધો "ઘોડો ચીમીર છે તે જાહેને લઈ આવ્યો. મેં તે માટે જવાને વાસ્તે બાડે રાખ્યો હતો."

એતે મજાહજી—એક વખત એક મ-ખ્સને બીજો ગામ જવું હતું. રાહમાં એક નાકુ આંબુ જેની ઉંઝાબુ વિશે તેને શંક જવાથી તેણે પોતાના આકરને પેહલે નદીપાર જવા કહ્યું. આકરે જવાબ દીધો કે સાહેબ, એવો મેઅદબી મારાથી યાવ નહીં. પેહલે શંકે પેહલે આકરે.

એ તે હાજર ચાલાકી—મીઠો મેથલો ફકીરા, આપણા હવે પછીના મરીફતને વારંવાર સેવીઆએને તોઈ પડેલા ઉતરી પડવાની ટપ હતી. એક તેમજ ઉપર એક વેધા ખતમ પડીંગની રકાખો આવી. તે મીઠાજ ઉપર તે શેઠને બાપ ધણો રહેતો હતો તેથી સધનાં ખતમ રકાખીને એક છેડે બરવામાં આવતાં હતાં અને તે છેડો પેલા સેઠની તરફ મુકાતો જેથી ખીચાતો મીઠો ફકીરા પોતાને તોઈનસાક થતો સમજતા. અને હંમેશ મેમજ બનતું તેથી એક દીવસે અકસ ખરચી શેઠના આકરને લાંબ આપી ખતમવાસો છેડો તેની તરફ મુકવાને લખ્યાબો. સેઠ તે જોઈ ચેતી ગયો અને તે છેડો પોતાની બહી કરવાને તેણે કાંઈ મુકિત શાધી. તેણે તે ખતમ પડીંગની ખસ લયમાં ઉપાડી અને તેને ગોપા તપાજતો હોય તેમ પેલા ખતમવાસો છેડો પોતાની બહી ફરચી બાજ્યો "મીઠો ફકીરા સાહેબ, આ રકાખીની કીમત તમે શું ધારો છો?" મીઠો ફકીરાએ ખસ પોતે ઉપાડી અને પેલા ખતમને છેડો પોતાની કડે ફરચી બાજ્યો "શું સાહેબ, કીમત? મને તો લાગે છે કે એ ચોંધી છે. અમખતાં, રૂપ ની અંદર તો નહીજ હોય." તેની આ લીકમત જોઈ શેઠ હસ્યો અને બોલ્યો. મીઠો ફકીરાજ, તમે ઘણી હુમીઆરી વાપરી છે તેથી ચાલો આપણે એ પુરાંમ ઉંભુ કાપીએ એટલે ખતમ આપણને સરખા મકમો."

તરીકે હાલ ગુરતો નીચલી સુમણ કરવાની તક લઇએ છીએ.

મીં નવરોજીની ઇઆદગારી રાંખવા માટે જે ફંડ ઉભું થયું છે તેમાં ચારે ઉમેરે થયેા જોઇએ અને એક મોટી રકમ થવા પછે પારસીઓને ખરેખરી ચાર પાંચ આલીઓ પોત તરતની જગા ઉપર સાંભાસાંમી બંધાવી જોઇએ. તે સાથે મીં નવરોજીનું નામ જોડવું જોઇએ. એ રવશે "નવરોજી વીલા" થી ઉપજ થતી રકમ શેર બરનારા સોદામાં કાલ તરીકે પાછી વેદ્યાવી જોઇએ. જેથી અરસે પરસે ફાયદો થવાનો મંજવ રહેશે.

જો આ સુમતા ઉપર પાન આપી "નવરોજી વીલા કંપની" ના શેરો કાઢશે તો સેલેજ વખતમાં નાણું ભરાઈ જશે અને તે મોટું પ્રોમીસમ પદ કરી આપશે.

—(૦૦)—

ખીલાઈ અને કરકસાર વચ્ચેની તફાવત.

(લખનાર, ખાઈ નંરખાઈ ફીરોજચાહ વીકાજી.)

આ ખાઈ ચંદનવાડી ખાતાંની નીચાલ માં અભ્યાસ કરે છે. અને નીચલા વીગથ ગણ તાં ૮ મી જાનેવારીને ધીવસે તેણીએ લખ્યો હતો:—

૧. "દરકોષ દેશની જેમ જર્મીના પાણી, ખરીજ-વગેરે એકસરખાં નથી નેમ જ અકુરમજદે દરેક માણુમોને એકસરખી દોષત બધી નથી. તેમાં તે પેદા કરનારની મોટી મતબબ સંભાળની જણાય છે, માટે દરેક માણુસે તે સમજીને તે પરમાણે ચાલવું જોઈએ. ખખીલાઈ અને કરકસાર એ બે વચે થયેા મોટો તફાવત છે. ખખીલાઈ તે છવી દોલતે દુખી થવાનો, તથા કરકસાર એ ગરીબાઈમાંથી અહડતે દરજી પુગવાનો એક

મંજ્યુત ઉપાય છે. જે પદ્ધતિને સંધરી જાખ્યામાંજ માન અને સુખ સમજે છે, તેઓ ખરે જોતાં ઘણા કંગાલ અને દુખી હોય છે. તેઓ પોતાનો મુશ્કેલ વખત ફીકર ચીંતામાં ખાલે છે. પદ્ધતિ કેવી રીતે મેલવવા, અને તેને કેમ વધારવા, તથા તે જતા નહી રહે માટે શું શું ઉપાયો લેવા એ વીગેરેની હજારો પચાતીમાં તે પરે છે, વધી છતી દોષતે તે સુખ મેલવતા નથી, કે પારકાને સુખ આપતો નથી, જેથી ખરે સંતોષ થું, તથા તે તદન બીનવાદે રહે છે. તેના અધરા વખતમાં કોષ મદદ આવતું નથી, કેમકે સાધ વખતમાં બીજા મરીમાને તેણે કદી લાભ આપ્યો નહી. "સુમનું ધન સખીને હાય" એ કહેવન પરમાણે તેનું તામતો નાશ પામે છે અને તેણે જે "જાહીનું પાણી" કરીને દોલત એકી કીધેલી તે પાછમ કોષ વાપરીને હજારી ર છે. તેની કંજુશાહને લીધે કોષ સાથે સંપ જીવું હોતું નથી, અને કોષ જે ફાયદા શરક મારગ સુચ્યે તેની સાંમે તદન ઉલ્લેખી અરથ ઉપજાવી ગેરરીતિ વરતે, અંતે અર આઈની આગમાં બધી પોતાની હાંસીને બચ મ કરે, ને જ્યો તે આવશે હતો તેવોજ કરી લાભ કીધા વગર કે દુરજ અદા કીધા વગર પાછો પેદા કરનારની આગલ જવાબ દેવા જાય. એપરથી ખખીલાઈ કેટલી નુકસાન કારક છે તે આપણને જણાય છે.

એથી તદન ઉલ્લેખી ફાયદાકારક સુધ કરકસાર છે. જેઓ હજાઉ છે, તેઓ કંગાલ છે, જેઓ કંજુસ છે તેઓ તેથીજી વખતા કંગાલ છે, અને જેઓ કરકસરીયા છે, તેઓ જે કંઠાય ચાલતા વખતમાં પાઈસા સંખેધી કંગાલ હોય, સોપણુ તત મનવા શુખથી આખાદ અને વખત જતાં પાઈસાનું સુખ મેલવનાર ચાય એવા છે. એક પાઈ જેટલી નજીવી રકમ મેલવતાં કેટલી મુશકેલી નડે છે, તેના ખ્યાલ તે મેલવનારનેજ હોય છે, માટે એક પાઈ નહી

મી મુખાવરી, તે પોતાની કમાઈ ઓછી કર્યા બરાબર છે, એટલું જ નહીં પણ એક પાપ ઓછી કમાવરી તે તેટલું મેળા બરાબર છે, પણ તેપરથી એમ નહીં સમજવું નોંધ્યે કે કરકસરની હદ ઓછાગી તે કમાવાની કોશિશ કરવી. એક મીરાઈન બીજાનીથી. માતબર શાહે સુધાની કરજ છે કે થોડી નહીં તે પછી સંખ્યાવત કરવી અને પોતાની બાજુના બચ્ચી નેટલું કમાયા હોય તે સંપત્તિ ઉઘાડી નહીં તાપ્તવું, પણ આવતા વખતનો વીચાર રાખી, પડતો ખર્ચ કરવો. નો માણસ એમ કરે તો 'કોડી કોડી કરતાં યાવ છે કોડી,' અથવા 'ટીપ ટીપ સરોવર ભરાય, તે કાંકરે કાંકરે પાણ બંધાય' એ કહેવત પરમાણે ખરે તથા ગર યજ થકે. "માણસોને માટે કમાઈ કરી એકલું પોતાનું યુગ્મરાણુ અથાપવાનું નથી, પણ તેણે જેઓનું કરજ ક્રીયેલું છે (માત પોતાનું) તે યાદવાનું, પોતાના નાણાં વચાજે મુકવાનું (અર્થાં કોઠારને ક્રીયેલું આપવાનું ને તેમને મુખી કરવાનું) તથા ફરજ અથા કરવાનું (યાને સંખ્યાવતનું કામ કરવાનું) છે" તે મધ્યમ અખાંદાપ્રથા બની થકે નહીં માટે દરેક માણસે કરકસરપણે રહી બનતી રીતે ફરજો અથા કરવી નોંધ્યે. નો એ ફરજ માણસ અથા નહીં કરેતો તે પોતાના પેદા કરનારનો યુનેહ ગાર કરે છે, અને પોતાના કામનો બદલો તે પાછલથી પુરો પામે છે. વલી જેઓ અખીલ છે તેઓ પોતાની રાહત વધારવાનાં ખ્યાલથી થયી વેલા પાપી કામો તરફ વળાણ લે છે; જેથી અતે દુખી યાવું અને તેથી એક ગરીબ કુપડી માહેલો એકેન્ટુ એકેન્ટુ પોતાની ફરજ અથા કરવાથી નેટલો મુખી અને સંતોષી હોય છે, તેના કાંઈ ધણેજ કમતીમાં કમતી બાગ નેટલોખી મુખી અને અંતોષી માતબર નર યજ થકેતો નથી. એ ઉપરથી અખીલને કરકસર વચે કેટલો મોટો તથાવત છે તે માત્રમ પડે છે.

૪૬ અવસ્થા

હવે આતીની લંબાઈની બાબતમાં આ કુન્યામાં આજના દીવસ સુધીમાં હવે આતી લીધેલી તમામ નાની ઇઆ માટી, સારી ઇઆ નરસી, હવતી ઇઆ ગિરજવ મીજોની બે-હદ અને બેમુખાર ગણતરી ઇઆ જગતમાં કાંઈ પણ એવી ચીજ નહીં મનો. આવશ્યક કે જે ૪૬ અવસ્થાની હસ્તીની ઉમર સાંધ મુકાપલો કરવાને સદતર નહીં તે અરથે હિસ્સેની મકતીવાન યજ થકે. પુરાતન નામીમાં શહેરો કે જેમની આબાદી તેમજ અઠતી કલા તથા જલોજલાલી તથા રાજ્ય દોર તથા કીરતી આકાશની જુલદીને જાણ મલતાં હતાં તેઓ હવે વરસની કીમતે પુખી, લાંબી, મુખી, જલો જલાલી ભરેલી કાકાકાવાકી, બપકાદાર, અને જુલદ ફરજન વાલી હવે આતી ભોગથી તારાજ યજ ગયાં છે. તેમની જુનબેખ એવી રવેચ ઉપકાધ ગણ છે કે જે તેમના દબાવાની ઇઆદી આપવાને તેમની એક લગાર પણ નિચાણ હસ્તી ધરાવતી નથી. કાંઈ ગણું પરસીપોલીશ કે જેની કીરતી તેના નેક અને શુરવીર બધવંત જુતરોએ પોતાના નેજાહની નોકે પુરવમાં ચીન માહાચીન; તથા દક્ષિણમાં હિંદ, સિંહ-લદીવ, અરબસ્થાન આફ્રીકાના હવતેખાન; તથા પશ્ચિમમાં રોમ, યુનાન; તથા ઉત્તરમાં માન્નવદાન, તુરકસ્થાન, જેહુનનો દરિઆવ સુધી આશકારા કરી હતી. કાંઈ ગણ જામ શેદ, કચ્છે-જુગરવ, કચ્છે-જુમ્તારવ વગેરે રહ. અતને મુખ આપનારા ધૂલમી શેલેનથાહો? કાંઈ રહથો સામેસવારની તોખમના નખીરાઓ, જાત, રસતમ, બરજોર વીગેરે? કાંઈ પેલેલવાન રસતમનો બેતો ફરામરજ કે જેણે હીંદ સરજમોર ફેલેલ કરી લંકાના બેટમાં પોતાના કદમની નિશાન આગકારા કાઢી હતી?

કોણ ના કહેવાની હીંમત કરશે કે જુની દુન્યાના એક નાકેથી બીજા માટે સુધી એ આગલા આરયનો નથી કરી પચ્ચો હશે? કોણ ના કહી શકશે કે પારંગીઓની આક્રમણના હાથે જ, જરમન, રસ વગેરે લોકો એ જ આપણા આરયન ન્યાયમિતી આગાધ નથી? એ નાં માફીત આરયનોના દારનો દુન્યાને એક છેડે હમ્યાને પુરવ તંદર આન તથા મહાસીન સુધી દંદો વાંગેતો દસો તેની આંખેતીમાં આજ સુધી દક્તર આજુદ છે; પણ ત્યારે બીજા છેડાં ઉપર એટલે કે છેડાં પશ્ચિમ તરફ આપરલંડ જે દેશ છે તે શું દેખાડ છે? તેને એ નામ દોઢે આપ્યું હશે? શું તે અમલમાં આરયલેદ નહીં હશે કે? હિંદુસ્થાનમાં તેમના દોરના રંગની વખતે એ જ આરયનોએ એ દેશને આરયવરતા એ ટૂંકે આરયનોની જમીન નામ આપ્યું તે તે સરવેને રાશન છે પણ ત્યારે એ જ આપારે તામગાં આરયલેદ એટલે આરયનોની જાતની કાં નહીં હોવું જોઈએ, અને કે હાલનું આપરલંડ નામ આરયલેદનો અપરલંડ કાં નહીં હોવું જોઈએ? અરે કાંઈ ગયાં એ વિરે કે જોએએ દુન્યાના નવ જાડ સુલકમાં કરી પલો આપી દુન્યાને એક દેશ, એક કોગનો સુલક, એક ધરમ રચાન કરી નાખી હતી. અફસોસ છે કે આજના તેમના વંશો એક દેશ નહીં પણ જુદા જુદા દેશમાં પેદિયાઈ ગયાછે, એક કેમ નહીં પણ જુદી જુદી કોસમાં સમાયે છે, એક મળદંબ નહીં પણ જુદા જુદા મળદંબમાં પાલતાં થયાછે, તેઓ આમારે દેશ, આમારી કામ અને આમારે ધરમ-સરવ કરવા પડી ગયાછે. કાંઈ છે પાદશાહ જમશેદ, પેશવાન તથા જાગીરદાર જેવાં ખરી આગાહી આપનાર આંસમાં જોઈ તેઓ તાજ જ, ફના, અને નાશ થયાછે. હજારો વરસ નાં જુનાં શહેર, પરવત, કાઝ દરિઆવ નીસ્તી

પામ્યાછે ત્યારે એ જ અમલકારીક જાણે જોવી તેમની સંસ્કૃતિની આન દેસી ધરાવે છે. તેની જુવદીમાં કાંઈ જ કમ, યશુ નથી. હજારો વધન છતાં તે આનામત તથા મલામ તછે, જેને આપણે પ્રશાનમાં કાલનું કહી ગયોએ તે માટેલું સધયું નાશ પામ્યું ત્યારે અંદ અવસ્તા આજે હમઆત છે એ જ પ્રમા એતેશવાલાઓને તથા દુશમનોને આનની ચકુમન આપવાને પુરની ગણાયો. એના દુના રો વરમના આવરણ ખુલત માયના એના મંબધ તથા તેની પરસતતા વિશેષમારો કરવાને ખમ નથી શું? લખો કીતાબવાલું પરસીયા બીસનું કીતાબખાલું આંધલા ઝનુની જુલમ ગારના દરત ઉપર તારાજ યડછે-પણ તે માટેલાં આ આકાશી વાણીનાં દક્તરને જાણતાલાની કરામતથી જરા અસવાર આવી નથી, એ પ્રસાદ આજ સુધી તપી રહ્યું છે એ જ આપણે જાણીએ છીએ એટલું જ નહીં પણ આટલું જાણ મનજવાને શક્તિવાન થયા છીએ કે કયામત આપનાં તેને અસલ પેહાંમનાર નથી. તેનાં કેવો જુવદી.

—(૦૦)—

લીખારીઓના પગ ધોનાર શેહેનશાહ.

આજ ઘણાં વરસો થયા આશપાની શહેનશાહ પોતાનાં રાજધાની શહેર ખાતે ૧૨ જુલગ-બીખારી મરદોના પગ ધોવાની કીચ કરે છે અને તે વેલા તમાશગીરાને નોતં દઈ બાલોવજામાં આવે છે. કહે છે કે શહેનશાહ થયા તયો કમ ગરીબો કરતાં મોટા નહીં થયા એવો ધરો લીખાડવાની મતલબથી આ કીચો લાંબા વખતથી ચાલુ કરવામાં આવેલી છે અને હાલના શહેનશાહને તેનો ઉદ વરસોનો અવ મહેલો છે. છેલ્લી કીચો ગયા મારમ માં

યામાં યહ હતી. અગરજો આ વખતે શેહે-
 નશાહ બાનુ પોતે હાલને હાલને તેણી ૧૨
 ધરડી ભીખારી સ્ત્રીઓના પગ ધોવાની કીયા
 કરત, પણ તેણી ખીનાં શેહેર આતે કરવા
 ગયલી હોવાથી તેણી તેમજી શકી નહતી.
 કીયા સહવારે ૮ વાગે. થવાની ગોતમાં જતણ
 વેલી હતી પણ તે છેક ૧૧ ને મુખારે થઈ હતી.
 અથવા તમાશગીશના બેઠા પછી શેહેનશાહની
 વજા કુંવરની જવાન સ્ત્રી ત્યાં આવી બેઠી.
 અને પછી શેહેનશાહ, પાંચવી કુંવર, પ્રધાનો
 પાંદરીઓ વગેરે પુર ગંભીર હાથ કીયાવાલા
 દીવાનખાનામાં ધખત થયા. તેમની આગમજ
 સરકારી માંજુસો દીવાનખાનામાં ૧૨ થય
 ભીખારીઓને અમાધી લાવવા હતા, જેઓમાંની
 સરવેથી ધરડા હંડ વરચનો અને અગવેથી
 તાનો ૮૮ વરચનો હતાં. તેઓએ રવચ ૧૪
 ભીખારી જેવાં કપડાં પહેરેલાં હતાં અને
 અથળાલાકડી પડી મુઠકેલીથી ચાલતા હતા.
 તેમને માટે મુકરર કોરેલી એક લાંબી ટેબલ
 આગત તેમને જગ્યા આપી. દરેકની આગત
 એકેક રૂપાનો કમચીઓ, જે ઉપર સોનેરી
 કોચ ઉપર શેહેનશાહનાં ખોનદાનના હથવાડે
 ની નીશાન પાડેલી હતી, તે તથા બધા રંગની
 રકાળીમાં નંબી છત્રી, કસિ અને રમલ મે-
 સલાં હતાં. આ સઘણું તેમજ જે રકાળીઓ
 શેહેનશાહ તેમને ખીરસનાર હતા તે કીયા પુરી
 થયા પછી તેમનું કહેવાયછે અને તેમને ધર
 પેરીમાં માકલી આવવામાં આવેછે. શેહે-
 નશાહ તેણી પિતાએ કીડત મારશજનો
 રીતો હતો. શેહેનશાહને આવી
 રાક, યહ, તે, એમ ૬ દરખા-
 એક માટી તખ્તમાં ચારઆર
 માની રકાળીઓ ગોઠવીને દ-
 ને માં આવયા. આ રકાળીઓ
 ને હાથે પેરી તળકામાંથી
 ની ભીખારીઓની આ-

ગત મુકી. પછી પોડો વખત જવા કેડે
 શેહેનશાહનાં ૧૨ ખાંડીમારડો હાથમાં ખાની
 ખાનઆઓ લઈ દાખત થયા અને પાંદરી
 કુંવર તથા ખાનઆઓ પેરી ગોસ્તની પીર-
 શેરી રકાળીઓ તે ખાનઆઓમાં પછી મુકી
 તે તેઓ ઉઠાવી ગયા. આ પછી જાહોડ
 રમારવાની વસંતુઓ આવી. જે શેહેનશાહે
 આમલતી પેરેજ પેલા ભીખારીઓની આગલ
 મેલી. તે અને તેમજ ઉપરનું બીજું સઘણ
 બેસાઈ જવા પછી તેખત ઉચ્ચકી લઈ ગયા
 અને ત્યારબાદ શેહેનશાહે પેલા ભીખારીઓના
 પગ ધોવાની કીયાકીધી. એક પાદરીએ વખ-
 તનાં ટાંકેણુને અનુસરતી એક વાજેજ કીધી
 જે પછી અથળા ભીખારીઓની કમચી તે
 પગ મુધી પોંડેલે એટલે એક લાંબુ મેડે
 કેડ તેમના બોજા ઉપર પાંચરધુ, અને દરેક
 ભીખારી આગલ એકેક પગમાંથી છૂટ તથા
 મરડોગ કાઢાડના લાગયો. આ પછી એક
 સેનાનું વાસણુ, કુનો અને ટુવાલો લાવયા
 અને શેહેનશાહે કુટણુ ઉપર બેસીને દરેક
 ભીખારીના પગ ઉપર કુતમાંથી પાણી ફેંડી
 પેલાં વાણુમાં ઝીલી લીધું અને પછી દરેક
 પગ ટુવાલ વડે નુંજનો ગયો. આમ કુટણુ
 પર પડેને તે છેક છેવટ મુધી ચાલયો અને
 જાહુજ ગંભીરપથી આ કીયા બજાવીને પુરી
 કીધી ત્યાંમુધી તે ઉઠયા નહી. આ સઘણી
 કીયા અરથા કશકના અરસામાં પુરી થઈહતી.

૧૭૦૭
 (૭૭)

કુતરાની વશાદારી તથા અંતુરાઈ

૧. બેસાસીસ રાડ આગત રેહનાર એક
 ધગરજ કોટમાં પેતાની આકીસે જતાં રેહના-
 રીને કુતરા તેનો સાથ નામમાં સદી બેસેછે
 પણ પાંડે એકસા ધર ફરતોવેત્રા તે કુતરા
 કીધી ધરને આવનાં મુધી જોતી રહી પી-

આ માંત્રમીલકતની હું જાણે કંઈક થઈય [જરા થાભી] પણ નહીં મારી ઉમેદનાં કાંઈક કંઈક ભાગવાને વચમાં એક મોટી અડચણ છે તે એ કે જ્યાં સુધી શીરીન છે ત્યાં સુધી મારું કંઈ વધવાનું નથી પણ તેની કંઈ શીકર નહીં રહેતે રહેતે તેનુંથી યદ્ય રહેશે [એક એક] પણ અરે હું તો ત્યારની વીચારમાં જ છું ને જેના ગોદરે જ વીશે તો તદન મુકી ગઈ. જેમ એક શીકારી પોતાના શીકારની રાહ જોતો નેરો છે તેમ મારું જુવું બપોરે મારી રાહ જોવું મુશ્કેલ છે.

[જાણે એકલામાં મંથિયો ગોદરે જ શીકારીનો તેકા દેતો ધમ્પસ ધાયછે.]

ગોદરે જ—[તેણીના મોઢાં ઉપર હાથ ફરતી] કેમ મારી ખ્યારી યુવનાર મેં તને ત્યારની મોલાવા મોકલો તો પણ તું આની નવી કંઈક શું કંઈ ધણા કામમાં હતો વાર?

[એક કોમ ઉપર બેસે છે.]

યુવ—[તિની પાસે બેસીને] હા મારા મારા ખાલી! મારા જીવનનાં દાર આને તમે નામવરની સાલગરીનો મુજારક દીવરા હોવાથી હું સીંગાર કરવામાં તેમજ ખાનાની તથા ખીજ તથા મારીઓ કરવામાં રોકાઈ ગઈ હતી તેથી તમે જાણાની ખીદમતમાં જવડી થો આવી શકાય નહીં મારે હું દર યુવર આહું છું.

ગોદરે જ—નહીં રે મારી ખ્યારી મેં તો તને અમસથી મોલાવી હતી કારણ કે તારા વગર મને એક પણ પણ આરામ નથી. મારી જીવનનું આ છેલ્લું વરમ મારી એક નવી જીવન બરાબર છે. મારી પેલેલી જીવન સાથે મેં ખીલકુલ શુષ્ક ભોગવ્યું હતું નહીં પણ તે દીલર્યાએ તો આ જીવનને ગોપા મારે મન થો પેલેલી બનાવ્યું છે. અરે ત્રીસ વરમ આ મોઢું તારું સાથે પરણ્યો હોત તો કેવું

સાર! (તેણીના ગાલ ઉપર બોસે લે છે.)

યુવ—ખ્યારા ગોદરે જ ત્રીસ વરમ અગાઉ તો હું જન્મી પણ ન હતી તો તમારી સાથે પરણતે ક્યાંથી. એ તો જે આપણાં કામમતમાં લખ્યું હોય છે તે બને છે મારે તમારા આ બેસવાં વરસના દીવસે તમારે ગમગીન રહેવું નહીં. આણે આપણે જરા ખાગમાં કરવા નહીં.

ગોદરે જ—નહીં ખ્યારી યુવ, મારા જીવને આજ કંઈક નથી. સહવારથી મારા મગજ માં તરેહવાર ખોટા ખોટા ખ્યાલ ઉત્પન્ન થાય છે અને તેથી હું આને તદન બેકાર છું.

યુવ—[તેનાં મગમાં હાથ નાખી] મારા વાહ્યા આવો, આજ તમને ઉદાસ નાઈ હું બેઠું દલગીર છું એવા તે મુ તમને લીધા રે! આવે છે કે નથી તમે એટલા બેકાર બેસો છો? તમારી બેકારીનો મુખ્ય મને તો જણાયો.

ગોદરે જ—નહીં ખ્યારી, મારા દુખમાં બાગ આપીને તને દુખી કરવા હું માંગતો નથી. આજનો દીવસ તુ ખુશાલીમાં કાઢ. તુ ખુશી તો હું ખુશી. સહવાર પડેલાં આની તુ મારા બદલે પડેલાં ગત કરશે અને તમને જોઈતાં દરેક સીને તખવાર રખાવશે. ખ્યારી યુવ તારી માથે શીઆદી કાઢા પછી હું આને પેલેલી જવા ર ઉદાસ થયો છું, અને તેથી કંઈ નહીં સમજ પડે એવાં કારણથી. ખોદ જાણે કે મારા આ બેસવાં જાતને દીવસે મને શુ ખરાબ આગાહી સુન પડે છે. (શીરીન ધમ્પસ ધાયછે.)

કેમ બેટી શીરીન શુ આપણો મેલજ હજી નથી આવ્યો?

શીરીન—નહીં ખ્યારા પીધ.

ગોદરે જ—કેવો બેકાર છે કારે.

શીરીન—હા ધણો જ બેકાર. નોકે મેં એને મઠ કાલે જ જણાવ્યું હતું કે તમે નામવરની આને સાલગરી છે મારે કે જો જવું નહીં.

૩—જો સાંભલ મારી માંથુક યુવમેહેર
 માથ શાદી કીધાને આજ લગભગ વરસ બે
 થયા આંખાં. આમારી શાદી થયા પછી થોડો
 વખત અમેએ સુખ ચેતમાં કાઢ્યો. મારી થો
 ડી થણી દાહત વેપારમાં જતી રહી અને બા
 કીની દેવત માહરી મથુક જે આદરણ કરતાં
 ખી ખુબચુરત હતી તેની પાછલ એ ખરાબ કીધી.
 પાછલથી હું તરન ખતંગ દાહતમાં આરી પડ
 થો. માહરી માંથુક, પણ પછા વગર દુખી થયા
 બાગી અંતે કોઈને ત્યાં આકરી કરવાને મેં ઈરા
 દો કીધો પણ મારે લાલક મને કો આકરી મંત્રી
 નહી નેમ નેમ એકેકો દહાડો યુવરતો હતો તે
 મ તેમ ખુબમરો અને તંગી આમારી સામે
 પુરકતાં હતાં એવામાં મને ખબર પડી કે વ
 રાન તરફ લશ્કરી શીપાહએ તરીકે માથુસોની
 થણી આપાવે છે તેથી હું, તે તરફ નાચારીએ
 જવા નીકળ્યા. અરે ખોદા! તે વખતે મને કે
 રકુ દુખ પડા થયું. એક તો માહરી એર
 તને ઠોઠી જવાહું દુખ ને તેની વધી એકલો
 ઈઈ પણ પાસે પૈસા વગર. બીજું તો એકે હ
 એક સોદાગર ને એક શીપાહ તરીકે તડકામાં
 ને ઘરમાં બહાર દેશવર રખડું, પણ શું કરે ના
 આરીએ પુટેલાં દીલે ગમગીન એહેરે અને રડ
 ની આંખે અમે એક બીજાની છુટાં પડ્યાં. અ
 રે જો મને ખબર હોત કે તે આરા વગર યુગી
 ને મથુ પાંગરે તો હું કરી પણ અંહીથી જત
 નહી. ખુબમરોથી હું પણ તેણીની સાથે મરી
 જાત તો થયું સારું (રડેછે.)

બે—(તેનો બરડો થોડો) રતનમ!
 રતનમ!! હવે મહ યુવરી જાતનો અકુશોસક
 રવા એ બેળ છે. સીતારો દમશાં સરવે કોષ
 નો તપ્યા કરતો નથી, એ વાંકી પીકનાં આશમા
 ને જમરોદે જવાને છોડ્યા નથી તો આપણી
 તે શું બીચાર. એતો ખોદાનાલાની જેવી મરછ.

રતનમ તમે અંહીથી ગયા પછી મારાં પે

એ આગળેના મને જવાબ મળ્યા

પણ મીજ કાગળોનાં મને જ્યારે જવાબ મળ્યા
 નહી ત્યારે મને તરેહવાર વીચારો ઉત્પન્ન થયા
 કે રખે ને તે મરી ગઇ હોય છતાં કે બેહાર નીક
 ળી ગઇ હોય. અંતે જ્યારે મને કંઈજ મુજ પ
 ડ્યું નહી ત્યારે તમારી ઉપર લખવાને મેં દરસ્ત
 વીચાર્યું પણ અકુશોસ! કમનચીને તમે પણ
 અંહી નહી. થોડા દહાડા મુધી જ્યારે તમારો
 પણ જવાબ આંખો નહી ત્યારે તો હું બમ થબ
 રાયા અને અંતે અંહી આવવાને મેં રજો માં
 ગી. મારી મુદત પૂરી નહી થવાનાં મુખબધી મ
 ને રજા મળી નહી. બરાતો મંતાતો મારાં થોડાં
 કર્યાં તથા થોડા પછસા જે મારા પગારમાંથી
 ખમ્યા હતા તે લઈને નીકડી પડ્યા, અને જુઓ
 રવાએ કો પણ પીતાસો લોધા વગર અંહી
 આંખો. વાંકો નીકડવાની અગાઉ મેં તમારી
 ઉપર એક કાગળ લખ્યો હતો જે તમને મ
 થો હતો. અરે ખોદા! મારા કમનચીને મા
 રું મરીપાનાંય પાવું.

બે—બાઈ રતનમ હવે વધુ ગમ મોકુદ
 રી અને આજની ખુશાલીમાં બાગ લેવો.
 આજે નામવર ગોદરેજની શલગરીની દીવશ
 લેવાથી આખા મહેલમાં ધામધુમ મચી રહી છે
 મારે ચાલો નખરાં આજ રાંમચગરેના દીવપ્રથ
 અવાજે તમારો ગમનો ઘટાડો થશે.

(શીરીન લાખત ધાવે છે.)

કેમ શીરીન તું કંઈ હાથ સાધા પોચાક
 માંજ કરવા કરે છે? બાઈ રતનમ, એવન આ
 પણ ગોદરેજની મેટી પાલ અને શીરીન,
 એવન મારા અસલો દોસ્ત પાલ.

શીરીન—[નમીને] મહેરબાં સહિય,
 બલે પધારો પણ મેજન આજે તમે ક્યાં
 ગયા હતા, પીર તમારી ઉપર ઘણા કરા થઈ
 ગયા હતા.

બે—કાંએ વાર, હું મથો ત્યારે તો હું
 એવનને કહીને ગયા હતો.

શી—હા પણ એવનું હાલ શ્યાનજ
ખાઈએછે, જેમ પેલી બમાવેછે તેમ બએછે.

૩—બેહન શીરીન એમાં બેતનનો કં
પણ વાંકે નથી, તમારા લોકોનાં કપડાને લાવક
તો હુંજ છું કારણ કે માદરેજ ખાતર એ
નીઆરાને ખાદી થયું ૫૬૫ હજુ. બાધ બેજ
ન આરે લીધે તમને કપડા મલવી માટે હું દલ
મીર છું.

બે—નહી દોરત, તેની કંઈજ શીકર નહી
એતો એવનજરા ખુબશુરત ને જવાન ધણી
આંખી લધ આબ્યાએતી તેથી એવન કાધ
કાધ વાર પોતાનું થક ખાદી રહે.

૩—શું તમારા કાકા નવી ધણીઆંથી
પરણી લાખ્યાછે? અને તેણી વધી જવાં ને
ખુબશુરત છે?

બે—હા ખુબશુરતીનો તો કંઈ ખારજ
નથી, જ્યારે તમા નેશો ત્યારે તમને ખબર
પડશે.

શી—અરે ધણીની વાત ધણી પણ હાલ
જો તોતુ હોયતો આ રહી એવનજી સખી.

(સખી કાઠી બેજનનાં હાથમાં આવેછે.)

બે—(જોધને) શીરીન એ તું ક્યાંથી
લાવી?

શીરીન—આજે આપણા પીરની શાધ
મરોની ખુશાલીમાં એવજુ મને બેઠ આપાંકિ.
માધ ચાહેતો મીઠાજ આજે કંઈ થજો ખુશ
છે. મેં તો લેવાને તો રહ્યું તોપણ હુંજા કરી
મને આપી.

બે—અહ! સખીતો ધારીછે, એમના
એહેરાને મલવીછે, ખારાદર લેવોની જગા જુવો
તો ખરા.

(૩૨મ તે સખી એવો હાથમાં લધને
જુએછે તેવાજ ઝેકદમ જોડેછે.)

પણ પેલાઓ જેઓ એક બાજુપર
સોં ગુરંતેજુ કરતાં હતાં તેઓ
તરફ જોધ પોતાની જગા ઉપર
અજબ વધ ઉઘો રહેછે.)

૩—(મનમાં) અરે હું એ શું નોહું
(સખી તરફ ફરીથી જુએછે.) એવો માદર
માંથુક, યુલચેહેરનાં એહેરાને આખેહુખ મલત
આવેછે. શું યુલચેહેર મને બેવડા થધ આંદ
આપીએ? (જરા થોખી) નહી નહી એમ!
દીધણ બને નહી, એવો મારી આંખ ધગા
છે. કારણ કે ફકત તેજ ચેહેરા મારી આખોમ
રખી રહયાછે. [સીઆરમાં ઉભા રહેછે.]

બે—(આગળ આવી) કેમ કંઈ, મોઢ
અદેશમાં ઉભા છો? સખી જોધ?

૩—હા રારત લેઓ [સખી પાછી
આપેછે.]

બે—આએજ દીવાનખાંતુ તમારે મારી
ત્યાર રખેજુ છે. બે ધડી જરા આશામ કરે
કારણ કે લાંબી મુશાદરીથી તમે લાકી મના
હોલ આલોં શીરીન. [બેજન ને શીરીન આલોં
ભયછે.]

૩—[એખલો] અરેજ્યારથી પેલી તર
વીર જોધછે ત્યારથી મારે દીલ મારા કાજુમાંથ
જગુ રહયુંછે. એ તરવીરમાંની એરત હુખ
મારી યુલચેહેરને મલવી આવેછે. [જરા થોખી
શું કુશામાં એકજ એહેરાનાં એકથી વ
આદમીઓ નહી હોય? (જરા થોખી, થો
ની છાતી ઉપર હાથ મુકી) અરે દીલ, તું
રા લીજ પકડ, હું એક વાર મારી નજરે
જર તેને જોંક કે તે માદરી યુલચેહેરજ
યા કોઈ ખાજ. [માથે હાથ રધ વીચાર કર
એક ખુશી ઉપર બેસેછે. ખરે પડેછે.]
(માંધન છે)

કે કારખાનનું પાણી વાપડવાથી માથું દુખતું જલદી નરમ પડે છે. એક કાચના જુલ્યાથી પોહોડાં મોઝાંની ચીસી રૂકે ધવા નરમ વાદલાંથી આરથી ભરવી, અને પછી તે રૂકે કે વાદલાં ઉપર બે તણુ દ્રામ ઉપરો બાઈ સલ્ફીયર આફ કારખાનનું પાણી રેડવું, અને શીશીનું ચોદું આવજીઆને ધવા ને ભાગ ઉપર દુખારો આત તો હોય ત્યાં પ કે ક મીનીત સુધી એટલું મ જલુટ દાખવું કે શીશીમાં હેલી દવા ઉડી જાય નહી. અગર દુખારો જલદી નરમ ન પડે તો દીવરામાં બે આર વેળા આલુ રાખવું, અ માઝીકે કાપરો નરર પશે.

સદા હસતા રહેવો.

તમારાં હૃદયને મદા ખુશાળ રાખવો. એહેરો હરમેઝ યદ ગમગીન કરતા ના. તેને હંમેશ હસવો રાખવો; કારણુ અંધારાં કરતાં હજરડાંમાં રહેવું બેહેતર છે. અગર કોઈ બા તનાં આફતનું વાદન તમારાં હૃદય ઉપર આ વી પડે તો તે વાદનનું રૂપેરી પર તમારા મિત વરફ ફરવો, એટલે ખુશાલીનો ઉગાથ ને તેમની ઉપર પડશે તેનો પડાંધો તમો ઉપર પાછો આપશે, અને તે વાદન પોતે ઉત્પન કે રૂલા પ્રકાશ અને ખુશાલીથી ફરી પામશે.

રાક્ષી ચોરડા.

કહે છે કે રૂશીઆ આરવો જંગલી દેશ છે. એનો કહેવાનીય હદમાં રહે છે; પણ સ મગલમાં ઉતરતાં મુશકેલ પડે છે. ફરી પછો પ્રધિવના નવખંડ સુલકામાં અને જુવો કે ત અને કોઈ એવું સુકામ જડે છે કે જ્યાં એક છાપરાં હેઠળ એક શીવાનખાણું વિસ્તારમાં ૬૨૦ ફુત લાંબુ અને ૧૫૦ ફુત પોહોલું હોય. એ

મા ચોરડો દુખાના કોઈની મુધરેલાં દેશમાં તો નહીજ પણ આરધાં જંગલી કહેવાતા રૂ-શીઆ દેશમાં જરર મળશે. એક દેશ કે ને આ રવેશનો એક આખો મુદલમ ચોરડો ધરા વ તે જગત્રી કેમ કરી કહેવાય? એ ચોરડો પ્રાધારન ચીત બોલતાં, લંબાઈમાં કોતવાં દેવન મી ચાકોર દારમુધીનો અને પોહોલાઈમાં દેવન ના મોહોલલા નેટવો છે. દીવમની વસાએ તે ચોરડો લગકર કવાયદ કરવા વપરાય છે. એક આખી પલટણ તેમાં કવાયદ કરી પડે છે. રાતની વસાએ તેમાં દેશની કરવાને વીસ હજાર મીલુખતીઓ જોઈએ છે. તેનું છાપર લોખંડનાં એકવડા મેદરાખનું કહેવું છે, અને તેની રચનાં તથા કાર્યગરીમાં અત્યવશ નેરી ધજનેરી અતુરાઈ વપરાયલી જણાય છે.

—૦૦૦—

એક હસતો શેપો

આ છોડ કાંઈ પોતે હસતો નથી, પણ એક એવી જાતનું ફુલ છે કે ને આપણને હમવાની હાલતે પ્રગાડે છે. અરખમતાન તેની જગમખુમી છે. તે હસતો શેપો કહેવાય છે; કાણુ કે *Impatiens* દુઠ્ઠ કારીંગ મ્યામ ધવા ને હસાવનારી દવા માફક એ છોડનાં ખી ધ નસાનની મેટ્રીમાં અજાયબ જેવો ફરફાર કરી તેને દીવાતા જેવી હમતી હાલતમાં બદલી ના એ છે. એ છોડનાં ફુલનો રંગ મઝમકીત પી-લા હોય છે. અને તેની સીંગ પોચી તથા જ નગી જેવી દખાય છે, જ્યારે તેનાં ખી કા-લા જેવાં થાય છે, અને તેઓ અકેક સીંગમાં બે તણુથી વધુ રહેતાં નથી. આરખ સોડો તેને મુકવીને છુડે છે. એ છુડો તેઓ પચતો લે છે જેથી ઉદાસ તેમજ શોકાતુર પ્રજોની દલખી રી ઉડી જાય છે, અને તેમનું નાટકના ઢોં-ગીની અથવા એક દેવાનાની હાલતમાં બદલા

પુ થાય છે. એ રોગાની અસર માણસને માનુ-
નામનું, હમનું તથા એક કલાક સુધી રંગી
લું કરી મુકે છે. એમ કરતાં જ્યારે તે રોગા
ની અસર જાતરી જાય છે ત્યારે તે માણસ
યાકધી લુચ થઈ તર જાયમાં પડે છે; અને
જ્યારે તે જાગરૂન થાય છે ત્યારે તેણે કરેલા
ચાંચાનું તેને કાંઈએ ભાન રહેતું નથી.

—(૦:૦)—

કાચની ખનાવત.

દરીઆ કાનારે ઉગતા પાણનાં ખાં
ધી કાગળ બનાવવાની એક નવી શોધ એક
પાનિસે કરેલી કેહેવાય છે. આ રીતે ખ-
નાવેલાં કાગળ વિશે એવું કહે છે કે તે કાચની
પણુ માત્ર સારી થકે છે, કારણ કે જો તેને
ખરાબર રંગેલા હોય તો તે એક રંગીન કાચ
ના જેવા આભેકુળ દેખાય છે.

ચાહ.

એલના નવા અજારા ઉપરથી એવું સિ-
દ્ધ થયું છે કે ચાહનાં પાંદડાંને ઉકળતાં પાણી
માં ત્રણ મીનીત લગી રહેવા રીધા પછી તે-
મનો કસ રપીએ ૧૩ આણા નેટલો પાણી
માં આપે છે; અને ૧૦ મીનીતની સેવટે પાં-
દડાંમાં કાંઈ કમ રહેતો નથી. આ ઉપરથી
આતરીપૂર્વક જણાવું છે કે ચાહનાં પાંદડાંને
જાત્રો વખત રંગ લાવવા ઇલા આપણા લો-
કાના વિચાર મેળાણે ચાહને સ્વાંગ કરવા પો
ણીમાં રહેલા લીલાથી કાંઈ કાયદો હાંતીય
યતો નથી. કાયદો યતો તો રહેલો; પણ ઉલ-
ટી પાંદડાંની સેલિડમ ઉડી જાય છે.

—(૦:૦)—

ખજુર

ધરાણના દક્ષિણ ભાગમાં સોડા પોતા
નું ઉપહુવિકા ખજુર આઈ ચઢાવે છે. તે
ત્યાં ધણું સોડા. અને પ્રવેશ મળી આવે
છે. ઉનાળાની ગરમ રતમાં સાડીધ, દ્રાસ, કાંદા
એપીકત, તથા કાકડી ત્યાં ગામડીઆઓન
સ્વારીષ્ટ લોગન ગણાય છે. એ વિગેરે નાંન,
પણીર, અને દહી તેમનો હંમેશનો ખેતક બ-
નાવે છે.

—(૦:૦)—

આપણો ખરો મદદગાર

માણસના ગોઠા મદદગાર તેની ખાજુર,
તેનું પોતાનું જીવર, તથા તેના દૃષ્ટિ વિચાર
હોય છે. એ મદદ કરા અવેજીથી મળી શ-
કતી નથી. એક માણસનાં ધ્યાનઉપર આહાર
ની આજોની તરેદવાર અસર આવી શકે; ૫
ણ પોતાની આશીયતનો ધટમ તેણે પોતેજ
પડવો જોઇએ. પોતાનાં કામ માટે તેણે પો-
તાને મહાવ યવ જોઇએ, ગરીબ સીચરદ
નું કેહેવું છે કે જુ' તારાં કામને હાંકે, નહી
તો કે તે તને હાંકશે-છવાને કે રે બંદા જુ'
ઉદ્યમ કરે અને તારાં કામને આગમ મચાવ
નહી તો કે તે આગલ જઈ તારા હાથમંદરી
છટકી જશે અને જુ' પદાતો પાછલ રહી જતો.
અગર એક કામમાં જુ' નિયંત્રણ દેખે તો જુ'
ચયું તારે તો તેની પાછળ ખંડી, ધ્યાં કોશી
ચ ચચાથી તે દુગીદરી કરવું જોઇએ. કેદ્રથી
આંજુના બંડર અખુર છે તે તારા પોતાના
લાંબ અથે પડે ખોદી લેવા જોઇએ. તારાં
કામની પાછળ અનમનીઆ જીવથી નહી પણ
ઉમંગ અને પક્ષા વિચારથી લાગ. હીમત ધર
એણે જુ' જરૂર પાર પડશે.

સજ વિચારી કામ કરો કુતેહમંદ ચારો
ધયા હોમ કરી ના પડો કેટલર આશી.

અવાંડ્યાં મન હ.

[પુસ્તક ૧ લું]

[અંક ૧૫ મે]

હીં આ પુસ્તકમાં આવતી દરેક વાર્તાનો સરવે હક એના ખનાવનારે રાખ્યો છે

પરેશ—ત્રીનો.

મેહેનનો એક આરદા.

[શીશીન ગાતી ગાતી દાખલ થાય છે.]

ગજળી.

શીશીન—[ગાય છે.]

“ગર હમને લીઝ સનમકુ લીયા” —એ ગ્રંથ.

અરે પ્યાર! પ્યાર! તાહરી અગર છે અઝળ
પ્યારનેજ ખાતર ખમયો પડેછે ગઝળ—અરે,
શં જવાન કે ધરડાંઓળા થયાંછે તેનાં ભોગ
અઝળ તરેહની બલા છે એ અઝળ તારાંદનો રોગ—અરે
આશક માથુક મીઝાપ ખાગો રહેછે ધતિઆર
છોડાને પોળાનું મંદું સુખ ને કસાર—અરે.

[લીઝખર હુપમને સાંભળે છે.]

સેલીને ખાતર મળતુ કેવા ધધો હેરાન
જગેજે જગલ ભઝી ઓયો પેતાનો જાન— અરે.
પ્યારના આવશે કીધાંછે મુંજને પ્રકામ
ખન તેવીજ યાદમાં રહું છું સુખેહયાંમ— અરે
મીઝાને પરજાનાં ધધું છું તેની સુરત હપર
છાંડી મુંજની હવે ધધેછે જુરે-જખર— અરે.

દીલખર—(બાહાર આવી) કેમ માદરી હાડકી શીરીન, શું બીચારમાં છે ? તાહર પીદરનાં મકાનમાં આને સપલાંઓ આજમનહ માં છે અને તું તેની બેઠી ગમગીન કેમ ?

શીરીન—(એક ખુરશી ઉપર બેશીને) નહી દીલખર, કંઈ નહી.

દી—નહી શું [મનમાં] એ ખાંચારી સ મને છે કે હું કંઈ બાંધતીજ નથી.

શી—દીલખર, આને હું જરા ખેચેલ છું.

દી—પણ આવી ખુશાલીની વખતે ત મારી બેચેનીનો શો મમખ ? તને આ ઘરમાં શું કમી છે ? તાહર પીદર તને સપલા પ્યારથી આહેછે, અને તેમજ સુશનાર નોકે તાહરી સા વજી મા છે તો તી તે કંઈ તને આછા પ્યારથી આહતી નથી.

શી—જો કે હું બધી વાતે મુખી છું તો પણ ને આતમે આ જગરમાં ઘર કીકું છે તે જ્યાં મુધી જુઝાય નહી ત્યાં મુધી મારો જીવ સતોપ પાંચે નહી.

દી—(મનમાં) વાત તો બહુ વધી પડી છે. (ટોટીયા) તાહર એ બેદ ભરેલું બોલવું હું મુંઝવ મમજી શકતી નથી.

શી—તું નીચારી શું સમજે ! દરદીની હાલત દરદીજ બાહે.

દી—પણ એ દરદનું કારણ તો જણાવશે.

શી—મારા કુખનું કારણ તો કંઈત બેજ નજ છે.

દી—શું બેજન ? શું તેણે તમને કંઈ અપમાન કીધું છે કે ?

શી—નહી નહી, હું તેને મારાં ખરાં જીગરથી આહું છું.

દી—તારે એમ બોલોની તો. જો એમ જ હોયતો કીકે શીહાદી કરી નાંખી.

શી—પણ તે મને ચહેછે કે નહીં તે કોણ જાણે.

દી—અરે એવન કાકા તો લખ્યે કરશે. તું કહે તો હું એની માથ વાત કરી જોઈ.

શી—(જરા વિચાર કરી) તું શું વાત કરશે ?

દી—(મનમાં) હવે કોણિ આવી ખરી [ટોટીયા] વળી તેને જુલવાનું કે શીરીન તાહરી સાથે પરણવા મગિછે.

શી—અરે દીવાની. તેનાં દીલના ભરમ આપણે જાણ્યેએ તે અગાઉ મારો ભરમ તે બાહે નહી, એ પ્રમાણે વાત કરવી જોઈએ.

દી—એની માથાકૂટ કરતાં મને તો નેહ આવડે.

શી—પણ જો તે તાહરી માંગણી એક મનાં કબુલ કરે તો.

દી—(વચમાં બોલો ઉઠી) ના કબુલ શેનું કરે, તેનાં એવાં નથી મ ક્યાંથી કે તારા ને વી જોહરદાર તેને મલ. એકતો વળી જુમશુરત ને બીજાનો માદી દોસતની વારેમ. અરે તે તો ખાંચારી વાર નેતોજ હશે.

શી—દીલખર તારો પોચાર બરાબર છે. પણ એ ધણાજ બેદરકાર ને આપ રંગીસાંછે જ અગાઉ બીજાં ત્રીજા જાગને મરો એનાં દીલની તપાચ કીધી હતી અને તે ઉપરથી હું કંઈ આશા રાખી શકતી નથી.

દી—વખતે તે એમ સમજતો હશે કે તું તેને ખાંચારી તરીકે કબુલ નહી કરે કારણ કે તે કંઈ તારા નેવો તવંજર નથી.

શી—હા એની વાત ખરી.

દી—વાચતે જ્યાં મુધી તેને પસાખર જુલાસો કરવામાં આવે નહી ત્યાં મુધી તેનાં દોલ નો બેદ તમે પાંચે નહી.

(નોકર દાખલ થાયછે.)

નો—વામવર બાંતું ! જોહરજ તમને અંદર બોલાવે છે.

શી—જા, હું આડિંછું [નોકરે જાય છે.]
દીલખર, દાલપુ એ વાત તારા છુપી
સાખને કાઢ ખીજવાર આપણે વીચાર કરશું.

[જાય છે.]

દી—જા એટલી માંધાશીડ એટલી
[જાય છે.]

પ્રવેશ—ગોરા.

[ગોરાએ જાણીને લગતો એક
ખા. દુર એક કુપો નજરે પડે છે.
રસ્તમ વિચાર કરતો જાય છે. યા.
યે.]

રસ્તમ—(એખતો) હા! ખરેખર તેજ.
ગાંધી કાલની મેહશીમમાં મેં તેણીને બચાવેર એ
જાણી, જો કે તે ધણી સુંદર પેશાકમાં હતી
તોપણ તેણીનો એકરો. કંઈ છુપે રહેવો નહી.
કુખથી અને બહાર ગાંધી ભટકવાનાં મળખથી
મારા એકરોમાં મોટો ફેરફાર થઈ ગયો છે તેજ
લાંચે તેજીએ મને જાણાવ્યા નહી હશે (યુ.
રુઆથી) અરે એ બહાર મેવડા જોરત! તારી
હંસ મેં મારી મળવી દોલત ખરાબ કાઢી ને
ગો આપો બહો? અરે તારે ખાતર આખ
રૂની તેમજ જીવની કાંઈ પણ દરકાર કાણ જગ
ર મેં પાદર કેડી કેરી રંગો ઉઠાવી તેનું શું
આણું પરીણામ? (જરા થોભી) બેજનનો વેહે
મ તદન ખરો પડ્યો છે. એ તાપકે પોખાનાં
મરણની મોટી અકુવા ફેલાવી અને તેમજ સારી
આલમને, કમી [માથું કુટી] અરે નંચીય!
નંચીય! તે અને પડે તકે ખુવાર કીધો તો
કીધો પણ માદરી માથું કે જેને ફક્ત માદર
એકલુજ સુખ હું મંજૂરતો હતો તેને પણ માદ
રથી મેવડા કીધો! અરે થાઈ! હવે શું કરે તે
મન મુજ પડતું નથી. હવે તો કોઠા યુપયુગ નીક
ળી ગઈ [જરા થોભી] પણ નહી, એ બહો
ર મેવડાને એનાં કરતુકની મળા ધનીજ જોઈ

એ. [મોટી યુસ્સામાં] અરે એ મંદાળ
જોરત! વુ એમ સમજવી. હશે કે તારા ક
રતુકમાં વુ કાળીને હવે મુખ્યેનથી મળાદ કરશે
પણ જાણ એ દગાબાજ કે હું તાદરી પડે જ
મની માફક લાગીશ અને તારા દગાનું રૂબ
તને સારી પોંચે આડોશ! (જરા થોભી) પણ
રખેને મારો એ ગમ અને વીલાપ નકામે હોય!
રખેને હજી ખી હું કમતો હોડ! રખેને માદરી
યુજ્યેદરને તેનાં મરણ પછી ગેર હનસાફ કર
તા હોડ! (આક્રમણ જોઈ) પણ સગર મંચી
ધો એ કાણ આવે છે? એ જોતે તો નહી હો
ય? જરા છુપો થઈ જાઉં (એક આડ. પાછળ
સંતાઈ જાય છે. મુલનાર દખલ થાય છે, અને
એક પથર ઉપર બેસે છે.)

મુખનાર—આજ સુધી તો હું મારી દરેક
મુશ્કેલીમાં પાર પડી છું, અને માદરી હોકમત
અને હીમતે આપા એક મોટા મેહલની માફક
કે યદ્યપુ પણ મારી ઉભેર મનખાંતની રીતે તા
ન પૂરી પડી નથી. જ્યાં શુધુ મેજન અને મીઠી
ન ધરમાં છે. ત્યાં શુધી મારી પારેલા મુશ્કેલી બર
આવવી ધણી મુશ્કેલ છે. મોટે એ બનેજાણને
અછીથી કાઢવાની તદબીર કરવી જોઈએ [રસ્ત
મ પાછળ આવી સાંભળે છે.] આવી એક રૂડેખ
ની બાજુ રમવામાં હું ફતેહ પાંખી તો એ તે
શુ ખીશાદમાં. માદરા દેખાવમાં ને માદરી હાલ
તમાં મે એટલો બધો ફેરફાર કીધો છે કે મને
રસ્તમ જોતાગરની યુજ્યેદર તરીકે પીછાંબા
ળી કાણ હીમત કરશે?

રસ્તમ—[તેણીની ઝાંખે આવી] હું હું
તાદરો—

યુ—[તેને જોઈ] કાણ? રસ્તમ! [આ
આવી થડી મેથુપ થઈ જાય છે.]

રુ—હા તાદરો ખરો ખાંડે રસ્તમ, ને
ને વુ મેવડા થઈ છે.

મુખનાર—(પાછી શુધીમાં આવી)

નમોદા ! નમોદા !! માહરી સંધી ઉઠેદા કુળ
મલી ગઈ. [રડેછે.]

૩—અરે ઓ ખાકર ઓરત ! તું તો મ
રી ગઈ હતી ની ? જાણુ કે તાહરી દોઢખી ઉઠે
દો કદીપણ પુરી પગાર નથી. તાહરી બેવફાઈના
ખાલો તને મહા વગર રહેનાર નથી.

યુ—આપણે કાંઈ પણ વધુ ગોસ્તેગો
કરીએ તેની આગમનહુ તને એકજ સલાહ
પુછું છું તે એ કે આપણી આ સુલાકાવનો
અત તું કેવી તરેહ બાવવા મગિછે ? સજાદ
સંપાળ્યો પા કહવા કંકામથી.

૩—શું મહાદ સંપાદ ? અને તેથી વળી
તારી સાથે ? જાણુ ઓ અંગણ, કે જ્યાં સુધી
તને ઈનસાફની અદાલતમાં થકડી લઈ જઈ
પડતી મળ કરાઈ નહી. ત્યાં સુધી હું કદીપણ
કરાર પાંખું નહીં.

યુ—(મનમાં) હવે એને યંડો પાડવો
જોઈએ. [માટેથી] નો સાંભળ, હું હમણાં
એક માડી દાલત ધરાઈ છું અને માહરી આ
મલો દાલતમાં મોટા ફેરફાર થઈ ગયો છે. હવે
તે દાલતમાંથી મને માછી કાઢવાની તાહરી સ
ધની કોશિશો નિષફળ થયા વગર રહેશે નહીં.

૩—દગલખાણથી મેઝવેલી તાહરી દોલ
ત અને બેવફાઈથી મેઝવેલી તાહરી આ દા
લત હવે વધારે વાર વડવાની નથી. જ્યારે તારાં
ફરકો કુખાને જાહેર થશે ત્યારે તારી દાલત
ને બપોડો ક્યાં રહેશે ? જ્યારે પુધા ગોદરજને
ગાલમ પડશે કે તુતો ખીજની હકદાર ઓરત
છે ત્યારે શું તે તને એક પણ પણ અહીં ઉભી
રહેવા દેશે ?

યુ—(યુદ્ધાએ પડી) અરે મને જ્યા
વાં મારી ફાંસી નાં કર ! [તેણે ઝબકી પડી]

૩—(તેને ખસેડી નાંખી) શું તને બ
આઈ ? નહીં નહીં કદીથી નહીં. જેણે મને હ
ખી કીધો તેને શું હું સુખી થયા દઉં ?

યુ—નહીં નહીં મેં તને જાણીજોધને
કુખ લેખું નથી. તારી કંગાળ દાલતે મને ધરત
પાડી [રડેછે.] પેહેલે હું ઓઠ મકાનમાં એક
દાંથી તરીકે રહી અને રફતે રફતે માહરા આ
ખુમશુત એહરાએ જુધા ગોદરજનું દોલ —

૩—(અરસાથી) બંધ કર તારી પાણ
મથાંન, બેઠ્યા ! તારી એકલીજ વફાદારી કે સુ
ખનાં વખતમાં તું મારે માધી ને કુખનાં વખત
માં તું મારે કુશમત ? ઓરતો જેઓ ખાલી કર
છે તે શું સુખમાં લાડ લડવા અને કુખની વખતે
પોતાના આધીંદને છોડી આવી જ્યા ? કોયાંજણ
છે તાહરી છંદગી અને માલો મીલકત ઉપર
હયકે સોને તાહરા જેવી બવફા કાખાહા ઉપર.

યુ—(ઉઠીને) તાહરી મધલી કમજી
તદન નકામી છે. જે થવાનું હતું તે તો થઈ
ચુકું. એમાંથી તાહરી અને માહરી બંધની રથ
વાહ થશે, મારે તને જોઈએ તેજો જર મારી
પાસેથી લે, અને મુગો મુગો આંહીથી નીકળી
જાય માહરા દીલ ઉપરનું સંધ્યું જવીઆંન
(જરીઆંન ઉતારવા જાય છે.)

૩—[તેને અટકાવી] શું એમ સમ
જે છે કે જરની લાખચે હું તને છાડી દઈશ !
જે પછસાનાં લોભે તું સમાની પાપી થઈ છે તેજ
પછસાથી તું શું મનેથી પાપી બનાવવા મગિછે ?
ઓ નીચ ! પછસાને ખાતર તુ માહરા જેવા
એક નવજવાંન ખાલીંદને છોડી મરવા કોડે
આવેલા એક જુધાને વેચાઈ છે ? તાહરી
દાલતમાંની મને એક કોડીથી હરામ છે.

યુ—નો, તુ પસતાસે. હજુબી ખુબ વિ
ચાર કર.

૩—જ્યારથી તેને ઓઠખી છે ત્યારથી
જો પકોઠાનાં ચાર કાંધો છે કે તાહરી બેવ
ફાઈનો ખાલો તને આપેલા ફકત આજનીજ
રાત તાહરે આ મેહલમાં યુનારસી છે. પછી

અંક બીજો.

પ્રવેશ—પેલ્લે.

દીવાનખાનુ

શીરીન ગમગીન થોડેરે દાખલ થાયછે.

શીરીન—(એકંત્રી) કોણ જાણે મારા પીરને મને શું કામ અહીં ખાસી દશે. ! [જરા ધોબી] બેજન! અરે બેજન!! તેના ખાસે તો મને ગોયા દીવાની ખનાવી મુકી છે, દીલ થાયછે કે મારા. સખલો બેદ તેને જાહેર કરે પણ માહરી અખાંન અમકી જાયછે. એક ગમથી ખ્યાર મને ઉચકેરી આગ લ ચલાવેછે, અને બીજી ગમથી ચરમ મને ના હીમત કરેછે. [જરા ધોબી] જોકે એ વિચાર મારા મનમાંથી કદી નાંખવાને ધણીની કોરોય કરેછું તોપણ એનો એજ ખ્યાલ મારાં ગમજ માં રમીઆ કરેછે. દર વખતે અને દરેક રૂબાંજે તેની ને તેનીજ તથવીર યાર આવેછે. મારા પીરને કેહેવાની મારી બીલકુલ હીમત આવતી નથી. આશ્ચર્ય ! નો આત્મે મુજની મારર હમ, માત હોત તો મારું કુખને નીવેડો તેણી લાખ્યા વગર રહેત નહી.

(એક ખુરશી ઉપર ગમગીન થોડેરે બે શી જાયછે. ગોદરેજ દાખલ થાયછે.)

ગો—કેમ બેઠી શીરીન, આજે તાહેરે થોડેરા એટલો ગમગીન કેમ ?

શી—ખાસ પીર, આજે જરા મારું માધું કુખે.

ગો—(બેસીને) બેતી, એતો ઘણી ગરમી પડવાનાં સખખથી હશે તેની કંઈ શીકર નહી. આપણા હેકમાંન તખીખને કાં નહી પેડાવતી ?

શી—પીર એટલીખથી કંઈ જરૂર નથી.

ગો—શીરીન. આજે એક વાતમાં તારી મરજી પુછવા મં તમે અહીં ખાસાવીછે.

શી—તે શું વાત છે, પીર.

ગો—બેજન સાય તારી શાદી કરવાનો મારા વિચારછે.

શી—(મનમાં) વાહ! કેવી ખુશ ખબર! હું તો નકામીજ ગેમમાં વખત કાઢતી હતી. (બોટથી) પણ પીર, હજી હું શાદીને લાયક નથી.

ગો—નહી બેતી. તારી ઉમર પ્રમાણે વું વદન લાયકછે; હવે માહરી જીંદગીનાં દલા-ગની ખતમ થવા જાયછે, વાસ્તે માહરી એકપુરી બેઝીને મોટી ધામધુમથી પુરણુંદ એટલે પછી એક પીર તરીકેની માહરી ફરજ અપાયવી હું ચમત્કર.

શી—પણ પીર, મું આપ્પા શીરાંજ રોજી રમાં મારે લાયક ખીજો કોઈ ઉમરાવ નથી કે નથી તમો બેજન સાય મારી શાદી કરવા માં જોહો ?

ગો—ઉમરાવો તો મહાંબી છે અને તેમાં નાં ધંણાઓ તાહરા દસ્તની માંગણી પણ કરી મુકાછે અને બેજન તઓની માંગની રદ કાપી છે, કારણકે ને વખતે વું ને બેજન બેક બચ્માં હતાં અને સાથે રમતાં હતાં તે વખતે તમે બેઝને શાદીનાં ગાંધો નોડવાને બેજનનાં આપ કેકાકરૂન મેં વચન આપ્યું હતું. કમનશીમે તમો ઉમરે પુગાં તે આગમચ બીચારા બેજન ને પોતાનાં માર અને પીરને જોયાં અને તે તારી માદરને જોહી. હવે એ ફરજ મારે એકલાને માંયે આપી પંડીછે તે માહેર કંઈબી કરીને બજાવતી નેહમે.

શી—ખબર ખરું. પણ બેજનને ડોકાંજે કોઈ ખીજોજ મારા દસ્તના તકબગાર હોત તો હું મોટી ખુશોથી તેની સાય શાદી કરવા કમ્પ્રમિસાત.

ગો—શીરીન, વું નાંદાંની ના કર, બેજન ને શું છે. તે ખુખશુરત નવજવાન ને વણી આ લાકે, અને તે સાય તેને કંઈ દાલતનાં કંઈછે! મારા મરણ બાદ આ મારી મોટી દાલત તારી

જ છે માટે તું એવી બોલી દેવતા ના કર.

શી—હીકએ જાણા પીર, નો તમારી મરજી છે તો હું બોલી પુરીથી કેવળ થાઉં છું, પણ પીર, તમારે એવીસે કંઈ બેઝનને જણાવ્યું છે ?

ગા—હા, પોતુંક, યહુ મેં એની તાય વાત ક્રીધી હતી અને આજ પણ આર દીવસ યયા હું એની સાથે કુરસેદ વાત કરવાની તક નોઉં છું, પણ મારે અને તેનો તેવ વખતે મીલ્ય પ થતો નથી.

શી—આજ આર પાંચ દીવસ યયા એના મહેરા ઉપરથી એ ધણો ઉદાસ લીસે છે. કાણ જાણે શું છે.

ગા—એનો રાસ્તે રસ્તમ ને આપણે અહીં એક મિમાંન તરીકે રહ્યો હતો તે કંઈ ચેતાર્યા પૂરાર જતો રહ્યો છે તેને માટે એ ધણો બેઝન રહેછું. હું ધણોજ રમઘીર છું કે એક, મોટું પણ શરીરની હાથતમાં આવી પડેલું નીરઆધાર માણસ કે ને આપણે આસરે આપણું ને એક એક યુમ થઈ જાય તો મારા આદર નોકરે અને દામીઓ મહેલુ એકુપણ તેથી વાદે નહીં એ મારી આક્રોશની વાત છે તેની બનવા શોષ કરવાને બેઝનને નોકર એ તેટલો ખસ કરવાને મેં હું મેં આપ્યો છે કારણકે જ્યાં સુધી તેનું કંઈની કંઈ જાણે નહીં ત્યાં સુધી આપણા નામ અને હામ ઉપર જોડા બરતા છે.

શી—હા પીર, મનેયો ધણુ અજબ માગે છે, ત્યારે મારી શાદીની વાત તમા હાત્ર એક રાખેલો હીક.

ગા—તેનું કંઈ નહીં બેલી, મારે હવે એની પડેલો વીચાર કંઈ સેવે નોઉં એ.

શી—ધણુ જેમને આવી ગરબડમાં તે તમને બરાબર જણાય નહીં આપણે ત્યારે ?

ગા—છટછટ તે છેક અંધા બેવકુફ નથી તે માદરો સખુન કરીમી પાડો ફરવે નહીં.

શી—પણ પીર હું તેનો સાથ શાદી કે રચાને કપ્પુક યહુ એવું તેને આગળયા જણાવતા ના.

ગા—[જરા ગુસ્સામાં] અરે તું મને કંઈ નાદાન બાદાન સમજે છે કે શું ? મારા ને તા એક જગરને તારા જેવી એક નાદાન છોકરી શું અક્કલ આપે ? જો બેવકુફ માદરો કામ કેરી તરેદ બનાવવું તે મને સારી રવેશે ખબર છે.

શી—વદાના પીર, હું મારી બુલને માટે દરશુબર આહુ છું.

ગા—કંઈ નહીં બેલી, તું તો નાદાન છે, આ લ તું હવે અરે જા કારણકે વખતે બેઝન આંધા લાગરી તો તારા દેખતાં મારેથી વાત થક મકરો નહીં. [શીરીન જાય છે.] (અકસો) ગુજારનાં કેહેવા પ્રમાણે શીરીનને તો સમજતી હવે બેઝનને સમજાવવાનું રહ્યું છે અને હું મારું છે કે તે પણ મગમગી કારણકે તે અઅપણથી મારેજ ત્યાં પરવરય પધરી છે અને તે સ્ત્રીય શીરીન જેવી એક ખુબશુર નાજવાન સાથે શાદી કરવાને તે ખાલકુલ આનાંકની કરી નહીં નો એમ યહુ તો મારી બાકીની હાલિંગુલ નાર સાથે અમન એમનમાં ગુજરીય, નોકે હાથ હું સુખી છું તો પણ ગુજનાર અને શીરીન એ બંને અનબનાયો હું ધણો બેઝાર થાઉં છું; માટે બેઝન અને શીરીનને તેઓની રાજી પુરીથી રાખી કરી મારી જાલતમાંથી કેટલોક બાગ આપો કેવે છુટાં રાખું કે પછી એ દરરોજનો કંટાલો મરી જાય ગુજનાર ! ગુજનાર !! તું તો ખરેખરીજ બાગનું એક ગુલ છે. ખુબશુરમાં તો તું જીવતાની દુરને પણ લજવાય છે. વહા! તાહરી અક્કલપર આંધરીન છે. તાહરાજ કેહેવા પ્રમાણે શીરીનને સમજાવ્યું તે તેતરત સમજાય; હવે બેઝનને સમજાવવાની આવો છે.

[જાય છે. પરતો પડે છે.]

ગુપ્ત—કાયા દહાડાની!

ગુરુ—તે દહાડો કે ને દહાડે તમે પેલા અજ્ઞાતા શખસને કુવામાં નોકાસી દીધો તે

ગુપ્ત—(ચોક્કસે મનમાં) કમખખી! (મોટી) શખસ કોણ અને કુવા શાનો? એ તું શું બકેછે?

ગુરુ—હું કંઈ જાણું બકતો નથી. એ તમારાં કર્મીણ કામની વખતે હું પોતે ત્યાં હાજર હતો.

ગુપ્ત—[મનમાં] આરે આસોમાં વળા આ નરી બધા મારે માંથે આવી પડી [મોટી] આરે આ લુચ્ચા, જીભારી, તું શું મારી ઉપર જોડું તોહિંમટ ચુકી મને હેરા ન કરી તારી કોઈ છુપી મતલબ કાઢી લેવા ગાંધે છે કે શું?

ગુરુ—[મનમાં] એવનનો દમ તો જીવો ચોરીઉપર સૂરનોરી [મોટી] રે બાધ સાહે બ, તમારો એ સુકો દમ મારી આગમ માલવાનો નથી તમે મને સારીપેટે આલખો છે કે હું કોણ છું [જરા પોર્બી] આરે આસોમ કેવા તે જીઆરાનિરદાપ ઉપર તમે સીતમ ગુપ્તરથો.

ગુપ્ત—[મનમાં] એની સાથે પંઆવી કરવાયાં ઉલટું દામ બગડશે એતો છાકતો અને જીભારી છે; માટે પક્ષસાધી એ જરૂર સંમંજ નથી.

ગુરુ—કેમ વિચાર રાખો કરોછો? દાધ આગળ પેટ છુપાવવામાં શો કાવદો.

ગુપ્ત—પણુ તે વખત તો ત્યાં કોઈજ ન હતો.

ગુરુ—નહીં કેમ? હું પોતે તે કામને ગવાહ છું.

ગુપ્ત—પણુ તું ત્યાં કેમ આવી લાગો?

ગુરુ—અંહ, એમ તમે જરા ધીરાં પડો તો હું તમને સધલું કંઈ કેની. સાંખજી, મારી

દીલખરે કંઈ પેંઝાને સંકે મને તમારી પાસે મોકલાવ્યોં હતો અને મને બાખને પાછલે દરવાજોથી જવાને કહ્યું હતું. હું તે પ્રમાણે પાછલે દરવાજોથી દાખલ થયો અને નોંઉલું શું કે તમે એને પેંઝો પારડો શખસ ખુબ ચુક તેમમાં રેકાયાં હતાં. મને કંઈ જીદોજ વેહેમ ગયમી હું ગુરત એક જડ પાછલ ભરાઇ ગયો. હું થકો દર હોવાથી તમારી ચુકતેજ મ-મજી શક્યો નહી. ફાડા વારમાં તમા બેશક ને વાં થક મયાં અને તે ખીઆરો નારદોમ કુવા તરફ પાણને વારને રોડયા અને તમા—

ગુપ્ત—(વચમાં પોલી હસી) બસ બસ બસ હું વધારે સંભળવા નથી માંગવી.

(માંથે હાથ દેખ ખુરશી ઉપર પેંઝી નાખે.)

ગુરુ—(પાછલ ખીજ પાડતો ઉગોરેલી)

એવો સાહેં થકું કે હું ત્યાં આવી લાગ્યો.

ગુપ્ત—હા ખરેખર! હું હજીખી મને પોતાને કંઈમતવાર મરજીજી પણુ હવે તું એ વાત તદન છુપી રાખજે.

ગુરુ—એ તમે શું બોલોછો. મારેથી એ કેમ છુટું રખાય? એવું પાવી કામ છુપાવવું એ તો ગોવા તેમાં સમજ થયા બરાબર છે; ખરે હું તો આજને આજ જાહેર કરું છું (મનમાં) દમયાંજ કામ નોકલશે અંહ!!

ગુપ્ત—(ગુરુ મરડીએ પડી) નહી. સુર મીન તું આદરી દિપર રેહેમ લાવ. તું ને મગજી તે હું આપીશ અને તારાં એહેશાંનનો બદલો હું પ્રતીતીત વામીશ.

ગુરુ—(મનમાં) લાવની હું ખી તેજ વાર નોકું છું (મોટી) જ્યારે તમે એમ કાઝાવાલા કરોછો તો કીકે મારે કજીપછે.

ગુપ્ત—ગુરમીમ, આવતી કાલે તું આ જ વખતે મને અહી મલને.

ગુરુ—(મનમાં) તારાં પાણીએ કામ કાઢે છે અંહ (મોટી) થકી થકી અહી આ વધું કીક નહી. વખતે કોઇને વેહેમ જવું માટે

(ગાયછે.)

શબ્દ—કુંભરી.

"તીરવરે રીત કરે ન કાઢ"—એ રાહ.

૬૬ છુપો મુંઝનો જાહેર થઈ

મીઠા માહરી પર આવી નહીં—મેદ.

મગીન મુંઝને જોઈ ખરી

જુ પેનાથી લેવસ એને હાથ કરી—મેદ.

શ્રીમત હવે તો ઊઠે નહીં

મનવાનું હશે તેનો બનશે મહી—મેદ.

[ગાયછે. પરદો પડે છે.]

ખખરદાર

"આજ કાંઈ તમે ઉદાસ દેખાવ છો."

નખાઈ કાઢે પોતાના આવીને પૂછ્યું. "હું

કે છું કે નહીં આજનો દિવસ કાંઈ ઠીક

ની ગયો.

ઉકરે આકરા જેવું નીચી મુંઝીએ

૧૨ કેરી મુગામતર થઈ બેઠા હતા તેવું આ

સુત સાંજે પોતાની ધણી આણીનાં એકેરા

૨૩ નોંધ નેમતેમ કરી હમતા બિલવા, "ત

કો! કાંઈ જોઈ નથી થયું."

"તારે આજે જીવે ઠીક નહીં હશે?"

ધનખાઈ ધીરે કાલજ કરતાં બોલ્યો.

"શરીર તો સારીપડેછું; પણ મન નેમ

નોંધએ તેમ ઠીક નથી."

"તારે તો આજે કાંઈની બન્યું છે."

ધીરખાઈ એ પૂછ્યું.

"નવું જેવું કાંઈએ નથી," આકરાજી

એ જવાબીયો.

આ વખતે તાણી તોડાને કરેસો હસતા
દેખાવેના એકેરા ઉપરથી ગેપ થઈ ગયો.

તેની ધણી આણીએ એક હાથ મારી.

"નવું જેવું નહીં" તેણીએ તનાં બોલ
પાછા એસરવા, અને તેના મોંહો તરફ બારે
કાલજથી જોયું.

"તારે તો તમારી ઉપર શું બિનું છે તેથી
મને જણીતીકે કાંઈની છુપાવો ના. જીવગીના
સંધવાં સુખદુખનો મને તમારે ભાગીઓ થવા
દો. સુખનાં કરતાં દુખનીવેલાએ જીવર અંકેક
ની વધારે નગરીક થવા નોંધએ."

"આકરાજી, આસી ધીરજ! આકરાજી

તેણીને પોતાની ગોદમાં પકડી સુખમાં લેતા

બોલ્યા. "કાંઈ દમ જેવું નથી. મને કાંઈ થઈ

માં જોઈ નથી—હવે દીવાલું બીવાલું, કુકવા

નું નથી. કોઈ સાથકાંઈ દગો રમશે નથી, અથવા

તેમ કરવાનો મારો વિચાર પણ નથી. એ તો

માત્ર મારો આકરા, જીવસાવણી, અને લઈપડ

સ્વભાવ છે. કે જે મને ખતરે છે."

મીસીસ આકરાજીના એકેરા ઉપરથી

સંતાપનું વાદલ વહી ગયું.

એનો વખત જવે ઉપાય થશે ખ્યાર."

તેણી હીંમત આપતી બોલી.

"મને મારાંમાં કાંઈ સુધારે થતો લાગતો

નથી. કાલે આસીમાં મારો એક જીવાન મા

હુસને જે સખત થપકો આખો જ્યારે સેદેજ

સાજ ધમકી ખસ ગણાતે, તેને મારો મટકો

લાગે, અને મારા બેસાથી તેને બારે દુર્લભ

યું. તેના એકેરા ઉપર આખો દહાડો ગમગીની

મંદીથી તેથી મને બહુ બલાપો લાગે; અને

સુરજ અસ્ત પાંચા. ધરતો મને અનિદ્રા

દેખવા લાગે, મને તો બારે છેડે તેના કરતાં મને

પોતાને અધિક માદી દિશા થઈ છે. પણ મહ

કાલનો ધરો પુરતો ગણાયો નહી. આજ સંધવા

રે પાછો મારો મીઠાજ ગયો અને અંધારું

જોતે બેઠકાકુ' કે તેજ જુવાન માણસને ફરી થી મોટા ચટકા લાગે, અને હવેતા તેને એટલો મખત લાગે કે તેણે મારી ફરકાર કરી નહીં અને જિસકેરાકને મને સાંભળવાનું કર્યા. તેના જવાબ તોછડાઈ ભરેલા હતા; અને તેઉપરથી મેં તેને ધમકી આપી કહ્યું કે જો તે ફરીથીએવી ગમર સહુકાઈ વાપરે તો તેને આકરી ઉપરથી બર તરફ કરવામાં આવશે. જ્યારે મારે રોષ ઉતર્યો, અને જ્યાં પાછું ટેકાણે આવ્યું ત્યારે મને માલમ પડ્યું કે મેં 'જોડું' કર્યું હતું. ત્યારથી હું બેચેન રહેપોછું. મારે મીઝાજ મારા હાથમાં અને અખાત મારાં કબજામાં રહી શકે એવું હું ઇચ્છું છું."

ધીરજે પોતાના આવીને દીલસો અને હીંમત આપ્યાં અને પોતાને ઠપકો આપવા થી વાર્યો.

ખીજી સહવરમાં જેવા આકરાજી વખારે જવા નિકળ્યા તેથીજ ધીરજે તેની તરફ જોયું અને કંઈ મતવન્યસર હસી કહ્યું—“ખખર, દાર!”

તેણીના અવાજમાં એવળી હતી જે જરાપણ કોઈને ખખર પડે એવી ન હતી.

“ખખરદાર શામાટે?”

આકરાજી જરા વિચારમાં પડે.

“પોતાને કુલતા ના.”

“અહ! ” તેને હવે સમજ પડી. “વારૂ, તમારે ઉપકાર માનું છું, હું ખખરદાર રહીશ.” તેની તખ્ત નજીક ગયો એટલામાં તો આકરાજીનું પ્યાન ટેકાણે આવ્યું.

“કેમ હારમાર, આ પત ટપાલમાં કેમ નહીં નાંખ્યો?” આ પોંડવાની ઠપ ઉપરથી કાંઈ કપટ ઇઆ યુસ્સો જણાયો નહીં. અને સવાલપણ એવીરીતે તેણે કહ્યો કે જાણે તે એવા જવાબ નિકલી શક્યો કે—

“અલખતાં તેમ નહીં કરવામાં કાંઈ કારણ હોય નોંધ્યો.”

અને ખચીત કારણ તે હતું.

“હું ધારૂં છું, માણે, ” હારમારે જવા દીધો, “કે એક બુલ યમ છે, અને તેટલામાટે એ પત ડાકઆદીસમાં મોકલવાનું મને ઠીક લાગ્યું નહીં.”

એકબુલ? શાંની?

અને મી. આકરાજીએ પ્રત્ત કહ્યો.

“એમાં ૩૦૦ પેટી છીંટની લખેલી છે,”

યુમાસ્તો બોલ્યો.

“અરે નહીં ૩૦ પેટી જોઈએ,” આકરાજીએ જવાબ દીધો; પણ, જોયા તે બોલ્યા તેથીજ તેની નજર ૩૦૦ ના આંકડાઉપર પડી. “હા એંતે ૩૦૦ છે! અરે એવી બુલ મારાથી કેમ યમ ગઈ? એ પત નહીં મોકલ્યો એ ઠીક કર્યું.”

યુમાસ્તો પોતાની જગા અંગત પાછો ગયો અને વેપારી મનસે બોલ્યો, “કેવું નેક કામ થયું કે મારે મીઝાજ ટેકાણે રહ્યો. જેટલો યુસ્સો મને લાગે તેટલાજ યુસ્સામાં નું મેં યુમાસ્તા સાથે વાત કરી હોત તો હું ‘જોડું’ યમ કરાવ અને તેતાથી છુટોપણ પડ્યું હોત.”

એપછી પોડેક વારે માલની સીમેલી પેટીઓમાં છેલી પેટી ખાજી પેટીઓ ઉપર પડી તેથી એટલો મોટો અવાજ થયો કે મીંઠ ઉકરજી, આકરાજી પણ ઉપર કુદીને ઉઠ્યા. કોઈનેની ઠપકો આપવો એવી તેને લાગણી થઈ.

“એ ક્યા બેદરકાર શખ્સે આમ કોડું?”

એ બોલ તેની અખાત ઉપર આવ્યા.

“ખખરદાર!”

દીલ અંદરના શિકડે તેને વખતસર છુલ્લી આપી. મીંઠ આકરાજીએ તરત પોતા

ના હોટ મજબુદ બાંધ કર્યા અને જ્યાં સુધી પોતાનો જાંજ ઠોકાણે આવ્યો ત્યાં સુધી આગોળી પકડી. તમારુ તેણે ધીરજથી પેટી પડવાનું કાગલુ પુકડ્યું, જે ઉપરથી તેને એવું માલમ પડ્યું કે કોઈને ખસ ઠપકો ધરતો ન હતો. તે પડેલી પેટી ખોલતાં તેને વંદી એવું જણાયું કે નુકસાન જનું ન હતું.

“વંદી આ એક બજી કુતેદ.” મીંઝ આકરાજી પોતાની તેમજ આગલ જતાં ખોલ્યો. “પોતાની લગામ હાથમાં લાંબવાનું કામ સેહે છે.” માત્ર વખતસર તપાસ કરવી જોઈએ.”

તે દીવસ મીંઝ આકરાજીને ખાર તેર વેળા પોતાના આકરા સ્વભાવને લીધે દીવસને દાગ લાગા અને તેરલીજ વખત ગાજવાની ધાસળી માં તે આવ્યો હતો; પણ તેણે સરખાત ઠીક કરી હતી, અને આખર જ્યાં સુધી સુરજ મગરુપમાં ગરક થઈ ત્યાં સુધી તેણે ખુબ ખબર દારી રાખી અને ત્યાર પછી તેણે ધર તંરક પગલાં બરયાં. એમ કરતાં તેને દીવસે દીવાસો થયો કારણ કે તે દીવસ નેટલા તેના મનને કરાર લાગો નેટલા કોઈ દી લાગો ન હતા. તેના કોઈસા ઉપર ઉઘસી ન હતી, અને જ્યારે તેની નેટી તેને મલી ત્યારે તેના દેખાવ ખુબ મોઝાજી હતો.

“આજ રોજ બાહાર જતી વેલા તમે અને ખખરદાર રહેવા કહ્યું હતું.”

“વાર !”

“અને મેં ખખરદારી રાખી હતી.”

“તમે જેલવાનગીરી કીધી.”

“કાંઈ મોટી જેલવાનગીરી નહીં, જ્યાં રે ખખરદાર તરવાર બાહાર ખેંચી હાથાને કે “ખખરદાર” બોલને મનમાં તાજો રાંપવાની ગરદનગી દેખાડ્યા તરવાર વાપડી ત્યારે કુતેદે સેહેલાઈથી હાથી આપી.”

“અને હવે તમને અધિક ખુશ લાગેછે.”

“અરે હજાર વખત ! આકરો સ્વભાવ માણસની ઉપર ઉતરેલા ગોલા એક ધથરી કોપ છે ! સરામરી દરોજ મને અરધીદજન વખત સરમાવું પડેછે. પણ હવે સારું મંજાણ કરવા માંડ્યુંછે, અને સેવટ સુધી તેમ રહેવાનો વિચાર છે.”

ખોજી મહારે જ્યારે મીંઝ ઉકરજી આક્રોસમાં જવા નિકળ્યા ત્યારે તેમની ધણી આણી બોલી “ખખરદાર !”

“અલખતાં !” ઉલટથી જવાબ મળ્યો.

અને તે ખખરદાર રહ્યો, કારણ કે મીંઝ પડી ત્યાં લગણ કાંઈખી વધણ વિદ્યારવાની તેણે સંભાલ રાખી હતી.

વાંચનાર અગર તારો સ્વભાવ પણ આકરો હોયતો—“ખખરદાર” ને હવાદ કરતો અને જેવા તારો મીઝાજ જગા તેવા વ થી ૧૦ સુધીની સંખ્યા ગણતો એટલે સંખું અમાધાન થયે.

—(૭)—

એકથી બે બલા.

વિલાયતમાં ચિખાણની રતુમા લે પોતાને પાસેનાં નાણાં પાણી મીંવા મોકલ્યા. બપુલુ પાણી થીજી જઈ બરફ બન્યું હતું. એકે પોતાની લાતો ખાચી તેને બાંગવા માંડ્યું. વળું બાંધ્યું નહિ ત્યારે બીજો તેની નેડે ઉભો રહ્યો અને બંધેએ સાથે પાછા પગ તે ઉપર આકરા એટલે બરફનો ગોપડો ઘુટ્યો અને તેઓએ નીચેનું પાણી પીધું.

બીજાને ઉગારવાને પોતાનો

લોગ આપવો.

પરિસના એક મોહોલામાં નવું ધર બાંધવામાં કેટલાક કારીગરો કામે લાગ્યા હતા. ધરના આંગણમાં પાલખ હતી તે ઉપર માણસનો અને

સામાનનો પોતો એટલો બધો થયો કે તે બુટી
અને તે ઉપર રહી કામ કરનારાં આદમી નીચે
પડ્યાં. માત્ર બેના હાથમાં વળી આવી જવા
થી તેઓ લટકતા રહ્યા. એમાંનો એક યુવાન
અને બીજો જાડો ઉમરનો માણસ હતો. તે પાલ
ખ એવી નળળી હતી કે એ પકડે રહે તો ભાં
ગી બધ. બેમાંના જાડો ઉમરના માણસે પોતાના
સાથીને કહ્યું કે 'તું એકઠો છે અને હું કુટુંબ
નો પાળનાર છું; તું મુકી દે તો હું બચું. સાથી
એ કહ્યું 'આજની છે; હું કુવારો ને ઘરમાં એ
કસો છું. મારે કાષ્ટનું બરણીયણ કરવાનું ન
થી. એમ બોલી તેણે તત્કાળ પકડેલી વળી મુકી
દીધી. જમીન ઉપર પડ્યાં. વાર તે ત્યાંજ
મરી ગયા. એનું નામ પિયેરી હતું. એ
પ્રમાણે તેણે પોતાનો બોગ આપીને કુટુંબના
પાળનારને બચાવ્યો.

પાપરદાર કુતરો.

લંદનમાં કાષ્ટ શ્રદ્ધસ્થનો કુતરો રોજ પો
તાના મેહોમાં પેસો લઇને એક બહીઆરની દુ
કાને પોતાને માટે શરણ લેવા જતો. એક દિવ
સે બહીઆરએ મક્કરીમાં ચુનામાંથી તરત ની
કળેલાં બેનો ઉતારી રાંધ્યા કુતરાને આપ્યો. બેનો
લાગનાજ કુતરાએ તેને ચાહેમયાં. નાખી દી
ધો, આનામાં નાખેલાં પોતાનો પેસો લઈ ચા
લતો થયો. અને તે દહાડાથી તે બહીઆરને
બાલ્યો. ફરીને તેની દુકાને ન જતાં બીજા બ
લા બહીઆરની દુકાનેથી લેવા લાગ્યો.

અતુર ઊંદર.

એક સુતારના ઓસામાંથી ધણીકવાર તેલ
કોઈ કાઢી લે, પણ કાઢનાર પકડાય નહિ. એ ચો
રને પકડવાને તેણે ધણી કલિત કરી તે નિષ્ફળ
આરગની બહાર બેસીને નજરે નો

વાનું કર્યું. આરણમાં નાનું બાકું પાડીને છા
નોમાંનો નોયરો એવામાં બીજો આવ્યા સોભ
લ્યો. એક જોડા ઊંદરે આવી પોતાની પ્રજાડી
ઝીસીમાં બાળીને બહાર કાઢી તે ઉપરનું તેલ આ
ટ્યું. વળી બાળીને વળી આટ્યું. ઝીસીમાં એકે
ટીપ ના રહ્યું ત્યાંલગી આ પ્રમાણે આટી ગયા.

સંભાળી રાખનારો કુતરો.

એક શ્રદ્ધસ્થ હોટેલમાં ઉતરેલો હતો ત્યાં
પોતાની કાચળી કાઢી તેમાંનાં નાણાં ગણી
તે બહાર ગયો. જોડકુતરો હતો. તેને હોટે
લમાં મુકી ગયા હતા. નાણાંનું કામ પડવા
થી તેણે કાચળી છોડી તો તેમાંથી એક બા
હર ચોવાયકા માનુષ પંડી. પાછો ઉતારે
આવે ત્યારે તેને હોટેલવાળાએ કહ્યું કે
તમારા કુતરાને કંઈક થયું છે, કેમકે આંતો
નથી અને નવાઈ જેવું એ છે કે આવાની
રક્ષા માટે આગળથી નથી લેવા રેતો. મને
ધણી ચોરગામાં આવેલો કે તરતજ તે કુતરા
એ તેના પગ આગળ મોહીમાં રાખેલી ચો
હર મુકી, અને મસ-મુખે યથા હોય તેમ
ઉતાવળથી ખાવા મંડી ગયો.

મરથો અને રતન.

એક મરથો ઊકરડો બાદતો હતો તેવામાં તે
ને કીમતી રતન મળ્યું. એ જોઈ તેણે પો
તાના મનમાં કહ્યું કે 'આ કાષ્ટ' શ્રેયીને
મળ્યું હોવ તો તે ધણો પુરો યાત્ર, કેમકે
એથી તે નાણાં યાત્ર. મને રતન કરતાં એ
ક બાજરીને લણે જડ્યો હોત તો સારું યાત્ર
કેમકે તે હું આત્ર' આ ઉપરથી મંમજાનું
કે વરુનો ઉપયોગ એજ તેની કીમત છે.

ભરવાડનો કુતરો.

કાષ્ટ શ્રદ્ધસ્થ બુદ્ધમાં એક દુકાન આગળ
બમીને બમી રખી પોતાના કુતરાને બગીમાં

મુકીને દુકાનમાં ગયો. રસ્તામાં કાંઈ અટક્યા
જરૂર થવાથી બગીનો પોડો અમરીને નોંઠો
અને તેની લગામ બાંધી. ધસડવા લાગી.
પેલે કુતરે તરત નીચે કુચી પડીને પોતાના
મોઢામાં લગામ લપ્પી લીધી. પોડેલની પો
ડાએ નેને ધસડવા પછી તેના તાણવાથી
તે ઊભો રહ્યો.

મંદીરોનો ઇચ્છા.

એક ગામમાં હિમ પડ્યું અને બરફ
ફરેલું. તેવામાં કાંઈ એકાદનાં મર્યાં મુ
કાને વખતે મુલા આવ્યાં નહિ અને તેમ
મુ મુ પડ્યું તે ધરતું કાંઈ આદમી બાણુ
મોઢામાં નેતામાં ધરતો કુતરો હતો તે
તેના મોઢામાં એક મર્યા લપ્પને આવ્યો.
તે મરી ગયત્રી જેવી દેખાતી હતી. રાજો
કુતરો મર્યાને ગરમ કરવાને મુલા પાંસે
બુધ્ધ ગયો. તેને ત્યાં મુકીને તરત બીજાને
લેવા ગયો. આ રીતે એક પછી એક બધાં
કુકડાં લાવીને ત્યાં મુક્યાં. તેઓ વાજતી બ
હાર મર્યા ગમતો હતો. ત્યાં એકી કુકડા
ને એક એકના ઉપર પડ્યાં હતાં. તેમને આ
કુતરાએ એક પછી એકને ઉપાડી મુલા પા
સે લાવતો મુક્યાં ત્યાં તાપથી તેઓ હોશિ
આપેલાં. એમ કુતરાએ ન કર્યું હોત તો
તેઓ રાતમાં મરીને મરી જાત.

માયાલુ હાથી.

એક હાથીને એક બાજક નોડે એવી
માયા બાધાઈ કે તે ઓકર તેની પાંસે હો
ય ત્યારેજ તેને એક પડ્યું. તેના વચર
તેને ગમે નહિ. ધાવના ઓકરને હાથીના પ
ગના વચગાળામાં મુલાડે પણ હાથી તેને ઇ
જા કરે નહિ. માયા એટલે લગી પાંસ કે
તે ઓકરની ગરજાગરીમાં આ માયાહ હા

થી ખાવું નહિ. નાનું ઓકર જાણે ત્યારે તે
ના ઉપર માંખી પેસે તે હાથી પોતાની મુ
ઠ વડે ઉપાડે અને જાગે અથવા રહે તો
તેના પાછાણને મુકી પતી લીધતી મુલારે.

ચોર પકડનાર કાચબો.

રાત્રે અધારામાં ધાન્ય લીકવાના ભંડારી
આ આગળ ચોર કાંઈકે હતા; તેવામાં તે
ને હાથ ટોપડી લાગી. તેમાં હાથ ધાલવા
બચછે કે તેમાં મુકેલા કાચબાએ તેનાં આં
ગળાં ઘણા જોરથી કરડી ખાધાં. કાચબાના
મોઢામાંથી હાથ કાઢવા બધા પણ કાચબો છો
ડે નહિ. ચોરે ગભરાટથી અને દરદરો ગંદ
બડ કરી જીમ પાડી એટલે ધરના માણુઓ
એ જાગી તેને પકડી પુલીસને સોંપ્યો.

આમ નહિ તો આમ.

એક નહારે હં વચરતો નાને ઓકરો
હતા તેને એવી ખરાબ ટેવ હતી કે જે માણુ
શ તેના બાપને મળવા આવે તેની પાંસે પછ
સા માગે. આ માડી ટેવ છોડવવાને તેના
બાપે તેને શિક્ષા કરી તેનું વચન લીધું કે હવે
પછી કોઈની પાંસે પછસાં માગવા નહિ. તેના
બાપના વેપારમાં કાંઈ ચડતું જાગ્યો હોતો
તે બીજો દંહાડે મળવા આવ્યો. પેલા ઓકરો
એ તેને પુછ્યું, મને પછસો ધીરે પણ પાછો
માગે નહિ? એવો તમારી બાણુમાં કાંઈ છે?
પછસો માગવાની આ બીજી કુકિત મારું હતી.
માટે તે ટેવ મુલાવવાને તેના બાપે વધારે સખ
શિક્ષા કરી.

(૦:૦)

ગાંધીવર મનશકિત.

અમેરીકન બેથુ બહુ બહોલ હોય
છે. મુલાકાતેની કોની ટાપુમાં હાથીના આખા
દ આંકરનો એક કાંનસરેટ હાથ બાંધવામાં

સીમાનનો બોલો એટલો બધો યથા કે તે બુદ્ધી અને તે ઉપર રહી કામ કરનારાં આદમી નીચે પડયાં. માન બેના હાથમાં વળી આવી જવા થી તેઓ લટકતા રહ્યા. એમનાં એક મુશ્કાત અને બીજો મોટી ઉમરનો માણસ હતો. તે પાલ બ એવી નળળી હતી કે બે પકડે રહેતો બાં ગી બધ. બેમાંના મોટી ઉમરના માણસે પોતાના સાથીને કહ્યું કે 'તું' એકસો છે અને હું' કુદું' નો પાળનાર છું; તું' મુશ્કી દે તો હું' બધું. સાથી એ કહ્યું વાળખી છે; હું' કુવારો ને ઘરમાં એ કસો છું. મારે કોઈનું ભરણપોષણ કરવાનું ન થી. એમ બોલી તેણે તત્કાળ પકડેલી વળી મુશ્કી લીધી. જમીન ઉપર પડતાં વાર તે ત્યાંજ મરી ગયા. એનું નામ પિયેરી હતું. એ પ્રમાણે તેણે પોતાનો ભાગ આપીને કુદું'ના પાળનારને બચાવ્યો.

ખખરદાર કુતરો.

લંદનમાં કોઈ અહસ્યનો કુતરો રોજ પોતાના મોહિમાં જેસો લઈને એક બહીઆરાની દુકાને પોતાને માટે દ્રારસા લેવા જતો. એક દિવસે બહીઆરાએ મસ્કરીમાં સુનામાંથી તરત ની કળેસા બેના ઉત્તો. રોડથી કુતરાને આપ્યો. બેના લાગતાંજ કુતરાએ તેને મોહિમાંથી નાખી દીધો. આતમાં નાંખેલો મોહિને પેરેલ કાઢી લેતો થયો. અને તે દહાડાથી તે બહીઆરાને બદલ્યો. ફરીને તેની દુકાને ન જતાં બીજા બહીઆરાની દુકાનેથી લેવા લાગ્યો.

ચતુર ઊંદર.

એક સુતારના સોયામાંથી ધણીકવાર તેલ કોઈ કાઢીયે, પણ કાઢનાર પકડાય નહિ. એ બે રને પકડવાને તેણે ધણી હકિત કરી તે નિબૂળ અંતે આરંગની બહાર બેસીને નજરે નો

વાનું કેરવું. આરણમાં નાનું બાકું પાડીને છા નાંગાનો જાપુએ એવામાં ધીરે અવાજ સાંભળ્યો. એક મોટા ઊંદરે આવી પોતાની પૂછડી ઝીંઝીમાં બોળીને બહાર કાઢી તેઉપરનું તેલ આટ્યું. વળી બોળીને વળી આટ્યું. ઝીંઝીમાં એકે ઝીપું ના રહ્યું ત્યાંલગી આ પ્રમાણે ચાલી ગયા.

સંભાળી રાખનારો કુતરો.

એક અહસ્ય હોટેલમાં ઉતરશે હતો ત્યાં પોતાની કોચબી કાઢી તેમાંનાં નાણાં ગણી તે બહાર ગયા. જોડકુતરો હતો તેને હોટેલમાં મુશ્કી મળી હતો. નાણાંનું કામ પડ્યા થી તેણે કોચબી છોડી તો તેમાંથી એક નો હર આવાયકો માન્ય પડી. પાછો ઉતારે આગળે ત્યારે તેને હોટેલવાળાએ કહ્યું કે તમારા કુતરાને કંઈક ધણ છે, કેમકે આતો નથી અને નવાઈ જેવું એ છે કે આવાની રકાબી, જોલો આગળથી નથી લેવા દેતો. તેણે ધણી આરંગમાં આગળે કે તરતજ તે કુતરા એ તેના પગ આગળ મોહિમાં રાખેલી જો હર મુશ્કી, અને મસા જુઓ યથા હોય તેમ ઉતારણથી આજ્ઞા મળી ગયા.

મરધો અને રતન.

એક મરધો ઊકરંડો ખાદતો હતો તેવામાં તે ને પેરમીની રત્ન બંધ્યું. એ જોઈ તેણે પોતાના સુનમાં કહ્યું કે 'આ કંઈ' મરેડીને જરૂર હોત તો તે ધણો મુશ્કી યાત, કેમકે એથી તે નાહાલ યાત. મને રત્ન કેરવાં એ ક બાળ્યીને ઘણો જરૂર હોત તો સારું યાત કેમકે તે હું' આત' આ ઉપરથી સંમજવાઈ કે વસ્તુનો ઉપયોગ એમ તેની કીમત છે

ભરવાડનો કુતરો.

કોઈ અહસ્ય બુખરમાં એક દુકાન આગળ બગીચે બેઠી રખી પોતાના કુતરાને બગીચ

હુકીને દુકાનમાં ગયો. રસ્તામાં કાંઈ ખટખટાટ થવાથી બગીનો પોડો અમકીને નાહો અને તેની લગામ ભેળે ધસડવા લાગી. તેણે કુતરે તરત નીચે કુદી પડીને પોતાના મોઢામાં લગામ લઇ લીધી. પોડેલગી પોડાએ તેને ધસડવા પછી તેના તાણુવાથી તે જમી રહ્યો.

અંરૂધીએના ઘડવાવ.

એક ગામમાં હિમ પડ્યું અને ખરંદ વરસ્યું તેવામાં કોઈ બેઠવાનાં મરઘાં સુવાને વખતે સુવા આબ્યાં નહિ અને તેમ હું શું થયું તે ધરતું કાંઈ આદમી બાણુ નેહાઈ; તેવામાં ધરતો કુતરો, હંતો તે તેના મોઢામાં એક મરઘી લાવેને આબ્યા. તે મરઘી ગયલી જેવી દેખાવી હતી, ચાણુ કુતરો મરઘીને ગરમ કરવાને ચુલા પાસે બેઠો ગયો. તેને ત્યાં સુકીને તરત ખીજીને લેવા ગયો. આ રીતે એક પછી એક બધાં કુકડાં લાગીને ત્યાં મુક્યાં. તેઓ ગાડાની બહાર ચરવા મુક્યાં હતાં. ત્યાં ઘરથી દુકાન ને એક એકના ઉપર પડ્યાં હતાં. તેમને આ કુતરાએ એક પછી એકને ઉપાડી ચુલા પાસે લાવેને મુક્યાં ત્યાં તાપથી તેઓ લેલિ આરથ્યાં. એમ કુતરાએ ન કર્યું હોત તો તેઓ રાતમાં ઢરીને મરી જાત.

માયાલુ હાથી.

એક હાથીને એક બાજક ત્રાડે એવી માયા બધાઈ કે તે છોકરો તેની પાસે હાય ત્યારે તેને એવું પડ્યું. તેના વગર તેને ગમે નહિ. ધાવતા છોકરાને હાથીના પગના વચગાળામાં સુવાડે પથુ હાથી તેને ધબકે નહિ. માયા એટલે લગી પાછ કે તે છોકરાની ગેરલાજનીમા આ માયાલુ હા

થી આગ નહિ. નાનું છોકરો જોઈ ત્યારે તેના ઉપર માંખી બેસે તે હાથી પોતાની મુઠ વડે ઉસાડે અને જાગે અથવા રડે, તે તેના પાશુને મુઠ વતી હાથકી સુવાડે.

ચોર પકડનાર કાચખો.

રાત્રે અધારામાં ધાન્ય દાંડવાના બંડારી આ આગળ ચોર ફરકાતો હતો; તેવામાં તેને હાથ ટોપલી લાગી. તેમાં હાથ ધાલવા બચછે કે તેમાં મુકલા કાચખાએ તેનાં આંગળાં ધણા નોરથી કરડી આધાં, કાચખાના મોઢામાંથી હાથ કાઢવા બચ પથુ કાચખો છે કે નહિ. ચોરે ગભરાઈથી અને દરદી ગદબડ કરી જુમ પાડી એટલે ધરના માથુસો એ જાગી તેને પકડી પુલીસને સોંપ્યો.

આમ નહિ તો આમ.

એક નકારો છં વચતો નાનો છોકરો હતો તેને એવી ખરાબ ટેવ હતી કે તે માથુસ તેના બાપને મળવા આવે તેની પાસે પછ સા. મોઢા આ આઠી ટેવ છોડવવાને તેના બાપે તેને શિક્ષા કરી તેમું વચંત લીધું કે હવે પછી કોઈની પાસે પછસા માગવા નહિ. તેના બાપના વેપારમાં કોઈ સંસ્થા ભાગોઆ હતો તે બીજો દેહાડે મળવા આબ્યા. પેના છોકરાએ તેને પુછ્યું, મને પછસો ધીરે પથુ પાછો માગે નહિ એવો તમારી બાણુમાં કોઈ છે? પછસો માગવાની આ બીજી મુક્તિ માને હતી, માટે તે ટેવ મુદાવવાને તેના બાપે વધારે સખ શિક્ષા કરી.

(૦:૦)

ગર્જાવર મનશંકિત.

અમેરીકન બેનુ બહુ બાલિશ હોય છે. બેનુમારકના કોની ટાપુમાં હાથીના આબ્યા દે આકારનો એક કાંતસરંદ હાથે બાંધવામાં

આપોછે. તે સુધી લાકડાનિહિ અને તે મા
ટે ૧ લાખ ૮૦ લોકડું ખર્ચ હરું. એ લા
ચીને ૪ પગ ઉપર ઉઠા રાખ્યોછે. તેની લં
બાઈ ૧૫૦ શીટ અને પગથી પેટ સુધી
ની લંબાઈ ૨૮ શીટની છે. લાચીની ઉપર
અંભારી મેલિહિ તે આખર પેટરી તરીકે કા
મ લાગશે. તે લાચીનીથી ૮૩ શીટ ઉંચી છે.
અને અંભારીની ટોચ ખાસી ૧૫૦ શીટ ઉં
ચી છે. લાચીના દરેક પગ પેશાખમાં ૧૮ શી
ટ છે. અને ખજલા પગમાં ગોલ ઘર મેલ
યા છે નેમાંથી ઉપર જવાય છે. જુદા જુદા
ઘોરણનાં નામ પણ શરીરનાં નામો પ્રમા
ણે આખાં છે નેવાંકે બેઠાં ઘોરણો. પાંસરી
ઘોરણ, જાંગ ઘોરણ, મલાલી, વચ્ચાનો
મોટો ઘોરણ, જ્યાં જલસા થવાય છે તે હોજરી
મિહિ અને તે ૮૦ શીટ લાંબા તથા ૩૦ શી
ટ પહોળા છે. આ ગંગવર લાચીમાં ૩૪ ઘો
રણ છે. દરેક આખ ૧૨ શીટના પેરાજની છે
અને તેઓ ખારી તરીકે કામ લાગે છે. બેડ
આગલા દાંત ૩૬ શીટ લાંબા તથા ૫૫ શી
ટ પીગતારા છે. દરેક કાંત ફરન વજનના
છે. અને ૩૪ શીટ લાંબા તથા ૨૦ શીટ પો
હોલા છે.

“મથાણુ” જોલ અને તેણું પરીણામ.

લખનાર સોદાખ એલ. પાલમકાંત.

“અબદુલ કાદર” ઘોરણ પ્રગણના
એક મનવંતું સરદાર નામે “શીનધા ઉલમ-
લીગત” નો નીતો બેટો હતો. ગ્રેજુએશ
ની નવરીક અને ૧૮૦૭ માં તેના જન્મ થયો
હતો. કુમલી વયથી કોરાંનના કાણુ ફકરાઓ
સમજાડવામાં તેને આકાલે પુણ થયલી મન

‘શકતી’ હંખડારી એવું લેણાપણું કે ૧૭ મ
વરશે તેના બાપે તેને એક શુંદર શરદ પોટો બે
ટ આપ્યો કે જેની ઉપર “યુશફ” નામે સંસ્કૃ
રનો પુખ્તલાઈનો પોટો લેવાનો લેવાની
તેની તરફની મધલી માંગણીઓ ના પાડવાથી
“યુશફ” ને ડગાઈથી મેલવવાનો ડોરવડાવો.
એક ઝાઝો “અબદુલ કાદર” ઘોરણની નજ
લોક સવાર. યદ જતા હતાં, તેવામાં રસતાની
બાજુએથી એક જુદા, લુલા, લંગા બોખા
ચીને તેને શોશાવર યદ રડતાં માંગણી. રાત
પડવા આવી હતી. પેટો બોખારી ચાલવાને
અશકત હતો અને પેતાના વખેમખરતું નામ
મેલો પર લઈ પાસેના કચળામાં લઈ જવાને
તે જુવાન સવારને અરજ યુજરી “અબદુલ
કાદર” એકદમ યોગ ઉપરથી ઉતરી પડ્યા
અને પેતાબોખારીને ઉપાડી છાણ પર બેસાડ્યો
પણ હંજરતો આમ થયું નહી તેટલામાં પે
લા નીમક હરામ “યુશફ” એક મારી ની
કલી જઈ તથા ખંડખંડ હરી પડી તે ખર
ખર કાણુ પુરશ હતો તે બતલાવી આપ્યું. “અ
બદુલ કાદર” એક ધડીતો કાંઈપણ જાણી ચકે
યો નહી, પણ તરતજ પોતાના બંધે લાથ ચા
લે આટલ ધરી ને જખે તેને માકલાઓ હતો
તેની પાછળ પોકાર મારી કેહ્યું “હું તને
પોટો આપુછું. પણ આ ચંદરે કે હું કાંઈને
કહે નહી કે તે મારી આવી વચે કાંઈ છે
આ બેટાની અશર થવાથી યુશફ પશતા
યો કરી અબદુલ કાદર ને પોટો સ્વાધાન
કીધો અને તે રાહડેથી તેનો દોસ્ત યદ રહ
યો. મથાણુ જોલથી નેરલુ કામ યદ ચકેમ
તેરલુ છું. બીજાજયો યદ શયુ નયો.

આપણા ઘરસંસારી શરત

ઘણાક લોકો જ્યારેનોની ઘરસંસારી કામગીરી કરવાનાં મહત્વપૂર્ણની અવગણના કરતા જણાય છે; પણ તેઓ તેમાં હુલ કરે છે. સંસ્કૃત સંસ્કૃતિને માથે ને સંસ્કૃતિ અટકાવવાનું માહિતારત કામ હોય છે. તેમના કરતાં પણ ઘરસંસારી કામ અધિક નાગરિક તથા નોખા મજૂરો હોય છે. પોતાના હવાલામાં રહેલાં ખાલકનાં રસાણુ અને સંભાળ માટે એક માટે મહેનત કે કામ દોરવાને મનનો લગાવ વાગ્યું અને મનગરિત વાપરવાં પડે છે. આર દશાલથી પેરાવણી જગ્યામાં મરદાનગીભરેલી ધોળા અને આકાશ સાક્ષી તેમજ જાતીય કાચુ અડતા ઉપાધે વેચેરે અનેક પ્રકારની કુત્રા ઘરસંસારી પુરોશને પોતાનાં ખાલકોનાં કામમાં મજૂરને વલાણુ આપવા આગર વાપરવી પડે છે નેનો ખાલક આપણને બરાબર આપવો શુભકેલ છે.

નેપોલીયન

જ્યારે આ મોટા શહેનશાહ આસ્તરલી તરફ દેરા પાછો ફરશે ત્યારે ધોનેને તેને બે માંડ બેટ થીલા. તેઓના એકમાં ફરેસ મરદ પક્ષી આંગરેશુ ચિપાને ફાડી નાખતું હતું. શહેનશાહ તે જોઈ જાણ્યો, "કમ, આ શું?" ધોનેને જોયાસો ફરી બધું સમજાવ્યું. તે સાંભલી નિપોલીયન ચીરકામને પાડ્યો, "અરે જુદા શુશામતીઆ; વાં એવું સમજવા માંગેછે કે ફરેસ મરદ (વા વટો) આંગરેશુ ચિપાને [વાપરવાને] કચડી નાંખે; પણ હું તો એવું જાણું છું કે એ કપી ફરેસ બહાણુ દરિઆ ઉપર ફરતું નથી કે ને અંગ્રેજ લોકોના સંપાદાયી બચ્ચું હોય. જાણુ કે એ તો આંગરેશુ ચિપાને કે

ને ફરેસ મરદને સ્વાસરું ધોને માગી નાખે છે. ગાંધી નાંખ આ તારા માંદને અને ફરીથી એવું જોડું પાડતોના. એવીજ ખાંખી એ હેનશાહ પેલા ખીજા આસેતરલીજાનાં ચાંદ સાય. શોધી. તે જાણ્યો આસ્તરલીજાની લગાઈ માંદની એક બાજુ ઉપર પાડ અને ખીજા બાજુએ ફરેસ, ફરિયાન અને આ સ્ત્રીઅન મરદ પક્ષીએ પાડ અને તેમની વચ્ચે કાંઈ પણ અંતર રાખના. હવે પછીની એલાદ હરિલાઓની પીછાણુ પોતાની મેલ કરી લેશે.

થોડું ખાલકો

જ્યારે આપણે અકલવંત પુરોશની મંડળીમાં હોઈએ, ત્યારે ઘણી વાત કરવા થી બચડી સાવચેતી રાખવી. નહીતો કે આપણે બે સારી ચીજો ખોલી બેસવાના— એક તો તેઓનું માથું મન અને ખીજું તો આપણો પોતાનો સુધારો; અથવા, ને કાંઈ આપણે કેલવાના હોઈએ તે તો આપણે જાણે છીએ; પણ તેઓ શું કેલેવા માંગે છે એ આપણે જાણવા નથી; તેઓનાં કેલવાથી કદમ આપણને ફાયદો થાય એવું સાંભળવાનો તક આપણી પોતાની તકેતક અને બકબકારથી આપણા હાથમાંથી જતી રહે છે.

ખારી માથ

અમર એક ખાલકે કાંઈ જોડું કર્યું. હોય અને તેને તેનાં જોડાં કામમાં, ખરેખર પચાનાય કરવું હોય તો તેને તે વેળા ને આપણે માફ કરીએ છીએ, તે મારી ખરીજ કેલવાય. માફ કરવું એ વંશપરંપરા ઉતારવું પીઆવેલું છે. આપણું એકમેકને માફ

કરવું જોઈએ. આપણે મારીપેટ જાણ્યે છીએ કે આપણું દરેક આદર્શી જોરવગરનું છે. તે નથી. કાંઈમાં કાંઈ તે બીજામાં બીજી આંખી હોય છે પણ કાંઈ એવા ન મળે, કે જે કાંઈની જોરથી દુર હોય. જ્યારે એમજ છે કે દરેકને આમાંવાસો હોય છે ત્યારે તે બીજા આંખીમાટે આપણે બીજાઓને દર જુગર નહીં કરી શકી શું?

પરચુરણ બાબદો

૧ મરેરે પપ્પાડયા પોતાનું કામ કરવા જાય છે. જરા અમકતા નથી. પાણીના રેખાની સાફ મરસડી આજ કરે છે. અષ્ટા ૨૦ વરસની વાત ઉપર હું કેવી એક નાની બાક કો હતી અને મરે હવેતા પરચુરણી થઈ હતું.

૨ હાજરો, કાંઈતું બીવાતું થયું ૫૪ કારક, હોય છે. પેલાં કાહણી દોસાં ૯૯ વરસના પતાની ભરતીમાં આંખો છે તે માત્ર કાંઈનાં એકાદા રોજના આઠ આઠ કપ જોડવાથીજ, અને ના તેમાં બીજા વધારે લેતેતા કદાચ આવારસુધીમતિ ૧૦૦ નો પતો લાવી ચુકાં હોત.

૩ મીઠા કાહાનજી કાકા પોતાના મીસો સ સાથ બેન્ડેતેન્ડ તરફ કરી દરીઆની હવા પોરી સકારે ઘર તરફ પાછા ફરતા હતા તેવામાં વરસાદનાં છાંય પડવાથી રસવે એક દુકાણનાં જોડલા ઉપર ચઢી ઉભાં. બેગજોજે તે દુકાણ એક રેશમી કાપડાની હતી જેથી આઈ કાહાંનીની કાંઈ ખાનગી મીઠા ધતી જણાઈ. તે જોઈ મીઠા

કાહાનજી ગમરાવા અને મીસીસને બોલ્યા. —“દીઅર, અતરે ઉભા રહેવામાં કાયદો નહીં મરકમ તાજ આપણે તે જોઈ, હવામાં બીજાસ વધારે છે માટે ધેર ચાલો.” એ તે ધણીની કાલજી, કેમ વાંચવાર ખાતરી થઈ.

૪ ધનસાનન માટે પરમેશ્વર બે રસા મુક્યા છે—એકતા ધર્મો ધારો કામ, કાળનો અને બીજો કંગાલવત પણાનો. આપણને દરેકજ સુખ તેમજ ઉંચ લાગે છે. તેમજ આપણે વનદેવિની અને સુખ ભોગવાયે છીએ તે સંધ્યાની ક્રીમન જે આપણે જ હેતવ કરીએ છીએ તેથી થાય છે. કુદરતી રીતે જે આપણને આજસાધ હોવાની અગત્ય પડે છે તેજ પરમેશ્વરથી ઉતરેલાં આશીર્વાદ છે. આખી દુનિયામાં એક જ મહત્ત્વ ઝાડનો કાંટોની એવા નથી કે જે આંખનો મલતો હોય. આપણી પાસે ધાન્ય વગેરે ઘેણે એ હોય તેસાથ આપણે જેટલા સુખી હોઈએ તેવા દરનાં આપણી ગરીબી અવસ્થામાં ભારે ઉદ્ધોગથી તે મંડીબાહુનો અતિ લાચી શકોએ તે તેથી હાલતમાં આપણે અધીક સુખી દેહવાઈએ. વળી જે ભારે મેહેનતથી આપણે થાકી જઈએ છીએ તેજ મેહેનતવડે આપણાં તન અને મન તાઝગી પામે છે. મેહેનત કરવાથી જે ખુશખબી આપણને હાંસીક થાય છે તે ખુશીથી આપણને મેહેનતનો બદલો પુરતો મલી રહે છે. મેહેનતની મહત્ત્વ કાંઈ બીજાં લેઈ ત આપે છે. કરોડપતિઓ પોતાની સંધિનાં બળવડે તે મેજની શક્તિ નથી. આલસુઓ તે તેથી તદન બે નસીબ રહે છે. તે મેજ બદલ મજુરોની મેહેનતમાંથી પોતાનું સુ

ળ લેછે. અને તે તરફને પાતાની એકેન તનો અવેજ સમજવાને કામ આવેછે.

૫ એકવેળા એક કાકા જેવણ પ્રોડરવાર થઈ જતાહતા તેમને પોણએ ઇઆરી આપી ન હી તેથી જમીનદોસ્ત થઈ પડ્યો. થોડો થો ઝીને દૂર નાહોડા; પણ તેને એક સીપછએ પકડયો. થોડક વારે એક શખ્સ હાંકિતોડ હતો તથા ખરજાઈ ગયેલો સીપાઈ. આગત આંગ્યો અને તેના પાસેથી થોડો લાઈ તે ઉપર સ્વાઈ થયો અને ત્યાંથી દષ્ટતારી મળે કેટલેક વારે કાકાજણ હાંકિતો પડતા ત્યાં આ વી લાગા; પણ તે એટલુંજ જાતકુવા કે તેમ નોખોડો તે કોઈ લાઈ મળે. કાકા ખીચારા હાથ ધસતા રહી ગયા.

(૭)

૬ એક શખ્સ આંજોઈસે રાજાની આ મધુ આલતો હતો. રમતામાં એક ઝાંડની તોચીયે પાડ્યાહને જણું પડ્યું. તે શખ્સ આંગેલ આલતો હતો તેણે પાતાની મંજાઈ માટે ઝાંડની એક ઝાળી હસેલી પણ તે ઝાળી તરત પાછી હટી રાજાને આંખમાં લાગી. જેથી તે આંખ મુછા આવી. પાદચાહ હાથના દમક દરબારીએ તેની ઇજા તથા પેહના માટે પાતાની લાગણી જણાવી પણ તેણે તેમને જવાબ દીધોકે પેલા શખ્સ જેના દોષે મને અનજાણથી ઇજા થઈ છે તેની બીજીક અને દલગીરી નેટલી મને અસર થઈ નથી. તેને મારા કરતાં અધિક કુખ લાગુ હશે.

(૭:૦)

૭ એક રાજાએ એક વેલા પોતાના એક દરબારીની મથકેરી કરી કહ્યું કે: તે કોઈ ખરો બનદીએ હતો. દરબારીએ જવાબ દીધે જાહાંપનાહ, અને ખબર નથી કે હું કે પાતા જેવો જણાઈછું; પણ આટલું તો ખર જાણું છું કે જુદે જુદે વખત નેકર તમેરી એવજમ તરીકે જુદી જુદી દરબારમાં તમારા એકથી તરીકે મળેા હતા.

૮ એક એકરતને બકબકારે કરવાની ટેવ પડેલી હતી. જ્યાં જાય ત્યાં નકામું પીતન ચાલુ કરે. એક દાકતરને તેણની આ ટેવની ખબર હતી. એક વેલા તે સ્ત્રી તેની પાસે જઈ પોલી, "દાકતરજી, મારા દાંત બધા આકાગા થઈ ગયા છે તેવું મું કારણુ દેશે." દાકતરે જવાબ દીધો, "તમારી અખાનના હાં મેંશના આચક્રથી તેમ થયું છે; વામતે ના હાંધેથી થયું. બામવાની ટેર હોડયો નહીં તો બધા દાંત પડી જાય."

(૭:૦)

૯ ઇંગ્લાંદના રાજા પેહેલા નેમ્સ પોતાની દરબારના દરેક એકથીને વાસને મેંશના વડા વછર લાઈ મેંશનુ મળ પુછ્યું. તેણે જવાબ દીધો કે તે એક ઉચો, ખરો અને આદરી હતો. "ખરીવાત," પાંદચા હે પુછ્યું. "પણ તેનાં મગઝપિયે તાઈ કે પું મળ છે?" "મરખાત સાહેબ," એકને જ પાંદચો, "લાંબા શખ્સ પ કે ૬ મજસાવાલાં ધરેનીમાદક ઉચા કહેવાય છે, કેને ધરેને મંજી ઉપચો માસો ધણેખંધા ખાલી હોય છે."

૧૦ એક ગ્રામ્ય અર્થેત પુત્ર મીઠાજી અને જાન દરા પાણી અતિથય મુરલેય હાલતમાં આવી ગયો શરૂઆત દતો. તેના ઘરમાં બોરોએ એક રાતરે પાટર પાડી. તેમને તોઈ ચીરડાઈ જવાને બાંહે આલે. રતે રહી તેમને કહ્યું, “અરે બાંહેઓ, હું મને અત્યંત છું કે ને ઘરમાં દીવસની વખતે હાલતમાં હાલતું હોય તથા ને ઘર માં દીવસે શેષી બાક નમણે તે ઘરમાંથી તેમને રાતના તે શું મલવાતું?”

—(૦૦)—

૧૧ એક વક્રીલ માંદો પડયો ત્યારે તેણે પોતાનું “મીલ” (વરીયત નાથું) કસી પોતાની સમસી હાલત મુદત દીવાના, માંદા પેલા, અને અકરમ પ્રકરને આપ્યો જાણ્યું. ત્યારે તેને એમ કરવા બાંહે સવાલ પ્રકરમાં આપ્યો ત્યારે તે બાંહે, “જમ મુલસે આપા પસ મુલસે ગયા.” તેની કે લેવાની મતલબ એવી ને પેલા લોકોએ પોતાપોતામાં લડી મરી બીજા વપરોનાં બાક તેનાં ગળવાં બરવાં હતાં તેથી તેવાએ તે પોતાની હાલત પાછી સોંપે છે.

—

૧૨ હારેય વાલ પોલ વેલાતના એક દવા લું નેલર (દારીગા) વિશે એવું કહે છે કે તેણે એક બંદીવાન નેને કાંસી દેવાની નેંચે મણી હતી તેને આ પ્રમાણે અરજ કરી કહ્યું, “બાંહે, મોહ્ય, તમો આગલ એક અરજ મુલરવી છે. ને આશા છે કે તમારા હંમેશના મેરણાની બરલા અવાસની વલાણું મુલ્ય મારીપર નવાનેયો કરી કબુલ રાખશે. તે આજ એ છે ને આવતા આવીયાના

મુકરવારને. દીવસે તમને કાસી મંગલવને હકમ ન્યયો છે. પાણી તે દીવસે મને એક અગાધનું કામ છે તેથી ને તમને કાંઈ રકત ન હોય તો તે પછીના મુકરવારે કાંસી જવાની મેરણાની કરશે.”

૧૩ વેલાતનું એક વધારાને લગતું એ પાંચું એવું કહે છે કે પરગેમાં બોરોના કરતાં મારીયા માયાના દુઝારને વધારે પા ન હોય છે.

—

૧૪ કેમ બાંહે તમે મારો અરજા કે મુકરવારે રીત છે?

કેમ બોવાઈ ગયો કે?

(ચીરડાઈને) બોવાઈ ગયો? અરે બોવાયો ને હોય તો કહત શું બુળ મુલવા? પાણી તમને અપર છે કે તે કયાં આગલ બોવાઈ ગયો?

(અનકરથી) તમને અબંર છે! [લ આર થોભી] અરે હા બોનારને એકલી અબંર હોવી જોઈએ કે કા જગાએ પોતાનો જીવ્યસ બોવાઈ હશે. અરી વાત હવે હયાદ આપ્યું કે હોય પૂજ આગલ આને હું કરતા ગયો હતો ત્યાં આગલ કે બોવાયો હશે.

—(૦૦)—

૧૫ સજ્જી પછસા કરતાં અધિક મારી મીઠા ગણાવી નોંધ્યો. પણ તે દુરકલ હોય છે હવાને કે તે સધળાંઓથી મેળવી ચકાય એવી તથા

—(૦૦)—

આવાડયાંજી મંજી

પુસ્તક ૧ લું]

[અંક ૧૬ માં

આ પુસ્તકમાં આપલી દરેક વાર્તાનો સરવે હક એના બનાવનારે રાખ્યો છે

અન્નામ ઇ બીવણ.

અંક પ્રાંતી.

પ્રવેશ ત્રીજો.

(એક દીવાનખાણું.)

બેન ગમગીન એરે મારા ગાંતો લખ્યાં
ધાય છે.

[ગીરીન લખ્યાં ગાય છે.]

ગીરીન—ધારા બેન તને આટલો
બધો ગમમાં મોરકતાર નોંધે હું બેલે દલ
ગીરે છું.

બેન—હાથી ગીરીન, મારા ગમનું
કારણ તો સ્વપ્નને જાહેર છે અને હું હજી
બેનખર કેમ?

ગીરીન—તે નાં હાંબી જાય છે અને એક
દેસ્તને ખાતર આટલો બધો ગમ કરે તો એ
દેસ્તખાં બરે છે.

બેન—નહી ગીરીન, એકદમ મારા
આમકાલનો દોર નથી; મને નાનપણથી
એના સામે દોરતો છે અને હું એને મારા બાંધ
કરતાં વધારે ગણતો હતો.

ગીરીન—જ્યારે તે તમારે ખેર પાદ દેસ્ત
હતો ત્યારે તે તમને કેનાંબા વખર જાતો

કેમ રહ્યો?

બે—મને બી એજ મોટો અદરો પેદા થા
ય છે. મારી પુરૂષી આગલી છે કે તે મને એ
તાબ્યા વગર એક દગપણ આગળ ભરે નહી.

ગીરીન—ત્યારે હું તે હવામાં જેન ધકાવે કિ?

બે—મને બી ધણું અજબ લાગે છે, પ
છ મને હવે ખરાખર શક જાય છે કે તેને
દગાથી મરણ નીપજી હશે. અથવા તો કોઈ
એ તેને પોતાની જુગી મનમળને મારે—કે
ગોંધી રાખ્યો હશે.

ગીરીન—એને મારી કોણ નોખવું હશે? શું
એને અહીં રહેતો સાથે દુઃખની હતા કે?

બે—એતો એવો માણસ હતો કે એનો કો
ઈ દુઃખન ધાય નહી. એ દા જાણે એ બી
મારાનું શું થયું હશે [જરા થોભી]—એ એક
મારગી ગમનો મારણ પાછો કે? નહાર
નીકલી ગીરો હોય તો બી તે મને જાણાવ્ય
વગર રહે નહી.

ગીરીન—એને ગમ કેંછુનો હતો વાંકો

બે—એ બીમારાની માથું નોંધણું
ખુમશરત અને નવજવાન હતો તેણીને
મરણથી તે ધણો ગમગીન રહેતો હતો.

ગીરીન—તો જરૂર તેણે આપણાં
કાંધો હશે.

બે—આપણાં કડીને જલ કયાં, તેની તે

તાગી ઉપર, એ બુરો લખવું હજુર ડાડતો ન
યા. તો કેટલા બચ; મમસા શરાણમાં તેમજ
શુભારમાં યુમાચ્યા છે. તે પોતાના તો યુમાચ્યા
એટલું જ નહીં; પણ સાથે, મારાણયુ યુમાવી
નાંખ્યાં. તને એ કેટલી વખત કહ્યું કે હવે
મારી પાસે કંઈ નથી. તું કેટલોની કંઈ પેદા
કરીને લાવ, તેને જાણે તો બગલમાં શીશો
લપરંગારાગ ઉડવતો ફરે છે.

યુ—મેં કહ્યું તું ની કે એ તો જેવી આવ
શે તેવી બમ પછસા પછસાઈ માંગતી આવશે
વારૂં આવ, આવે તને નોપણે તેજા પમસા
લાવી આવશુ (લાયમાંથી શીશો લેવા વ્યવહેર.)

હી—એણે મન મન કીરી ને આવે
સુખરે ને તોપને પછમા લાવવાનાં હજુ! કયાંથી
લાવશે વારૂં? (મનમાં) મર જીવાંન તો બધું
એમાં જ છે.

યુ—[ચીરગાધને] જહાંનમમાંથી. તેની
તને શું પચાન? કમધને, મેડી કરીને, કોઈનું
ગણું રાંધીને પણ લાવશ.

હી—હા હવે બાપી એજ છે. અને એમ
કંઈયો વગર છુટકા નથી.

યુ—[ચુસ્તમાં] આવ આવ, વધારે પં
આવી તા કર. એક આવીદ તરીકેનો માદરો
કંઈનો દરજ્જો સંભાળ?

હી—મારાંબી શું અભાગ લાગ્યાં કે તારાં
જેવો ખાવાંદ શોધો કાઢવો. હું પેહેલે પારતી
હતી તેમજ થકું છે. અરેકોઈ તો અનભાણ
પણે કરી પડે પણ હું તો નાંણીએધને કશો
પડી [ગમગીન મેહેરે ફર જઈ ઉભી રહે છે.]

યુ—[મનમાં] બાધના મીઠાજ છેક
સાતમાં આગમાં પેર જતો રહેણ છે [આગલ
જઈ પીપાડી દીલખર, તું એમ ગમ નાંકર વુને
જોધને મારૂં છગર પછી બધમ થઈ જાય
છે. [દીલખર આગતથો ખરી જાય છે.] અ
રે પણ તું કેવી જીવકૂક છે તું ને એક વખત
કહું કે આવે માંને માસ લાયમાં એક મેડી
પછસાંની રકમ આવનાર છે તે મધથી હુંડું ને
જ આવડતું તે તારે ગમે તેમ પછી ખરવળે.

હી—પણ કંઈથી આવશે! તમુંને આપણે
કોણ!

યુ—[ચીરગાધને] અરરર [ઘાય છે.]

દાદરો.
કંઈનંવા મેસા કરસે સરક મેપેરે—
એ માલ.

અરખર તું તો દીસેછે કંઈકોઈક ને સીર
ગરણ આપી તું નાંકર
જરા હવે ધીરજ કર
પછસા પછમામાં તું તો થઈ ગઈ છે મેપેરે.

—અરખર
હી—એથું બહે છે રે —કાદ્યાણમાં રે
કેટલો મરૂં ધીરજ
પછસાનીજ છેગરણ
મથુછે બુકું કરજ

વારો હવે તું કર કંઈ તદખીર વેઠેલીરે
—અરખર

યુ—અર એ નાદાંન રે —ખાંત મરી
કંઈ વ્યાન રે

નહીં તો પડશે એક લાટ
તોરીય તું જનાં હું દાત
નો વધ કરશે કંઈ યાત
તો ખાંતે માસ લાયની તું જાણી મેપેરે.
—અરખર

હી—મારણ તું કાણને કહે છે રે —
આપી દમ શાને દે છે રે
ફળેતી કરજ હું તાલરી
ફેટે વુતે જુગારી
ખીએછે દાર તારી
પછી જવજ હું મામી અંછીયી તું જને
મેલીરે —અરખર

યુ—[મીઠેથી હશેને] હા હા હા મેં
આંત બરીને મારી આવજુ છે તેમાંથી એક આ
છું યશે બોણુ શું! અર મને નથી કાણુ આવ
ખતુ જુગારી અને કાકર યુરગીનને નાંમે તો
હું મરહુર છું. અર એ માસ એમકાવ વાર
મને કોઈ પણ ગીજાને નહીં. [મનમાં] અરે હું
તો અહીં તાલેલું કશું નેતાંબીચારો રસ્તમ
મારી રાહ જોતો હશે [મીઠેથી] માલ દીલખર
હું હવે જાકેલું ને. અંછી કાધબી મને થજુ
આવેનેને જરૂર મેસાંડને. [ઘાય છે.]

અન્નામ ઇ બીવણ.

અંક ત્રીજો.

પ્રવેશ—પેલેલા.

(બેઝન વીચાર કરતો કરતો દાખલ થાય છે.)

બે—(એકલો) હવે મને રહેતે રહેતે બધી મુશ્કેલી પડે છે. તે દોઢો જતા રહ્યો હતો. અય્યો તો કંઈ પાતાની છુપી મતલબને મા તો લા. ધ. ખેડો હશે. એવા વીચારથી મં અનેક તહનની જોશ કાંધી પણ તે તદ્દન ફાકત મમ. (જરા યોતી) જરૂર કોઈ ચંદ્રાજે તરથી તેનો જાન લોપેછે અને તેને જાન લવામાં કોણની શોધેલગીરી છે તે વીશેના આરો શક પણ ધરેલ જ મજબુત થતો જાય છે. [પાતાના મજબામાંથી આકીત બહાર કાઢી તેને ઉધાડી] એમાંની તથાવીર આ મેહુબ પેલીના કોરેરાને મલતી આવે છે. જે ધણી પાતાની જોશ ઉપર આટલો શીઘ અને જોનાં મરણ પછી આવેા દલગીર તે પાતાની ખાત્રી માંથુકની તથા રિને કેમ વીછી લી મુકે? જ્યાં છે ત્યાં આજેજ મકાનમાં ઈલા તો કેડે બહાર તેનું મરણ નીપજવું જોઈએ. આ તથાવીરની જોશ અને ખાત્રી કાઢી ચુલનાર એકજ છે. એમાંતો કંઈજ શક રહેલો નથી કારણકે મેં આ તથાવીર સાથે તેણીનાં એરેરાની ધણી વાર તપાસ કાઢી છે. [સ્વંમે જોઈ] એહિ ! સાંચેથી તેવનજ આવે છે.

[ચુલનાર દાખલ થાય છે.]

ચુલનાર—કેમ બેઝન તમારા દોસ્તની કેવી ખબર ? શું હજી તેના કંઈજ પતો આગતો નથી ?

બે—નહીં કંઈજ નહીં.

કુ—કેવું અજાએજ જેવું.

બે—હા ધણી અજાએજ જેવું.

કુ—હું તો ધારું છું કે તે બીઆરાએ પોતાની માંથુકનાં મમમાં આપધાત કાંધે હશે.

બે—[ચેંકીને] તમને કેમ ખબર પડી કે તે માંથુક મરણ પામી છે. અને તેને આપધાત કાંધે હશે.

કુ—(મનમાં) મારેથી એ શું જોલઈ મળું. [જોટથી] તેને પોતે મારી આગળ જાય કાંધી હતી.

બે—હું નહીં ધારતો કે તેણે તમારી સાથે કંઈની વાત કરી હોય.

કુ—નહીં કાંચનીના પાતાનાં કેહેવા પર થી હું ધારું છું કે તેણે કે બહાર જઈ આપધાત કાંધે હશે.

બે—તમે ખાત્રીથી કહેહો કે તે મંડી જ ગયો છે. (મનમાં) જોઈએ એનાં જોલવા પરથી કંઈ થોડું ધણી માલમ પડે છે.

કુ—ખાત્રીથી નહીં જતા. પણ મને એવો વેદમ જાય છે.

બે—[મારો વેદમ પણ બધી તારી જ ઉપર છેતો. [જોટથી] વેદમ પરથી આવે છે કેમ કંઈ શકીએ કે તે મર્યાજ ગયો હશે. વખતે તે પાછો ફરો ખીન્ત જોરેમાં નીકળી ગયો હશે.

કુ—પણ જો તે કંઈ ખીન્ત શોરેમાં જાય તો તે શું તમને જણાવે નહીં ?

બે—હા તે. વાત તો ખરી; પણ જ્યારે તમે તેની સાથે વાત કીધી તારે આંગળ કોઈ ખીજી સાણસ હતું ?

કુ—મેં તેની સાથે વાત કીધી જ નથી.

બે—શું ? તમે હમણાં મને કહ્યું કે તમે તેની સાથે વાત કીધી હતી અને જો ખાત્રી નાં હોતો તો તમે જાણ

મે—સાકો કહે છે કે રસતમની ઓરત નો ચહેરા તમારા ચહેરાને મળતો હશે શું એ વાત ખરી હશે?

યુ—તે હું શું જાણું, મેં કંઈ અગાઉ તેને જોઈ હતી નહીં. વખતે હાવખી-ત્યારે શું તે ખીચારી આટલી ખાની ઉમરમાંજ મરે છે પાંખી કે?

મે—તે મરી ગઈ છે કે નહીં તેજ એ કંઈ સવાલ છે.

યુ—પણ અજાણ નેવું જાગે છે.

મે—એમાં અજાણ નેવું શું છે. જો તેથી મરી ગઈ હોય તો હમણાં મારી સાંભ કેમ હોય.

યુ—[અજાણ થઈને] શું તમારી સાંભ! (દર્શને) હા તમે હમણાંજ કહ્યું હતું કે તેણીનો ચહેરા તમારા ચહેરાને મળે તો હવે તેથી તમે જરા મારી મરકરી કરતા હોશો.

મે—[તયવીર કાઢી તેણીની સાંભ પર છે ને જોઈ તેણી ચોકે છે] આ તયવીર માંની ઓરત તમા પોતેજ છે; એવું હું હીમતથી કહી શકું છું.

યુ—(મનમાં) આખે લાકાત તો ખુલે રસતમનીજ છે; [મેટિથી] મેજન શું વું એમ કહેવા માગે છે કે એ તયવીર મારીજ છે?

મે—હા એ તયવીર તમારી પોતાનીજ છે. અને એ ચીવાય મારી પાસે બીજી ખણ સામેલીઓ થઈ છે.

યુ—સામેલીઓ! શાંતી? મેજન હું કા રહું કે તારી શુધ્ધ મેંજી નથી.

મે—મારી શુધ્ધ મળવા ટકાવે છે અને તેથીજ તાર કરવું મેં જોઈ કાઢ્યું છે.

યુ—(અસ્થાયી) જુના! શિવરી, તારાં

આ યોદ્ધાં તોહિમતોનો જવાબ આપવો તને ખુબ ભારી પડશે.

મે—[અસ્થાયી] મારાં એ તોહિમતો ખરાં છે. વું મારા રહીકે રસતમની હકાર ઓરત છે અને તેનેથી મેવકા થઈને દગા થી તેં મારા કાકાને કસાવ્યો છે એટલુંજ નહીં પણ રસતમ ને અહીંથી એકાએક જોવા થઈ ગયો છે તેમાં પણ તારજ કાંઈ કાવ તારું હશે.

યુ—અરે મેવકા ને વાતનો મને કશ પ્રમાં પણ વીચાર નહીં તેથી વાત વું કોણ ને સમજાવે છે? અરે હિયકાશ જ્યારે તારી સમસી કેશિસો નીપ્પજ ગાઇ ત્યારે શું વું એક મોસા જેવી નીરદાશ એવાતનો ભોગ લેવા માગે છે? પણ વું ખુબ જાણું કે એમાં તારી પોતાની ખરાખી છે.

મે—(અસ્થાયી) શું તારાં યોદ્ધાં હમથી હું બીહી જાય? નહીં, જો દજુબી વું તારું બધું આહતી હોય તો દરેક વાતનો મારી આ જગ ખુલાસો કર.

યુ—(મેટિથી) અરે આ નીચ કંગાળ શું વું મારી પાસે યોદ્ધાં મનાવા માંગે છે? મેંજનો એક વાર કહ્યું કે હું એ વાતથી બીલકુલ અજાણ છું. નીકશ આ જુદા ત રમતીવા. તારું મોહું મારી આગલથી દરેક અને ફરીથી મારી સાંભ આવવાની હું તને સખત મનાવ કરું છું.

મે—જયે કેમ, લેવા આ તમારાજ દરક કે? તમારી આગલી ચીઠીઓ અને હાલની ચીઠીઓ સરખાવી જોતાં આખેજુખ તમારાજ દરકે મલતા આવે છે. [ચીઠીઓ જોઈ મુકનાર ચોકે છે.]

યુ—[મનમાં] વળી એક તરા અને જળવંદસ્તે ફરમતવા પંજામાં હું સપજાઈ છું. આજ જાણે એમાંથી મારા કેમ છુટક થશે.

[મોતેથી] આ કાગળો તારા હાથમાં કેમ આવ્યાં?

બે—ભયાર તમે જાણવાનું માગીછો તો હું કહું છું કે ગઈ કાલે તોનાં કપડાંની કાચળો ખોળી જોતાં તેમાંથી આ તથાવીર અને કાગળો મળી આવ્યાં.

યુ—[મનમાં] હવે તો એને ધડા પાડવા જોઈએ. [મોતેથી] હવે તું એ કાગળ તથા તથાવીરનું કરવા શું માગીછે? મહેરબાની કરી એ અને આપી દે.

બે—શું! એ તમને આપી દેડું! પછી મારી પાસે સામેલીઓ શું. એક યુનેવર્સિટીને તેની મુલાકાતે પેહિંચાડવાને એવો મારાં દયાવાર છે.

યુ—[મેળવતો હાથ પકડી] બેનન! બેનન!! મેં તારો શું બીગાડ કીધો કે તું મારો દુશ્મન થઈ લાગો; છે. જો કદી તારા પહેલાં એને આ તારી સામેલીઓ ખરીબી હોય તો તેમાં તને શું હાથેડો પડે નહીં. જો સાંભળ મારી ફરિયાદ કરવામાં પહેલે તો તારા હિંમતી કાકાને તેનાં પડપણના વખતમાં કેટલું દુખ લાગ્યું. પછી તારા આ મોટી ખાંદાનમાં મોટી-શરમ અને દુઃખથી ઉપજશે માને એ સ્વપ્નમાં તું જુલમ વિચારે કર.

બે—(મનમાં) હા ખરેખર એનું કેલે જુની મને બરાબર લાગે છે.

યુ—[તેની આગળ જઈ] કેમ બેનન મારું કેલેવું જોડું છે ધવા ખરું? વીચાર શું કરેછે!

બે—ખરું હોય કે જોડું હોય ને પછી જોઈએ તે ધાગ્યા પછી હું તો મારો દાસ્તાવુઝ વેર લેવાનો.

યુ—[મનમાં] અરે જોદા હવે હું એ

ને કેમ મનમાં [ચુકણીએ પડી મોતેથી] બેનન! બેનન! તારો પગપર હું મારું મારું મુંકું છું, મારી મધલી શરમ આવે છે હવે તારે હાથ છે.

બે—તારા હાથપર મને રહેતું આવે છે માટે આવી હીનપરતીમાંથી તારો બચાવ કરવાને તને એક રમતો દેખાડું છું તે જો તું કશું કરશે તો ધણું સારું.

યુ—તે શું વર.

બે—તે એ કે કાકાને કાંઈ તું આંહીથી કાઢી જાણે નહીં તેમ નીચે મને અને તે અગાઉ મારા કાકા ઉપર એક કાગળ લખી તેને મધલી ખરી બીનાથી વાંકું કરી તે કાગળ મારાં દેખતાં તેનાં ખાંભામાં મુંકું કેમ કશું છે?

[યુતનાર વીચારમાં ઉભી રહે છે. નોંધ: દાખલ પાવે છે.]

નોંધ—ચાલે તમને ગાદેજી કંઈ આગળનાં કામચર મલખા મગીછે.

બે—આલ હું આઈ છું.

[નોંધ જાય છે.]

કેમ કંઈ ધ્યાનમાં ઉતરે? તે જો નહીં ઉતરે હોય તો હું કશું તમને થોડો વખત વીચાર કરવાને આપું છું ને જો વખતમાં મારા થોડા પ્રમાણે ચાલવાને જો તમા કશુંક થશે તો બલભલું નહીં તો પછી મને મારું સુજી કરવાની દલગીરી આપે કરેજી પડશે.

યુ—[એકત્રી] હું ખાંભા પાડેલા એક પછી એક મારી ઉપર થોડા આવ્યાં છે અને જેમ વરસાદ વાલેમાંથી એકદમ પડી પડે છે તેમ હું ખાંભા વરસાદ મારી ઉપર પડી પડવાની હું મોટી ધાસ્તીમાં આવી પડી છું જો તો થોભી મારો પહેલાં દુશ્મન યુગીનને તો

મેં પેસાની લાલચે મારા હાથમા લીધો પણ
આ તો મારો કંતો દુશ્મન થઈ લાગીએ
એના હાથમાંથી છુટવું એ કહ્યું કહ્યું છે.
એ જરૂર મને રક્ષા કરવા વગર રહેશે નહીં.
પણ હવે કરવું શું? (જરા થોભી) હાલ
તો એ જોખી કંઈ કહે તે કલ્પત કંઈ પેઠી
તો હીંમત રાખી છેલ્લે ચેર લડું, મારા દરેક
ઉપાયો કામ લગડું અને અંતે છત મેલવું
તોજ હું સુલભેરે ખરી. [નમસે.]

[પરદો પડે છે.]

—(૭)—

પ્રવેશ—બીજો.

[ગોદરેજનો ઓરો ગોદરેજ ગમેંગી
ન મોઢેલા અને આગલ શીરીન ઉમે
લી જણાય છે.]

ગોદરેજ—શીરીન, તું શું એ ખડું કહે
છે? તારા પોણવાથી મારાં મગજ ઉપર ધ
છી ખરાબ અમુર ધઈ છે. [જરા થોભી]
તેં શું તેમને સાથે વાત કરતાં નજરે ન
જરે જોયાં?

શી—ધારા પીણ, હું જુહું શું કર
વા કહું તેમને સાથે જોયોને હજુ હજુ અરે
યુ કરતાં જોઈને હું પુરવ તમને જણાવ
વા આવી.

ગો—શીરીન તું કહે છે તે ખરું; પણ તે
એ વખતે કાંઈ બીજી બાબતને લગતી વાત
માં મગજ થયાં હશે ત્યારે.

શી—શીર, એ તમારું બોલોડો, મારી
પક્ષી આતરી છે કે તેઓ વચ્ચે ખરેખરે મારાં
ધાયો છે. ખાંચની વાત નહીં હોય તો વળી બી
જી શાંતી વાત હોય? એ ખુદ! જે જાડતાં રૂબ
આખરને મેં ઉમેદ રાખી હતી તે જાડ એ કમ

જાતે નાશ કીડું. [રહે છે.]

ગો—[ગુસ્સાથી] નાદાન છેકરી, જરા
ધીરજ પકડ એનો મધલો જુઝાસો થોડ વખ
તમાં થશે. એકદમ ઉતાવળી ના થા. બરાબરે
જોયા જાણ્યા વગર તેઓ ઉપર આવી તોહો
મત શી તરફ આપણે મુઝી રાખીએ? લે
સાંમેથી મુનનાંરજ આવેજ. તું જરા મુપ
રહેજ. [મુનનાંર રાખવા બોલે છે.]

મુ—ધારા ગોદરેજ, મેં બાગમાં તમા
રી મણી રાહ જોઈ પછી અંતે અંહી આવી
કાણુક મને તમારા વાર કો. પણ થેન પ
જાં નથી.

શી—એકલાં કાંઈ? તમા તો મેજન
સાથે કંઈ છુપી મચકત કરવામાં રોકાયાં
હતાં ને?

ગો—કમ શીરીન, તને મેં ક્યુ રહે
વા કહ્યું હતું ની?

મુ—પણ વળો એ મંચાતી શું છે?

શી—[મનમાં] વળો એ તારીજ મો
હોકાન તો.

ગો—તે ડો વખત આગાઉ તું અને જે
જન કંઈ પોત પોતાનાં કાંમની વાતમાં રોક
યાં હશે અને તે વખતે શીરીન તમને મો
થે વાત કરતાં જોઈને નાંતો તોયો કંઈ બજાવ
બજાવજ બકે છે.

મુ—[મનમાં] મુખને વેહમમાં નાંમે
વળી આ તાલ ઠીક છે. [ઘોટેથી] ધારા
ગોદરેજ શું કહું? (જરા થોભી) પણ તેતો ક
ધ બીજીજ ખાનગી વાત હતી.

શી—[ગુસ્સાથી] ખાનગી શાંતી, જ્યાં
રથી જોની નેજર તમારી ઉપર પડી છે ત્યારથી
એનું ધોઆંને કોણે નથી. એક લીવાંનાં માફ
ક અંહી તરી રોડ્યા કરે છે અને એનાં આ
વા ફરફારને માટે મધાસ કરવામાં આવે છે

ત્યારે પોતાના દોસ્તના ગમનું જોઈ કાઢે છે. પછી આ મારી નજરે નજરનાં પ્રસાધી મારી તો પછી ખાતરી થઈ છે કે એના એ બધા યોગ છે.

ગો—કેવી વેહેમી છેકરી! યુવનાર, ને ખરેખરી બાનાં હાથ તે કહી દેતી કે એના વેહેમ દર થાય.

શુ—[મનમાં] આખી નહીં ધારેલો હાથ આવી ગયો છે (ઝોટથી) અરજીસ મને એ બીચારાની હાલત ઉપર દયા આવે છે પણ એક આવી દ તારૂંની માહરી ફરજ મમજીને હું તમને જણાઉં છું કે તે એક પરવાનાંની મીચાલ દીવાનો થઈ મારી પાછલ પાછલ બ મીયા કરે છે. એ તેને એ વાતથી હાથ ઉઠાવ, બા ધણીની સમજાવે પછી ધ્યાર! આંધલા ત્યારે તેને કમ અકલ બનાવી દીધો છે.

ગો—અંહ અંહ એટલું બધું (જરા ચોભી) પણ હવે એનો ઉપાય શું? એ કમ અકલ છેકરાએ મને માટા અંદેશો લાડી નાંખ્યા.

શુ—[મનમાં] આ મકાનમાંથી બેજન નો ધમ કાઢવાની એવી તક ફરી મલનું નથી (ઝોટથી) એના ઉપાય તો એ છે કે એ ને આપણાથી તદન દુર રાખવો અથવા તો કંઈ કાંમને બહાને એને બહાર દેશવર મોકલી દે તો નેથી એની તેમજ આપણી આખરેનો બ આવ્ય થશે. અંદેશો! ગરીબ બીચારો બેજન!

ગો—હા એ વીચાર ઠીક છે, વીચારો શુભ તાહરી આવી અકલ નેઈ અને ધણી નવાઈ લાગે છે. હું કાલને કાલ એને તે હેરાં તરફ મોકલાવી દઉં છું.

શુ—[મનમાં] પ્રધાનાં તથા શીરીનાં મમજીમાં વાત તો ખરાખર ઉતરી, હવે જરૂર આ ધરમાંથી એવનનો તાંતીઓ જશે. (ઝોટ થી) એક અંજલ શીખેલા જવાંત સમજાઉં.

એની સાથે છુટથી વાત કરતી હતી પણ જ્યારે તેને આવો વીચાર નોયો ત્યારથી હું એને ધીકારવા લાગી. [ગોદેજ આવેલ જરા] મારા મારા મેદેજનાં મારા જાનથીની વંદાલા ગોદેજ તમે મને આજલા ચાલો છો અને તમારી માહરી ઉપર આટલી બધી મેદેજાની છે તે છતાં શું હું કે. છ બીજાનો મ્યાર શોધું? મને અંહી શું કમી છે આ મધ્યથી દોષત ચાકર નક્કરે ગાડી ધોડા એ મધ્ય મારા હુકમમાં છતાં નો હું. બાગાની આશનાં મ કોઈ તો મારા નેત્રી નીમકેરાંમ લવાંતની બીજી કોણ દરો?

ગો—ધ્યારી શુભ તારા આવા સમુદાનાં માંબડી હું ધણેજ શુભ છું [શીરીનાં તરફ નોઈ] આવ શીરીન હાથ તું તારી ખાદર સાથે અંદર જાવને જરા પણ તારા દાલમાં ગમ ના ખાતી. અંદેશોમાં એ મુજતાં કરતાં દસ દરજાને ઝરસ તારે વાસ્તે આવી દ શોધી કાઢી તારી મીહારી કરી આપીય.

શી—[માંધું નીચું નમાવી ગમગીન બેઠેરે] હા! બેજન! બેજન!! બેવકા બેજન!!!

[શીરીન અને શુભનાં જાણે]

ગો—(એકલો) કેવો મુંઝા! કેવો ના દાંત! બચપણથી પાલી પોશી મેં એને મેટાં કીધો તેનો બદલો એણે કેવી રીતે વાલ્યો (શુભનાંથી) અરે એ અંકાળને પોતાની મા દર મમાં કાકી ઉપર નંજર અગાડવાને જરા પણ આંધળી લાગી નહીં. (જરા ચોભી) મા હરી શુભનાંને બાલ ને કોઈ બીજાજ એર ત હોત તો એ નવજવાંત મુજની મોહબતી બ લમાં ફસીયા વગર રહેત નહીં. એક તો વળી લોજી બેલે છે કે ગોદેજ ધરડો થયો અને આ ત્રી એક શુભશુરત નાજનીત પંચી લાખ્યો અને તેમાં નો આવી વાતની ખબર પડે તો તે લોજી તો મને જીવનો ને જીવનો તું જી

નાંબે પણ સાળાસછે. મારી યુવનારને! આ
કરીનછે તેની વકાઈથી ઉપર કે તેના સપલા
કાલાવાલા અને અરજની ઉપર તેણીએ. બીજ
કુલ કોઆંત આપું નહીં. (જરા યોગી)
અરે આજે હું એને મારી એક કુરી બીડી
જોડીન મારે પરણી મારી થણી ખરી અર
ધી અરજ દોલતનો ભાગ આપી એને સુખી
કરવાનો ચીઆર કરનો હતો તેટલામાં એ
કમળસને એ શું મુજ પડ્યું! એનું નયો
ખજ કંનાંથી કડ્યું હશે તો હું શું કરય
એને પોતાને હાથેલ પોતાનાં મુખમાં એર ધા
લ્યું હવે તો કંઈથી તરખીર કરીએને અહીં
થી રખમદ આપું, તાલી તો પરડે ધડપણ
મારી આખરના કાંકરા થયો, એ લુચ્ચા—
[એવામાં બેજન, હાંપલ ધાપછે તેને યુસ્સા
માંજ કહેછે.]

કેમ બેજન વું. આટલા પાર ક્યાં હતો
હું ક્યારેય તારી રાહ જોઈ છું ને.

બે—(નમીને) પીર સમાન કાકા, આ
જ તમે એટલા યુસ્સા ભરેલા કેમ દેખાવો
છો. [આગળ જાય છે તેને ખસેડી નામેછે]

ગો—[યુસ્સામાં] શું તારો કાકા,
અને તને પણ શું કહું. ખમ મારી આગ
ળથી.

બે—[આગળ જઈ] શું કાઈ તબીબ
ત ઠીક નથી?

ગો—[ચીરજાળને] તને એકવાર કહ્યું
કે વું મારી આગળથી જા, તારું પત્નીદ જો
હું મને દેખાડ ના.

બે—[આગળ જઈ યુટલુમડીએ પડી]
આરો કાકા, આજ સગી તમારાંજ નીમકનો
પરવરીય ધંધ એક પીર કરવાને પણ જા
સાદ તમારો દરજ્જો સંભાળી તમચાંદરેક
દરમાન એ ખજન્યાં છે, અને તે કરવાને
જો તેમાં કાંઈ પણ તમારી નેક નજરમાં ખાં-

મી જેવું હાગતુ હોય તો યુત્તમ દરખાસ્તો
તમારી પાસે દરયુત્તર આહે છે.

ગો—[મનમાં] કેવો હાંપલ પાત્રો છે
કરો! જોદા જાણે એને શું થઈતાન મુજ
પડ્યો હશે! [મેટિધી] પાર આજ તને
આજનું આજ મારાં એક અગત્યનાં કામ
સર પાછું તેહેરાન જવાનું છે.

બે—આપણું સંધલું કામ મરનાંજમ
પોહિંઆડી તેહેરાનથી આવ્યાને બે મહીન
પણ પ્રસ થયા નથી તેટલાં વળી. મને ત્યાં
મોકળવાની શી મક્કશુદ.

ગો—ત્યાંની આપણી સંધળી મીઝકત,
વાડી, વજીરા એ સંધળા ઉપર દખરેખ રા
ખવાને આજથી હું તને અહીં તેડાવું ન
હી ત્યાસુધો તારે આ શહેરનું બીજકુલ ના
મ સેવુંજ નહીં.

બે—પણ ત્યાં તો આપણો કામદીન મા
મડીઆ આજ કેટલાં વરસ થયાં પોતાનું
કામ બરાબર બજાવે છે.

ગો—[યુસ્સામાં] બજાવે કે નહીં બ
જાવે પણ મારે તો તનેજ ત્યાં મોકલવોછે.

બે—તમારો હકમ હું મોટી જુરી
માથ સરપર ચડાઈ છું; પણ મારી તરફનાં
એકાએકની આ તમારી મધર પેરમાંની જોઈ
મને ધણું અજાણ્યમ લાગે છે.

ગો—એમાં અજાણ્ય જોવું કાંઈ નથી.
જો સંભળ, તારો આ મકાન છોડી જવા
થી તારી નેમજ મારી અને આપણાં કંઈ
બની આગર જાવવાશે.

બે—[અચસ્ત થતો] એકલે! એવી
મતજળ થો? હું—

ગો—[વચમાં મોડી ઉઠયો] ચુપ? તારે
જોડેમી હું મંઈ પણ માંગળવા માંગતા ન
થી. (રખમી કાણી કાઢી આપેછે) બે તા
ચારસાના ખરખ માટે હાંત તો આ રાખ,

અને બાકીના જોઈએ ત્યારે મંગાવી લેજો.
આ હું તને છેલ્લીવાર કહું છું કે મારા હા-
થથી તું કાંઈ પણ સારાની આશા રાખતો
હોય તો મારા હકમને માન આપી આવ
તારે તું અહીંથી કોઈ જાણે નહીં તેમ
ગુપ્તગુપ્ત નિકળી જા. તારા કંમ અક્ષય
છાકરો, એ સમયે તારી હુલકાઈથી થઈ છે.
(ગુરુમાં આવી જાય છે. જેલન
અટકાવા જાય છે. તેને આમ-
કો મારી ગોદરેજ અંદર જતા ર
હે છે. જેલન ગમગીન ચહેરે વિ-
ચારમાં હોઈ રહે છે. પરતો પડે છે.)

(૧૦)

એક ચાલક શેહેનશાહ.

ચીનના એક નામીઆ શેહેનશાહ શાઉ
કાંગ વિશે એક વાત જાણવાપડે છે કે એક
દિવસે જ્યારે તેની સ્વામી બહાર જતી હતી
તે વેળાએ કેટલાક યુનેઈટાઈડ એક ટોળીને
શિક્ષા કરવા લઈ જવામાં આવવા હતી તે
જોઈ શેહેનશાહ અટક્યો અને પૂછવામાં લ:
ઓ કે તે ટોળીને પકડી લઈ જવાનો મુખ
ખ શો; અને જ્યારે, સમજી હકીકતથી તેને
જાહેર ફરજમાં આજો ત્યારે તે અરજમાં
થી આમુના રવા પાડવા લાગ્યો. તેની હજુર
ના દરબારીઓ તેના અંતરણનાં નાજુબ
ણથી માલીતગાર હતા તેથી તેઓએ તેને
દીસાસો આપવાની કોશિસ કીધી અને તેઓ
માહેલા એકજને આ પ્રમાણે કહ્યું—

“જાહેરનાહ, દરેક રાજમાં શિક્ષાનો
હોયજ અરિ; તે વગર કાંઈ ઘરગ નથી.
માગ્રામા શેહેનશાહો, તમારા વડવાઓ શિક્ષા
કરતા હતા. કાયદાઓમાં શિક્ષાનાં ફરમાનછે,

અને તેમજ એક રાજાની સરકારને પણ તેમ
કંપાની ફરજ પડે છે.”

આ સાંભળી શેહેનશાહ જવાબ દીધો—
તેમને શિક્ષા થયેલી જોવાને હું રડતો નથી.
હું સારીપો જાણું છું કે નેક માણસોને પૂરતા
બદલા વગર ઉનેજન મરજ નથી; તેમજ
હું જાણું છું કે શિક્ષા વગર યુનેઈટાઈડ મુખ
ચી રડવા નથી. વળી આંદરું પણ મને સારી
પરે ટોચન છે કે જેમ જાંગીના નભાવ
મોટે ઝોરાકની જેટલી અગત્ય છે તેટલીજ અ
ગત્ય એક દેશના રાજ્ય કારીખાર મોટે-શિક્ષા
ની છે. મને રડવું આપે છે તે એટલાંજ મોટે
કે શેહેનશાહો અને બીજા રાજ્ય અધિકારી
આ મારી રહ્યવતા છુરહને લગામ તરીકે હોવા
નથી; ઈલાને કે તેમનાં દાખલા એવા હોતાં
નથી કે જે જોઈ રાજ્યની રહ્યવ મુખચી
થકે.

(૧૦)

બહાદુર શેહેનશાહ.

જ્યારે મારી બાલકી મિસલિમાં હતી
ત્યારે એક કવરો ડિંગણો પુરૂષ વાલનનિય
ર કાંજમાં સામિલ થવાને આવ્યો; પણ તે
નાં ડિંગણાં કદન લીધે સીપાઈનાં કામને લાય
ક પુરૂષો નહીં કરવાનું જે મંગળીનું કામ
હયું તેણે તેને રફ કાપો, કરાધી હિમ્મત ન
હારતાં તે ખુદ મારીબાલકી આગલ ગયો
અને તેને કબુલ રાખવાને તે સરદારને અર
જ કરી. તેને પાછા નાપસંદ કરવામાં આ
વ્યા પહેલી લડાઈઓમાંની એક પછી તે નાનો
પુરૂષ મારીબાલકી પરસે-ગયો અને ખુશી થતા
જાય્યો. “જુવો, સરદાર, તમે મને કબુલ
રાખ્યો નહીં, પણ મને આપતાં તમે અટકાવી
થક્યા નહીં. હું મારી પેઠે લડ્યો તો ખરો

અને વળી જામી પણ થયો. ગારીબાદી
તેણે તે માણસને ઓળખ્યા તેણે જવાબ દી
ધો. "વાહ સાળાજી, અને તમને જામ ક્યાં
માગે છે?" કાંઈક આનાકાની કરીયા પછી
વેદા. વેદાંતોમાં પોતાનાં ખમા વચ્ચે એક
ધાનનાંબો. "અરે છી," ગારીબાદીએ કહ્યું;
"આ જામ તને લાગે ત્યારે કુશમનથી
પુંનાહારી જોઈ દેશે. મને ખાખર હુ કે પુ
મારે સીપાઈ નીડે નહી." ખાખરો હિંગ્લો
તદન ગભરાઈને જતો રહ્યો, અને એ તા
ણાવનીના શબ્દનો કાંઈ પ્રત્યુત્તર દીધો નહી
એક નીચાં લગાઈ જલદીથી આવી. તે પુરી
નહી થઈ એત્રલામાં પેલા નાનો સીપાઈ પા
છો જણાવ્યો, અને પોતાના સરગરને નમીને
આ પ્રમાણે બોલ્યો, "જેવો, ગરદારજી, હું ક
રીથી જામી થયો છું પણ આ વેળા પોઠમાં
નહી." પોતાની છાત્રીમાં લાગેલા એક ઢાંઢાં
જામ દેખાડતાં તે પ્લાહુર શખ્ત ગારીબા
દીના પગ આગમ પડી મરણ પામ્યો.

જીવિતવાલ કુતરો.

એક એકી રાખતાર કુંતરો જેને હં
ગ્રસ સાંકલે બાંધી રાખવામાં આવતો હતો
તેને એવું માંલમ પડ્યું કે તેને ગમે જાં
પેલા પેટા એવડો એવો હતો કે મરજી પડે
ત્યારે તેમાંથી તેનું માથું બહાર કાઢી શકે.
જોપણ તેને વિચાર. આઓએ આ દિકમત
જાતે પોતાના ધણીના દખ્તા કરેતા તેના પેટા
વધારે માંકરો કરવામાં આવે એ ઉપરથી પદામાં
થી તે પોતાનું માથું બહાર કાઢતો નહી પણ રાત્રી
થી ઓતો રહેતો. ત્યાર પછી જે એવરોમાં પેટાં
બકરાં માંથી રાખવા હતા ત્યાં તે સરકી જઈ
બેઠ્યા કરતો અને પેટાં બકરાં માંહેલાં કેટલા
કેને ધાવડ કરતો અથવા મારી નાખતો. હો
લીની નાચણ ધાઈ નાખવાને યોગમાંના ગ્રસ

આજે તે જતો અને પોટો કાટ્યા પેલેલાં પો
તાનાં પેટાં તરફ પાછો ફરતો. ત્યાર પછી તે
પોતાનું માથું પદામાં સરકાવી દેતો અને પો
તાનાં ધરમાં જાણે આખી રાતે ત્યાંજ રહે
હાય તેમ પડી રહેતો.

જીની ઓલખાણ.

યોજાં વરસ ઉપર એક ખજારી એક જાન
વરજાવામાં ગયો ત્યારે તેના આબાથી એક
વાધ થયો વ્યાક્રમ થયેલો અને જેમ જેમ તે
તેનાં પાંજરાની વધારે પાસે જાય તેમ તેમ વ
ધારે જોશમાં આવતો જોશને તને નવાઈ લા
ગી. રખવાળ જેને એ ગિના જણાવ્યામાં
આવી તેણે કહ્યું કે તે જાનવર ધણતો ધણો
પુત્રી થયો છે અથવા ધણો ગુસ્સો થયો છે.
આ ઉપરથી પેલા ખજારી પાંજરાની ઉંક પા
સે ગમે જ્યારે વાંધે પોતાની પુંછડી પોતા
ની બાજુએ અક્ષાળી અને બપોરે ગર્જના
કરી. વધારે પાસે જઈને જોવાથી તેને માં
લમ પડ્યું કે યોગક વજ્ર પેલેલાં એક વાધ
જેને, પોતાની સંભાલ તલે આ દેશ ખાતે
લાવવામાં આવ્યો હતો તેજ આ વાધ હતો.
પોતાનાં જીના ચિત્રની ઓળખાણથી વાધ
જેણે પુત્રી થયો હતો તેજી જેક (ખજારી
સો) પણ હતો. અને તેણે આ કુંદર પ્રા
ણને તેના કેલવા પ્રમાણે, બેઠવાનાં કારણ
ગર પાંજરામાં લાખ જવાની રજા માંગી.
જોખડું બારણું જંધાડ્યું અને તે કુંદર
મારતો કે અંદર ગમે જ્યારે પોતાને તેમજ
વાધને પુત્રી અને તમાસગીરાને નવાઈ લા
ગી. તે માંજીએ પોતાના જીના ઓલખીત
ને હેતળી દરેક નીશાનીમાં મારે આવડાર
દઈ તેને ચાવી અને બિડીને પોતાનું હેત દે
ખાડ્યું. જ્યારે પેલા પ્રમાણિક ખજારી પા
જારે છાત્રી, ગમે ત્યારે બાપડાં જાનવરનો
વીધાન ન સહન થઈ શકાય એવો જણાયો.

આજના પારસી.

પ્રકરણ ૭ મું.

પારસીઓની હાલત માઠી છે એ ખાને શેઠાં પતરામાં, અનેક પ્રકારનાં લખાણો થઈ ચુક્યાં છે, ધરે ધર તેની ચરમા ચાલી છે. સારે નરસે અવસરેની મીઠાલસમાં ખસ એ નીચ સુતચેરા થઈ છે, પણ તે મધલાની અમર આજ લાંબે વખતે અને એટલીજ નોંધ છે કે તે આપણા લોકોની હિંમતની રીત મુજબ હમ તો પામી નીચતી થઈ છે. તે ચરમા હાલમાં ત દન નરમ પડી છે તે ઉપરથી કદાચ પરકોમવાલા વિચારમાં પડશે કે પારસીઓની હાલત હવે એકદમ સુધરી ગઈ છે. તે ચરમા બંધ પડેલી નોંધ અમને આપત એ ઉપર છે. જ્યાં સુધી શેઠાં લખાણો પતરામાં ચતાં હતાં ત્યાં સુધી અમને આશા હતી કે હવે આગેવાનમાં ખપ તા સેરીઆએ કાંઈ પુણ્ય વિચાર કરશે, અને ઉચ્ચત ધરી પોતાની કોમની હાલત સુધારવાની ચેતના પાછલ પાંતીની નજર ઠાંકી કામ આગમ ચલાવી ટોલાને કાપદો કરી આપશે. પણ તે આશામાં અમે અત્યંત નિયત્ન થયા છીએ, આજે અમે પેલે કાઠી આપણા આગેવાનોને નવેસરથી સુચવવાની હિંમત કરી એ છીએ કે-હવે તેઓને માટે ને કરવાનું બાકી છે તે એટલું જ કે તેઓએ સહાસીક પગ વાલા શ્રદ્ધેયોનું એક કમીયન નેમણું અને પુછાણ ચલાવી કાંઈ પણ એકસ તાર આપણું હાલત વીચે ચેલવવો. એમ કરતાં નો તેમને માલમ પડે કે આપણા લોકોની હાલત કાંઈ પણ ઉપાયને લાયક નથી છે તો તરતજ કોઈ પણ અંપતા હલાજ લેવા. અમારી શુચના એવી છે કે સેરીઆઓની એક માટી ગંગાવર નાંખત સ્થાક મંડલી ઉભી થાય તેમાં અલખતાં ૩૨૦ લાખની ચાપણ કરવી નોંધએ. એ ૨૬ મમાં ને આપણા લોકોથી બની આવે એટલા

થવા દેવા અને બાકીના આપણી પંચાયતની પસેથી લેવા બાદ એ ગંગાવર રકમ વડે મોકા શ્રી કે અદિશાધી અને મધ્યમણે વેપાર ચલાવવો. કામેકામ દુકાણ માદવી. બાચાર પુણ્ય આજરદાર પ્રયોગને પગારને બદલે માત્ર કમી રાત્ર ઉપરમાત્ર ધીરે અને સાવચેતી તરીકે ત્યાં રોજ તરફારી રખાવવી. વલી કામેકામ ખેતરો ખરીદવા અને તેમાં પારસીઓને મુક્ત ખેતીવાડી કરવા હુર પાડવા. એમ કીધા ચોજ હજારો લોકો જેઓ ખેતરોગાર થઈ રખડે છે તેઓને કાપદો ચવાનો. તેમને કાપદો ચવાના અને નાણા બરતાર સંબંધે મોકા બાજ વધુત થયાનું, બાકી એક પેતા એક કુટુંબને કાંઈ સેલેલસાજ આસરે આપી બેસવામાં કાંઈ ટોલાનું દલદર શીતવાનું નથી. અમોતો કેહેવાની હિંમત કરીએ છીએ કે આપણા પંચાયતનાં હાથમાં ને માટી રકમ છે તેની ઉપર તેમજ તેના ઉપયોગ હાલની આજ રીત પ્રમાણે બરાબર ચતાં હોય એમ કેહેવાય નહી.

(૭)

વિવેક વાણી

જયતા નામનો એક મારી બાંધણીનો, શુદ્ધ છપાઇનો, સાચાં કાગળનો, અને રસીલી ધનારતનો, રકૂદ સંકાનો ૧૬ પેશ અંધ તેવા બનાવવાતર મીં ૬૨૬ નજી બેરામજી મરજ્યા ન તરફથી અમને ઇનામન થયો છે નેની પેલે સ્વીકારતાં અમને/લગાર એ અંધ વિચે બાલવું પડે છે. ઉપર વર્ણવેલા સથતા તરીકે સામક ગુણુ છતાં મીં ૭ મરજ્યાને કોઈ બીજા ન વિષય ઉપર પોતાની જાંચી મનચકિતનો તેમજ રસીલી કમમનો ઉપયોગ કરવો હોતનો અધિક મળા ઉપયોગી ફલ મે પાદન કરત. ને

કે વિરેક પ્રાણી ગુજરાતી ભાષનારી આશમના
મોટા ભાગને તાન નકામી ગણાય એવીછે તે
પણ કેટલાક આગેવાન કહેવા નેઆને હુર
પામન સોડાના સાથ રાહડ કામ પડેછે તથા
ને રૂમીલીઆને આજે વખત હુરોપામન કુ
હુઆ સાથ બેલાવું પડેછે તેઆને મીઠા મરજ
ખાતની આ રસોલી ન રિવેકવાણી આતવંત
ઉપયોગી અને રાહડ રાહપર ચર્ચ પડેછે.
આ પુસ્તક રચના પાછલ મીઠા મરજઆને
આતવંત અને આકાગ મહેનત લીધેલી બ
ણાયછે અને તેની હસ્તીયો ગુજરાતી સારાં
કરેતકોની સંખ્યામાં એક કિમતી જિમેરો થયેલો
અર્થ નોંધએ છીએ સારાં પુસ્તકને અધ
ર્જતા પ્રાત તારૂષા આગરો અલવો નોંધએ.
આવું પુસ્તક નો હુરપછઆ અમરી
કામાં જન્મ પામેલું હોયતો કાંઈ લખો કાપોનો
સેહેલ વારમાં હાવા થયા થોતા રહે નહી.

—(૦૦)—

કેળવણીખાતું.

મીઠા લીવારૂનરને જ્યારે કેળવણી ખાતના
હાયરેકરને કામ આજ ઉ રજાનો મહુયો હતો
ત્યારે તેજે પોતાની આટુંક કારકીર્તીમાં કે
ળવણી સંબંધના કેટલાક કાવધાઓમાં ફેરફાર
કર્યો હતો ને ઉપર ઘણુંએક લોકો પોતાની
નાપસંદગી સાથે ઉતરી પડ્યા હતા તે ફર
કારેઆ નવાર છેડારાં વિશે ને એક કરાવ
તેજે પગાર કંઈયે હતો તે આપણા કાવધ
હાયરેકર મીઠા આટુંક પોતાની જગ્યા ઉપ
ર પાછો આવતાં રક કર્યો એ એવું સમ
જાયછે. વળી આમંદણ વગેરે ખીટ જાનોમાં
કેળવણીનો પ્રકાર થવાને ને કાવધા કટક કા
વધા આગલ હતા તેમજ આ કામ આજક
અધિકારીએ ના પડે કીધા. આપણાં મળા

હું સરકારની એક ઉત્તમ રીત એજે કે જેમ
અને તેમ કેળવણીનો પ્રસાર કરી લોકોમાં
શુધારો કરવો અને જ્યારે તેમની એવીજ
ધમ્મા છે ત્યારે તે ગરીબ લોકોના હક ક
ખાતને ને આગલો કાવધો રક થયેએ
તે ઉપર સરકારનું જેલું ધ્યાન લાગવું નોંધ
એ મીઠા લીવારૂનરની નવી રીતથી કાવધ
કોઈને એવું સમજાય કે તજે એકના હાથમાં
થી કાઢી લઈ ખીજના હાથમાં મુકયું છે.
મને તે કહે પચુ વિદ્યાની વૃદ્ધિ થવાને ને
ને સારંગો હોય તે તે હવે બાહાર પડ્યા
બ નોંધએ.

રાસીરની રચના દેખાડનારું

એક “મુઝીયમ.”

જ્યા કરતાં નોંધ પ્રમાણ—એમ કે
હેવાના આપણા અદના આવાજમાં એકએક
અવાજ આમીઝ થશે; પણ એ કેહેવાનો
લાભ એની ચીનોથી લેવો નોંધએ કે ને
સંગીત યુગી ધણ કાવધા ધરાવતી હોય;
તથા નેમંથી આપણે કોઈ જાતનો આપણ
ને અનુભવ પ્રાપ્ત થાય. નેથી બીજાઓને
પણ તે જોવાની ભાગમણ કરી શકાય. આ વેળા
ઓ આપણાંની હદમાં રહી આપણ એકએક
જામીન વાચનારને ઉપલું મુઝીયમ જોવાને
આમે સત્યજીત ભજામણ કરીએ છીએ.
એક લાવકને લાયક લાભ, ઉત્તેજન ધ્યા આ
ચરો આવવો તે ગ્રેયા એક ફરજઆત કામ
કરેલું ગણાય ને મુઝીયમ જોવાની આ ર
વેશ અમા અખર લઈ ભજામણ કરીએ છી
એ તે ખાંડીખંદરના જેવેવન સંખિત લાખ
તંજુમ રાસીરની રચના દેખાડનારું મુઝીયમ

છે. તેનો ટુંક, છત્તોમાથ અમાએ નીચે આપ્યો છે ને ઉપર વાંચનાર ધ્યાન પોતાંઆડ તાં તેનો વિચારરથે લાભ લેવાની જરૂર નેશી.

દરેક માનવીને પોતાનાં શરીરની અંદર નો આંધો જાણને ઉઠાડ થવાવના રહે નહી. અગર બધું હોય તો તે સાંચાની રચના જાણને તે અધોરે બને એમાં કાંઈ રોક નથી એ અધોરાઈ કાંઈજ નહી પણ આ ૫ કિંવ ઉપર આપણી તે ગ્રેમ કૃપાણુ પરમથર તરફની પવિત્ર કરજીએ. આ મુહુર્તમ જે વામાં સમયરચથી ખુબીની અરેખરી ખખર લેતાં આપણને દુરદતના જેવાનો કાંઈકમા સ આપેએ. આ મુહુર્તમ મધે એક જાલ મળજેવા તમાસો નોવાના છે. આપણી પા અનકિયા કેમ આજે છે, ખોરાક જરૂર પત થ યા પછી તે કેવી હાલતમાં, ક્યાં, અને કેવી રીતે બદલાય છે, પરસેવ કેમ પડે છે, લાહી શરીરમાં કેવી રીતે ફરે છે, આપણા સ્વચ્છ લોના બગડવાથી દરદ કેમ, દેખાવ દે છે, ક્ષત્યાદી—એ સરથે એકી વખતે એકઠા સ રવાજામાં ઉપર કહેલા તંબુ મધે નોવામાં આવેએ, તે ઉપરાંત ને થોડાક એમઆ ઉપ જનનાર અવધવાના નમુનાઓ સ્ત્રીને લગ તા નજરે પડેએ તે અરેજ નોવા લાયકએ. એ મુદ્દલામાં જન્મ આપતી વેજાની જોરવની હાલત તથા હમેલ છુટીવેજાની અલ્પતા મુ રહેલાઈ તેમજ તેના દેખીતા ઉપાયો ઉપર તબીબાં દયા ઉપજવન રાં દરદોનો આશિદુ બ દેખાવ આપણને તાકુબીમાં ગરક કરી ના એએ. એ મુદ્દલું શરીરની રચના બાળે થંબું; ઘણુ બીજા ને ણીઆમણા, તેમજ ડરામના દેખાવોના એક માંડ ચિતારનો ઝાટો જઈ તે મુદ્દમીક કાચોથી નોવામાં આવેએ તેનો ખ્યાલ કરતાં આપણને. એક ચોખુ વાણુ

ધ્યાદ આવેએએ શીરે. સોલેજ કરનારને તડે તપનારની દયા કેવી? —વળી આપણેથી હ જરૂર કામઉપર કેવા; કેવા મુંબેએ છે; કેવા કેવા ધ્યાન પુગાડવા. જોગ બાળો બનેએ, તેના આશિદુજ દેખાવો જ્યારે આ તંબુ મધે મુદ્દમીક કાચોથી જોઈએ છીએ ત્યારે આ પહે વિચારમાં પડીએ છીએ, એ દેખાવો માં કેટલાક આપણને અતીરાવ હેરત પમાં ડનારા છે, નેએ રાવને સમયે બહુજ રસીઆ મણુ લાગે છે, એ બદ અર. જોરતોનાં પુત્રાં ને જોવામાં આવેએ તે એવાંતા તાં રીક લાયક છે, કે કાઈ મનાજ નહી, માત્ર તે માં જીવ મુદ્દાનીજ જોતીએ. એ પુત્રાંમાં એક દુરંત્ય અને ધરાણુ એનાં પુત્રાં તે એના પોપાકમાય બહુજ દોષે છે. દુરદરાજ બાગેમાના મક્કા, મદીના, વનીમ, અને ઇ ઠલીના દેખાવ ઘણુજ નોવા લાયકએ. છે બનાં દેખા દેખાવમાં બધે પાણુજ નોવામાં આવે છે. ગલી મક્કીએ મોટો ફરતી દેખા વએ, લગાઈએના દેખાવ એટલા તો દરામ છા લગેએ કે તેવિથે એલધું મેળ છે. પ્ર શાઆ અને દુરાનમની લગાઈ, શીપકાની લગાઈ, એમ બર્ગતા બજવાનો કમકમાન બારો દેખાવ પુરતી અને સરવિયાની લગાઈ, ક્ષત્યાદીનો ચીતાર એવા તો આશિદુબ તેમ જ હંજર તોડનારએ ને તેનું મંપુરણુ બના ન કરવાને આ નાકેશ-કલમ અડત છે, ન વચા લડરીગની પાવદરત, શામનો પોપ, એ દેખાવોની ઘણા અમકારક છે. આકરીકાના લગીસ શેહેરમે ચીતાર, ધરતી, પના દેખા વની નોવા લાયક જણાય છે. એક મુચવજી બરી ગમેત નો લાંધો મેલની શકીએ તો તે રથેતની કોરત છે જ્યાં સજા જડજો મનમુખ તરત બાળ લાવવામાં આવે છે, અને તે કંઈક અજબ રીતની ઘાટકી સજા

આપણે એ વિચારમાં જોઈએ છીએ. તેઓ
ના પોશાક ખરેખર ભારે ભવકાર છે. પીત્ત
એક ખુશ અને નોવા નોમ દેખાવ માંડે
માં ખુશી થયેલા લોકોનાં છે જે ધણે
નોવા લાગે છે. ખરેખર નોવા એકથીએની
મુખનો દેખાવ અતીવ્ય અચર કારક છે
અને તેમાં મહાન પુરુષોના દરજ્જા કરવામાં
આવે છે. ધરતીની રાજધાની તેજસ્વિતા દેખા
વ જીવરથી તેના સૌદા આપણું અજ્ઞાન
દેખાવ જોઈએ. આ સારું દેખાવોમાં ધણે
જ કુપ્રસાદ અને અકરોશ ભરેલા દેખાવ
જોવાડીન શેઠરતી રલગે છે. આખાં શેઠર
ના રલથી કેવા કંગાલગીતે નહાય છે તે
નોવારને ગમગીન કરી નાખે છે, જ્ય ને
આ ગમગીન દેખાવ નોમને અકરોશ છતાં
ખાનું તે ખાણું છેલ્લો દેખાવ જોયે તો
તેઓ દરખાવ. ગર રહે નહી. એ દેખાવ લ
નહી શેરનોક અને તેમ નહીનો રમણ
ચીતાર તેમને ગમગીલ છે. આ દેખાવ કાં
વો વખત શુધી આપણુ ખાન બેસી રાખી
અધીરો બનાવે છે. એક અરથ કયા ખાનું
આડુ આશામાં બે કલાક સુધી આવી અમ
તપની ગમન તમા અનુભવ આપનામ દેખા
વો જોવામાં આવે તો તે ખરેખર ખુશી થય
નોમ છે. અને જોઈએ જે અમારા શોખી
ન વાંચનાર જોએ એ આ તંજુના બિ: ન
હી લોખી હોય તેઓ એક એક મોડે અને
આપણા તેમજ જોતજન લાગેક ખુનીઅમનો
એક વેજાની મુજાકથી કદર જુઝવે.

શુભીઆર નોડ

નખુનો — ૩૧૫

તમે મને આને કીક માટે છે, ખાગી,
નહી વર!

“આહુ છું,” ખાગી થમ ઉભી રહી થદે
કચેને મોલી.

ત્યારે તમે મને ચુખી કાંય આપી વાર?
કારણ, માપી મતલબ તું દાર પીઆ
બોલે કે નહી તે બાણવાની હતી.

ચરચુરણ બાબદા

૧—નવી રાધ—જે મમાણે ચિત્રા મુકી
સાંધવ કાદવાની એક ધુરોપીઆ વકતરે
શોધ કરીને સાધ્યડી ઉત્પન થતાં ભવકાર
ખરિણામથી લોકોનો છુટકારો કરશે તેજ
પ્રમાંયે હડખાવતા કુપ્રસાદો ઝેરથી લોકોનો છુ
ટકારો કરવાની મીઠ પેર નામના વકતરે
એક હલમ કાઢી છે!

૨—ગુરુકીઓના પાલનજ શેઠર, કાન
રને નીતિપતમાં એક મસજીદની નીચેની જ
મીનમાં એક ખિરતી દેવત માલમ પડ્યું છે.

૩—ખિરમુખપુત્ર—ફરેચ લશ્કરમાં
સીપાઈઓને ઘડી રાખવાની પરવાનગી આ
પતમાં આવી છે. આ અનિકાર આજસુધી
ફરેચ લશ્કરમાંના સેપાઈ લોકોને આવ હતો.
ઘડી રાખી એટલે કોણનાણે સીપાઈઓમાં
વિદેય સુર આવે ખર!

૪—નેપલનક માછ વડા પ્રધાનની વય
૬૦ વરપની હતી. તેના મરણ વિશે એવી વાત
જાણાઈ કે તે કાંઈ કાગલ વાંચતા બીજા
છા ઉપર પડેલાં હતા ત્યારે તેના બાંધને કીક
રા તેના આરડામાં ગયો અને મારી નવી બંદુક
જુદા એમ બેલ્યો. એવરથી તે ધરડો
ખાન વોકે પતી બંદુક જોવા લાગે. એટલે

પેલા કુલ છાંદસોએ તેના કાનમાં ગોલી
છોડી. એ બાદ બીજો બનીજો ને બાહો
ર ઉભો હતો તે અંદર દોડી ગયો અને જ
પે જાને મંડી પેલા ધાવણ પવના કાકાને
આડ ગોલી મારી માર કીધો.

જાને જાગ જાડીથી છે. લોકો તમને દુરા
દેશે. તમાર એક જ ગીતની તમ નામનાના
હકમ મારે ખુન છે અને તે એકેકે ગુરંગ
ચીકાર થઈ ગઈ છે અને જોઈ મારી ની
અપાય છે. હકમ હોય તો ની બંધાવીએ.

બચાવ—હ. બાઈ ની બંધાવો.

પર એકેકે કરતો કે જીતીના કાટ કુર
માંથી ની બાંધે. વધી ચોકાસી રાખ
તો કે જ્યાં મુઠી ની બંધાય નહીં ત્યાં મુઠી
જીતી ભાંગી નહીં, કેમ જીતીને, જાને જાને લીધી
વળ છે ની ?

વજારા—એકડા હા મેરખાન કંદાં
નાદ ન હોય તો અમાર. અમારો બચાવ
કચ્ચાનું, રૂચવનું, અને આખા રોકરનું થા
યા !

—(૦:૦)—

.૮—મીઠ સ્થાન રૂર નામે એક અ
મેરીફન ગ્રહસ્થે પોતાના એક દીકરાનાં મ
રજી હંકે તેની બંધાવારી રાખવા કાઢી
રખા મને એક ધનિયરસીતીની રૂપાપત્ર કે
રેકા એક દરેક રૂપાની ૮૩૦૦૦ એકર
જમીન આપી અને બાંના ૩૦૦૦૦ રૂપા
ની સંખ્યાવત કરી છે. એની મુખાવત અર
રેના કોષ. થીમત કરવાની હીમત. અસર
એ કેટલે અંતે તો ૨૫૦૦૦ ની સંખ્યાવત કે
રી બાંને દહાડે જુલમાં નામ લાવવાની
શક્તિ કર્યો. સુમે મેહોડેતી, અપવતનાટે
આજના સેડીઆઓ આજના મેહોડેતી સાં જ
મથિંજી, ખરોડેજી માલેકજી, કાવચેજી કરામે
જી, જામજી જીજીમાઈ, માંજીજી નરસવાન
જી, જહાડીઆજી ઉપાંદી નરસેતીધાદકરાયેજી.

—(૦:૦)—

૫—ગમતારીક માડ—અમેરીકાના જય
રજીમાં પ્રાંતમાંના એક જગતમાં એક જાત
નું માડ મેની આપે છે; તેના પ્રાગજ બને છે.
અંદર સેક વરમાં તોડી કારખાણામાં રસા
ના કંદેરામાં આવે છે. અને માંજરે તેના કા
ગળે તરીઅર થઈ બાંને દહાડે તે ઉપર
વર્તમાન પત્ર ઉપર પ્રતિષ્ઠા ધાવે છે. એક જાતની
હજીરોના સરખાન થઈ છે. પોતાના હાથમાં
આવું સધન આપવાથી અમેરીકા લોકોને
કાવશે. થયે છે.

૬—અત્ય જુરંગ—અમેરીકામાં જો
માંખાતે એ ગમતારીક જુરંગ બંધાય છે.
તેનો આકાર ગોલ છે અને તે મુદ્દ સોખંડ
ની બંધાયેલી છે. તેના મધ્ય ભાગમાં એક
દાંડો મુકેલો છે ત્યાં પોલોરેગીરને બેસવાની
જગ્યા છે. તે દાંડો ફરંગીકે બધા કેડીઓ
ની આરડીઓ. ફરવા માટે છે, નેથીકરીને
પોલોરેગીરને પોતાની બેસવાની જગ્યા આ
ગમથી બધા કેડીઓ પોતાની કેડીયાં છે
કે નહીં તે માનમ પડી આવે છે.

૭—ના દહોળી કે એ નીરોદોજ રાજ્ય
કીર—મહારાજ ! અ. પણા નોજની અંદર
તોયો લોકો બહુ આનંદ અને ખુશ ખુ
શાન થઈ છે કે એ તાણ કે હુમલું માત્ર
૭ નથી. સારવે રોજિ આખાદ આખાદ છે.

૬—આંડાં રમેશ મંદ્રનો જનમ ને રામમાં થયો ત્યાંના સુરે ગરીબ. લોકો ને ધરપદાન કરી તેઓનું તે પાસનકર છે. એ શિવ, પ તેણે તેઓના કલ્યાણુર્થે એક ધરમ નું દયાપણું પશુ ઉઘાડ્યું છે એવું કહેવાય છે. એનું નામ જન્મભુમિનું ખરું અભિમાન અને મહાવેલી વિદ્યા તેમજ દ્રવ્યનો ખરો ઉપયોગ.

૧૦—આમ્રોઆ દેશમાં એક અકસ્મિ આમ્રોઆને એના દરવાજા સુધાના મુનિ કઢીએ કે ગાંડે આપની હોય ત્યારે દરવાજો આપો આપ બંધ રહે અને ઉભી રહે ત્યારે ઉધડે.

૧૧—વસ્તુનિયે ખરો વિચાર હસાવે તેમજ મનશક્તિને પણ આપવા માટે. નિજ જોમાં વસ્તુઓ, નમુના. અને ચિત્રનું સંકલ્પ સંચાન હોયુંજ નોંધએ એવા વિચાર ઉપરથી વસ્તુઓ, આપની અપ્રતિષ્ઠા ચીજો, વંદનશ્રવણ અને અભેદવિદ્યા અંગથી આકૃતિ આના નકશા, પ્રાણીઓનાં ચિત્ર, રચનાત્મક ન પાછું નેથી વસ્તુઓ. રચનાત્મક બનાવટ છે ત્યારેનો સંચક કરવા મારે હાલગુરુ નવાજ માટે ગાયકવાડે રૂ ૧૦૦૦ ની મંજુરી આપ આપી છે; પણ એ રૂકમમાંથી ત્રણ સંચક રચના તે કંઈ રવેશ, યદ્ય શરૂ.

૧૨—એટાં બહાણું કરનાં ખુલ્લુ ના કહેવું એ વેહનકર છે. —મીં એમજી એક વેગા મારેરાન ગયા હતાં ત્યાં ખીખ મિત્ર સાથે એક તેમનો નજીકનો પશુ સ્થાન પોષાઈ વાલો ગરીબમિત્ર પશુ હતો, તે ગરીબ

મીં એમજીને પોતાની સાથે કરવા જવા ને કહ્યું. ધણે આમ્રક છતાં એમજી ને થી હા બાજુ નહીં. મિત્ર બોલ્યો મીં એમજી, હવા ખુલ્લી યદ્યે આજો આપણે સાથે કે રવં નિકળીએ. મીં એમજીને કાંઈ બહાણું જરૂર નહીં ત્યારે તે બોલ્યો, “ભાઈ, હવે એ કોને માટે, ખુલ્લી યદ્યે; પણ મિત્રે માટે થવા ને હજુર અપકાર છે. હાલ ગુરતનો તમે સી રાતો.”

૧૩—એક વેળા ધનન જોવાને તે ના શિલકે પોતાની વરસમાંકને દહાડે એક મરથી ખરીદ કરવા મોકલ્યો; હવે પોતાનાં ઘરમાં મરથી પાતેલી મરથી હોવાથી જોના પોતાનાં મ. એને પહોંસા આપી એક મરથી શિલકને ઘર લાઈ ગયો. તે મરથી ધણીજ તક હતી. ચરતાં ચરે નહીં, ખીજે દહાડે શિલકે જોવાને એવિશે કહ્યું. જોના બોલ્યો, “સાહેબ, એતો આમારે ધરની પાતેલી મરથી હતી” શિલકે કહ્યું “હા, પણ તે ધર ડી હતી.” “તારે સાહેબ,” જોનાએ જવાબ દીધો, “જીવાન હતી. તમે મને જીવાન કે ધરડો કહેજો?” “અવમતાં જીવાન.” શિલકે જવાબ દીધો. “ત્યારે સાહેબ, તારી નોં એતાં કેહેવા મુજબ તે મરથી મારીથી દ મહીના નાની હતી. ત્યારે તે ધરડો કેમ કે હેવાય?”

૧૪—નામ ધંમારાડીઓને પશુ કોઈ વેળા પોતાનું કામ ઉમંગથી કરવાનો વખત આવે છે. એક જોડુ તેમજ ફાંસીગર વગેરે કા મારાણે પોતાનાં કામને માટે ખુબ ધરપણ અને દોરધામ કરતા બાહિર મરથી આંહી પહી દોડતા ફરે છે.

અવાક ડયાંજી

મ મ મ હ.

પુસ્તક નં. ૧ લું.]

[ગાંઠ ૧૭ મો.

નિમખ ઉપરની મેહુશુલ.

૦. સતીસ શુ. દહેછે.

આલુ સામંતના ઉદયાં આઠ માંસમા નિમખ ઉપરની જકાત રૂ. ૩૬, ૧૬,૦૦૦ થઈ હતી. નિમખની મેહુશુલમાં આ ધીમે ધીમે વધારો વધારો પેલા મંડપનાથી અને બુદ્ધિમાન લારદ રીપતની રાજદુવારી દાને શમંદીની રૂબની તથા તરફનામાં એક વેલા ફરીથી બોલવાને આપણને ઉશ્કેરે છે તે લોક પ્રિય વાઈસરાયે નિમખ ઉપરનો કાં આલો કર્યો હતો એ ઉલ્લાસની આતરે. ખાદી જરૂર પડે છે. દરેક સભ્ય તેથી કાંઈ અનજાણ નથી. શું આ પુણ્ય વધારો ઉપરથી આપણી દયાલુ સરકારને મંજુર નહીં જાય તે કે નિમખ જેવી અદને આલા જોને અતિ ઉપોગની જણસ ઉપરથીજે જગત હજી વધારે કમી કરવામાં આવશે તે સરકારને હજી વધારે નહીં પ્રાપ્ત થશે સરકારી ઉપજ વધારે એટલુજ નહીં પણ ગરીબ લોકો સરકારના હકમાં શીક શુભરી કરી તેમનાં વખાણુ ગરીબ.

જ્યારે જ્યારે અને જ્યાં જ્યાં અ મને તકમકથી વ્યારે ત્યારે અમા ફરીફરીને વેદાવના રેહેશું નહીં દર પેલુંગમે દિંદુરયા નની હાલત પડતી થતી જાય છે. તેનું મુખ કારણ એજ છે કે દરેકસે આપણા દેશ-ખાતે પર ફરોડા ફરીઆ નેટલી માટી રકમ ધસડાઈ આવેછે. હિન્દુસ્તાન પાસે દરવરસે આ જોવા માટી રકમ એકાદી આપણે જોહીઆં ફરીએ છી મે નેના અવેજમાંત્યાં-નો વેપાર કાંઈ પણ રંગે આપણાંધી ખાલેતો અ પાણે જોતા નથી. હિન્દુસ્તાનની પડતી કમીનું ખી વુ કારણ હુમેનીઅત અમતદારોની માટી સંજ્ઞાછે નેજોને માટા માટા પગાર આગજામાં આવેછે, ચોરી અને આચાર બખત હદ બહાર ગયનાંછે. પમનીક હીપારટ્ટમાં ચોરી હદ બહારછે, લોકો ઉપર કરનો બે.જો તેમનાથી ઉચ્ચતપ વેચા નથી, કર કરારની. આગમાં આપણી રથીતી ધણીજ ભય બરેલી અને ખેડતોને જીવમાત નેવીછે. લારદ રેન

અસલી પાણી છે એટલું તેઓએ પુલ્લું
દેખાડી આપ્યું; પણ હવે જોવાનું એ છે કે
સેરટ શું આવે છે. કોઈ બીજા અમલમાં
આવી સભા બધી હોય તો સભાસભા અને
તેમના બચાં કર્યાં મુખીયાય ખરો !

લગ્નના દેવાળનું મુલ.

છેક પ્રાચીન કાલમાં આપણે સીદાદી
ના જમણુ વિશે વાંચીએ છીએ—કારણ જવા
રે એક માણસ પોતાની બેઠી ઇઆ લગ્નમાં
પરડેલી બંધીને બીજાને વેચતો ત્યારે તેમ
ની વચ્ચે એક ગંભીર ક્રિયા સાધવું સાદું
વસ્તુ હતું, કે જે સાદાંતે તેઓ પોતા ઉપર
કરજીઆળ બંધાવન ચમલું સમજતા હતા.
એમાં સારાં પતી વખત ન્યાત જમન તો
ધણીજ સાધારન રીતે ચાલતાં હતાં; કારણ
કે છેક અસનના વખતથી એકાં જમવામાં
બાઈબંધી અને કિષ્કસુ પછાતો વચન
સંભાષણ જણાય છે. એ ક્રિયાને વધારે મજબુ
ત ગંભીર રૂપ આપવાને ધરમના ઉપાધીઆ
ઓને નોતરાર અગત્ય કરીને કરવામાં આ-
વતાં હતાં.

છછપના પેદલા શબ્દ મીનીઝને વિશે
કહેવાય છે કે તેણે લાનથી જોડાવાની રીત
પ્રથમ ચાલુ કરી અને તેને લગતા કાયદા
પણ રચ્યા. કુનાની લોકો લગ્નની પેદલ કા-
દનાર તરીકે સીદાદાને લેખે છે; પણ ચીનાઈ
લોકો એ પેદલ ચાલુ કરવાનું માનતેમના શે
હાઇ ને આપે છે જ્યારે પાર્સીઆન લોકો
માન્ડો કાપેક તથા ચાદુદીઓ તે દેવને
કે જેણે મોઝીસને કાયદા કરી આપ્યા તે
ને લગતી રીત દાખવ કરવાની પેદલ ચાલુ
પાડે છે રફતે રફતે બીજી મોઝીની માફક
અધરી પોતાના ધણીની મીલકત ગણાવા

લાગી તેથી માત્ર તાલેવંત સેદેલાદી લગ્ન
કરી શકતા પણ ગરીબોને તેમ કરવું બાધી
પડ્યા લાગ્યું. મીલકતના કાયદાને લગતા
મગલઓ એજ સમય ઉપરથી જોરતોને
લાલુ પાડવામાં આગ્યા અને તે વિશેના
લખાણો આપણે છેક પુરાતન દસ્તરોમાં
જોઈએ છીએ.

લાયન્સ શેહેરની કુલવંત નાર.

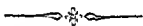
ઉપના નામનો એક દલોજ માહાબારત
એવું જુલવર લીટને ૧૮૩૮ માં લખ્યો હતો.
પોલીસ દેસવેદસ શેહેરે લાયન્સના એક
માતખર વેપારીની બેઠી છે. તેના હાથની માં
ગમ્મી કરવા કણ શાખસો ઉભા થાય છે
તેમનાં નામ—મોસીએન્ટ ગ્લેવોસ અને
કલાદમિજનના છે. એ કણે પુરૂષને પોલીસ
ના પસંદ કરે છે, તેથી તેઓ ત્રણે તેણીની
ઉપર પોતાને કર્લા અપમાનને માટે કાને
લેવાને એક સંપ કરે છે. હવે કલાદ એક બા
ખાનનો લોકો છે તેને તેઓ શેહેર નાગો
ના એક ગાહજાદામાં ખપાવે છે. તેને માટે
તેઓ એક અવાજે પોલીસની આગલ મોટી
મોટી રફાંસ મારી તેને મેમો સરેપર ઉપ
રના સુદર કિલાને માલેક, મોટી મોટી
બગીચીની આવીદ, અને બીજા બેદદ અ-
જાણના સાહેબ તરીકે ખપાવે છે તે
માટેની આંધી સરેદધી પોલીસ તેને પોતાનો
હાથ આપે છે લખતે ગાંઠ બાંધ્યા પછી જે
લોનને કલાદ પોતાની માના જુપડાંમાં લઇ
જઈ રાખે છે. એ રંપશે પોતાને દરેક વસ્તો
જોઈ મગમ. પોલીસ અવિશય કોપાયમાન
અને છે. કલાદ તેણીને છોડી જઈ ફરેન્ચ લ
સકરમાં સમિજ થાય છે ત્યાં તે રણુ વરસ
માં કરનલની પદ્વીએ પુગે છે. તે ખાદ પોતા

દુર દાઝ અને અડમ્બળ બરેલા રસતાવાલ; હુપ્પા કરતાં તો હજાર દરજ્જે ઠીક પડ્યું છે. હુપ્પા નવું પડ્યું, સાધી નવી પધ છે, કુવો પણ ખોદાયો છે, પણ ખીચારા દસગુરનાં પુન જ્યાં જોઈએ ત્યાં આડે-આવે છે. એવું કહેવાય છે કે ત્યાંના દસગુરજના તરેહવાર શીતવાને લીધે તે નવું દુપ્પું જોવાને ખાતર જ આજ સુધી રહી ગયલું છે. વધી એવું સાંભળવામાં આવે છે કે દસગુરજએ તે દુપ્પું વાપરવાને પાછલથી લોકોને આગ્રહ કર્યો પણ જ્યાં વેહેમીઓ વસે ત્યાં લી કેમ ઉગડે તે મુજબ સરવે કાઢી પેહેલું રવાન અડવા ને આચડા કરે છે.

હાલે હાલ મુધરાઈ ખાતાંએ કરેલાં બત્તર વગેરેના મકાન જણાય છે; પણ તે મકાનોના બાજો ઉપયોગ કરવામાં આવતો નથી. લોકો શહેરના દરેક રેવાળ આગલ પાસે પાસ દુકાણુ રાખી અસહી રીતને પસંદ કરે છે. બજારમાંની એક દુકાણુનાં અંતરે બાજા વિશે પુછ્યું તો અમને એવું જવાબ મળ્યો કે “બાપા, હમણા ઘણો જુલમ પડે છે આગલ એવું ૨૦ ના બાકું હતું પણ હાલમાં ૨૦ ૧૧ વધી ગયું છે. હવે એવી દુકાણુના મુંગધમાં અલબત્ત એક ગલીમાં ૨૦ ૧૦) ઉપજ થકે. મુંગધની કરાકરૂં મારજીવના ધડીઆલ જેવું રતેધનના નવા રસતા ઉપર એક મીનારો અને ધડીઆલ છે તેમાં રાતરે પણ વખત જણાય છે. તે મીનારો ત્યાંના પારશી મોડીજીની ઇલાહગારીનાં ત્યાંના લોકોએ ઉભા કર્યો છે. રતેધન સેહેરની સપાટીથી આસરે ૨૫ ફૂટ ઉચું બનાવેલું છે. તેની હેઠલમાં તી-કાત વગેરેની આડીસો છે. સુરતનો પૈરી રસતા રતેધન-આગલથી હોપ પ્રલ સુધીને ડાસાદ બાંધેલો છે. તે ઉપર મુંગધની મોટી મોટી

કુરપ શાપ, કેબીનત એકર શાપ, અને ખીજ દુકાણોનો કાંઈ જોસો છુટો છુટો દેખાય છે. હોતેલો ગણનીનાં ૩) છે તેમાં નાનપરાતુ હોતેલ જ નદીની સામે એક પદરખાણુને ગાંધે છે ત્યાં લોકોનો આવજા ઠીક છે. આખાં દહાડાની શી નાસતાં મુખો ૨૦ ૧૧ છે. તે હોતેલ એક જઈ પારસન અમાવે છે. તે મુસાફરોને અહીં જોતાં તો એક મોટો આ-શારો છે. અશરમાં સુરતની ચોકખજાર ખુબ દીપતી હતી હમણે લોકોનાં ત્યાં રોજ જમાવડે થતો હતો; પણ ખેદશાળ જણાય છે કે આજે ત્યાં ગણનીના લોક તોપતા લઈ બેસે છે. નવા બને નદી કાંઠો આસાલી કીલ્લો આજે સર-કારી હાથેસો તરીકે વપરાય છે. સુરતની સાંધે પારધણાં ગામડા છે તેમાં રંદરતું ગામ મોટું છે. તે તાપી નદીને કીનારે છે ત્યાં હોપ પ્રલ ઉપરથી જવાય છે. ત્યાંના રસતા હોપ પ્રલથી ગામ સુધી પાકો બાંધેલો છે. ત્યાં હાલે હાલ મસજીદો શીવાય ખીજી કાંઈ જોવાનું નથી એ ગામમાં પણ મુંગધનાં પારસીઓના સખી દીલ મુરદની એક અહીં નિશાન જણાય છે નદી કીનારે મોટા અડ બેહેરતનસીન શેઠ હોર મજ માણુએ બાંધાવેલી ધરમશરા છે. તે એક મજબાની પાકો બાંધેલી છે, ત્યાં મારે નરસો અવસરે પારસીઓનાં વપરાશમાં આવે એવો એક જોડેલો છે. જોડેલાની સાંધે કમ્બાંદિનમાં એક કુવો છે. એ ધરમસરાના નીબાવ મટે મરહુમ શેઠ માણુએ પડોસમાં એક ખુલ્લો જગા ધરમમાં આપી છે; પણ જણાવાને દમ ગીરી ઉપર છે કે તેની કાંઈ દુપ્પ રેખ તથા ઉપર નીચર જેવી જોઈએ તેવી રીતે રખાવી નથી. એ વાત બેહેરતી શેઠના દીકરાઓને સારૂ લગતું એવી નથી. દુપ્પ રેખની ગધર લાગીયા એ ધરમસરા મુસાફરોના વપરાસ માં આવતી નથી. તેનું કારણ કાંઈ ઈમારત

નિપડતલ હાલત નથી; પણ જે વધુ ખટ
 માંથીના લાંબા વખતનાં ઠરીકમ ઉપર
 રમસરાનાં ચુતવલ્લીઓની બેઠકારી છે. અને
 રમસરાનાં જોવા ખાતર એક મહીદાને આં
 રે જે વેલા જમ આગ્યા પણ અંધે વેલા તે
 પોકસ કુટુંબીથી રોકાયલી જોઈ નથી અને
 પંધે વેલા બેનરનીય થઈ પાછા ફરીઆ. આ
 થા છે કે મીસીઅરસ અરદેયર, માણેકજી
 અને રસતમજી હોરમજી માણુ એ બાબદ
 ઉપર કાંઈ ધીઆન પોહાયાડો અને એવું
 કરો કે પોતાના સુરંગીએ સ્થાપેલુ આ ઉપ
 રાગી પરમાખાતું પરદેશી યુસાફરોનાજ ઉપરો
 યમાં આવે.

હીંદુ એકુતના જીંદગી.

આપણા હિંદુભાઈને, પોતાનાં યુખમાં
 દે માત્ર પોડીક સીજની હાજત હોય છે.
 તેની ઉમેદનાં વરગુજનો પેરાયો કાંઈ જોડો
 હોતો નથી; અને વતી તે ઉમેદો સોહેલા
 ઈથી તરૂન થઈ શકે છે. પડોસીઓનું મંડ
 બ તેની આસપાસ બેસું થઈ એટલે પાર
 સીઓના ધાન્દી પેચી ઇયાં સ્વાલીટ મોટી
 લહેઝરાર ફુગની આ તેમજ ખરાય ન લા
 ગેત માટેનાં કીમતો બેજનનો તેને કાંઈ
 મોલ રહેતો નથી. તેને લાંબી મિજબજને
 યંકજી મજાકાના હુકાતો રોર તેને ઉકાળનું
 કારણ આપે છે. તે હુકો મોઢે જોઢે ફરી
 મંડળને ગમત આપે છે. જે હુકાપાય મં
 ડળને ખુશી કરવાને એક બીજી સીજ ને
 તે રાખે છે તે એક બે દોળક તથા અંગ
 અને કાટનીની સારંગી ને માત્ર ટૂંક ટૂંક
 ભરડી ભજી છે તે શિવપ બીજી કાંઈ હોઈ
 નથી. તેના બેજાનોમાટે પારસી કાચ ખુ

રસી કે સુશીઆની ખંડોની મરમ રેડી નથી
 કારણ સધાઓ ફગરે અતઠી હોયો બ
 લ નહી તે પડાંયા મારી જમીન માફ
 કરી પેસીનય છે. માત્ર હુકા અને ટૂંક
 ટૂંક ઇયા ધમ ધમ અને સેપટે જી જી
 જી જીયો તેની સધળી હાજતો તરૂન થઈ
 જાય છે. —

હિંદુઓ સ્વભાવિકરૂતે સંતોષી, એકમાં
 રજી અને રાંક હોય છે, પણ તેનાં, ખ
 રાં કુદરતી સુખમાં મરકાથી જીવનમાં કે
 રાથી સોહેજ માત્ર ખમત પડી જણા
 વ છે. હિંદુઓની આવકનો મોટો ભા
 ગ પોતાના વાસને નહી ઇયા પોતાના કે
 કુંબ કાળીલા માટે નહી પણ સરકારનાં હો
 નરામાં જાય છે. હિંદુ ઉંધાગ અને મે
 હેનગની આવકના એકદર સરખાયાં માંથી
 રોકડે ૨૦ તકા ફર રહે મરકાર લે છે
 ૧૧ કરોડ રૂપીઆ મુગારમાં અપાય
 છે, અને '૩૬ કરોડ રૂપીઆ પેનશનરો લે
 છે. હિંદુસ્તાનમાં ને સાહાઈ કરોડ રૂપી
 આની ઉપજ પાવ છે તેમાંથી ૨૦ કરોડ
 રૂપીઆ ઇઆને આખી આવકનો ફાં ભા
 ગ પંચાત આતે ધમગધ જાય છે એ રો
 અટકત બાંધેલી છે; ત્યારે હવે હિંદુઓનો
 માતમર તે કમાંથી થાય!

સુખીઆઈ જોડ

નમુનો ૧૩ મા.

મારા ધ્યારા, લોહો કાઝાં પાણી કા
 લાં પાણી બેલ છે તેમાં અને ધંડાં પાણી
 માં રો ફરક હય ?

“ફરક એટલોજ” થણી બોલ્યો “કે
 તને કાઝાં પાણી ને કાહાડે. તો મારા જી
 વને ધંડાં પાણી નેટકી થંડક પડે.

અન્નમ-ઇ-ભીવણ

અંક ૩ એ

મ વે રા ત્રી જે

એક પુ'પડી—તેમાંથી રતમ ચીરડે હાલ ગાલ. આવે છે—અને એક
ખાનુએ બેસીજઈ ગમગીન દીવે નીચલું ગાયણ ગાય છે

ગતલ—ભાગ્યેરમી

“જોશકોને તેરે કોલે ગમ” — એ રાહ.

નસીમ માં રૂઠું મુજથી પડિછે આવી મુજ પર જઈ
માંસુક મારી રો દહ — યજ ગય મુજ સે બેવડા — નસીમ
જાણમાં તે જુગમુરત — પણ ખાતેનથીનીકની તે બદ
સોગાંધને ક્રમગણતે — ક્રીધી ગારી છંદગામે, રદ — નસીમ
પદ્ધતના લાભથી તેને — ક્રીધી અને મુજથી જુદાઈ
પુવાર કરી છોડી ગય — ક્રીધી ખીજાની ર આશનાઈ — નસીમ
યગાથો જુ'નથી હું બેવાર—પણ હવે આવે મુજ હાક અગર
તો આગેજ તેજ ખંજરે — ચીરી નાંખસ જુગતું છગર — નસીમ
મરી ગમલો મુજને અરે — રામનેછે જુ' આ બદગુમાન
પરવાના મીસાલ બનીને હું — ભટકમ લેવાને જુગતો જાત — નસીમ

અરે પુદા પુત આગે શું મા
રે હાલ રૂઠમ સોધગર તરીકેની મારી
કરી આખર અને આને આગે ચીરડેહા
ક બીખાગી હાલતમાં એક સુધી ગાનનો
પણ જોતાજ હું, આથી કંગાલ અને જુ
ખમરાની હાલતનું મુજ કારણ નોહિલું તો
એક ખોરાત એક નાંપેદર ખોરાત માલમ
પડેછે. હા! એ. બદકાર ને બેવડા જુલ
એરે આગે તે મારા કેવા હાલ ક્રીધા
ને તારી પાપી મતલબને ખાતર મરેજા
ન લેવાને પણ જુ' મુકી નહીં. મારી
તંપારીની હાલતમાં જુ' મારી કાતાની સ
ની હતી પણ જ્યારે મારી દોલત ખુરી
ગય તે કોઈખાજ ઉપર નહી પણ તારીજ દેખ

ર ત્યારે જુ' મને હાલત છોડી ખીજ
તવગર મારની જુ' માંસુક બની — [જ
રા થોભી] આશોરા મને જો એવી ખખ
ર હતે તો હું તારી પાછલ એટલી દોષ
ત ખજાજ નહી કરે, અરે પુદા! જ્યા
રે મારી નજર એ જુગમુરત પણ કર
તુકમા દોલખની દેવીધીખા સીરા એથી
એ દાકણ ઉપર પડી તે વખતે મારી મથ
મા કાંચે નહી ફાલી ગઈ કે એના એરે
ઉપર લાભાઈ—આને આવે નસીમ પહો
મતે નહી, અરે ને વખતે મે તેજાની
હાલ માલ હાલમાં. ક્રીધી તેવખતે મારે
હાલ કપઈ કાંચે નહી ગાયો કે આને
આથી પરજાન હાલતમાં હું આથી વડત

નહી (જરા થોભો) : "અરે હું કેવો ચુર" ખ કે બોલા પચાંગાં ખીજ વાર તેનેથી કંગાઇ લગ ભગ મારો જાનં પશુ એ હી દેવાની ધાસ્તીમાં આવી પડ્યા હ તો. તેનાં કાલાવાસા અને રડવાથી મા રૂં દીલ મામતી માફક પીગડી ગયું અ ને ફરી એક વાર તેને મારી મેહિરદાર ત રીકે પાછી રાખવાને હું તથવાર યથા પ શુ અફસોસ! તે નખરાં ખાખનાં ફરેખને હું મંગણ થકીયો નહીં. તે દગાખાને મ ને ખીનકદરે ઉપે મસ્તક કુથામાં ફેંકી દીધો [રડેછે] હા! તેવખતે એકા યિ વાગ મારે કોઇ ખીજો મદદગાર હતો નહીં. તે જ કરીએ કારખાજની કુદરતથી ખીચારો ચુરગીન ત્યાં આવી બાગો અને મને મોટી મેહિનતે. બહાર કાઢી તે ખીચારો પોતાનાં મ કાંતગા લખ ગયા અને ત્યાં મારી ધણી મા પજત કરી [જરા થોભો] ખીચારો બોક્ષા મ રદો પોતાની માથુશાની વફાદારી ઉપર વીચ વાસ રાખી તેમને પોતાના જાનંથી વધારેમજુએ અને તેઓ ઉપર તેઓ હલ્કી બહાર ફી દા યધ રહેછે. તેઓ કહજ નહી પચુ ક કન પછસાને પ્રજનારા પ્રતજાં છે. તેઓ મુઠ જાનેજ ખોચારો મજુ છે જ્યાં શુધી અ પછી પસ પછસા હોય છે ત્યાં શુધી તેઓ આપણી દરેક રીતે ચુભામગીરી કરવાને ખુશી હોય છે પણ પછયા ગયા બાદ તે ઓ આપણુ દરેક હોકમની સામે યાયછે. અને જો લાગણવે તો કોઇ ખીજાની આ સનાઈ પણ કષ્ટજ કરેછે. માટે ઓ ખી લેય દીલનાં મરદો મુજનાં આ હાલ ઉપર થી તમે ધડો-લેજો ને ઝોરત જાતના બહારના દેખાવ તથા તેમની મીઠી બોલી ઉપરથી કલેખી તમે તેઓની ફરેખી જ મમાં ક્ષયતા ના, અયવાતો તેઓ ઉપર

કયા મણુ ધનંજય રાખતા ના, [જરા ઠો બી] અરે ખુદા એવો તે મે તારો. શા ચુ નાદ કીધો કે વું ગને આવા હેજાન અ ને પરેશાન ફરેવેછે! નશીખ! નશીખ! જો વું ચુરખી કંકપુંજ છે તો તદનજ રૂક અને આવી કંગાળ હીનપરતી બરેલી મુજની હા લંતનો તદનજ અંત લાવ [મઠિ હાય દ ધ ગમ કરેછે] પણ નહી જ્યાંશુધી એ બેવજા ચુડેલ ઉપર હું મારું વેર લડી નહીં ત્યાંશુધી એથી પણ કંગાલ હાલતમાં ફરવાનું હું પસંદ કરીય. [ચુસ્તમાયો] મારી રગીમાંનું રાવજુ લોહી ઉછેરી આવી પ લી બદકાર દાદ્યુને તેના નવા ધવારની ગો દમાંથી ખેંચી કાઢી તેનાં જીગરનાં ટુકડે ડંકડા કરી નાંખવાને મને ક્યારનું ઉસ્કે રધ આજુએ. હા! હવે હું એને વધારે દ લાગ ગોજ મળાદમાં રહેવા દેનાં નથી.

[ચુસ્તમાયો આવી. ખંજર હાયમાં લ ધ જેવો બહાર ધસવા જાયછે તે વાજ ચુરગીન દાખખ ધાયછે.]

ચુરગીન—કેમ રસ્તમાં આજે તમે કંઈ જીપડીની બહાર બેઠાછો? વખતે કોઇ ઓલખી કાઢ્યે તો આપણી બધી ગોઠણુ ધુલ મલી જશે.

રસ્તમ—[ગમગીન મેઢેર] અરે આ વી એક કંગાળ જીપડીમાં બરાધ રહેવું અને ને તેમી વલી એતકશીરે ખંદાઆણુ સેવજુ એ કેમ ગમે! અગરજો કોઇ મને ઓખખરો તો ઝોર મને કાયદોજ છે.

ચુ—[વારે રસ્તમ! બસ ધયું કે? આ પછી કજ્જાત શું પુરી થઈકે? મારી મેહિનત નો બલ્લો મને મલી ચુકા કે? હજી તો હું પે ભી તરફથી ઠોડો ધણુ પછયા ઓઝાવવાની વ તરણુ કરું છું તેટલાં તમે એ શું ધાન વાંચોછો.

રૂ—નહી, બાઇ નહીં. ચુસ્તમાયો મા

રથો એવુ બોલાયું માટે મને આક્ર કરું હું તારા ઘણો હેરાનમંદ છું. તારું સૌ રૂં થયલું જોવાને હું મારાં અંતરણથી ખુશી છું પણ દોસ્ત યુરગીન અને કે હ કે તું ત્યાં જઈને કેવી તરંગથી વાત કરશે ?

યુ—વાત કરશે ! અરે ભણાં માણુ સ હું ત્યાં જઈ આપો અને સંધ્યું ને કકી પણ કરી આપો, અહીં કંઈ પ્રજાનું પડે કે ?

રૂ—થું તે દગાબાને પોતાનું કરુક તારી આગલ કહ્યું કરુ ?

યુ—નહી કરે ? યુરગીન બચો કંઈ જોવા તેવા છે. આપણે બધી વાતે રૂન અને રૂરેખમાં પ્રગાતે થું આવી એક આ રતને નેર નહી કરી ચકીએ.

રૂ—અરે ભણા દોસ્ત, એ કંઈ એ રૂન નથી, એ તો રાજાબની ડાકણ આણું સરસ રૂપ લઈને બીચારા ભાગ મરને ખરાબ કરવાને આ દુનીઆમાં ઉતરી આ પી છે.

યુ—ડાકણ હોય કે ભુટ હોય પણ અં દા આગલ તેનું કંઈ માલવાનું છે.

રૂ—(બાણુએ) રખેને એ બીચારો તે પાંપીની જાલમાં ફસાઈ જાય. (જોડ થી) પણ યુરગીન, મારી આગલ જરા સ રવે બોલાસાથી વાંત તો કર કે તાંદાં તેં સું સું વાત કીધી.

યુ—જો તારી આદેસ્તજ છે તો સાં ભલ. પેહલાં તો ખાઈ-સાહેબ તમારાં ખુ ન માટે તરતજ સસાકા લીન પાંજી કરી જ યાં. આપણને દમ કરવામા પણ કંઈ ખા કાત રાખી નહી પણ આપણે કંઈ ગભરા યા નહી અને થડે કલેને તમામ સાંભલી આ કર્યું. જ્યારે અંતે-જોડ કે આપ

લેખી મુકા દધ્યું નહી તો આપણું કાંઈ વલણ નહી તેથી આપણે પણ મીનતજ બો હી સંધ્યું જાહેર કરી નાખવા કહી બપટા માં માલવા માંડણું એટલે તેવણ ગભરાઈને રાહ પર આવીઆં.

રૂ—વાર પછી સું ?

યુ—પછી સું વધી, મારી જે મતલબ હતી તેમાં હાથ હું અરથો તો પાર પ ડી સુકો. છું. જોઈએ વધી આને અંતે તેવણ આપણાં ધરમાં તમરી લેવાનાં છે.

રૂ—તારૂં ધર આવવાનું કંઈ કારણ ?

યુ—કારણ ? મારી મતલબ શી હતી ? કોઠલી કહડાવવાની મતલબથી તો આટલી જી હનત કરું છું આપણને બીજું શું જો ઇએ. કોઠલી, કોઠલી, અને કોઠલી.

રૂ—કોઠલી શેની ?

યુ—તમાબી કેસ બોદાનાં વધી છો અને તેથીજ આવીમા હાથઉપર રગાઈ આ રૂને પ્રગા છે. ભણા માણુસ કોઠલી ને શેની હોય વધી પછાંજાની ! આપણે એક તો હાથી દાંતના પેપારી પડ્યા, બીજું નો મેહોંડે બીજું તારે વધી આપણને પછલા ની કંઈ કોડી અગત હોય ! હજી અમલવા કે આઈન-કાફ-લામના વાખા.

રૂ—કીક કીક યુરગીન, તને ગમે એ વો ઉપાયથી તારી મતલબ તું કાઢાડ. જોઈ એ તો તે અંગલને જાન પણ લેવાને અ ટકતો ના કે જેથી આ મારા હાથ તેથી નાં પાંપી સાહીથી અરડાવે નહી.

યુ—નહી રૂ બા આપણું એ કામ નહી. આપણી તો ગેરત સરી કે પછી ન જ છે અને તે છે. જોઈએ તેમ કોડી લેના. બીરાદર રૂસ્તમ, તમને પણ તેમાં થી કંઈક લાગ આપીય કે તારા કરમ વખ તમાં તને કામ લાગે.

૨—છટ! છટ! મને એ પાપીની એક પદ પછુ લેવી હરમ છે. એવા દગ લપ્પાણી મેલવેલા પદસાથી ભપકામાં ફરતું અને મોજ મજાદ કરી તેના કરતાં આ ફકીરી લેવામ અને મુકી રાત્રી મને વધારે પમદ આવે છે. જા ખીરાધર બેલાયક તારા કામમાં તને કંતેલ થતો. તારા ભણ્યા પાપ તે મરિ હજીપણ હું વધારે દલાડ છ પાછ રહીશ. તેની કંઈ ફીકર નાં કર, પછુ મારી આં છેલી શીખમણ છુપુ છપાદ રાખ નેકે આ બદકારથી પ્રુપ હુશીયાર રહેવું એની માયી મીધી પાતા પર મોજાવું નહી. ને દાકણુ ચેતાનાં આવીદને દગેલ છે તેના જન પવોલ લેવાને સુખી નહીં, તે તને શું છેડશે.

શુ — અરે એવા એવા કરે, તમે જુઓ તો ખમ કે હું મારી બાજુ કરી તરેલ રમું છું.

(ભણે.)

૨—એપણો! હા! શુદ તારો નેગેહ ખાન થતો! મને એ વાતમાં મોરો ભેદ લાગે છે. તે એને પદસા આપવા એને ધેર વર સાધી મલાત્રીને જાપ એ મને ધણું અજબ લાગે છે રમિને નામરો પદસા લેવા જતાં ચેતાનો જાન જોહી આવે. એ વાપેકા રતાં હાથથી એ ફાવી જાપ એ તદન નહીં બનવા જાય છે. એર મે તો એને મેનાવી ને હુશીયારીથી આજવા કહ્યું છે. પછી તો એનું કીસમત [જરા થોળો] હા! કીસમત! કીસમત! પુનતું ચકકર કેવું કરામતી છે. ટું થડીમાં ફકીરને શાહ બતાવે છે અને શાહને ખાકમાં લેતાવે છે. [જરા થોળો] અરે મારું કીસમત જ્યારે મોકી હવે ત્યારે હું પદસે તકે સુખી હતો મોજ મજાદ ભોગ પવો હતો અને મારાં મનથી હું એમ મ

અનતો હતો કે મારાં નેવા કાઠજ સુખી હોશે. પ્રણ જ્યારે મુજનું કીસમત મારેથી આકું થઈ ત્યારે જ આવી બેવડા ઓરત મને હાથ લાગી નેને મારી દોલત પાએ માલ ફરી; મારી ઉપર સીતમં ગુજારી; મારી આવી બીખમી, હાલત કરી દુકડા નાન ને આટ મને મોજાવું ફરી નાખે છે. [જરા કાઠો] હા! સુખથી મારું મગજ ફરે છે મારી આંખ આધારા આવે છે. અરે કો—
[એક દમ બેશુધ પદ પૂરી પડે છે.]

(પરડો પડે છે.)

[અંક ત્રીજો તમામ]

અંક ૪ ઠો

મવરા — વણેલા

શુરંગીનનાં મકાનનો બહારનો ડાખ દીલ્લખર આંદોશમાં બેઠો રેખાય છે.

દીલ્લખર — [એપણો] ફારની હું એની વાત નોંધું ને એનું નોંધ કંઈ રેકાણું મરે નહીં. કાણુ જાણું વધી પાને કેડ પડે હોય તો. મારાંનાં શું ભોગ લાગાં કે એવા આવીદ શોધી કાઢ્યો. અરે! હું કેવી બેવડુક કે જાન્યો નોંધને ખાડામાં પડી! અરે હોશ! ને જાંબીયતની જુસરીમાંથી નીકળી ખાકીનાં દલાડા સુખચેતમાં ગુજારવાની ઉચ્ચે રાખી હતી તેજ જુસરી પાછી મારે ગયે ઓલવવાનો વખત આવ્યો. મારી ખરી મરિતને એકઠી કીપેલી મારી મોડી થણી પડી હતી તેમની એ કંગાલે શું શું કન ફરેબધી થઈ લાઈ ઉડવાની રીધી એટલું જ નહીં પણ મારી કેટલીક ખાકીનાં જણસો પણ વેચી એનું પૂરું કીક. હવે તો મારી પ

શે એકુ પછી પણ ફરી નથી આવે એ કાંઈ
હવે હું શું કરશું? એનો તુલન હામખોરી
પર ખોરાક કાળને સાવધાને બદલે શંભો
મારી પાછો માગે છે. એક હલકી ફરી તરી
કે દલાલ-કાલનાં મંતાં એવા એક છાક
રતી માલિકદર પાની રેલવાને મેં દરેકત તો
આપું તો આને મારા આવા હાલ થયા
અને મુખે મરવાને ન ત આવશે. (જ
મે બાળકો ક્યો હવાય રહેશે નહીં. કેમ
કોપાપણું મારી શંભે તારી રહેશે (જ
રાં ચેલો હરેતે એકજ હાલ રહેશે છે.
તે એકે મારી બાઈ આગળ હું ખાઈને
હ અને તેનાં મોવાલા કયાં આ મુ નાં
નમ પર કુદા મુ મારી આગલી મકા
તેની પાછો પાછો માયું. અરે પુત્ર! મારાં
નથી નાં હું મારી રીત નમગરીજ ગમી હું
કો રીસ નાચું નાનો વિચાર કરે છે એ
શંભો શરમી પાપમમાં દાલ થાયેને

શુ માન નાં પારી જાઈ કેમ મારી વ
હાલી હાલમેર આને અટકી મમનન કેમ

શી—(રડતી) અરે હું મુછ મારી ગમ
ગીનીને હેકા રાણુ તાણે પુરા કમરે
લાવશે

શુ—(બાલુએ) બાપરે! બાહ તો પુન
તરી ગયાં છે ત્યાં શંભોની ને નામ નવું
પડશે હાં. (મોટેથી કેમ વહી શું બોલું
પડ્યું!

શી—તો તો બહુ આવી બાહને પુકી
પડ્યા કેની તે વરી કાઢું શું પડ્યું કરીને
પ્રકોષો બરા પીચાર સેવો તમા તો આપો
રહાવો હાર અને હુવારમાં મસતં ચહને
પડ્યા રહે ને મોવાલાં આ મને પુખી નાં
એવો બાલુ મારું. આને આપણાં ધરકપી
મિલાતો મેલી મજેલાં બાહને મારે
કેમની બધી પંચાલી કરી મશે તેનાં શું

રસનો મારેનો તો એ તો ફરેલાં રહેલાં
નહી.

શુ—(મોટેથી હસીને) અરે હાલની
બસ એકામાં જ લેખરેક મધ અરે એવાં
એવાં તો મારી મોખર ચાર લકાં છે તારે
[મુઠપર હાથે કરવાં] હું કેવે બહાકર કે ત
બુતએ ૧ આસમન મલી દેખેકેકું. તો
શંભોજ કંઈત અજાણ વં હો ને કોઈને
કાનનાં વાપરે કે ની શયે દરે વાર ક
રતી વનો કોઈ તેવા નામ તાલમેતથી ન
મા બધું એ મનાં શે શમમારી પંચાર
આપણું હાલ તો મમ કાલો લેવું રામી
તારીકની ફરમ પડી હામ પાડી ઉતરી, વ
ધરે ફરેલી કરે જેવી કામનો કામ અ
જે પડે.

શી—પણ એમ તે તમે કયાં શુધી વા
એકા હાલ દેવા કરવા.

શુ—અરે આને જ હું એ બધાનો
નીમા કાણકી તાપુય વું જોનાં મુઠી.

શી—કયાંથી તમારો પેકામ થો.

શુ—કેમ વધી પહો જાતપર મધા કે.

શી—નામ પડી પછુ તારે મને કહેતો
કે તમો કયાંથી લાવ્યો.

શુ—બોલો લમ] તારે શંભોજ મે
હાલ એ સેનાની બાણ હામ લાગી છે.

શી—[અજાણ થઈ] સેનાની બાણ શાં
કેમ મગલ ને નાં છે કે નહીં.

શુ—મારે મગલ પેકાણે છે કે નહીં તે
કાલા વૃષતમાં સાલમ પડશે.

શી—તારી એ મહારીની વાત હોડી
દે કાણુ હવે મારી સપલી પીરમ નાં
રહે છે.

શુ—હાલની સેનાની બાણ તે શું
તે વું નહીં શમતી તો હું સમજાઉં.

[હલકી] મારી સેનાની બાણ તે તાર

તુને મેં મારા કાકાના મેહલના દરવાજામાંથી બહાર નીકળતાં જોયા હતા. તે શું તું લીધાં કંઈકામે ગયા હતા?

શુ—મનમાં] એવણુ ક્યાં પરાણુ હતરે છે! [મિટેયા] નહીં હું તાંહાં ગયોજ નથી.

બે—[મનમાં] એ તો અતીવારથીજ હાવા માંગે છે [મિટેયા] બાઈ તું કશો ફીકર નાં કર એમાં તારૂં કંઈ જવાનું નથી.

શુ—અરે બધાં મણુમ મરું. સેવ શુ કે વરી તથા!

બે—[મનમાં] એને જરા લટુ બનાવવો જોઈએ. વખતે કંઈ ભરમ નીકળી મરશે.

[શીશી જોઈ] મિટેયા બાઈ શુમીન શોશામાં શરામ કંઈએ આ પધસા સ [પધસા અપે ૩.] અને ખી ૧.

શુ—તારે મન પસંદ લઈ આવ.

શુ—[બાલુએ] આએ તો બેઠાએજ મહીયા [મિટેયા] મને તો કંઈ હવે જોઈએ નહીં અપરે તો હવે શુમર હવરે છપ્પે તે કરતાં લાવો તમની મરજી છે તો મને ક્યાં નાં છે. [બાલુએ] એ કંઈ આવવો પરતો નથી.

બે—[બાલુએ] હવે જરા એ પીએ પછી એને બનાવી સપહ પડી લઉ. ત્યારની માયાકૃત કંઈ પછુ કંઈ બેઠા આપનો નથી. [મિટેયા] પછુ બાઈ તું મારેયો લુદાઇ રાખે છે આની એક નજીવી મારી આલેશ તું જર લાવતા નથી અને મને ખાદુ રામજની લડાવે છે એ ફીક નહીં.

શુ—અરે મારા જનમમાં હું એકવાર પણ ખાદુ બોલવો હોઉ એવું મને યાદ નથી.

[બાલુએ] એકવાર નહીં હાં હજાર વાર.

બે—નહીં દોસત તું કંઈ સુસરો નાં કર ૧ હું તો સેજ મસકરી કંઈ વાર. માસ કાકાનાં ધરમાં જે પરીજો હતીયો હતો તે તુને યાદ છે!

શુ—હાં બરાબર.

બે—તેને અને મરી કાપીને ટ્રાંજળી દહાડો સાડે વાત કરતાં મ અલતાં ફરતાં કે ખી જોયાં હતાં?

શુ—કાનપર હાં મ શુમી નાંરે ખી! એ કંઈ આપણને ખબર નથી.

બે—[બાલુએ] એ એમ મહી સમજે [મિટેયા] વરૂં તું જા અને પતો ગુસાય લઈ આવ આત હું પણ અંદર આવી લાઉંકુ.

શુ—ફીકરે મરિયાન [વાણી] મારું પશું નાંક પાછું, ધણું શુકાવે.

બે—[એખતે] એ છાંદ મુનપર રાખે બેલવો તીવારથી અને નાંજા દાખલા હવર થો મારી આતરી થાય છે કે એ ભાઈ પાણુ થોડા ધણુ રાખેલો. તે વખતે મને જોઈને એનાં મેડે. તદન ફીક મારી ગયા હતા હું નહીં ધારે કે એની તરફથી મને કંઈ બેઠ મરે! શું એને ખુબ દમ અપુ કે ધભારાઈ અકરાઈને મારી આગમ જઈ કણલ કરી દે? કે શું એને થોડાં ધણા પધસા આપ કે લાલમતો મરેલો જાહેર કરી દે. (જરા થોભી) નહીં નહીં એથી તો હથલી વાત બગરી જરી કકત એજ દિવાય ફીક છે કે એને ખાજી શરામ પાવો તે વાતપરથી વાત કાઢી હથ પાલટ સવાલ કરવા જોઈએ પછી શુ થાય છે [શુકાવીએ પડી] એ ખાદા! કપીઓની દાદ નાં લેનાર સારાં કાંમમાં મદદ કરનાર નીરદો શોને ધનસાદ આપનાર, અને પાપીઓને સજા એ પોંડીઆનાર વુજ છે. વાસતે એ કરીમે કારસાજ મારો નીરદોશ રફીક કે જે ખીયા રા નાંદેક મારીઓ ગયા છે યા કંઈ શુમ ધણુ ગયા છે તેનો પતો તથા તેના છુતીનો પતો જોલવવાને તું મદદ કર! (નીચો નમે છે. પાડો પર છે.)

અવેશ 'બીના'

શુરગીનનાં મહાનયે પાછલા દરવાજો—શુલનાર માલી ગાલી દાખલ પાવે

કેલયાણુ—ગંગલ.

“અજબ સનમડી”—એ રાહ.

પનાર—(ગાંધે.)

ભરથી શરગીને મુજને જોઈ—આથ મુજની તારથી પુત થઈ.

હવાયો સંધા કરી હું ચુકી—હવે ન ચાલતી તદનીર કઈ—ભરથી.

શુરગીને લાલચ આપી સમજાવું—કઈખી કરી તેને મનાઈ

મારા ફરેખમાં નેને ફસાઈ—આનો છું તે માટેજ હું અંહી—ભરથી.

ગોરેજને લઈ ચૂં સમજાવી—ખેજનને કાઢવા અંતે દુશાવી,

કઈ કઈ ખોટી તદનીર લગાવો—મુગટો મુજની બરલાગી થકી.—ભરથ.

અફરોશા! મારા નસીબમાં એકુંની લખ થું હશે કે આવા એક છાક લુગારીને પેર આવી આવી તેના કાલાવાલા કરવા અને સાંખી પાછા આપી તેની પુરામત કરી, અ ને દરેક પક્ષે તેનાંથી ફસી પડવાની ધારવી રાખવી. જર જેથી બેઠાની મરજી લીધાર કરી હાલ તો મારી આશપાસ મારા દુશ મનાતી જે જાચ ફરી વધીએ તેમાંથી તો મોકલી પાઠ પછી હું એનેખી ટેકણે લાં પૂચ. નહીં ધારેલી હીકમને મારા દુશમન ખેજનને તો તેનું એક બાપુંકુ નેનું ઘર ત બવણું છે. મને કાઢવા આગમચ પેતેજ બે આપર થઈ નીકળી ગયો છે. હવે મારા છ બેને ગોડો, ધણો દીલાશો મક્કીઓ છે. [આ બે બેને નાઈ પાણુ રખેને, મને કાઢ, બીજાં નેને વરી મારી બધી મેહનત, ખરખાદ બપ. [અંદર દોડુ કરી] શરગીન અંદર હોયતા.

[એવામાં દીલખર દાખલ થાયછે.]

દી—આયો બાઈ, કઈ તમારે આંખે અહાવેર ચાલીને આવવુ પડ્યું?

અ—અપ આસતે ખોલ મને તારા હર

ગીન થયેકઈ કામ છે.

દી—હા તે કઈ ખોલતો હતો ખરો.

અ—[ધબરધ બાંધે] તે શું ખોલતો હતો વાર! તે કઈ મારે વાંચને ખોલતો હોતો?

દી—નહીર પ્કઈ તમા અટલાં બધાં ધબરજોડો ચાનાં. તે કઈ મારી આગમ બાંધુ ખોલીયોજ નથી.

અ—તું ખરે કહે છે કે ના કઈ છુપાવતી નં.

દી—નહી રે મારાં મેરખાં તમારી આટલો બધી મેરખાની છતાં શું હું તમારી આગલ છુપુ ખોલુ.

અ—વાર હમનાં શરગીન કયાં છે?

દી—આને તમારો ખેજને હમારે તાંદાં એક રાત જારે કીધો છે તેની શરૂ શરૂ શરૂ ગીન અંદર વાને ખોલો છે હું ખોતાંથી લાલ (જવા કહે છે તેને અતકાયે છે.)

અ—(ચોડીને મનમાં) શું ખેજને અહીં આવયો છે? હવે તો પુરી કમખખલી (ગોટથી) સખર, તે દેડલો વાર મયો અહીં આ વયો છે.

ચોતે માણુ હતા કાધી.

૭—દારની પોલીસીલા—મન ૧૮૮૪
તપના સાસમાં આગલા વરસે કરતાં આ
દેસમાં દારની આયાત દીક વધી ગઈ. એ
ઉપરથી જાણાયછેકે શરાબની દોસવી લોકો
દોવસે દોવસ વધારે ચોકસ કરતાં જાય છે.

૮—તા ૧૪મી જાનવારી ૧૮૮૮ ને
દને જરમનીના રોહનથાહે પોતે ખરલોનખાતે
ધારલા મેંત બરીલો તોમાં કુરોપમયે મુજે
હ જલવાયલી રહેશે એવી પોતાની ખાતરી
દેખાડી હતી.

૯—મેજસતવૈત — પાઈ તમારી હિ
મર કેટલાં વરસની છે? (પાછરે જવાબ
મહો નહી) તમારા, ધણીને દોષ કેટલાં
વરસ.

શુમારે ૬૦.

દીક, અને તમારા વડા દીકરાને?

૨૨૭ વરસ.

તેથી ઉતરતાને?

૨૨, વરસ.

૨૩, તોને!

આખરે ૩૦) વરસ.

શુ ખાખર ૨૦ વરસ.

એકુળે એમાં કે વધતાં પણ શુમાર એજ

૧૦—એક વેસા એક પડીત માણુ

મેલાનમાં કરતા હતા એવામાં તેમને એક

નખની મનચકિતનો પ્રક્રમ મહો. તેને તો

હ પડીત ગાહેને તોફારમાં પુછ્યું “વાર

બાઈ, તમે તો જાણતા હશે કે બેજાંવમ

રના ચખ્ખો કેટલું શુધી જીવી ચકતા હશે.”

“તોતો કંઈ મને ખાખર ખમર નથી. પણ

તમારા પોતાનાજ ઉપરથી કાંઈ નહી સમજી લે

સાં; તમારી ઉમર હમણાં કેટલા વરસની છે તે

ઉપરથી જાણીયો.”

માણુકની જુદાઈ

“નામ જાનેકા ન લો પાર જાં મર જાલો.”—એ રાહ.

જે દરકાર ધરતી, કરી કાં અખતીઆરી કેહ દોસખર

શા સખખશે સમજી તું એકાંતમાં ખુમ લેજત—જે દરકાર

આરો ચક્રમ દેખે જુરે, ખાલી ગયે ખુંદે અમે જુલ

ના જુલ પુજની ના જુલ મુજની કીસમતનુજી છરે જુલ—જે દરકાર

વખ ગયો ચાલી મુખારક, મેલી મીલાપની જુલ છાંયા

સંગીત મીલાપ મધુર વિવાદ ના રહી જુલ ખરી માયા—જે દરકાર

આ માછીમાર યાદના અધારા દરીઆઈ મોલ

કહે કહેને મારે દંખ આપી ઈઆદ નીરદોશ મજાદ—જે દરકાર

તું સમયપર જુલ ધરવાલુ, કુરખાન કુરખાન નહી જાણુ ખસ

નહી ગરજ કર અરજ જાણુ અવજ તું જ મોહીખત—જે દરકાર

આવળી કથાનું મૂળ હ.

પુસ્તક ૧ હું]

[અંક ૧૮ મો

આ પુસ્તકમાં આવતી દરેક વારતાનો સરવે હક એના બતાવનારે રાખ્યો છે.

મધુર વચન

ઉપલાં બાલની અંદર મોહાસને અંધ મુખાયો છે એનો મરવે કોઈ જાણે છે; પણ તેમાં સમાયતાં લખાણનો મોહાસ રાખે છે. આશા કરતાં અધિક મહાશુભાં જણાય છે. મધુર વચન જમાનાનો દાર ખમેતી યોગરાય હો જીની કલમથી કેટલીક તરની મદદસાંધે લખાય છે. "તેના પીતા" નું નામ આપણને કંઈ નવું સવું નથી, મીઠા સોડાનું કાવચ જ આજના વિદ્યા પરવુત્તમાં દ્રાણને અજાણ્ય નથી. સરવે જીના વિધારશ્યો તેમને કંઈક હેમ ના નામથી જોડાયે છે. મીઠા આજનાં સાંધમાં આપણાં શહેરની એક પુરી ઘરડી અને અંગરેજી શિખવવાની ઉચી કીચમની સાતીમ માટે મયકુર થયેલી પોમાયતરી રકે લમાં કેટલુંક થયું એક ઉપશિષ્ટક છે. એમનાં મધુર વચને એક જ આંગણી ઉપા ગણનાં માસીદમાં આછો ઉમેરો કરવો છે. માસીદો વધે છે, લખનારોએ કલમ અનુભવાના શોખ ખાતર પાહોર પડે છે પણ તેમનાં સોદાનો ખરીદનારોને ગળવાંજ હોતાં નથી તેવા તેઓ રીમે છે. માનવરક્ક જેવું રચન હ

રાજીની પુતળી કલમથી લખાણ મલિન મા મીક જેને અમો તેના ઉંચા વિદ્વાના નમાન માટે માસીદોમાં પેહેલો દરજ્જો આપીએ છીએ તેજુ પોતાની મધવી કાઢી જતાં માફે રૂન નહીં રૂપે પ્રાપ્ત કરી શકવું નથી. એ જા વખતમાં મધુર વચન શું હોસતી નેમ રાખી જામ પાંચું હશે! તે મધેના વિષય હ છું કરીને ઘર કુટુંબને અવકાશનો વખત યુત્તરવાને બરના છે. તેની કુંદર છપાઈ, ૨ સાંધી જાળવ, ધરમસારી તાલુકા, ઉપયોગી ગુમકા કવિતા, વગેરે જ્ઞાનમાં લેતાં મધુર વચન ખરેખર દરેક ધરમાં રાખવા લાયક છે.

—(૦)—

જી હગી નાગવવાનાં સાંધન

મકરણ ૧૧ થું

કસરત

આપણા શરીરની રચના પરમેશ્વરે એવી કરેલી છે કે તેને કસરતગી અતીશય અગત્ય છે. કસરત પોતાના અંગભાવનારને ધણી રવેશે યક્તિ મેળવી આપવામાં હવારી આપે છે. તે આપણા શરીરને માટે અમુલ્ય

છે એટલું જ નહીં પણ તમામ આપણાં કુદરતી આંખોને ફાપદો કરી આપવાની તાકાત ધરાવે છે. તે આપણા લોકોને જીવન શક્તિ ને મજબુતી આપે છે, મન શક્તિ ઉપર મદદલાકતને દાઢી નાખી તેને બાંધાઈ તેજ આપી ચમત્કર્મ કરી મુકે છે, આપણા દરેક સ્નાયુને દૃઢ કરે છે. અમરના અસરનું પરિણામ કેવું થાય તે તેમજી જુઓ, કસરત નેરી આખા ઉપર ચક્રવર્તીની નજરે નોંધાથી આપણાં શરીરનો પાથો આપણે અનિયમ લુપ્તો કરી નાખીએ છીએ. બાળા હાથ ઉપર હરદમ આપણા શરીરને કાઈ પણ રવેશની કસરત આપ્યાથી આપણે આપણા આયુરવતી રક્ષણ માટે એક એવું ધર બાધે છીએ કે જેના અધરા હેઠલ આપણી જીવંતીને વગર રોગ નો મીથો રમતો વધવાને માટે મલે છે વૃધાવસ્થા વાળા પ્રવૃત્તિએ હરદમ મદવાર સાદાંજ આજમાં આપણું ચાર પાંચ માહત્ર મર્યાદા આપણે આપણે ફરવું એજ તેમને કરવું છે.

૨૧.

આપણે આગલ આ વિશે એક વેળા બોધ્યા છીએ, અને આ વખતે ફરીથી એ સ્પષ્ટ દેહેવાની તક લઈએ છીએ.

હાલમાં આપણા દેશમાં તે આગી ઉત્પત્તિ સાથે તેનો અપણુ વધે છે. ઘરેઘર તે હાલમાં વપરાય છે. તેના ખરીદદારોની સંખ્યા અતી મોટી થઈ પડી છે. તેઓ આ ખરીદ કરી કેમ પીવી તેજ માત્ર સમજે છે; પણ તે વિશે બોજી કાંઈ માન મુદલ ધરાવતાં જણાતા નથી. આ એક જાતનું ઝેર છે એવી સમજ ધરાવનારાં જવલેજ મલો આપશે.

આપણા આ તામડા તાપુ ઉપર પરેતા સરવે નાના, મોટા આના રોજીત જણાય

છે. વધી જશે જંગ આના દુકાણો મંદાય છે. પારસી, સુરખમોન, ખીસ્તીઓ વગેરે માત્ર કાવાખાનાંની સંખ્યા વધી પડી છે, પણ વધી તેમાં દિલ્લો માત્ર નવાં ઉપડી વધા રો થયો છે જ્યાં જે દોહિડ્યામાં એક કે ૫ કુધની મીથો આ મલે છે. એવાં દુકાણો આ જાવનારાઓને આપણા [૨૪] કમાકમાં લગાર નવસથ મલતી નથી. તલા, વમો રાતના [૨] કલાકે જઈ આ કે કારી માગશે તો ત તર પાર મલશે માત્ર કેહેવાનીજ બોની વધુ એવાં કાવખાનાને બદલે જો કુધનાં માફો જે હેરના દરેક ભાગ ઉપર ઉધાડ્યામાં આવે તો અલખતા લોખંડી તનદરેસતીમાં બગાડો થતો અટકે. દરરોજ બોજીત સાથે, આન પ દલે કુધના અપો લોથો હાપતો તંથી તન દરેસતી બમે છે. એટલું જ નહીં પણ જ આ કે મરદ માતાંની કુખાસાધા પીડાતા હાથ તથા જેઓને રવભાવ જરા જરામા આ રકાકે ખનતા હાથ તેમના હાથમાં તે મહોજ ફાપદો કરી આપે છે.

બીજી મધથી કોમો કરતાં પારખીઓ આ ના વધારે રોખીત સંભલાય છે. પાછળી રાતનાં આ, નાચાણાય આ, ખેરેરમા તણુ વાગે આ, અન કુદાય નાટકમા કે નાચમા રાતના [૧૨] વાગે આ કે કાશી. તોખાક ! નેરુના અજાયબ બચની ! એમના મેહર નોરો તો તદન શીકા ! કવા. માઠાં પરિણામ !

મજબૂત બાંધાના જોરાવર અને ખુશ મીઠાજી નિવડતુ હાપતો આ મુલે લેવી નહીં; કારણ ઘણી આ પીધાથી માણસ કમજોર અને અસંતોષી બને છે હમાને કે તેઓ ન ખલા તેમજ ખોળાની સિંચતી ઉપર ખેતખર બને છે. તેઓ સગાં બહાલ તેમજ આડ પાડાસી સાંધ સંપોને રેહે એવા હેતાં નથી પલી અગિરાય આ પીધાથી આપણાં બેજ ની નો બંગ થાય છે અને તે એવી ઉલ

જે સંભાષણ રાખી.

(૦)

ખરી મોટાઈ

અમેરીકન લડાઈ વખતે લયકરની એ ક નાની દુકાની એક કપતાન પોતાનાં માણુ સોને લાકડાંનાં એક ગજવર ખીમ ઉચકવાને હુકમ આપતો હતો; તે ખીમ એટલો ખારી હતો કે તેમનાથી ઉચકાઈ ચકાતો નહતો. કપતાન જે તે ગામ "ઉચકો ઉકાવો" એ બોલો ઉ બો રહી બાઝ્યા કરતો હતો.

એક અમલદાર જે પોતાનાં પૈસાકમાં ન હતો તે ભાંધી જતો હતો તેણે પેલા કપતાનને સ વાત કીધો કે તે પોતે કાં નહીં જરા હાથ લગાડ તો આ સવાલ આંબલી કપતાને ગાદા તોરમાં પોતાની પીઠ ફરવી અને કહેઈ "સાહેબ, હું તો કારપોરલ છું."

"તમ કારપોરલનો અર્થ !" અમલદાર બોલ્યો આકુળને તો બા એ વાતની કાંઈ ખબર ન હતી. બિચ્છાઈ જી દરુજર ચાકું છું." " એટલું કહીને બોલે ચકાવી, પેલા ખીમ ઉ પાડવા મદદ લાગો અને જ્યાં કુધી ખીમ ઉચકા રહેવો-ત્યાં કુધી કામમ રાકાતો. એ કામ કરતાં તેના ગાદાં ઉપરથી પરસેવાનાં ડીપાં ટપકાવાં હતાં જ્યારે તે ખીમ ઉચકાઈ રહેવો ત્યારે પેલા કપતાન જેવા નાના એવે દાર તરફ ફરતો દોડાલ્યો— "કારપોરલ સાહેબ આપુ કામ જમરે કાંઈ બાબતુ હાથ લાગે તમારા વડા સં રદારને રૂઝ મોકલજો-અટલે હું ખોજી વખત મને મદદ કરવા આવીશ !"

કારપોરલ આ સાંભળી દંગ થઈ ઉભો; કારણ તે અમલદાર તો વડો સરદાર-જાર્જીયત પોતે હતો !

એક આજાયબ લડાઈ.

દક્ષિણ આફ્રીકાના એક યુમારે પો દુકાની વાત ઉપર એક આજાયબની લડાઈ ને ધ હતી. એક મહવારમાં તે જર્મીન તરફ નજર કરી જ્યાર મદ ઉભો હતો જ્યારે તેણે એક કાંમલીઆને અતિ ઝડપથી જતાં દીઠા. તેની પુઠે કીડીઓનાં એક ચાકું લયકર લાગેલું હતું. તે કીડીઓ પેલા કામલીઆ કરતાં અધિક ઝડ પથી ચાલતી હતી તેથી તેઓ તેને પકડી પાડ લી અને એકુ બેતો તેનો પીથ ઉપર ચઢી બેવી અને તેને ચટકો મારવો. એ વખતે કાંમલીઆ અટકતો, પોતાની પીઠ ફરવતો, અને પોતાને હરાન કરતો અને ચટકો દઈ મારી નાખતો. એરવશે હમખાર કીડીઓને મારી નાખ્યા પછી તે કાંમલીઆ યાકો ગયેલા જણાવ્યો. કીડીઓ એ તેનીકાર સામટો હુમસો કર્યો જ્યારે તે એક ગાસળાં તનખા ઉપર પુછડી જામે અને માથું નાંચે રાના ચડી ગયો. કીડીઓ પછુ તે ની પુઠે ચડી, જેવા અક તની નજદીક આવતી કે તેને તરત તે કાંમલીઆ પોતાનાં મોઢાંમાં પકડી જર્મીન ઉપર નીચે પડેલો નાખતો. કીડી ઓએ જ્યારે હાકું કે તે કાંમલીઆ એવાં મઠક ઉપર કલિખંદી-કરો ગેઠો હતો કે જ્યાંથી તેને હુકમ લાવવા તેમને માટે સુચકણ કામ હતું. કોરે તેઓએ લીકમત ચકાવવા માંડી. કે ટલક વાર બાર મેહેનત કરી તેઓએ તેમાં સનાં તનખાને યડમાંથી ઉખેડી નાંખ્યું અને પછી હજારો કીડીઓ નીચે પડેલાં કાંમલીઆ ઉપર જીતરી પડી. તે ખીચારે તરત માર્યો ગયો અને જમ મેલવનાર કીડીઓ ફૂટેલેનાં ડાળ સાંધે પોતાના પડેલા શવજના મડાને એમાં ઉપર રહેવા દઈ ચાલી ગઈ.

અજામ ઈ બાવંશ

અંક ચોઠો.

મહેશ ત્રીજો.

યુગીનનું મમન—એક ઝોરદો—નેજન
અને યુગીન શરાબની જનમ હા
થમાં લઈને બેઠેલા જણાય છે. ૨
બજાર શરાબના સીસો મુકેલે છે.
એક બાથુ કાનસમાં મીનબદી
બલતી દેખાય છે.

બેજન—દાસ્ત યુગીનને— મને આ
નદી સાગ તારાં મકાંની ઉતારે આપી મારી
પર મોટા ઉપકાર મળે છે.

યુગીન—નહી રે સાહેબ એ મકાંન
ગાદી છે તમારા જેવા યુગીને મારા મ
મન મકાનમાં ઉતારે, લઈ મને યુગીન
મળે છે મોટું તમારી તંદરેસી આકુલ.
એમાં સાહેબ મિલે બીએ છે.]

બે—[મનમાં] એને કઈની કડીને વધ રે
મોટું ને હાં. [મિનથી] વાહ! વાહ! યરા
મતા કમલે જીરુમાફ લાગે છે.

યુ—કરમાયુ નહીં તો કંઈ તમારે શરૂ
લેવો લેવો. લાવું કે. [મનમાં] આપણને તો
એની શાયે સાગ લાહડો કામ કેની લેવો.

બે—તમને તો એની પરખ પછી સારી
દેશે કારણ કે તમારો તો એ સરનો સામી છે.

યુ—[દેસીને] વરે વા માટેન તમા તો
કેમ માલમો લેવેડીને લગાવે છે.

બે—નહી યુગીન એતો જરા હંસન
સાફ હું. બેલેશો. લે યુગીન તારા હાથે પોરો
નામ. [બંધે પાએ છે] [મનમાં] હવે કંઈ વાત
ઉરની નોંધએ કારણ કે એની આંખમાં નીચાં
આંખની લાગે છે [મોટેથી] તમારી દીનબર સાથે
તમારા નેમા યવાને વરસ વધ મધુ હશે નહીં
વાહ ?

યુ—લગભગ વરસ વધુ.

બે—હું ધારકું કે દીનબર તમારી સાથે
બીક માલતી દેશે.

યુ—અરે જોલોનાં સાહેબ, માલે છે નો
બીક પણ કોઈ કોઈવાર જ્યારે એનો મીઠાજ
બપોળે વરે આયવાસ કંઈ જોતી નથી ને આ
સરાં સાપળ વાત કરે છે.

બે—પણ એ પ્રમાણે મીઠાજ જોડાવા
નું તમારે નેણીને કંઈ કારણ આપતા હશે.

યુ—અરે કારણ શુંનું બાધ, પંચાતી બે
કી પદ્યાની સદવારથી તેસાજ શુધી પદ્યા
પદ્યા ને પદ્યાજ નોંધએ ને લાંક કાથી હમ
ણાં રેજમાર જરા શુસ્ત છે તેથી મામામારે
માલે છે શું કરીયે વળી કંઈક છકાં પરીબલ
એટલે પછી યુગીનનો રંગ નોંધ લેવા.

બે—[શરાબની બે જનમ બરે છે] બધું
તો રહ્યું. લેઓ આનો વાસ બીડી જનવ છે. [યુ
ગીન બધો પી જનવ છે પણ બેજન તે નહીં નોંધ
તેમ પાછત પેરી તાંગે છે.]

યુ—[પિત પચવાડીને] આહા! શરાબમાં
બી કેવા લેલેડન છે. લેલેડ કહે છે કે તે જીવનમાં
ને મરદ બનાવે છે, મમગીનીને નાશ કરે છે
તે મેગ પકડે છે. દાસ્ત બેજન, મારેથી ને
બેજનનો યામ ને મને માફ કરેને પણ આને
મને સરાળ પાસ મારો હવે એટલો બધો તે
બુધી કરી નાંખ્યો છે કે મરતો લગી હું તારો
હેમાં બુધીય નહીં.

બે—હું શું કામનો દાસ્ત! મેં તારી
આગળ આટલી નજીવી આદેસ્ત જોડે કાથી
તેટલી તોરેથી બર લાવી રકાઈ નહીં લારે. હું
બીજું તે શું કરેયો.

યુ—તમારી એવી આદેસ્ત છે કે ને મો
રેથી કરી પણ પુરી પડે નહીં; કારણ—[મિલે
બાંધે પણ આંખની જાય છે].

બે—[મનમાં] જ્યાં છે ત્યાં એ બધી વાત

અંક ૫ મો.

મથેરા ૧ લો.

ગોદરેજની મેહલ તરફ જવાનો રસ્તો—

મામે દરવાજો દેખાયછે—દીનબર
દાખલ થાયછે.

દીન—(એકલી) માદરા ખાવીદ અને
યુતનારમાં કંઈ મને માટે બેઠ લાગેછે. (ચીમા
ર કરી) તે દહાડે યુરગીન મોલનો હતો કે
'હું જ્યાં મારું આરે યુતનાર મને નેટલા
રેષમે તેરકા પેશા કાઢી આપે.' અને યુ
નાર આને યુરગીન સાથ વાત કરવાને છેક
મારે ઘેરે વેર આવી અને તેની વચી કોઈ
હી જણે તેમ જ્યાં છે ત્યાં એ મારા યુરગીન
માં કંબળમાં આવી ગઈ છે નહીં તો એ એની
માગલ શું આપે! માલો ને હેથ તે અર.
મમાં મારે શું જવાતું છે મને તો એ ૧૨ ફ
દા છે હવે હું અંદર જઈ અને પેશા બુરાને
પેતાજી કારણકે નેમ એક બીલાડી બંદરની
૫૨ નોતી બેસે છે તેમ તે બીચારે દોરા તા
શુતો બેઠો હશે.

અંદર દાખલ થવા જાય છે તેવામાં સો
મથી શીરીન ધનરાતમાં દાખલ થાયછે.)

શીરીન—કોણ? દીલબર કે?

દીલબર—હો શીરીન, પણ તું હાંફે છે
વાંતી, શું થયું?

શીરીન—(દલગીર ચેહેરે) અરે મારા
તેત ગોદરેજની તપોએનમાં કંઈ અકાએક બ
વાડે થઈ આગે છે અને તેતથી બીલકુલ બો
વાતું કે ઉઠાવું નથી અને તદન મેથુલ હાલત
માં પડેલો છે. અરે યુતનાર ક્યાં છે! બેજન
જુલું કોઠા મહે નહીં.

દીલબર—યુતનારની વાત તો કોણ
જાણે પણ બેજન તો મારે ત્યાં છે.

શીરીન—અરે ત્યારે તો તું ત્યાં દોડ ને
તેના કાકની મુલાકાત લેવાને તેને બાંધારી

લાવ કારણકે હું ધાર છું કે ને વખત જાય
છે તેમાં તે પેતાનો જન તે મીરનારને હવાસે
કરશે (રડે છે) દીલબર! દીલબર! હવે મારે
શું થશે! મારી મારનો ગમ તો મને બીલ
કુલ લાગે નહીં હતો; કારણકે હું તે વખતે તદ
ન અનમનજ હતો. પણ મારેથી એ દુખ કેમ
ખમાશે! અરે જોઈ હવે આ દુનીયામાં મારે
કોઈજ રહ્યું નહીં (દીલબરનાં ખભાઉપર માથું
નાંખી રડે છે) અફશા! અફશા!! નેની
મામે હંમેશ શુધી સુખી સવાની અને નેની
સાથે મારી તમામ હુંદરા યુગારવાની મેં આ
શા બાંધી હતી તેજુ પણ મુજથી મેવંદા થઈ મા
રી સંધથી આપા કુમ મેલથી નાંખી. અરે!
આએ કમંજાન સુડેલ સાથે મારાથી કેમ રહે
વાશે! તે મારી ઉપર હવે જુલમ યુગારવામાં
કંઈ પણ ખામી રાખશે નહીં. એ આશા! હવે
તો મારેની મોહાંત આની જાવતો થયું સાહે
(રડે છે.)

દીલબર—ચેરી શીરીન તું એકદમ એક
લો નાકમેદ ના પા. જરા સખર પકડ.

માર દાખલ થાયછે
નોકર—મેહેરબાન ખાંતું! તેમને અંદર
બોલાવે છે.

શીરીન—(મોઢું નુછી નાંખી) હા મોલ
હું આવું છું દીલબર તું પણ જા અને મે
જનને ઘૂરત મોકલાવી દે. (જાય છે.)

દીલબર—કેરી ના પુરુષ અંબર! મારીન
બીચારે ગોદરેજ એક વરસને ખાતર જવાને
ઓરત પરણી સારી ખાલી બદનામ થશે
બીચારી યુતનારને મોઢું દુખ ઉત્પન થશે.

જાય છે તેવામાં દરવાજા આગળ યુત
નાર ઉતાવળે પગે દાખલ થાયછે.

યુતનાર—કેમ દીલબર, કંઈ ખાલી
અવધાન જાય છે!

દીલબર—નામવર ખાંતું હું એક

પણી ના ખુશ. ખમર તમને આપવાને રા
કતી આવતી હતી તેવામાં સાઈ પધુ કે
વમોજ મામાં મળ્યાં.

યુ—બાલ, સીતાબીથી બોલ વાર.

દી—તમારો આવીને ગોરેન પડ્યો.
બીમાર પધ પડીયો, અને તેનાં છવવાની
આથા છેડી દેવામાં આવી છે.

યુ—[ધોંગી કરી] ઓ બોલો! બીમારો
આવીને ગોરેનને શું થયું! [બાલુએ] એની
એકે બોલી બોલ.

દી—આઈ, તમે અંદર જવો તેટલાં
હું, બેજતને લઈને પાછી આવું છું.

યુષનારે નહીં, નહીં! ટૂંક પધ મારી સા
થે આમ, મને તારું કામ છે.

દી—અરે હું હમણાં પાછી આવું છું.
(ફરથી આગની જુમ પડે છે તથા ખમતાં દે
આપે છે.)

યુ—[બાલુએ] એને ત્યાં જતી અટકા
વવી નોહએ. (ઓટોયા) ટૂંક પીયાર શું કરે છે?
આગની અંદર.

દી—(ધબરાઈને) એ આગ ક્યાં લાગી
હશે! જરા સુખર કરો હું જોગિતો ખરી કે
આગે ક્યાં લાગી છે (દોડવા જાય છે તેને યુજ
નાર પકડીને અટકાવે છે.)

અરે માયરે! મારો ધરની બાલુ પરજ
માગી હોય એમ લાગે છે.

યુ—હટ, હટ, એતા આપણને એમ
લાગે છે. એતા પહેલે ફર લાગી હશે.

દી—નહોં નહીં, મારું કંઈ ધીઆન લા
ગતું નથી. મને તો મારી બાલનીને મળે ત્યાં
જવ નોહએ.

યુ—(ચીરડાઈ જઈ) ક્યાં જાય! નીમ
કહામાં! ટૂંક જાહે છે કે મારી ઉપર આવો જ
જવ યુગરથો છે તેવી વજ ખમર લાવી અને
મને એકી યુકી ક્યાં જવા મોગે છે! [એવામાં]

એ ગામડીયાઓ ગામડા પોતાલા લઈ નહામતા
લખ્ખાં ધાવે છે.]

દી—બાલુએ તમે આવો ધબરાઈમાં
ક્યાં જાય છે?

પેહેલા—અરે તુંબી કુંડું હાવજ રે
ધુ. વીકા આવી ગારી બાગ લાગેલી તેની
ટુને તો કેડી ખમરજ નહીં, રધુ.

દી—પણ એ આગ ક્યાં લાગી વાર?
બાલુ—અરે હેલો બીમારો યુગીન
કરીને કહે છે કેને, હેલો છકટો, વીકાથી
લાગેલી.

દી—[ચોંકીને] શું યુગીનનાં ધેરમાયી?

પેહેલા—અરે એતા રાંડ પેકી રધ
એને હો વાપત કહેલું કે હા, તો ધમની ધમ
માંથા કાત કરે છે. આજ આપણે બધાં મોકા
ને ચોતાએ કે તેઓ હુશીયારોમાં રહે આગ
લાગી! આગ લાગી રે એએ!! [એમ જુમ
મારતાં અંદર દોડી જાય છે.]

દી—[રડતી] અરે બોલો આ શું થીત
મ! કાણ જાણે મારા બીમારો યુગીનનું
શું થયું હશે! [જુમ પાડીને] હવેની મને
જવા દેવો છે કે નહીં?

યુ—જઈને શું કરશે? ના એકબારગી
તારો યુગીન આગમાં બધી ગયો હશે તો
તેના જેવા એક જુગારી અને છકટાના બ
સમાંથી ટૂંક છુટશે.

દી—તમે એથ જોતાં છો? છકટો હોય
કે જુગારી હોય પણ જને એકવાર આપણે
હસ્ત આપ્યો ને આપણે આવીને યહી યુકા
આવાની એક ને આવી દેખી એક, કદીથી તેને
ધી બેવકા થયું નોહએ નહીં, ને જો ફરી
કોઈ અમર-પોતાના આવી દેધો બેવકા ધાવે છે
તો સેનો આ તેમજ પેલી નેહાઈમાં ધરિ
પતો નથી. હું તો મારો યુગીનની તકોશ
ને મારે જાઉં છું.

ગુ—[મનમાં] ત્યાં શપથ બધો બશમ
યાપ પછીજ એને ઊડવી [મિટીયો] નો વં
મારા હૃદય વગર એક ડગલું આગલ બરશે
તો તારો જાન લેવશ.

દી—શું તું મારો જાન સરો? મને
તું તારની રેડિએ તેમાં તારું કંઈબી કાપતર
હોયુ નોખએ તું મારા ધરમાં આવી તારથીજ
મને તારી ઉપર શક આવ્યો હતો [મિતથી
જુમ મારી] જોલ એ સંસલ કે મારા ગુર
ગીન થઈ તું શું દગો રમવા આવી હતી?

ગુ—સુપ એ ગુલામડી તારી ઉપરને
મારો સપસો. ઉપકાર શું તું જુધી ગઈ?

દી—ઉપકાર કરશે તે શું દગો રમવાને?
(નાથીજવા કરેછે તેટલાં તેને પકડી ઉભી રાખે
છે રીલખર મોતેથી જુમ મારેછે.)

ગુ—[તેનું માંદું દાખી] સુપ એ બદ
કરે નો વૃધારે જુમ મારશે તો તારું મલું
દાખી નાંખી તારો જાન લઈ લેવશ. [મલું
દાખવા બંધછે.]

દી—[ધમરાધને] અરે કોઈ મદદ કરે!
મદદ કરે! (ગુલામર રીલખરનું માંદું
તથા મલું દાખી તેને ગુંગલાવા બંધછે
તેવામા બેજન રાગતો આવેછે તેને
જોખને ગુલામર એક ચીર પાડી અંદર
નાથી બંધછે.)

બે—સપ્પર! સપ્પર! એ પાપી એર
ત તું ક્યાં નાંચે? કંઈ ફીકર નહીં તું મારા
દાખમાંથી ક્યાં જવાનીએ [રીલખરને જોખને]
કોણ રીલખર! તું કેમ આગમાંથી પ્રાંચી ગઈ?

દી—હું તે વખતે ત્યાં હતી નહીં માટે
ખચી પણ મારા ગુરગીનનું શું થયું?

બે—તેની મને કાંઈજ ખબર નથી; હું
તો જેવી આગની જુમ પકડી કે તેવાજ એક
નાની બારીએથી બહાર ફેરી પડયા. દાખ
તો તું ત્યાં જ પછી સુલાસો, યમ કારણ કે
હું પેલીની પુક પકડી શાંધી કાઢું; નહીં તો
કે, બરેકી નરો; હવે એનું તદન બરાધ સુકુએ
(બેઉ બંધછે થરેડા પડેછે.)

મવેશ બીજો.

ગાદેરની મહેલનો આગ-ચંદ્રમા પ્રકાશે-
ફર પેલાજ કુવો દેખાયછે-ફરતમ છુપા
લેખાશમાં દાખમાં અંતર પકડી બરા
તો બરાતો દાખલ યાપછે.

ફરતમ—[એકડો] આગની દવાલ કે
દાખી અહીંવેર તો કોઈ નહીં જુએ તેમ આ
વી લાગે હવે આગલ વધવું ફીક નથી. આ
બાડ તરે જરા યોબી તો નીકળે નો મને કોઈ
આવા પોશાકમા આવી સીદા રાતની વખતે
આ ધરમાંજે બરાતો અંતાતો જુવે તો મને ખ
ચીત મારજ શમને પણ હું તો તદન જુદાંજ
કામને માટે આવેલા છું. (જરા યોબી) ગરી
ખ બીઆરો ગુરગીન! નો કે મં એને આગ
લધી ચેતાબુ હવું તોબી બીઆરો તે નાખા
કના બીગ વધ પડશે તેના ધરને કોઈ સંડા
સે આગ લગાડી એને તેમાં તે. બધી સુ
યો એવી ખબર મને મલકાધી મારી ધીરજ
હવે વધુ વખત તંબી થકી નહીં. એનેજ આ
તર હું આતલા દહાડ યોબી રહ્યો હતો એને
માર પેર લેવાને તલબીયા કરતો હતો પણ
એને મારો જાન ખચાવ્યો હતો તેનાં કાપલાને
જ માટે હું છુપો યાપ બેઠો હતો [કુપાતરક
નોખ] હા! એજ કુવો બિમાંજ પેલી દાંકણ
ની અસતતની એમરતે મને નાખી દીધો હ
તો. આ કુવો જોતાંજ મારુ લોહી ઉછળી
આવેછે એનું મારો કુનો દરેકેરાઈ આવેછે
ગુરગીનનાં ધરને આગ લગાડાવનાર પણ એજ
હોયી નોખએ કારણ કે તેનું પાપી જમ ગુરગી
ન બજુતો હતો એને તે કોઈ દહાડો રખેને
જાહેર કરી દે એવી ધાસતીથી કોખને-જોડી
લાલચ આપી તે બીઆરાનું ધર સલગાવી
તેનું કાટણ કાઢી નાખ્યું હોય એમાં કાંઈજ
શક નથી. એર, હવે તો ને ખનવાનું હવું તે
ખન્ધ. [મિતથી] પણ બજુ એ બદકાર કે

હવે આને હું તને છોડનાર નથી. આટલું
દહાડાં તો મેં તને છુટ્થી કરવા દીધી પણ હવે
આ તેજ પાંખરે તારૂં પાપી હગર કી
ડી નાંખવા બીલકુલ બીજાં બ લગાડનાર નથી.
મારો જીવ બચાવનાર તે વખતે આવી
લાગો નહીં હતે તોહું ક્યારનો તે હકતાલાની
દરધાદમાં પહોંચી ચુકો હતે તેનું પણ વેર
હું તારી ઉપર લીધા વગર રહેનાર નથી. એ
નાંકર નાંકર તને તો મેં પહેલેથીજ ચાર
કીધી હોય તો આને આએ બોચાડી નીકરો
ય 'ચુરંગીનનો નાંકક જીવ જાત નહીં માટે હવે
પુને આ દુન્યામાં વધારે દહાડાં જીવતી રાખ
વી એ માટે માંયે આકુ વાપ ધાયછે. વું તારા
મનમાં એમ થાજતી હશે કે હવે મારી પાછ
બ લાગી મારા કરગ્રંતની સજા કરાવનાર કોઈ
રહ્યું નથી પણ હું તારો જલાદ પછી લાગો
છું. [અંદર નોઈ] ત્યારનું કોઈ બહાર નીકળ
તો અને અંદર કંઈ થરબડ થતી હોય એમ
લાગેછે; ધણે વાર થોભ્યુ એ કીક નહીં હું
પણ ભરાતો ભરાતો અંદર જાઉં અને પેલી
ચુરંગીને પકડી કાઢી તેનો પત્ની જાન તેનાં
નાંપાક બદનથી જુદા કરી આ દેશ છોડી બીજો
દેશ નીકલો જાઉં પણ મપ્પર સાંભળી કોઈ
આવેછે માટે માટે કો ભગાડ જવું નોઈએ.
[એક કાડ પાછલ ભરાઈ જાયછે ચુગતાર એક
માતો જાઓ એકી ઉતાવલે પણ હલવે
પગે ધપમ ધાયછે અને એક પદ્મર
ઉપર બેસી રહે છે તે બીચલું ગાયણ
ગાયછે.)

ગીતી.

"સાત વરસની રાંડી"—રાહ.

યુ—(ગાયછે.)

હાપ કામ કીધાં કેવાં જુરાં—

દાર દમામ ને રોલતને ખતર,

અરે તે જુરી લાલચોએ—
કીધાં મારો હાલ આવો આપર—હાપ.
નીરદોશ. આવીંદને દગો દધ—
લીધો હાપ ગોદરેજનો મેં કમાવી,
પછી જાન લીધા રેડનમનો—
નાખી કુવામાં બીના કદર લાવી—હાપ.
ચુરંગીન કદતો મને બેજાર—
તેનીની પીદા લીધી અંતે ટાલી (રહે છે)
મગાડાં આગ મેં પાપીએ—
નાંખીયા તેને ઘેરની માંયે બાંલી—હાપ.
માફ કરજો એ પીધારા આવીંદ—
દુખ શોરીયુછે તે ધણુ. મારે,
તે સાહેબની દરધાદમાં—
કેમ દખાડય મુજનું જાહું કાણું—હાપ.
[પોકે પોકે રહે છે.]
(ચુરંગીએ પડી) પરનાયો કરજું ખુદા—
મુજ ધાતકી ઉપર કહીની રહેમ લાવી,
પરવાનાની અરજ માની—
તે આ આકૃતમાંથી વું મને બચાવી—હાપ.
[અંદર ગળબડ ધાયછે તેથી ચોંકી ઉઠે.]
કોઈ નહીં જુએ તેમ બાગ શુધી નીક
લી આવવામાં હું ફેનેહ પાંખીયું બેજન અને
શીરીન ગોદરેજનો મરણની ગળબડમાં પડેલાં
છે તે તકના લાભ લઈ હું પડકો આવીંદુ)
પણ અફશોસ! આ શુંદર મહેલ આ ખુશ
નુમાં બાગ આટલી બધી જાહેજલાલી અને
કારનનાં જોડણી રોલત છોડી જવા મને કેમ
ગમે! આ મધમાં મુખની નેકે એક વાર હું
માલિક હતી તોપણ તેમાંનું એકે સુખ એક
પલની મેં ભાગવેજા નથી. મેં કેવી કેવી રીતે
ઉપવી કેવી કેવી લીકમત કરીધી. કેવાં કેવ
જુરાં કાંચે કીધાં અને તેનો બદલો તો ખુદ
યોજ મલયો. (જરા થોભી) અરે આ પાપ
હાથો તે બીચારા નીરદોશને નાંખી દેજમ

કોઈની સામેના ધરમાં બે માતા બેઠી. એક ક' જીવો કરતાં હતાં તેમનો અવજન મંજૂરી ગોળો પોલવો જીવો સાહેબ, આ બે ધણી મણીઆણી મરાયછે તેને પણ કારણે. તે કારણ એકે તેઓ મુકરવારને દો વણ્યાં હશે. મુકરવારે ને ચીજનું મનજાન યાવ છે તેનું છેવટ મારું નિપજનું નથી. એજ કારણસર અમારા કેટલાક પારખીઓ મુકરવારે કાંઈ કાંઈનો આજીવન જરૂરતા નથી, મુકરવારે ધણે નેહરત-દલાદો છે. બહારમાં બાહર નિકલતાં મુગામ, છોમરીઓ માસરેથી ધર ધ આ ધરથી સાસરે જાય નહીં. વહેમીઓ કાંઈ કાંઈનું ચાકું કરે નહીં અને તે મધલ અને નરી તેનું કારણ મુકરવાર. કેમ સાહેબ કારણ વગર કાંઈ હોય નથી, સમજાવ્યા.

એક દીવમ આપણા ગોળ પાથ મકન જીવે પોતાના ધરથી આદ મંગાવી. આદ પાતી વખત તેની આંદ માખ પડેલી નોંધ મકનજી પોલવા, "ગોળ આહેમાં આ મુકારી માંખ સી રવેરો આવી."

ગોળો—અહીંસા સાહેબ એવિરો મને નિષાર આવતો નથી કે એ બીઆરી સાચી ગરજ પામી હશે કદાચ એમ હોયકે ધણી ઘણા જાની તે ભુખી હશે. તેથી તમારી આદ નોંધ તે ઉપર ઝીપવાનું હશે અને ધણી આદ લીધા હશે તથા તેની હાજરી બગડી ગઈ હશે અને તેનું મરણ નિપજનું હશે. પછી તો કાણ જા જો કાંઈ પુછી આવે તે જાણે. માંખનો જઠરો કદાચ નખલો હશે કારણ કે જ્યારે તે આદ ખાવામાં કાઠી ત્યારે તે ચપાટી ઉપર નાંચી કુડી નખરાં કરી રહી હતી. કદાચ મ તે હમણાં પિયાર આવેછે તેમ આદમાં ચાક રતી મોટી ગાંગડી હશે તે બીઆરીના ગજા માં મુકી બેઠી હોય અને તેની તેનું મરણ નિપજનું હોય.

મકનજી એક દલાડે છોકરાઓની કાપી

તપાસતી વખતે ધનમતા દસકતની કાંઈ બોડ દેખાડતા હતા. તેનું લગણુ તેને ગમતું ન હતું. દસકત પરગરા નલખેલા હોવાથી તે બોલ્યો, "ગોળ, તારા દસકત કેવા ખરાબ છે!"

ગોળો—કેવા આરે મહેન એમા પુછવું કેવું! મારા દસકત તે જાણે કાઠીઓનું એક ટોલું શાહીના ખડીઆમાંથી નિકળી પોતાના ધર લુછ્યા વગર ફાગળના તાવ ઉપરથી પસાર થઈ ગયું હોય તેના પગમાં જેવા હોય છે.

એક વેલા પાઠ વાંચતી વેલા લગન ચાલે આબો ગાંધી મકનજીએ તેનો અર્થ પુછ્યો. છોકરાઓએ તરફવાર જવાબ લીધા તેમાં આ પણ ગોળએ તેનો માંખેનો ખાખ પીવાની તથા પરણ્યાની વાડી કીધી. બીજો માંખેનો પુછતાં તેણે લગન એટલે "સુધી" કહ્યો.

મકનજી—છોકરાઓ લગન એટલે રો હાલી. સેકાધીને કાઠરના બે કટકા બરાબર રાંદ ખાચી શકાય તે કટકાઓ એથી રીને સંધાયલા હોયછે કે કદી પણ તેઓ સેહેલાધી જીવ્યા ધર શકે નહીં. તેઓ હમણાં અધિકથી ઉમટા આવે છે. એક ઉપર કોલું મરણુ કે બીજો નિચે જાય છે તોપણ જ્યારે કોલ પણ તેમની વચ્ચે આવેછે ત્યારે તેઓ એકલું જોર કરી નેતે કમડી નાખી તેની કમગાની કરી નાખે છે.

ગોળો ત્યારે લગન એટલે કાઠરના દુડા એકાં જોડાયલા.

મકનજી—તહીં એમ નહીં; એતો એક મીસલ આપી જેમ કાઠરનાં કટકા એકજ સાંધા ઉપર રહી અધિકથી ઉમટી દીશાએ આવે છે તેમ કેટલીક વખત માંતી બહાર એકજ જગા ઉપર એકેકથી ઉમટા આવે છે. જ્યારે તેમની વચ્ચે કાંઈ અંધડો ઉઠે છે ત્યારે ધણી એક ગમ તો ધણી આણી, નીજી ગમ કોડી ફરવેછે પણ નો કાંઈ પારસા નોડે તેમને કંઈ જો પાથ છે તો તેઓ કાઠરના બંધે કકડા

એની મીસાલ ભગં યધ તેની આંમે યાવશે.
કેમ છોકરાઓ સમજ્યા કે ?

ગોત્રો—મથનજી તો પરણીયું ત્યારે
જનો, હાલ તો માત્ર હયાદ રાખવાનું છે.

એક વેલા નિશાલની પડોશમાં એ પાર
મન દોલી કુહાઓ નેઓ સામ આમેના ધરમાં
રેહતી હતી તેઓ આંકક સાથ મંદો કરતી
અને ધણું જ ભાંડ બોલતી હતી.

તેમના ગોંધાટથી મકનજી બોલતા,
જાહરિઓને કહ્યો કરતાં વાર ન લાગે અને
મલીજનાં પણ બોલી નહીં, ધડીકમા લડે અને
ધડકમાં મંપે.

ગોત્રો—પણ પેલી તારીઓ સંપે
એવી નથી

મકનજી—સમજા.

ગોત્રો—સમજા તેઓ અદેકની ઉછરી
બાળુમાં રહે છે, એક ઉતર તો બીજી દખલ
તથી તેઓ મજેદારી રીતે. ઉતર અને દક્ષીણ
મલે તે દુન્યા ઊંધી વસેતો.

એક વેલા મકનજી પાસ કાંઈ ધણુ
અમલતનું કામ આજુ હજુ તેથી તેઓએ છો
કાઓને તાકીદ કરી કહ્યું છોકરાઓ આને
હું ધાડું બખી રહું ત્યાં સુધી એવી રીતે
ચુપ બેસજો કે એક નાની ટાંચકી નાખી હોય
તે પણ અમલત. છોકરાઓ હાજી સાહેબ
કરી આહું બંધ કરી બેઠા. કેટલેક વારે જ્યારે
મકનજી લંબવામાં રાહવા ત્યારે આપને ગોત્રો
બોલ્યા “માસનર સાહેબ ત્રાયણી નાંખો તેને;
અવાજ આવશે.” મકનજીને એથી હરકત યધ.
તે વણ બહુ ચીરડાયા અને જોળને કેમરી
પાખ આપવા મંડ્યા.

મીઠ મકનજી એક દીવસ છોકરાઓ
આગલ પોતાની તારીકતું બાંકું પોતેજ કકતા
હતા. તેણુ આપણા ગોળ ઉપર અતિશય ઉત
પડ્યા તેથી તેને દીલમાં ધણુ આઝ
આજા. તે ખુબ ચીરડાઈ ગયો.

માં મીઠ મકનજી તેની તરફ જોઈ બોલ્યો.
“તારા જેવા મુરખ દીકરા મોરો હોતો
હું તેને પણ શિખવી પુરવીન કરન; એટલી
મારામાં કુનેહ છે.”

ગોત્રો—પણ મરિય તમારા બાપનો
વિચાર કદાચ એથી ઉમતો હશે.

એ સંખુન માંભલી મકનજી અત્યંત
ગુસ્સે થયો; કરણ પોતાના કહેવાની મતલ
બ એવી જ મકનજી પોતાના બાપના પેટ મુર
ખ દીકરા અવરવા હતા અને તે મુરખ
છોકરાને શિખવી પુરવીન કરવા તેની મરજી ન
હતી.

એક દલા મીઠ મકનજીએ રાયલ ચીર
ની નાની ચોપડીમાંથી છોકરાઓને એવું મમ
જાણું કે જ્યારે કાંઈ દીવમાં ગુસ્સો ઉત્પન્ન
યાવ ત્યારે તેણે એકડે એકથી એકર મીઠ
દમ સુધી બણી જવું એટલે ગુસ્સો નરમ પડશે.
ખોરમાં જ્યારે આંખ બણાવાનો વખત
આવ્યો ત્યારે પોતાએ તે બણી જવા ના
કહ્યું. ધણો ધમકાવે એટલે તે બોલ્યો
અરે માહેબ નકામો શું કરવા બાણું મને
કાંઈ ગુસ્સો આવ્યો નથી તેથી હું તો નહીં
બણવાનો મકનજી એ શાંભલી ચીરડાઈ ગયા
ત્યારે પોતે ઉતાવળથી બોલ્યા જોવા તો સારું
જ જમદીથી એકડે એક બણા બેસો, ગુસ્સો
નરમ પડશે.

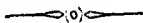
ચીસકની જગ્યા ગાંઠને દાંવશે તેમનાં
ધણી આંખોએ તેમના આલખાણવાનાઓને
જમવાનું નીતર દેવાને તેમને બહુ આઝહ
કર્યો નેથી ચીસક જાતે અતીસય કંજીમ
હતો તેથી તેને લાચારીએ તારું જેવું જગન
કરવાની કુરજ પડી. તેણે દર દોસ્તદાર
તથા આલખાણ પાલખાણ ચાપાને બદલે પોતા
ના નિશાલિયાઓના બાપોને જમવા બોલા
વ્યા. એમ કરવામાં તેણે હેતુ એ હતો કે દો
સાધરે આઈ જાય તે કરતા પોતાના ચામે.

કેમ જાણ ભગવાન તારી દવાથી મને
ખાત દર્શુર આપના નથી. તુએ મને જે
ખાતની વેચાતી આપી પણ દર્શુ જાત ઉ
ગયાની કાંઈ નીચાવ નેપુએ નથી.

“એ અજ્ઞાન વાતએ કે મારી દવાથી
તું ઉપર કાંઈએ અમર થઈ નહી. તને શું
પણ એમી મને પોતાને અમરતી રાગેએ.”
દેવિય શાહેને જવાબ દીધો.

પણ નો તારી ખાતરીજ હોય તો લાવ
એક બાણ આપ તેથી પી નોક પણ એટલુ
કે હવે તે છેડી રામજીવી. એથી કાંઈ અદર
ન થશે તો વધારે પોતાનું મોકુફ કરીશ.

અરે પણ એ દવા તો તારા ખાતરક
માયા ઉપર આપડા આવી હતી. તને પાંડ
કાણે કલું હતું.

પ્રાદશાહો ઉપરની ગજબ હાયકે ?

ગરેટ ક્રીસ્ટન [મિ'ગ્રાંડ અને સકાતકેંદ]
ના સમુદાયર પચાસ પાદશાહોનું શું થયું તે
નીચલા યોગક મહુન ઉપરથી જણાવે. એ
પંચ આયુ' એવું કમનસીબ હતું કે કેઈની
સુકલેય હિઆ અમી કમએ પુરેલાં દરોળા
ખાદશાહોએ તેઓ ગજબ દીધા નહી. એ
પચસે એક હિઆ જે રાજા નહી પણ ગમામ
પેદેરી આકતના યોગ હિઆ ધણુ શપાયામાં
થી છટકી નયો.

સકાતકેંદ દેશના પેદેલા નેમ્સ ગજબનું
પુન કરવામાં આવ્યું હતું. જાનો નેમ્સ રાજા
રાક્ષસરોના પેરાની વખતે મારયો ગયો.
તાનો નેમ્સ બનવાએરોનું હલડ મેરાજાની
કોરોશમાં કર થઈ ગયો, મોટો નેમ્સ ક્રીષ્ટ
નથી લગઈમાં થયો. પદમો નેમ્સ પોતાના

લગઈરની પુત્રીની મોટો ખતારો કરી મરણ
ખામ્યો. મકાન લોડોની રાણી મેરીને ખં
ગવાંદમાં ગરદન મારવામાં આવી. પેદેરો
આદેશ પોતાનીજ રક્ષણને [અંગરેજ લોકો
ને] હાથે જપેદ થયો. તેનો લોકો વરસોને
વરસ દેખવો જોગવી મારણ બપો. રક્ષણ
ટે જીવ નેમ્સને પોતાના રાજામાં દેસર
લેવો પડ્યો.

એક વેલા એક સગી કાઠનાર એક
અંને પોતાનું તરનું પડેલું એક સિંહનું
મિત્ર દેતાડતા હતા. હવે પેલી સ્ત્રીના મન
કપર વધારે મજબુત અમર કરવાના હેતુથી
તેણીની અંધ ને એક નાનો છોકરો હતા તે
વાક નોક ને મોંદરો — “બાબા ખાદસમો હ”
એ સિદ કાંઈ પ્રદ નથી. “એ કાંઈ છપી
હોય એમ તો મારાએ જણાવુ નથી.” છોક
રે જવાબ દીધો.

શ્રીમંત મારનાર વગઈ કરેલુ જતાં બી
મારા માત થઈ ગયા.

ઈન્ડિય તેક્ષ.

જે ઇન્ડિય તેક્ષ નાખવાની આપણુ
ઉપર ફરજ આવતા આવી હોય તો અમે એ
ક ઉપાય અભિમાવવાને આપણાં ઉરકારનું
ધ્યાન એઓએ હીએ કે જેથી મહાક ગ
રીય લોકો ઉપર હાંદિશ આવતા પંચ થશે.
જે ઉપાયની અમે શુચના કરીએ છે એમનું
અભિમાવથી લોકો ગોડી પુત્રીથી કર ભર
વાને પોતે ઉત્તર જણાવે અને તેમ થવાથી
ઈન્ડિય તેક્ષના આરીય ખાતાના ખરચમાં
પણ મોટો ઉગારો થશે. તે નજર ઉપાય એક
કે ખુબધરતી ઉપર કર નાખે, કુન્વામાં
કોઈએ એરત એવી ન હશે કે પોતાને ખુબ
રતમાં ખાવને ના ખડા.

અવાકાંડાં મનહ.

પુસ્તક ૧ હું]

[આંક ૧૬ મો

આ પુસ્તકમાં આવતી દરેક વાર્તાનો સરવે હક એના બનાવનારે રાખ્યો છે.

અન્નામ ઈ બીવણ

આંક પાંચમો

મહેશ ત્રીજો.

(ગોરદેવનાં મહેલનું દીવાનખાનું—

શીશીન મનગાન ચેરેરે 'બેઠો'.)

શી—(એકલી) હવે આ દુનીઆમાં મેં હાથ શિયાય માફ દોષ રહ્યું નહીં. હોમ ૩ એક, મીઠકત છતાં મારી મંભાવનું લે નાર દોષજ રહ્યું નહીં, મારો ફીદર મારી માવશી માંદરનાં સગાવંધવાળો કેટલીક વખત પૂછ્યો શરૂ થતો હતો પણ તે મારાં મુખને માટે ઘણો ધંતળાર રહેતો હતો (બિજન છુપો થઈ મોંભરે છે.) : મારો હજી આજવા ને દોષ મારે લાચક આવી રહેલો છે. તે ધણો આદરનું હોતો પણ, આદરોય. તે બીઆરો તદન નાચુગદ આડ્યો ગયો. (રહે છે) અરે બોડા હવે મારી હાંચીનો સમયો આ ધાર હું દોષ ઉપર રાખીય? હવે મારી ક રે દોષ ખરો? (બિજન પ્રસન્ન બહાર નીકળી આવે છે.)

બે—હું હું તારો બચાવનો માધી બે જન (તણીનો હાથ પોતાના હાથમાં લેવા લાયક છે.)

શી—[નિનો હાથ દુર કરી] દુર એ બેવડા મરદ તારી હારની ભારી આયા તો આજ કેટલુંક થયું થયું મની ગઈ છે.

બે—(અચરત ધઈને) શીશીન! ખાતરી શીશીન!! એ તું શું બોલે છે?

શી—બોદાને ખાતર તારી શીકલ મા રેથી દુર કર.

બે—પણ મારેથી એટલો બધો તે શું યુનાહ થયો?

શી—યુનાહ પૂછે છે? એક ઓરતને પરણવાનો કોમ આપી બીજી ઓરતની આ મનાઈ સોધતાં તને લાજ નહીં આવે.

બે—શીશીન તું આજે દીવાની થઈ ગઈ? કંઈ ભલતી બલતીજ વાત કરે છે. કઈ ઓરતની મેં હોસતી બાંધી?

શી—તમારી નથી કાકી યુનાહને માથે વેઝી.

બે—(હસીને) એ તને દોષે ભમાવી?

શી—ભમાવે દોષ મારી નજરે નજર

તમને સાથે મેં બાગમા વાત કરતાં જોયાં અને ત્યારથીજ મારી ઉમેદનો મેહલ જમીન દાસ્ત થયો છે.

બે—કદી અગોએ વાત ક્રીધાની હોય પણ તે તો એક બાબદની બોલને માટે હું તમારા કરતાં હતો.

શી—તમારા શાંતી? તે વખતે તમો વરએ પીયારની વાત આવી હતી, અને જોને માટે ગુલનારે પોતે મારા પીંદર આગલ કહ્યું હતું.

બે—(જોડાને) હું ગુલનારે જોલેજને કહ્યું? [મનમાં] હા! અરેબર એ નાપાકે જ મારા કાકાને એવું જોડું સમજાવી મારી ઉપર તરફત સુક્રી અને તેમાંથી દુર કરાવ્યો [મોટે] શીરીન, તમા બંનેને જુદું સમજાવી અને ધરમાંથી કાઢી ચુકવાની પોતાની અત્યુષ્ઠ્ય પાર પાડવાને એજ મકાઈ જોરતે પોતાનાં કરતુક લગાવ્યાં હશે.

શી—એ તું શું વાત કરે છે. તારી જેવ કાઢના અને દાખલ મહ્યાથીજ મેં મારી ઉમેદની દોરી કાપી છે.

બે—ખારી શીરીન, ચોડાજ વખતમાં હું તને સઘલું 'જુદલું' કરી આપીશ, પણ તે અગાઉ તને જણાવવા માગુ છું કે તે પાક પરવરદેગાર કે જોલે સંધી જોહાન પેદા કીધી છે તેનાં તથા તારા પીંદર કે જોને અને બચપણથી પાલી મોટે ક્રીધો છે તેનાં પાક રહેનાં અને તું ખારી કે જો અને આ કુન્યામાં અવિશ્ય સુખ બપરવાર છે તેનાં કચમ લઈ કહુ છું કે ફક્ત તારા શિવાય મેં બીજા કોઈ પણ માણકનો ખ્યાલ કીધો નથી.

શીરીન — [આગલ દોડી આવો] બસ; બસ; એ પયારા બેજન, કસમ લેવાનું કંઈજ કામ નથી મારી તલન ખાતરી છે કે

તું પારાના હાથથી બેવકાઈ કરી પણ થાપ નહીં. (ચુટણીએ પડી) ખારા બેજન તને જ મેં આટલો બંધો ગેર ધનસાફ કરી તમાટે હું તારી દરજીએ આહુલું.

બેજન — [તેણીને હાડી બગલથી ચીકરે છે.] કંઈ નહીં. ખારી એમાં શું છે. ફરેબંધી ફરેસ્તા જોવા ફરી જાય છે, તે આપણી તે શી. બોસાદ.

શી—મારા જોહાન, આજર્ય હું તારી તેમજ તું મારો યાદ ચુકાં બીએ

[જને એકમેકને જગલગીર કરે છે તથા બોસા લીએ છે]

બે—હવે મને એક અગત્યનું કામ! તું છે માટે ખારી શીરીન, તું તમા અંદર જા.

શી—જોહાન બેજન, તો તે કામ મેં તારી છુટ્ટ રાખવું અગત્યનું હોય તો હું મોટી જુરીથી અંદર જાઉં.

[અંગેશ દાખલ થાય છે]

બે—નહી, નહી, મારી ખારીને તો એ જાણવું જોઈએ માટે પોખ. આલ અંતે, તને સોપેલા પેલાએ કેદીઓને લઈ આવે. [અંગેશ જાય છે.]

હમણા હવે સઘલા બામનો પરદે હંધરો ત્યારે હું ખારીની મેવડી ખાતે થશે. [અંગેશ ફસતમ તથા ગુલનારને ધી આવે છે] કેમ બોનાપાક જોરત, જુએ તારે પાપ તું કણલ નથી કરતી કે

ચુ—(મનમાં) હજાર એને હકાવવે જોઈએ. (મોટેથી) અરે આ નિચ કુતર તું મારીપાસ શું કણલ કરાવવા મગી છે મારા ખાવીદનાં મરણને લાલ લઈ મારી ઉપર આવું જોડું તોહોમત સુક્રી શું આ સઘલી મીલકતનો ધણી યવા મ

ગે છે કે? પણ ખુબ નિરાં રાખજે કે એ માં તારું કંઈજ વલનાર નથી.

બેનન—(શરમાયાં) એ દેવની ખસલ તની ઓરત, જાણુ કે હવે તારા એ ઓરો દમ અહીં માલવાનો નથી, કારણ કે હવે તારાં પાપનો ખરો તદન બરાઈ ફરી ગયો છે. મારા દોસ્ત રસતમલું ખુન કરનાર અને પેલી બપંકાર આગ લગાડનાર પણ હુંજ છે. એ સરવેના મારીપાસ ખાતરી પુરવઠે પુરા થા છે.

શુ—તારીપાસ શું પુરાયા છે? રસત મલું ખુન કોણે કર્યું અને તે કંઈં કર્યું તેનો કાણુ સાહે છે?

બે—આ વખત શરગીન નહીં મલે, નહીં તો કે હું તારો બરાબર ખાતરી કરી આપને તોપણ—

૩—(વચે બોલી ઉઠ્યો) શરગીન નથી તો શું થયું હું નેનો ખુલાશો કરજી.

શુ—[મનમાં] એ વહી કીયા જમાના નો મારો કુંદમન હશે.

બે—[બાલુએ] આનો સાદ કંઈ મારી પીછાણમાં આવે છે. [રસતમને]

શું જો એ વાતનો ખુલાસો કરશે તો ને તકશોરને માટે તને પકડવામાં આવશે જે તેમાંથી તને શરત છુટકારો મલશે.

૩—મને કંઈ છુટકારાની આગત્ય નથી. મને આપો આપ તે મહી શકશે. શરગીન એક મારો ખેરખાહ દોસ્ત હતો એક દલા ડો અમીં બંધે જણુ થણો શરાખ પીધાથી ખુબ મસત થયા હતા તેવામાં તેણે શરાખ ની ખુમારીમાં મને કહ્યું હજુ કે તમારા કાકાનાં ખાગમાં તમારી નવજવાન કાકીએ પોતાનાં ખરા આવીંદને કુવામાં નાખી દીધો હતો ને જનાવ તેણે નજરે નજર નોંધી હતો.

બે—[ચોક્કીને] શું કુવામાં.

શુ—[વચમાં બોલો ઉઠી] એ બધું મારી ઉપર તરકત છે.

બે—જો તેને કુવામાંજ નાખી દીધો હશે તો આપણને તેની કંઈ પણ નિયાંત ત્યાં મહી આવશે માટે આલો આવણે ત્યાં જઈએ.

[જ્યા મંગિએ તેને રૂથતમ આકાવે છે.

૩—સખર ભડા માણસ, હું એમ ઉ વાવસો ના થા. મારી વાત બરાબર સંભલ તમારો કાકી તેને કુવામાં નાખી એવું સુમ છ કે તે મરી ગયો હશે કરીને ત્યાંથી આ લતી થઈ કે તરત શરગીને ત્યાં આવી મો દી મેહનતે તેને ખાહાર ખેચી કાઢ્યો.

બે—તારે શું તે હજી છવતો છે?

૩—હા,

બે—આશોરા! કાણુ જાણે તે ખી મારો હેરાંન અને પરદ્યાન નેવો કોઈં બંદ કંતો હશે?

૩—[આગલ ધસી આવી] અહીંજ દો સત બેનન [પોતાની દાદી બાલની તોધી તથા જલો કાઢી નાંખે છે. ખંખે ખમલ ગીરી કરે છે. શલનાર એક ચીસ પાડી જમીન ઉપર ટુટી પડે છે.]

૩—મારા બલા રફીક મારી શાધને માટે ને તેં આટલી બધી રંજ ખેચી તે માટે હું તારો ધણો હેસાંનમંડ છું અને તે માક પરવરદેગારનો મોટો ઉપકાર માનું છ કે તારા નેવો એક વફાદાર દોસ્ત મેલવવા ને હું નથીખવાન થયો છ માટે તારા નેવા વફાદાર દોસ્ત તે સાહેબ સરવે કોઈને બ ખરો. [શલનાર પાછો પોતાની મેઝે હુથી માર થઈ ઉઠે છે.]

બે—મારા કમનશીખ દોસ્ત એમાં મા રી ફરજ કરતાં મેં કંઈ વધારે કીધું નથી. એ.

ચોક્કસની ભાષાથી, ચોક્કસ તારે સરથી
એક ખુશુનો તો દોરા ઉતરીયો, પણ પેલી
આગ અને તેમાં બીચારા શુભીનનું મ
રણ એ પાપને માટે તને તો દાવરે દાવમ
રની આગલ જવાબ દેશે પડશે.

શુભનાર — (રડી પડી) ખસ ખસ

હવે મારેથી વધુ સાંભળી શકાતું નથી હું
મુંઠું, હું મુંઠું, મંજલ લેખાનતીએ એ જા.
કુ પાપી કામ કાકું અને તેનો મને આ
જે વાજબી જાહેર મલ્યો. (રૂઠમ આગ
લ જઈ શરૂઆતે પડી તેનો જલો પડી)
માફ કર આ બહાના આવીંદ, મને માફ
કર મેં તને ધાર્યું કુખ દીધું છે. તારા કદ
મની ખાફ પણ સંભાળે હું લાવક નથી
(રડે છે.) •

રૂઠમ — (ધીકારથી) ફર રહે

આ પાપી ચોક્કસ, જાણથી રંગાયલા તારા
હાથ મને ના લગાડ (ખંજર કાઢી) આ
વડે તારું જીવન ચીરી નાંખવાને મેં પક
કો રૂઠમ કીધો હતો. પણ તે શ્રાહ્મણે
જા તને આ કુનીયામાં ઉધાડી પાડી લેશિની
લેવાનતમાં નાંખી એજ સજા મારે મનથી તને
પ્રતી છે માટે જા તારું કાલકર.

શુભનાર — (રડીને) હું કંઈ જાઉં

અને કંઈ જાઉં, તંત્રા લેશિને માંડ
કાલું મોહું કેમ દેખાડું (ચોટથી) અરે
શુ કામની એ જીંદગી! એવો લેખાનતની
જીંદગી લોગવેલાનાં કરતાં અને પાપી હજી
હાંનાં સાદનાં દંખ કરતાં મોહાંત વમારે શાફ
છે, માટે પાછું કાઢ તારું, નેહરી ખંજ

રે ને કોક આ છાત્રીમાં જોયો આ કંગાલ
જીંદગીનો જલદોયો અંત આવે.

આ રૂઠમ! ખારા રૂઠમ! આ મા
રી છેલ્લી આજ તું ખોદાને ખાતર ક.
જલકર જોયો, મારી ઉપર તે મોહું છે.
ન કીધું છેલ્લાનો. (રૂઠમ ખસી જાય છે.)

પદસાના લોકે કમાવી મને

દગો દઈ અંતે રચાવી મને.

પદસાનેજ ખાતર યદી જલ્લામ

નેતા અંતે નીઆએ કંઈ કામ

પદસાનેજ છે ખેવકાઈનું મુજ

આખરે યદી જલ્લા છે તે કુજ

ખારા આવીંદથી યદી ખેવકા

ખીન કદરે પાડી તેના પર જકા.

સખાંમ આ આવીંદ તને છેલ્લી સખાંમ

આ લોભી કુખાંને પણ છેલ્લી સખાંમ.

(કોઈ જોય નહી તેમ ખંજર ક

દી પોવાનાં સોનાંમાં મારે છે — એક ચીચાર
પાડી નીચે કુટી પડે છે.)

જોઈ કુખનો આ હાલ ચેતજો તમામ

કે ખેવકાઈનો આવે છે આવા અંતમાં

(જમીન ઉપર તરફીયાં મારી મરણ

ખાંમે છે.)

રૂઠમ તેની આગલ શરૂઆતે

જેશે છે સંધ્યાઓ ગમગીનને

હેરે શુભનાર તરફ જાય છે. અ

ને સાથે મલી નીચું શોકલ

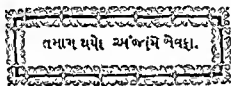
રેહું ગાયલુ ગાય છે.)

“એરી એરી એનીસીયા”ની અંગે રહે.

કરો સજ્જનો તમે સદગુણી કામ—લઈ જ્યાંપર રખાવું નામ
ધરો તમે તેનું નીત ધોઆન—જે બપરો શુભ ને આરામ—કરો
પણદારી પર રહેજો તમ ઉમતવાર—નેકી બદીને પીછાનીને માર
નેકીથીયે ધણે તમારો ખેડો પાર—નેકીપરજ રહેજો સુધામ—કરો
પપોતી રીખયા મસરો જરૂર—મોડે ઇલા વેલેલે તેમાં નહી કશુર
પરવાનાની રીખ માનજો ખાતરીથી પુર—કે બેવશઈ નેછે બદ અંજાગ—કરો

(ધીમુ વાજીતર વાગેછે
પરદો ધોમે ધમે પડેછે.

ઉપચોડી યા બદો

રસીત. નાં ૧૮, ૧૯.

૧૮—આરસી માટે કાચને પારો કેમ
ભગાડવો—એક સપાટ પથરો તખલ ઉપર કે
લાઈનું એક સાદું પત્ર પાંચરવું ને પતરાં
માં કાંઈ કાનું કે ફાત હોવી જોઈએ નહી. તે
પતરાં ઉપર એક ઇન્ચના આડમાં ભાગની
ઈન્ચ જેટલો મોખ્ખો જીવતો પારો પાંચ
રોમાં બાદ, કાચના તખ્તાને આદેશતે. રહી
તે ઉપર સરખા હાથે મુકવો. પણ મુકવા પહે
માં તપાસવું કે કાચને કાંઈ ચીકણ કે ડાચ
હોય નહી. કાચનો ઉપર કાંઈ વચન મુકવો
કે નેથી પારાનો મવાલી બાહાર નિકલી જ
ય. કાચને રેડ કલાક શુધી મુકેલો રહેવા
રજો એટલે તે ફરેમમાં જડવા તઈઆર થયો.

૧૯—ઈન્ચ કોલનવાતર બનવવાની રી
ત—જો કાનો આત્રકો હોમ ૧-ગોઆલ
ન હઈ તેમાં એકેક આઈસ બરને મોત
અને આરેજનું તેલ, ૨ દરામ સીદરાવું તેલ

અને એકે દરામ નીરોબી અને રાજમેડીનું
તેલ ઉમેરવું એ બધાને સાદીપરે એકસંક
રવું એટલે સઘથી ઈન્ચ કોલન બનશે.

સંદેહ બાલ.

કેટલાક લોકને નાની ઉમરે સંદેહ બાલ
આવેતા આપણે જાણીએ છીએ છીએ એ
ઉપરથી આપણે એવું નહી સમજવું કે આ
પણે બાંધે કવખતે નખાતો જાયછે. એટલે
માત્ર ચરીરના બાલવાલા ભાગનોજ એવો
દેખાવ થઈ રહેછે જ્યારે બીજાં આપણા
તમામ ભાગ પોતાની પુર શક્તિમાં હોયછે.
ધણીક નખતા સોડો નેચો તન તેમજ મ
નની વેદનાથી હેરાન થતા હોયછે તેઓના
એક પાંચ બાલ તેવો હાલંતમાં સંદેહ થતો
નથી જ્યારે બીજાઓ હેરાન ગતિના કાંઈ
પણ કારણ વગર ૪૦ વરસની ઉમરે બાલ
પાડવા દેખાયછે. ઠાકતર આરબીગની નેણે
પોતાની હંચીનાં ધણીક વરસ ઘસાણુ અ

અરિકામાં સુનારયાં છે તે એવું કહી જાય છે
 કે તેણે કેઈ દીવસ પણ એક જોરકા ધ
 નીઅનને દીધો ન હતો એવો શું પણ અરેક
 જાલ વાંલા પનીઅનને તે મલખનો મોતા
 ન દર હતો.

લેમેનેદ

તનદોસત ધમ્મા દરદી એ ખંધે પ
 રોશ માટે આપણો લેમકીત એકમરખી ચી
 તે કાગદા કારક છે. એવું પીવું આપણી હા
 જીનીના સધલા ખીગાડા તેમજ દરેક વેત્તાએ
 માફક આપવું જણાય છે. લીજનો રસ
 આધારણ કાક તેમજ સાંધાના દુખારા ઉ
 પર અકસીર હાસલ છે. જે લોજીના રમ
 વડે કાંતના પારા મજબૂત મોતીએ તો
 તેઓ મજબૂત રહે છે. સાજની ગરજ લીજ
 થી વધારે સારસ રીતે મરે છે. એ રસથી
 હાથ પગના સોજા ચઢતા અડકે છે અને
 તેઓ ગોરા મુંવાંલા અને નરમ રહે છે. વહી
 એવું કહેવાય છે કે આપણા શરીરના જે બાગ
 ઉપર ચુરેલ છામ્માની અચર ધમ્મહાથ તે બાગ
 ઉપર લીજ કાર્પને એવણુ હોય તો તે સાફ
 થઈ જાય છે. આપણા ધરડાએ તેમજ આ
 પણા હજારો અને હિંદુ લોકો વગેરે તમા
 મ દેશીઓ પોતાના માયા ઉપરના જોરાના
 ઇલાજ તરીકે માયા ઉપર તેમજ ચામડો
 ઉપરના મચા કે ખીલ ઉપર પણ કાયદા બં
 રેલી રીતે લીજ મસખે છે. આપણા આંગ
 મથી ઇલાજની હાલ કુરોપીઅન તબીબો
 કુરોપમાં સખત બલામણુ કરે છે.

સુખીઆરૂ જોરૂ ! !

નમુના. ૧૦-૧૩

ટેમી — મારો બંહાસો પતી મારાં દર
 એક કામમાંટે એવા તાપર છે કે તેમની જો
 ડી કુન્માં નહી મચે. જ્યારે જોઈ ત્યારે
 મારાં કામ, માટે તદબ્યાર યજી દોવસે કહે
 કે રાતે હું તેમને એક ચોજ. કરવા કહું
 એટલે તે ચપલીજ છે. વેલી વધારે સાફ તો
 એ છે જે જવારે મને તેવું કામ પડે ત્યારે
 તે આગતનો આગતજ મહી આપે.

કોખાંઈ — મરે હું તો બાપચાકી દેખાય
 છે. મુવો મારો માતા તો એથી ઉમટાજ છે
 જ્યારે તે મુજબની ગરજ દોષ ત્યારે મુવો કો
 હું જાણું ક્યાં દઈ યહ બખહ જાય નહીને
 વહરહ ગયો સખત આગતનો આગત સખ
 કમો રહે.

ટેમી — પણ તે બહાર નાસે તેમાં નવાઈ
 શી. તમારી ગાંતી ખીલાસનો પારજ ક્યાં છે

નમુનો — ૧૬

જીવાન બઈરી — મુવોરે મારાં વરનો ધ
 તો મુવો કોણ જાણે ક્યાં રખડો રખડો રા
 તના કંઈ વખતે ચોરની. માફક આવીને
 ગોંડી જાય છે તે ખંખરખી પંડતી નથી. જો
 મુવો મને મુખ દેખાડે છે તે. માંગનારાઓ
 લીધે કોણ જાણે ક્યાં બરાઈ મરે છે અને
 મોડી રાતનાં આવી સહવારના સંકરથી અ
 લી જાય છે હવે તો એવું કર કે ઉંખરન
 ઉપર કામ બાંજીને નાંખુ કે ફરીથી બાહાર
 નિકલી જાયજ નહી.

ધરડી બઈરી — પણ તમે ખીચારને
 કાંઈ મદદ કાંતી કરતાં.

જીવાન બઈરી — તો મુવો હમેશનો એ

૧. તેને મદદ કરે.

ધરડી બધડી—પણ હું નથી હોઈ તો
વરતાં સુખમાં હજાંતું સુખ મેં સમજું.

શુ. બ.—હા ને પછી હું નામી ચા
કે ? મને પણ આગમ દહાસ લેવા છે ના.

ધ. બ.—પણ તે હાંમીથી ધરાયો છે
તેને કંઈ વિચાર !

શુ. બ.—વિચારે વિચાર. દુન્યામાં ધ
જાએક દેશ ચાલ છે, અને ધણએક આ
દેશ જાય છે, તેને હું શું કરું. (મનમાં)
ગામમાં વર વિપજાના શું તોણ છે ? નો દે
કને જણસનું ચોબણું અંસખા દેખાડ્યું તો
સુખા. જીવન સુરત બીખારીએની લોચ એક
પણે તઈવાર ધઈ તપરી વપરી, જશે.

નમુનો ૬૨ મો.

નહી ખ્યાસ, આને તો હું તમારીસાથ
નાંદકમાં આવવાની.

પણ મેં આને જવાનો વિચાર ફેરવી
નાખ્યો છે.

કોં બધા ?
કારણ કે આજ રાત્રે મારે એક મિ

ત્રિસાથ મેળાવ કરવો છે; અને પછી રાતનાં
વંદી વડી ફેર છે અને સરકો પણ ધસો
ચાલ છે વાંમંતે તમારાથી બહાર નિકળશે
વહી. એક તો તમને જણાવવામાં સરકમ
યઈ આવવાની રેવ બરેલી છે.

નહી રે હવે મુવતું નામળી વહી મને.
તે કરતાં તમારું લઈ જવાનું મન નહી મ
સ ને સરકમતું શું જાણું કારો છો. સર
કમ મનેજ થય અને તમને નહી થય.
જાઓ જાઓ. તને તો હંમેશાં પેહલો વિ

ચાર પોતાનેજ માટે કરી છો. તમે તો બસ
પેલા અંધાર કહે તેમ દાતે નામું મને ને પા
તે નામળી ધમે કર્યા કર્યો. મહેમાં તમા
રેજ પેહલો વિચાર અને પછી માલો.

હું તમારા વિશે પછી વિચાર કરું છું
તે તમારા ફાયદામાટે છે, કારણ પેહલા વિચા
ર કરતાં પાછો ફરીથી કરેલા વિચાર સારો
હોય છે.

નમુનો ૬૩ મો.

હા ખ્યાસ, તમે મારીસાથ પરણવાના
હતા તે આગમય તો મને જાણે મગકો
લગાડતા હતા. જ્યાં હું કહું ત્યાં મને લ
ઈ જતા હતા. અને હવે તો કેટલું જ
વા કહું છું તો તમને ધધરીને તાવ આવેમ
તાવ આવે તારા બાપદાદાને—પણ તે
શું શું.

તેનું શું ? તેનું એજ કે હું મરી જાઉં
તો તમે મારી પાવદરતેની આવશી નહી, એ
વા તમે ધઈ ગલાચ

અભાગયાં તમીએ એવો નેક દહાડો
ક્યાંથી જોવામાં લાઉ

દેખાડે દેખતીએ.

દેખણા દેખતીઆને પોતાના મિત્ર મંડ
લમાં પોતાની વગઈ મારવાની રેવ પડી હતી.
તે કરેતા “આજ સુધી હું કાઢના હાથે થ
ગાયો નથી અને હવે પછી. પણ કાઢતી મ
દહર નથી કે મને થશે ” એ રવેથતુ રકાંથતુ
એમણે તેના એક મિત્રથી તામેશા ધધ થ
કાઢ ન હતું. તેનો એવી લાડતીથી તેના પે
ટમાં આજ અપકાં ધધ આવતાં તેથી તેને

એક દોષ તો ધાર ધરવાનો નિશચય કર્યો. એક બીજા મિત્રને તોણે પોતાના મંથમાં લીધો. તે મિત્ર ટોપનીયાનો એક સગો હતો. ત્યોએ જ કુકિત રમી તે આ હતી. પેલા સગો પોતાની પડોશનાં એક બા બી ધરમાં એક સાદરી ઉપર જાણે સુવેલો હોય તેમ હોલ ધારી સુતો. તેનો મિત્ર રેમ લા ટોપનીયાને બોલાવા ગયો. ટોપનીયાને ને કાંઈ થયુંજ અગત્ય કામ હોવાથી આ છાકની કરવા લાગે. પણ સગપણ હોવાને લીધે લાચારીએ જવા શિવય કાંઈ છુટકારો નોયો નહી. જો કે તે સારી પેટે નાણું હોત કે હાથમાનાં કામને પડતું ચુકવાથી તેને થયે જોર કાપદો હતો. તે પેલા સગાનાં મુરમાં આગલ ગમગીન એહેરે આપો દહાડો ખેલી રહ્યો. જ્યારે સાંજનો વખત થયો ત્યારે પેલા તેનો મિત્ર જોણે સ્થલકી કુકિત રમી હતી તે આવશે એટલે રેમકાએ આગલી જાણી જાત ચલાવી અને પોતાના મુખેવા દાંમના સગાની કાંઈ ખોડ ખાંપણ જણાવવા માડી. જ્યારે થયું સાંભલતાં પેલા સુતેલાનું પાકી આંધું તેથી તે ચીરડાહને હકયો અને સગાને નોરમાં પોલ લગાવી બોલ્યો 'રે મુરખા, મુદેલા આદમીની તે એમ કોઈ કાદવું હશે' રેમકો સ્થલકું એવી ગયો. જરા પાર તો તે વિચારમાં પડ્યો અને પેલા હુઆઓના બધો હાકમત સમજ ગયો. પણ જ્યારે પોતાને ચયજા ધેર કાપદા વિશે ધ્યાદ આવ્યું ત્યા રે તે ધણેજ ચીરડાહ ર્યો. તેનાં ક્ષેત્રમાં આખાં અવલાં આંભાં એરી હાલતમાં તોણે પગમાંથી પેદાવો કાઢ્યો અને નેરથી પેલા સગાને લગાવો કહ્યું. 'અરે મુરખા આદમી ત્યા પછી કાંઈ બોલે કે ?'

એ દોષ ત્ર. પાકી જ્યારે રેમકો આપ વગઈ મારવા જતો. કે તરત તેને જાણી બા બધ ધ્યાદ આવવી નેથી તે અટકતો.

નવાઈ જોતું ધરમખાતું

કુઆની આંદર નેટલાં સદાવરત અને ધ ધરખાતાં છે તેમાં સઠથી અનઅન જોતું એ શ આ માંહેનાં પુરકરયાનનાં અમુકી પાવનન અજોખોમાં છે એ ધરમ ખાટું તે શેરેરની એક મસજદને લગતું છે. તે ખાટું એક જ હક પુરકાએ ચયાપું હતું. તે પુરકી દાણા નો એક મોટો વેપારી હતો, અને બધો રૂપી અને ગાલખંડાવતો હતો. કહે છે કે એના કોઠારોમા ઉદરનો ઉપદ્રવ ધણો હતો નેથી એને બહુ તુકયાન થતું હતું. તે દુર કરવા ના હેતુથી તેને મખ્યા બંધ બિનામાં પામ થાં હતાં નેઓ તેમને અતિચ્છ હપથોગી યદ પડ્યાં હતાં. એમ કરતાં જ્યારે તે પુરકી મ રણ પાંમથો ત્યારે તે મચજદના મુવલીએ ના હાથમાં એક મોટી રકમ પંધમાનો ધરમ ખાતે એથી મરને આપી ગયો કે શેરેરમાંનાં તમામ દુરખા અને લાયર. બિનાડાંઓની તેમાથી પરવરશો કરે. ધશથી સન ૧૮૪૫ નાં ચાલમા જ્યારે ઉત્તર સીરમામાં કુકાલે પોતાનો કુજ દેખાવ દીધો અને હજારો લો ઓ તંગીના નેરથી ચીખી મરતાં હતાં ત્યારે લોકો જાણપંધ બિનાડાંઓને ગાડાંમાં નાખી તેમની પરવરસી માંડે પેલા પુરકીવાલાં ધરમ ખાતાંમાં લઈ જતાં હતાં.

સુખ

સુખ આપણા મિત્રમાં પોતાનું જન્મ સ્થલ ધરાવે છે. તે કાંઈ બાહરીની ઉપવી ન થી. તેનું સુખ આપણા આત્મા સાથ તાંડો

સખેછે. શુધ કાંઈ એવી ચીજ નથી કે જેનું
વેપારની છલુંસ તરીકે વેચાણ કે ખરીદી
આવી શકે. તમે તમારાં ધરખારાદરેક રવેરાના
સાથ રમીલાયો સીનગારો ચક્રો ઇત્યાં તમારાં
દીવાનખાણામાં ફૂંચાની વિચીત્ર છાણુશોનો
જો નેવાણ તરીકે રાખવાને ખરીદી ચક્રો
આ તમારી મળદ માટે તમારાં ચુંદર
નખો રૂપાના માલથી સીનગારેલા ઝોરડાઓ
તીજલીની ખરચાણ રોશણીથી દિવાલરો.
એ સંધુ તમે કરી ચક્રો. એ સંધુ તમે
તમારા લખો રૂપા વડે ખરીદી ચક્રો. પણ
તમારા એજ લખો રૂપાના બસ વડે શુખની
ખરીદી કરી ચક્રનાર નથી. જો તમે શુખી
જાણના હોયો તો તે માનર તમારા મનના
ધીચાર છે. આ દુન્યામાં શુખ હાંસલ કરવાની
પહેલી અને અગત્યની સરત એ છે કે તમા
રે ઉપોગી તથા અંચલ નિવડવું, અને અંચ
લાઈના કેવી નોંધણે કે જેની માથે સધલી
મનચકિત નોંધાયલી હોય. અને એજ સરતો
તમે પાર પાડો એટલે તમે શુખના ધરની
ચાવી અપ્પનીઆર કરશો.

૭૯મી નોંધવવાના સંધલ

મકરણ ૧૨ મું.

ભારી અને હમકુ પાણી.

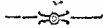
કેટલાક પાણી તેમાં વિશેષ કરીને આ
નાં પાણી ભારી હોયછે, મળખ, તેમાં ખણી
જ પદારથ પીગલેલા હોયછે. વરસાદનું ખણી
કદી ભારી હોતું નથી, કારણ કે તે નકર પદા
રથ રહીતછે. વધી કેટલાંક પાણી નિરંતર ભારી
અને ખીળાં કાઢક વેરા શુધી તેમ હોયછે.

પાણી નિરંતર ભારી હોયછે તેનું કારણ આ
છે કે તેવાં પાણીમાં સલફેટ-આફ-સાઇમ
અને મેગ્નેશિયા રહેછે, પણ જે પાણીમાં કાર
બોનેટ-આફ-સાઇમ અને મેગ્નેશિયા હોય
તે હંમેશ શુધી ભારી રહેતું નથી સ્વચ્છ પાણી
સલફેટને પીગલાવી નાંખેછે પણ તેથી કારબો
નેટ પીગલી ચક્રનું નથી, યોડા વખતનું ભારી
પાણી ધણીએક રીતે નરમ હમકુ ધણ જર
પત વાણુ ધક ચક્રે, જેઓમાં ઉકાસવાની રી
ત અતિ શેઠક છે, જે રાતરે પાણીનાં માટનાં
માં યોડો બીનવેલા ચણો હલાવી તેને થરવા
દીધુ હોય તો સહવાર પડતાંમાં માટનાંનો ત
લેટીમાં સૂકે થરા જમાવણુ જણુરી અને
પાણી તદન નરમ થયલું દેખારી કારણ કે
પાણીમાં નાખેલો ચુનો પાણી માંડેલી છુટી
કારબોનીક એસીડ સાથ જોડાસ થઈ જશે
અને તમામ કારબોનેટ નિચે પરી જશે સળ
ખ, તેમાં એટલી જુનાંછે કે કારબોનીક એસીડ
ગયાસ વગર પાણીમાં તે પીગલી ચક્રો નથી.

ધીવાનાં કારણસર વરસાદનું પાણી આ
રકોડના કોતરમાં ગડાયા પછી બાદી ઉંમ
રનાં લોકોને ધણુજ ગુણુ કારકછે, સખખ,
ઝેલસાનો મદદથી પાણીના શુદ્ધીક છવડા
નિકાસો જાયછે. પણ વાત એછે કે વરસાદ
ના પાણીનો સ્વાદ કટંગો હોયછે. એવાં ગુણુ
વાલાં પાણીને સવાદીજ કરવું હોય તો તેમાં
એકે અમીટી નિમખ નાંખવું. પણ એ પાણી
તો મોટાને કાપડો કરી ચક્રે. છાકરાં માટે
પાણી મલેના નકર, પદારથ જેવા કે ચણો
અને મેગ્નેશિયા ધણુ-ચણુગારો ગણાયછે
મળખ, એ જણુસો ખાલકનું હાડકાંની રચના
ને હવારી આપેછે.

એક દીવસ તેનો ઘાટ ધડવાનો નિશ્ચય કર્યો. એક બીજા મિત્રને તેણે પોતાના મંપમાં લીધો. તે મિત્ર ટોપખીયાનો એક સગો હતો. તેઓએ જો કુશિ રચી તે આ હતી. પેલા સગો પોતાની પડોસનાં એક ખાલી ઘરમાં એક સાદરી ઉપર જાણે મુલેલો હોય તેમ હોલ ધાકી મુતો. તેનો મિત્ર ટેમલા ટોપખીયાને બોલાવા ગયો. ટોપખીયાને ને કાંઈ ધણુજ અગત્યનું કામ હોવાથી આ છાકની કરવા લાગે. પણ સગપણ હોવાને લીધે લાચારીએ જવા શિયાય કાંઈ છુટકારો નોયો નહી. જો કે તે સારી પેઠે જાણતો હતો કે હાથમાનાં કામને પડતું મુકવાથી તેને ધણે ગેર ફાયદો હતો. તે પેલા મગાનાં મુરડાં આગલ ગમગીન એકેરે આખો દહાડો બેસી રહ્યો. જ્યારે સાંજનો વખત થયો ત્યારે પેલા તેનો મિત્રને જોઈ સંધવી કુશિ રચી હતા તે આવ્યો એટલે ટેમલાએ આગલી પાછલી વાત ચલાવી અને પોતાના મુરેજા દીમતા સગાની કાંઈ જોડ ખાંપણ જણાવવા માડી. જ્યારે ધણું સાંભળતાં પેલા મુતેલાનું પાકી આંધુ સેથી તે ચીરડાળને ઉડ્યો અને સગાને જોરમાં ધોલ લંગાવી બોલ્યો 'રે મુરખા, મુલેલા આદમીની તે એળ કાંઈ કાઢતું હશે' ટેમલો મધવું ચેતી ગયો. જરા વાર વેા તે વિચારમાં પડ્યો અને પેલા લુગાઓના બંધી હીકમત સમજી ગયો. પણ જ્યારે પોતાને થયજા ધેર ફાયદા વિશે ધ્યાન આવ્યું ત્યાં રે તે ધણેજ ચીરડાળ રાયો. તેનાં હિતમાં આત્રાં અવલાં આનાં એની હાલતમાં તેણે પગમાંથી પેદાવો કાઢ્યો અને જોરથી પેલા સગાને લગાવો કહ્યું. "અરે મુરખા આદમી."

એ દીવસ પછી જ્યારે ટેમલો આપે વડાઈ મારવા જતો કે તરત તેને ઉપલી બાજુ ધડવા આવતી જ્યો તે અટકતો.

નવાઈ જલુ ધરમખાતુ

કુચાની અંદર જેટલાં સદાવરત અને ધરમખાતાં છે તેમાં સડધી અલગ્યેજ જલુ એ થ આ માંડેનાં ગુરકસ્યાનના અમરી પાવત્ર અલગ્યેજ છે એ ધરમ ખાંડું તે શેફરની એક મસજીદને લગતું છે. તે ખાંડું એક જ હક ગુરકીએ મયાંખું હતું. તે ગુરકી દાણા નો એક મોટો વેપારી હતો, અને બધો રૂપી આનો ગાલંધરાવતો હતો. કહે છે કે એના કિસારોમા ઉંદરનો ઉપદ્રવ ધણો હતો જ્યો એને બહુ ગુરકાન થતું હતું. તે દુર કરવા ના હેતુથી તેને મંખ્યા બંધ બિખાડાં પાલ થાં હતાં જ્યો તેમને અતિથય ઉપયોગી થઈ પડ્યાં હતાં. એમ કરતાં જ્યારે તે ગુરકી મરણ પામ્યો ત્યારે તે મરણના સુવચનીએ ના હાથમાં એક મોટી રકમ વંદેમાની ધરમ ખાતે એવી મરતે આપી ગયો કે શેફરમાંનાં તમામ દુરખા અને લાચાર બિખાડાંઓની તેમાથી પરવરચી કરે. ધરકી સન ૧૮૪૫ નાં સાલમાં જ્યારે ઉત્તર સીરખામાં કુકાલે પોતાનો દુગ્ધ દેખાવ દીધો અને હજારો લોકો તંગીના જોરથી રીપી મરતાં હતાં ત્યારે લોકો જાકાંધ બિખાડાંઓને ગાડાંમાં નાખી તેમની પરવરસી માટે પેલા ગુરકીવાલાં ધરમ ખાતાંમાં લઈ જતાં હતાં.

સુખ

સુખ આપણા મિત્રમાં પોતાનું જન્મ સ્થલ ધરાવે છે. તે કાંઈ બહારની વાત નથી. તેનું મુક આપણા આત્મા માથે તાડુકો

શુષ્ક છે. શુષ્ક કાંઈ એવી ચીજ નથી કે જેનું
વેપારની જીવંત તરીકે વેચાણ કે ખરીદી
માલી થકે. તમે તમારાં ધરખાસદરેક રેવેરાના
રામ રચીલાથી સીનગારો શકશો છતાં તમારાં
સીવાનખાણામાં ફૂંવાની વિચીત્ર જીવંતોને
જોડા નવાઈ તરીકે રાખવાને ખરીદી શકશો.
જુઓ તમારી મળહ માટે તમારાં શુંદર
લખો રૂપાના માલથી સીનગારેલા ઓરડાઓ.
વીજલીની ખરમાણુ રોશણીથી દિશાયશો.
એ સંધું તમે કરી શકશો, એ સંધું તમે
તમારા લખો રૂપા વડે ખરીદી શકશો. પણ
તમારા એજ લખો રૂપાના પાસ વડે શુષ્કની
ખરીદી કરી શકનાર નથી. જો તમે શુષ્ક
જણાતા હોયો તો તે માત્ર તમારા મનના
સીંચાર છે. આ રૂપામાં જુઓ હાંસલ કરવાની
પહેલી અને અગત્યની સરત એ છે કે તમા
રે ઉત્થોગી તથા ચંચલ નિવડ્યું, અને ચંચ
લાઈખા કેવી જોઈએ કે જેની ગ્રાયે સખતી
મનચકિત જોડાયલી હોય. અને એજ સરતો
તમે પાર પાડો એટલે તમે શુષ્કના ધરતી
આવી અખતીઆર કરશો.

જીવંતી જોગવવાના સંધન

પ્રકરણ ૧૨ મું.

ભારી અને હલકું પાણી.

કેટલાક પાણી તમાં વિશેષ કરીને ગર
માં પાણી ભરી હોય છે, મનખ, તેમાં ખજી
જ વધાર્ય પીગલેલા હોય છે. વરસાદનું પાણી
કદી ભરી હોયું નથી, કારણ કે તે નકર પદ
રય રહીત છે. વધી કેટલાક પાણી નિરંતર ભારી
અને ખીલાં કાંઈક વેડાં શુધી તેમ હોય છે.

પાણી નિરંતર ભારી હોય છે તેનું કારણ આ
છે કે તેમાં. પાણીમાં સલફેટ-આઈ-સાઈમ
અને મેગ્નેશિયા રહે છે, પણ જે પાણીમાં કાર
બોનેટ-આઈ-સાઈમ અને મેગ્નેશિયા હોય
તે હંમેશા શુધી ભારી રહેલું નથી સ્વચ્છ પાણી
સલફેટને પિગત્રાવી નાંખે છે પણ તેથી કારબો
નેટ પિગત્રી શકતું નથી. થોડા વખતનું ભારી
પાણી ઘણીએક રીતે નરમ હલકું હવા જર
પત વાસુ ધઈ શકે છે, જેઓમાં ઉકાતવાની રી
ત અતિ રોહક છે. જો રાતરે પાણીનાં માટલાં
માં થોડો ભીનવેલા ઘણો હલાવી તેને ધરવા
દીધું હોય તો મહવાર પડતાંમાં માટલાંનો ત
લોડીમાં અદેહ થશે જમાવતો જણાયો અને
પાણી તદન નરમ થયલું દેખાશે કારણ કે
પાણીમાં નાખેલા છુનો પાણી માંહેથી છુટી
કારખાનીક એસીદ સાથ એકસ ધઈ જશે
અને તમામ કારખાનેત નિમે ધરી જશે સખ
જ, તેમાં એવી જુનીએ કે કારખાનીક એસીદ
મધાસ વગર પાણીમાં તે પિગત્રી શકતો નથી.

પીવાનાં કારણસર વરસાદનું પાણી આ
રકાતના કોતરમાં ગલાયા પછી મોટી ઉંમ
રનાં લોકોને ધણુજ ગુણુ કારક છે, સખખ,
કેટલાકને મદદથી પાણીના શુદ્ધીક જીવંત
નિકાસો જાય છે. પણ વાત એ છે કે વરસાદ
નાં પાણીનો સ્વાદ કદંગો હોય છે. એવાં ગુણુ
વાળાં પાણીને સવાદીય કરવું હોય તો તેમાં
એક ચમચી નિમખ નાંખવું. પણ એ પાણી
તો મોટાને કાયદો કરી શકે છે. છોકરાં માટે
પાણી માંહેલા નકર, પદારથ જેવા કે ગુણુ
અને મેગ્નેશિયા ઘણો ગુણુગારો ગણાય છે
મનખ, એ જીવંતો બાલકનાં હાડકાંની રચના
ને ધ્યાની આપે છે.

ધનજી ગોઝો

(પાણે ઉપપત્તિ સાધન)

શિક્ષક — તું એવું કેહતા મારે છે કે તે તારી છાંદગોમાં આજ શુધી કાંઈ પણ રૂચરની નિરાશતા દીકરીનેથી.

ગોઝો — એ ખરીબ વાત છે, માણે.

શિક્ષક — એ ધણું અભયજન જેવું છે. મને એ વાતની કાંઈ સમજ, પડતી નથી.

ગોઝો — પણ મને પડેછેની, માણે.

શિક્ષક — તેનો શાળા મંજૂર, નો ધર્મ, બધા.

ગોઝો — સમજાવો કે મેં કાંઈ પણ કામમાં ફોટા મેલવવાની તજવીજ મુદત કરી નથી ત્યારે તેમાં નિરાશ થાઉં છું ક્યાંથી.

શિક્ષક — છોકરાઓ તમારા શિક્ષક તરફ તમારી ફરજ શું છે?

છોકરાઓ — તાબેદારી —

શિક્ષક — અલબત્ત શિક્ષક તરફની તાબેદારીમાંજ સ્કુલની દીસપત્રીનની બાબમાં આ બર ગણાય છે.

ગોઝો — અરે સાહેબ દીસીપત્રીનની કાતલો બોલશોજ ના મકનજી સાહેબ. તમે ખાતરી વગાડી મારો છો; પણ ખાતરી રુલમાં દીસીપત્રીન તે કેવી હોય! ત્યાં મારેકો પોતાના પેટાં શોધવા પોતા છે કે દીસીપત્રીન તપાસવા.

શિક્ષક — દીસીપત્રીન વગરની સ્કુલ કાંઈ કામની ન હોય.

ગોઝો — અલબત્ત; અને નો શિક્ષક જોયો એવું જાય છે કે તેમના નિવાસી

આ તેમની તરફ માંન પુરવક વરતે તો તેઓએ પોતાના નિશાળીઆઓને ખાતરી કરી આપેલી નોઈએ કે તેઓ તેમના ઉત્તર દે નહીં પણ મિત્ર છે. બાકી શિક્ષક સાહેબ પોતાનાં મેલની નાંદર પર છોકરાઓને રાખવામાં તેમાં તેમનો કાંઈ મુકરવાર કે સનવાર ધાય નહીં. તેઓએ પોતાના નિશાળી આ તરફ મિત્રને છાત્ર એવી આલ મનાવી તેમનાં દોલ પોતાની તરફ એવી લેવાં નોઈએ જોયો તેઓ પોતાના માતૃતરનો દરેક બાબમાં હુકમ પાલે.

એક વેલા માણસતરેત આગલના એક મુકરમામાં આપણા ધનજી ગોઝોને સાલો તરફે બોલાવામાં આવ્યો હતો.

ફરમાદાર પાપરાંએ ધનજીને સોગંદ આપ્યા પછી જાણે ધનજીને પુછ્યું સોગંદ શું તે હું સમજું છે કે?

ગોઝો — હા સાહેબ સમજીજું મારે સાંજુ બોલવું નોઈએ.

જાણ — અને સાચું નહીં બોલે તો શુ ધાય તેની તને કાંઈ સમજ છે.

ગોઝો — હા સાહેબ હું સારી પડે સમજીજું. હું હું હું હું તો બને એટલું કે હમારી સાંદદ વાલા છતે એવું છે.

એક વેલા ધનજી પોતાના બાપની સાથે આગ ગાડીમાં ખેસી સું બધથી થાણે જ તો હતો રસતામાં તે ગાડીમાંથી ડોડું બહાર કાઢી કાંઈ જોતો હતો એટલામાં તેના બાપે તેને બાહરગવવા તેના માંમાં ઉપરથી તોપી સેરથી લઈકેલું અરે તોપી લડી ગઈ. ધનજી રડવા જોવા ધમ ગયા જ્યારે તેના

ખાંપે હાથની ધરપમ દેખાડી તોપી ગોળને પાછી કઢી. આપી, ઘોડકવારે ગોળએ પોતે તોપી ગાડીમાંથી બહાર ઉરાડી નાખી અને આપને કુંકમારી પાછી મેચવત્રા કહ્યું. અથ બતાવે આપને તો ભારી પડ્યું.

એક વેલા પાઠ વંચાવતાં મી. મકનજીએ છોકરાઓને મુખમંત્રી કે આરા માણુ સો નેમો હંમેશાં નેક કામ કરના હોય છે તે સો પેતાના મરણુ બાદ ખેલેલમાં જવાના; અને છરાલોકો નેમો પાપમાં ગીરફતાર રહેલા હોય છે તેઓનો કાર. દોષખમાં ધવાનો. “મકનજી સાહેબ, હું તો સારો છોકરો છું,” ગોળએ કહ્યું.

“ના કોઈ કોઈ વેલા તું ઠીક નથી બાલતા,” મકનજીએ જવાબ દીધો. “તેથી તું સારો છોકરો કેહેવાય નહીં.”

“અને તેથી તો મને મુશ પછી ધ છી ઉરાડાં ગતીમાં પડ્યું પડ્યું,” ગોળે બોલ્યો. “એટલે.”

“એટલે થોડા દહાડા એટલમાં અને થોડા દહાડા દોષખમાં. ખેલેલમાં રોજ રહી રોજ મનહકરતી કાંઈ આવી લાગે નહીં. કોઈ કોઈ દહાડો હોય તો ઉત્તમની આવે; વા સતે અને તો અધેમાં બોદાયછ નાંખે તો મારું.”

એક વેલા એક છોકરાનાં ખાંપે મકનજી આગળ પોતાના છોકરા વિશે ફરીઆદ કરી કહ્યું કે તે મોટો થયો. પણ હજીર મુરખી રહી ગયો. મકનજીએ જવાબ દીધો બાઈસા હેમ, એ હજીરતો બપયું છે જેમ જેમ મોટો પતો જશે તેમ તેમ મુધરો. હાલતો એ

ની ઉમર મમાલો ઠીકજી છે. માણુસ મોટું થાય છે એટલે પોતાની મેલે મુધરી બપય છે અને મુરખાઈ છોડી સીઆન સોગરમાં આ વે છે.

હવે મકનજીનાં આ મંજુન ગોળાએ આ બલ્યા. હતા તેથી છોકરાનાં ખાપ જવા પછી તે બોલ્યો — માસ્તર સાહેબ તમે હમણા એમ કહ્યું કે માણુસ મોટું થયા પછી આ પો આપ મુધરે છે અને મુરખાઈ છોડે છે, પણ હું કહ્યું છું કે આ વાત તદન ખોટી છે માણુસ તો સદાનોજ મુરખો બોલાય છે.

મકનજી—માણુસ સદાનો મુરખો ! કશ્ય તારા નેવો હોયતો કાણુ બચે.

ગોળ—જુલો સાહેબ, હું તમને જણાવું છું. ને માણુસ ખાલક હોયતો કુવા કહે શેકે મોટો થશે એટલે વધારે સમજમાં આ વશે. ને તેજરા મોટો થયો તો એકું કે હવાશે કે હવેને વધારે સમજવાને લાયક થશે છે; અને જ્યારે તે ધરડો થાય છે ત્યારે લો કો એમ કહે છે કે સહાયી અને જુધિ ના ઠી. — એ ઉપરથી જુલો કે માણુસ ધરડો થાય તો પ્રજુ અકલવંત ગણાતો નથી.

એક વેલા મકનજી આદર રોજના જંસ. ને દહાડે જલામાંથી પોતાના ઠીકરાસર કુચી આપી ચલાવવાનો ઉદ્દેશ ખરીદવા હતા તે જાઈ ગોળે બોલ્યો કે સાહેબ, એશું કરવા ખરીદો છો. હજીર એના કરતાં ધરમાંના ઉદર બતા. તે બે આર પાલને કે તમને મેલેલત નહી પડે. આમાંના રોજ કુચી આપવાની તસડી છે અને તે તો પોતાની મેલે દોડી આવશે.

(પાંજી ૨૪૭ થી સંપિન્ન છે.)

પાદરી ઉત્તરવટન.

મકરણ ત્રીજું.

ઉપસ્થિત મીનસતરનાં મધમાં રાત્રી એક વરગી ધાર આગલ ઉઘી જગ્યા ઉપર એક ભેખડધર છતરવાલું તખત ગોઠવેલું હતું જેની ઉપર આસરે પાંતરીમ વરસતો એક રાખસ હાથમાં રાજદંડ ધરી પોતાનાં માથા ઉપર ધંગમડગું તાજ પેહરી ખેંડો હતો. તેના બપકા સાથે તેની વીસણ ચલકતી આંખ તેણે ઝીંકી શરીર અને તેનાં ગંભીર ચેહરા ઉપરથી તે કોઈ મહાન પ્રશ્ન ઘીમતો હતો. તે પોતે જ ધંગમડગો રોહન શાહ ઉલોપમ ધી કોમકરર હતો. તેના જગ્યા હાથ ઉપર જરાક નીચી ખેંડક ઉપર મીલા નગો ધરમશર લેનકરેક ખેંડો હતો જેને હાથ વડા ધરમશરનો એધા બખચવામાં આવ્યો હતો. તેની પાસે કેટલાક ખીખ હલકી પડ પીનાં ધમશરમી અને સારધારો ખેડા હતા તેનાં હાથા હાથે ઉપર એકરસીય-સતો રાખ રત ઉમરાવ કીઝબાલકર, અને બાંબા કેટલાક નારમન ઉમરાવો ખેડાહતા.

ચોડા વખત ગયો નહીં એટલામાં ઉ વલરટન હાથમાં દંડ ધરી ગંભીર ચેહરે હલવે હલવે અંદર દાખલ થયો અને બા દશાહને નમીને એક દુરગી બેધક ઉપર ચુપ જઈ ખેંડો.

બાદશાહે લેનકરેકને ઇશારતકરી કે તે ત રત પોતાની જગ્યા આગલ હોયો ઘઈ મોઢા સાદે બોલ્યો. "ઉવલરટન! મને આપણા ના મદાર જહાનપનાં બાદ શાહથી તમને જ છાવવાને હુકમ થયો છે કે ને ધરમશર ત રીકેનો એધા તમોએ લાવેાં વખત શુધી ચલાવયો છે તે એધા ઉપરથી તમને બરતરક કરવામાં આવ્યાં છે કારણ કે તમારા કરનાં

વધારે જ્ઞાની પ્રશ્નને એ જગ્યા આપવા ની શાહની ખાહેરત છે, શાહની નંદુમાં એવું આવ્યું છે કે તમને ફરેન્સ ભાંશાનું તથા ધરમ રંબધી ખેડાલુ જ્ઞાન નથી જેવા તમે બાદશાહેને આગતો બાબલો ઉપર મહાહથ ર તરકી ખીતકુત લાગક નથી તેકા મ.ટે તમારી વીટી અને દંડ મહને ચરણ કરો."

ઉવલરટન પોતાની જગ્યા ઉપરથી ઉઠે હોયો થયો અને ગંભીર સાદે બોલ્યો. "મારે સાહેબ તમો કહેલો કે હું આવા એક મે રા એધાને અને માનને ખીતકુત લાગક થી એ સંકુ હું કહ્યું કરેલું. પણ ને ચી જ તમે મને બખસી નથી તે તમે મારી પાસે માંગો છો એ તદ્દવ ગેરવાજમી છે તો પણ કેટલેક રજાજે તમારા હુકમને માન આ પીને રાજા એવરડ કે જેને મને તે સીજે બખસી હતી તેને જ માતર તે પાછી આવવાને હું વાજમી બીમાર છું."

આ પરમાણે બોલી રહ્યા પછી તે રાજા એવરડની ધાર તરક માલ્યો ને જાઈ જીલીયમ હશીને બોલ્યો. "શું અ ધરડો કંઈ ઘેલા બેલા ઘઘ. ગયો છે કે મુગે અ એવરડને તેની પેરમાં વીટી અને દંડ આ પંવા તાવે છે?"

ઉવલરટને તેનાં બોલવાની કંઈજ દાંક ર કીધી નહીં અને ધાર આગલ જઈ ત્ શકલ મરડીને બેઠો અને બોલ્યો. "એ પવીવર રાજા! એ મહાત્મા!! તાહેરે કરર કીધેલો નોકર તુને અરજ કરે છે. ત સાંભલ! જે મે આનાકાંની એકશ્વર રાખ્યો હતો. તે એધો હું આજે છોડું. આવ મોટા દરજ્જાએ તુમે જે મને મહાબે તે માટે નારી ઉપર દોસ મુકવામા આવે છે અને તે દોસમાંથી તુને મુક્ત કરેલાં માર માનની ઇલાનીઓ ફક્ત તુને જ પાછો સ્વાધીન કરેલું."

આરહુ બોલીને તે ઉમા ધયા અને તે
ધારની ઉપર પોતાના દંડ એવા તો એક.
અન્યએ નવા નોરથી પોકાયો કે તે ધર
નાં સખત પથરની અંદર એક ઇંચને આ
ધરે છુટી બેઠો.

રાજા ઉત્તીયમ ને આ સંધ્યું બેશીને
જોતો હતો તે ઉવંચરતનનાં આવા આવા
જોઈ પીકારથી કહીને બોલ્યો, "આ છદા
ના આવા ધોંગ જોઈ અને ધણી ગુનુનમ
લીએ [રાખર તરફ ફરીને] આલો મારા બ
સાં રાખર આ દંડ તેમો ખેંચી મોઢો અને
એ તમારી જીવનતના પદ્ધતિમાં તમેજ તમા
રી પાયો રાખો."

તે નોરમન સાંધું પોતાની જગ્યા ઉપર
થી નીચે ઉતરીઆ અને પોતાને મસેકી આ
માન ભરેલો પથરને મટે મનમાં હરખાતે
હરખાતો તે ધર તરફ આંધરો અને તે
દંડને પકડી બહાર ખેંચી કાઢવાની કોશિશ
કરી પછી તેને તે બહાર કાઢી ચક્રો નહી
એટલુંજ નહીં પણ તેનાથી તે હીમવાયો નો તહી.

આહુ જયારે ઉત્તીયમ ને પુ' લારે
શરસાથી છુમ મારી બોલ્યો "આપણા નોર
મનો એટલા તે, શું કમનોરું છે કે આવા એક
છદાનાં જોરથી છુચી બેઠેલા દંડને કાઢી ચ
કવા નથી? લેનકરેક તમે તે દંડ કાઢી લાવો.

લેન કરેક કે જે દેખાવમાં ઉચ્ચરતન
કેરતાં નોરવર અને ઉમરમાં પણ કમ હતો
તે પોતાની જગ્યા ઉપરથી ઉઠ્યો અને ધર
તરફ આંધરો તેણે પછુ પોતાનું મથલું જોર
અજમાંવા જોધું અને આખરે નહીં કાવવા
થી પાછો પોતાની જગ્યા ઉપર જઈ બેઠો.
આથી ઉત્તીયમ ધણે અજ્ઞાન ધયા અને
અમલો ગુમશો કરી બોલ્યો "ને કોઈ એ
દંડ બહાર કાઢ્યો પછી તે ગમ તેવા હાસે
તોણુ તે દંડ અને તેને લગીની ખડકો તે
ણે હાલ અજ્ઞાનમાં આવશે. આવા મિથ્ય
ઈનામની લાકને કેટલાક સાધુઓ ઉમરવો

અને કરદારોમાં વાસકરતી પોતપોતાના અમ
અજ્ઞાનમાં પણ અંતે નાથીપાય ધણે જ
રગીદે એકેરે પોતાની જગ્યા ઉપર જઈ
બેઠો.

તે રાજા ધરો સીરગમ ગયા અને
એક પેત્રો માણસની માફક પોતાનાં તખત
ઉપરથી નીચે કુડી મઝ્યો ને ધાર તરફ આંધરો
તેણે પોતાનાં વાધના નેવા મજલુત પંજમાં
તે દંડ પકડ્યો અને તેની ઉપર એટલુંજ
જોર કાઢ્યું કે પોતે પછીનાથી તલન મરકાવ
યઈ ગયે. જરા ઘોડાવાર દમ ખાઈ તેણે
કાશી એક ખાલુ જોર કીધું. એ મમજી
તેણે મણુ મરતમે પોતાનું મથલું જોર અજ
મઃનુ પછુ કાઢી વલ્લું નહીં અંતે થાક
ધીતે હાંફવા લાગ્યો.

તે રાજાને આ મમાજી ધાકેલા નાથી
પાય ધમકો જોધને ઉવંચરતન પોતાની જ
ગ્યા ઉપરથી ઉઠી પાછો ધર તરફ ગયો
અને ઉલ્લંઘમને ખાલુ પાશીડી તે દંડ લા
ધનાં લીસ જાને એક પત્રમાં તે દંડ શેલ
લાધથી બાહાર ખેંચી કાઢ્યો અને ઉત્તીયમ
નાં હાથમાં મેલ્યો.

આખો દરખાર અન્યએથીમાં ગરક ધઈ
ગઈ અને તેઓ એક અવાજે છુમ વાડી
ઉઠ્યાં "કે મોનેજે, એક મોનેજે ઉવંચરતન ની
જય યાઓ." તે રાજા બોલ્યો. "જો પર
મેષરની મરજી એવીજ છે તો આપમને તેના
હકમને તાપે થવું જોઈએ. આ પદથી હણુ
તમારાજ નશીશમાં છે માટે મારા બસા દર
લસત ને પદથી તમે આટલાં તરમ શુધી
માન ગાયે જોગવતા આબાછો તે પદથી હ
તમને પાછી અપણું જ આવ હસડીયો અને
જુશામતીના મવાહારોનાં સમજાવ્યાથી તમા
રી તરફ જે ગેર ઇનશાદી મેં શુભરીછે તે
મોટે હું મારાં અંતરજણાં દલગીરજી.

એમ બોલા તે રાજાએ તેને લીલાળાં

ની બરથે આવકાર દઈ પોતાની નજીક જો
સાચો ને જોઈ લોકોએ ખુશામીને એક
મોટો પાકાર ઉઠાવ્યો ને પાકારથી આજુ મઠ
કે ગાજી રહ્યું.

રોખરટને ધણી ચરમીડી હાંમલ થઈ
અને પોતે ને પદની મેલવવાનો ઉમેદ રાખ
તો હતો તેમાં નીચકલ થયાથી ઉવરટન
ઉપર ચોડું થયું; દેર લગાની મતલબથી
ચાલનાં કાનમાં તેણે ધીમેથી કાંઈ કહ્યું. ને
ધી યાદે પોતાનાં ચોખ્ખારને માટે સારું કહ્યું
“ચોખ્ખાર અંદી આવ અને ખાહાર ને બે
જવાન ચખ્ખો જાઓ તેને ચોતાપીથી અ
દર લાવ હું જોઉં કે તેઓ કાણુ છે.”

રોખરટ કહ્યું “જાણનાહ તેઓ કાંઈ
જ નથી પણ ઉવરટનની બેઠી એવધ
અને આપણા ભલા ઉમરાવ ફીલ વોલટરને
બેઠો ઉવોલટર છે ને પોતાનાં બાપની મરજી
ઉપરાંત ઉવલસટનનાં શીખંબાથી તેણીની
ઉપર આચક પડી તેને નાંકરમાન થયો છે.
એટલું જ નહીં પણ તેણીની સાથે પોતાનાં
બાપનું ઘર છોડી નાંસી જતાં મેં તેઓને
પકડ્યાં છે. મારા સાહેબ ને મમાણે આને
એ પાદરીએ આપણને પોતાનાં ભદ્ર જોરે
હકાવ્યા તેજ મમાણે એણે આ છોકરાનાં
કુમરા મગજ ઉપર ભડકની અમર કરી તેને
પોતાનાં બાપથી નાંકરમાન કાઢી છે માટે આ
પાદરી ઉપર ભડક ચલાવવાનું હું તોલિમત
સુકું છું.”

તે સાહેબે હસીને કહ્યું નહીં રોખરટ એ
માં તમારી મોટી લુહ છે આવી એક જુવ
શરત કુમારીકા ઉપર આ જવાન આચક
થડે એમાં ભડક નેણું હું કહજ નથી જોતો
એઓ બધે નવજવાન જુવશરત અને આંન
દાનીએ અને તેઓ એકેક જોર પ્યાર કરે
એમાં કાંઈ નવાઈ જોણું નથી. પણ ફીલ

વોલટર તમો શું કહો છો? શું આ નેણ
તમને અનગમતુ છે? આવી એક નાજની
ને તમારી પહુ તરીકે ગણવાને તમને કંઈ
અરમણુ છે?”

• તે ઉમરાવ બોલ્યો. “મારા સાહેબ આ
મારા જીવરોગ અને અસલી મીત તરફ જે
મેં તુંદાઈ અને ધેર સહકારી વાપડી તે
માટે હું એમની પાસે દરજી ર. આહુકું અને
મારા છોકરા સાથે એમની છોકરીની યાદી
કરી આપવાને હું એમને અરજ કરું છું.”

ઉવલસટન આ આચક માંચુકનાં સુખને
માટે પેડેલ ધીજ જે તેજ રહ્યો માટે બોલ્યો. હું
મોટી જુથીયા મારી બેઠી ઉવોલટરને બખથું છું
(શીખોલટર તરફ કરીને) અને મારા ભલા
શીખોલટર ને ખનવાવું હતું—તે ખની સુકું
માટે હું તથુને મારા ખરા અંદ કરણથી મા
શી બખથું છું.

“ત્યાર તો ઉમરાવ ઉવરટન” ઉવીલય
મ બોલ્યો. “તમારી પદની તમને પાછી મલી
તેનાં શબ મુહરતમાં એક ધરમચું તરીકેની
તમારી પેઢીનો ફરજ આ બાળ્ય શાકી જોડાનાં
હાય મેલવી આપવાની છે. માટે અણે અંદી
યાંજ તમારી પરીત ફરજ ખનલો અને આપણાં
પરીત ધરમનાં ફરમાન મમાંજી એક કુમારી કા
નો હાય તેનીના ધણીનાં હાયમાં આપવાને એ
ક પીતાની જરૂર લેખ છે. તે અંગત પુરી પાકવા
ને હું તથિયાર છું.”

એટલું બોલી તે પોતાના તખ્ત ઉપરથી
હોં ઉતરીયો અને એવધ તથા ઉવોલટરનાં હા
ય પોતાનો હાયમાં લઈને ઉવલસટનનાં આગલો
તમને લઈ આવ્યો જેણે તે આચક માંચુકનાં હા
ય મેલવી તેઓને હા મેલનાં સુખનાં આશીરવા
ક દીધા.

શરતજ લોકોએ ખુશામીમાં શોર મચાવ્યો
અને તે મઠ એકવાર કરીથી ગાજી રહ્યું.

સંખ્યાલોકો નેઓ યોરો વખત અગાઉ
દલગીર ભરેલા એકાએક એકા થયાં હતાં અને
કાંઈ નવી આકતની ધાસતી રાખતાં હતાં તેઓ
આવા નહીં. ધારેલા ખુશામી ભરેલા બનાવથી
જુગી થતાં હસ્તેએકેક પોત પોતાને ડેકાણે ગાયાં

પરચુરણ

૧-વધદ - (રૂઢીને) મધુ તમને વાં પીવાની કાંઈ જરૂર નથી. દરરોજ ધં બી કસરત અને સેલજી લખ, વધારવાનું કાંઈ બધા કહેવાશે. કોણની કે કસરતની બાટલી.
દરદી - (ચોંકીને) અરે નહીં તેતો હું નહીં પીવાનો.

વધદ - એવકુર, દારૂ નહીં પીનાર.

દરદી - નાહું કાંઈ તીતોતલર નથી. દારૂનો મને આલે; પણ હું આત્યારશુધી દા કરીને વેપારી હતો અને તેથી સારી પેઢી મમજી હું કે કસરત કેમ અને શાંતી બને છે.

૨-કેમ પડીત આલેબ, આ ગા રું નવુ પ્રસન્નક તમને કેવું લાગે છે? "એ ક અધિપતીએ પુછ્યું.

૧) - "તમારું લખાણ મને કે મારા જેવા બીજાઓને પસંદ પડતું નથી, પત્ની એ તમારું પ્રસન્નક ગોવા પોલીસ કુતરાની હાલ તે ડુગેલું છે. તેમાંનું લખાણ અમને તો શુ પણ કોલકાઓ નેમની, બાંતને પરતું છે તમને પણ પસંદ પડતું નથી." પડી તમારે જવાબ રીધો.

"પણ એ મારેલું લખાણ તો ઠીક છે, અધિપતીએ પુછ્યું.

"પતે તો મારા એક દોહડગંજની દા હાલી વાલા ફેરો પેદરનાર મરડેસી શુજરા તી કિના દેહવા મુજબ દમખાર વરમનાં તેનાં જીનાં દરદીમાં આવી ગયલાં વિપયો છે.
"પણ પેલી ચોરની કાતતો રસમરલી છે, ની!"

"ચોરનો બલોનકરો ચોર નોંધ લેવા; પણ તે સાચ ચોરનાં પોહોડમાં શુ કેવા બોલો પણ ચોરનાં લાગે છે."

૩-એક વેલો એક પારસી પલેઝર.

કુંપની મોજને ખાતર બીજે ગામ મઠ. રાહમાં તેમને અતિથય ઘંક અઢયો તેથી તેઓએ એક ધરમમરામાં રાતનાં ઉતારો કરેલો. હવે તે ધરમમરા ઉગડ અને પડતમ હાલતમાં હતી. ત્યાંનો રમેવાલ એકાં સી ધોબઈ હતો. તે બર ઉંઘમાં પડેલો હતો ચોરડામાં. તથા ચાર સાદરી અને આલો ઠે અ શિવમ બીજા ગામન હતો નહીં. જે એ ક પુરું મોહર હતું તેતો પેલા સીધીબાઈ એ રાકડું હતું. તે કુંપનીમાં અરદેમર મેડગરો નામે પારસી હતો. સંધ્યાએ જો મેજબ આરામ કરેલા પછી મીઠ અદગરાએ આદેરતે રહી સીધીબાઈની પાસે જઈ આ રામ કીધો. કાર લાગાથી જાડે મુધી શુધી રહ્યા. બીજાઓએ તેને બીજાણું ઉપર ક સારે શુનેલો નોંધ મરડેસીમાં તેતું મોહોડું મેસધી કાલું કરી નાખ્યું. સહવારે મોરેથી ઉઠ્યા પછી તે હજામત કરવા મેડો. મેડો ખરી પણ મારસીમાં મોહોડું નોંધ વિચાર માં પડ્યો અને મનએ બોલ્યો "આ સધ લા પારસીઓ જીમમાં મને અરદેમર સમ જે છે પણ હુંતો રમેવાલ સીધીબાઈ છું વાઈ કોઈએ એમાં આપણનું શું બાપ છે. આ પછીને તો ચોર કાયદોજ છે."

૪- "આવો તો પોરીઆઓ. જરા આશા આપોતો, આ લાકડાની બીમ ખસા ડ્યો લાગો તો."

"કેમ કુમલા કાકા કસકાતો ખસાડ વાતું કાંઈ કાંમ?" પોરીઆઓએ પુછ્યું.

"કામ, અરે કોં (પોહોલા હાથ લાંબાવી) કાકર કોહર એતી હેંલ બરાયે છે. બહુ જામરે છે. કોઈ દીવંસ તેમણે દોઢા ન દેશે."

ઉદરનું નામ સાંભલતાજ પોરીઆઓ ખામ ખસાડવા મરી ગયાં તેખસડ્યા ખ

એપડી ધણીજ રસીલી છે. એમાં કટલાક આહોંબતની વાત છે, પણ તેમાં અકલ્પની સમાવેલી છે.

પણ મેં તો તમને શબ્દ કોણે આપ્યો હતો તેમાં શબ્દોના અરથ સીવાય ખીલું કંઈ નથી એ ઉપરથી જણાય છે કે તમે કંઈ બહુલા નથી.

૧૩—વિજ્ઞાની શું કામમાં આવતો બાકી રહે છે—શિક્ષકોએને પણ વિજ્ઞાની મદદ લાગી છે. બંદુક પકડવાનાં સાકડાના મુઠાં આગલ એક બેતરી કરવામાં આવે છે અને તે મારફતે મુખ આગળ એક નાની બતી મુકનામાં આવે છે તેને વિજ્ઞાની પુરી પાડવામાં આવે છે. એ રીવાજો આધારમાં શિક્ષકોએને પોતાની બંદુક ક્યાં પડી છે તે તરત જણાઈ આવે છે.

૧૪—જુઓના રોહલો ઉપાધ્ય—જે ભાગ ઉપર જુઓ પતી હોય તે ભાગ વાંદરાં નો કટકો સવચ્છ રીકતીફાઈ રીપીટમાં ખોરી તે વડે દીવસમાં એક બે વખત ધોવા એ રીપીટમાં સેકંડે ૧ ભાગ આમોનીઆ નાખવું જુઓ જલદીથી સાફ થશે.

૧૫—આપણી પૃથ્વી ઉપર હંખાતાં નયુસપેરોની એકંદર સંખ્યા શુમારે ૩૫, ૦૦૦ ની આંકાય છે જેથી દર ૨૮૦૦૦ આ કોમીએ એક નયુસ પેપરની રાસં હતર છે.

૧૬—એક વેદા મીઠું મુલિયાંન માતકા આગ ગાડીમાં બેસી બીજે ગામ જતા હતા ધણો વાર ગાડીમાં બેઠાથી તેના ઠ ગજી હાંખા પગ ભરાઈ આવ્યા હતા તેથી તે એક સ્તેચન ઉપર હતરયો અને પોતાના સોમતીઆ તરફ નોંધ બેઠ્યો. “ધણો વખત બેઠાથી પગ ભરાઈ આવ્યા છે વાસતે જરા હાંખા કરવા (હુટા પાડવા) નોંધિયા” “અરે ભાઈ, ખપરદાર એમ કરતો ના. હ

જુર યોગ હાંખા છે કે વધારે કરવા માંગે છે.”

૧૭—“હા સાહેબ,” એક કારખાણું વાલો, “હું પોતાને અદમ જાતનું બંધુ કરનાર સમજી છું મારાં કારખાણામાં હું દર રોજ શેકડો માણસને તેમના જુઝરાણુ માટે રોજી આપું છું.”

“તમા લોકોનું યુગ્મનણુ ચલાવેલો!” નજીકમાં હોમો એક સંખરી જતા બીધો “મારે યજુ કે તમે એ મુલાશો કરવો. હું તો અત્યાર શુધી એવા વિચાર ધરાવતો હતો કે તેઓ તમારાં હોજરાં માટે મેહેનત માં ખીલાય છે.”

સંવાલ.

૧—એક નેક માણસ અકલ્પતાં અવરની મદક કાં હોય છે!

૨—એવી કંઈ ચીજ છે કે જે જમીનની સપાટીથી થકે ૬ ફીટની ઉંચાઈએ પોતાની હથિયાતી લે છે અને ૬ ફોસતીની તથા ગોહોબતની હથિયાતી તરીકે એમ આપ છે.

૩—કંઈ ચીજ છાંદગીના પિયાલાને મધુર કરી મુકે છે પણ જે સેવટ સાદ ન નિષ જે તો સરવેથી મરમ જાણવાથી ચીજને કહી કરી નાંખે છે.

૪—એવી કંઈ ચીજ છે કે જે વાર ધરીએ તેમજ ઉપર લાવવામાં આવે છે, કપાય છે, પણ તેને ખાવામાં આવતી નથી.

૫—એવી કંઈ ચીજ છે કે જેને માસ નથી હાડકાં નથી પણ ૪ આંગણાં અને એક અંગોડા હોય છે.

૬—મને ખર્ષે હાથ અને એક હાથ હોય છે અને તમારી આગલ ચાલુચ પણ જવારે હું ચાલુચ ત્યારે મારે ચરીર સ્થીર રહે છે અને હું યોલુહું ત્યારે હું બોરામ લેઉં.

અવાજમાં મનહ.

પુસ્તક ૧ ભું.]

[અંક ૨૦ મો]

હું આ પ્રસ્તકમાં આપતી દરેક વાસ્તાવો સરવે હક એના બનાવનારે શોખોએ

લેડી દરશીન શંદ

સદરહુ કંડમાં હિંદુસ્થાન પાને રખી
આ ૧૮૧૦૬૪—૮—૧૧ બરાવાએ. એળી
નીકળે. રાજાં વાણ ને દહાડી દાણે. એ
કાંઈ એલ કંડ માન એકું નથી કે જેમાં
અંગરેજને માલે એટલે દેશીઓ બારાઈ વાણી
સમજ તેમાં ઈઆ દેમ ગ્રીવલાવે. બીજાં
એવાં પછાંજી જેમાંનાં કેટલાંક તો માન અં
ગરેજ માહેબોને ખુશી રાખવા ખાતર દેશી
ઓ બરી આપવાને તથિર થયણે. દેશીઓમાં
પ્રસીદ્ધિના ભાગ મોરો હેયછે. છત્રી-
આઓને ધર ને તેમની જાતવાલો કાંઈ
નીચી બાઆર માંગવા ગયોં હોય તા તેને
તાણાવનીના સજુન અંબલાવી કાંઈ રહેજ
સાજ આપણું નહીં આપણું કરી ખીયારાને
ધમકી સાથ કાઢી મુકેછે. પણ ને કોઈ અં
ગરેજ સાહેબે એવાઓ હાર કાંઈ ખતર ન
ખી કંડ બરવાને હુકમ નેથી ફરમાસ કરી
હોય તો તોખરતોખ તેમને રાજ રાખવાને
તેમનો સજુન માંયે શું પણ સરેવમસ દા
ખવા તથિઆર થાયછે; પછી એ કંડ નેધ

એ તો સાહેબ લોહાની રમુજ માટે છંમખા
ણું ઈઆ લાનતેનીય ખાંધવાનું હોય ઈઆ
તેમને માટે બાગ બગીચા રચવાના કાં નહી
હોય પણ તેમાં બરડું તો નાખ્યો પણ નહી
આપણે છંમ કરીએ છીએ! અંગરેજ સાહે
બોને રાજ રાખી માઠી માઠી રકમા ચોખી
આખીઆમાં કહોય તેમને બીજાં કાપણો ન
હીજ પણ જે ધામકાંઓ તેમની રમગ મપ
ત માટે બાંધી આપવામાં તેઓ મદદ કરે
છે તે ચોખવાંઓમાંથી તેમને દાખવ થતા
અઠકાવેલા જ્ઞાનો દીવારો મરેછે. પછી
તે સાથ કદમ તેઓ પોતાની ઉમદમાં જરા
આગત વધતા હરો અને રાવબંહાદુર, ઈઆ
ખાનસાહેબ, ઇઆ સી. આઈ. ઈ. ના ચોખ
લાનો એકકામ પોતાના નામ સાથ જોડાયેલો
ઈઆ ગણે ચોખવેલા જ્ઞાનમાં ચોખા ઇઆ
ઈતિ સમજતા હરો. એ રવેશણું તેમને માન
મણી ઇઆ ન મણી પણ માહેબ લોક બેલે
તા તેમના સજુન માટે નાણાં બરવાને વિ
ધાન લગાડવો એ કીક કહેવાય નહી.

એપરી ધણીજ રસીના છે. એમાં કંઈકેકે
આલેખતની વાત છે, પણ તેમાં આકલની
સમાવેલી છે.

પણ મેં તો તમને શબ્દ કોઈ આ
પરો હતો તેમાં શબ્દોના અર્થ શિવાય
ખીલ કાંઈ નથી એ ઉપરથી જણાય છે કે ત
મે કાંઈ જાણેલા નથી.

૨૩—વિજ્ઞાની શું કામમાં આવતો ખા
કી રહે છે—શિક્ષકોએને પણ વિજ્ઞાની મદદ
લાગી છે. બાંકુ પકડવાનાં લાકડાના યુગ આ
ગય એક બેતરી કરવામાં આવે છે અને
તે મારફતે યુગ આગમ એક નાની ખતી
મુશ્કલામાં આવે છે તેને વિજ્ઞાની પુરી પાડવા
માં આવે છે. એ દીવાથી આધારમાં શિક્ષ
કોએને પોતાની બાંકુ ક્યાં પડી છે તે
તરત જણાઈ આવે છે.

૨૪—પુજારી શેઠેના ઉપાય—જે ભા
ગ ઉપર પુજ થતી હોય તે ભાગ વાંદરાં
નો કંઈકે સવચ્છ રેકર્ડોફાઉટે સ્વીકૃતમાં
મેરી તે વડે દીવસમાં એક બે વખત ધોવા
એ સ્વીકૃતમાં સેકંડ ૧ ભાગ આમીનીઆ
નાખવું પુજ જાતીથી સાફ થશે.

૨૫—આપણી વૃષ્ટિ ઉપર ઇંગ્લાં
નહુસપેપરોની એકદર સંખ્યા શુભારે ૩૫,
૦૦૦ ની આંકાય છે ત્યારે દર ૨૮૦૦૦ આ
કમીએ એક નહુસ પેપરની રાસં હતરે છે.

૨૬—એક વેલા મીઠું મુલેઆન આગકા
આગ ગાડીમાં બેસી ખીજ ગામ જતા હતા
ધણેા વાંદ ગાડીમાં બેઠાંથી તેના ૩ ગજ
લાંબા પગ ભરાઈ આવ્યા હતા તેથી તે
એક સ્તેશન ઉપર હતરેયો રૂત પોતાના
સોબતોએ તરફ નોડ બેહગા. “ધણે વ
ખત બેઠાથી પગ ભરાઈ આવયા છે વાસતે
જરા લાંબા કરવા (છુટા પાડવા) નોડ એ”
“અરે ભાઈ, ખપ્પરદાર એમ કરતો ના. હ

જીર ઘોડા લાંબા છે કે વધારે કરવા માંગે છે.”

૨૭—“હા સાહેબ,” એક કારખાણું
વાણી, “હું પોતાને અદમ જાતુ બહુ કર
વાર સમજું છું મારાં કારખાણામાં હું, દર
રોજ ચેકકા માણસને તેમના જુન્યાણુ માટે
રેશુ આપું છું.”

“તમા લોકોનું યુજનાણું ચલાવો છો !”
નજદીકમાં ઉમેશ એક સપેશી જ્યાંય દીધો
“મારૂં યુધ્ધ કે તમે એ જુલાશો કરવો. હું
તો અત્યાર શુધ્ધી એવો વિચાર ધરાવતો
હતો કે તેમણે જ્યાંસ હોજરાં માટે મેહેનત
માં પીલાય છે.”

સંવાલ.

૧—એક નેક માણસ અલકતાં અંધરની
મદદ કી હોય છે !

૨—એવી કઈ ચીજ છે કે જે જમીનની
સપાટીથી પાંચ ફીટનો ઉંચાઈએ પોતા
ની હાથિની લે છે અને ૬ ફીટની તથા
મોહાખતની ધિયાણી તરીકે યોગ્યાય છે.

૩—કઈ ચીજ જાંઘીના પિલાલાને મધુર
કરી મુકે છે પણ જે સેવટ સાફ ન નિષ
જે તે સરવેથી સરસ ગુણવાલી ચીજને કે
જની કી નાંખે છે.

૪—એવી કઈ ચીજ છે કે જે વાર ધડીએ
નેખલ ઉપર લાવવામાં આવે છે, કપાય છે, પણ
તેને ખાવામાં આવતી નથી.

૫—એવી કઈ ચીજ છે કે જેને માસ
નથી હાડકાં નથી પણ ૪ આંગળાં અને
એક અંગોડા હોય છે.

૬—મને ખર્ચે હોય અને મેહુરી હોય છે
અને તમારી આગલ આલુચ. પણ જ્યારે
હું આલુચ ત્યારે માફ શરીર સ્વીકાર રહે છે
અને હું ચોલું ત્યારે હું ચોરામ લેઉં.

અવાડયાં મનહ.

પુસ્તક ૧ લું]

[અંક ૨૦ મો

જે આ પુસ્તકમાં આવતી દરેક વાર્તાનો સરવે હક એના બનાવનારે શંખે છે

લેડી દરશીન કંઠ

સદરજી કંઠમાં હિંદુસ્થાન ખાતે રૂપી
આ ૧૮૧૦૬૪—૮—૧૧ બરાબર છે. એથી
હીકા છે. રાત્રી નોત ને દહાડી હાલ. એ
કાંઈ એન કંઠ આવ એવું નથી કે જેમાં
અંગરેજો બોલે એટલે દેશીઓ ખોલઈ વાણી
સમજી તેમાં ઈઆ રોમ ઓપલાયે. ખીજાં
એવાં થયું છે જેમાંનાં કેટલાંક તો માત્ર અં
ગરેજ બાહેબોને ખુશી રાખવા ખાતર દેશી
ઓ બરી આવવાને તથ્યાર થયા છે. દેશીઓમાં
પ્રસીદ્ધિના બાગ મોટો હોય છે. ઘેરી-
આઓને ધર ને તેમની બતવાલો કાંઈ
ખીચી લાચાર માંગવા ગયો હોય તો તેને
તોણાલનીના સજીવ મંજલાતી કાંઈ સહેજ
સાજ આવડું નહીં આવડું કરી ખીચારને
ધમકી આપ કાઢી મુકે છે. પણ ને કાંઈ અં
ગરેજ સાહેબે એવાઓ હાર કાંઈ પતર લ
ખી કંઠ બરવાને હુકમ નેથી ફરમાસ કરી
હોય તો તોખરતોય તેમને રાજી રાખવાને
તેમનો સજીવ માંગે થું પણ સરોચમને ઘ
ખવા તથ્યાર થાય છે; પછી એ કંઠ નોંધ

એ તો સાહેબ લોટાની રમુજ માટે છંપખા
છું ઈઆ લાનતેનીમ પાંધવાનું હોય ઈઆ
તેમને માટે ખાગ બગીચા રચવાના કાં નહી
હોય પણ તેમાં બરકું તો નોંધ્યો! પણ નહી
આપણે હવે કરીએ છીએ! અંગરેજ સાહે
બોને રાજી રાખી મોટી મોટી રકમો આપી
આપીઆમાં કદાચ તેમને ખીજાં ફાપણતો ન
હીજ પણ જે યોગજાઓ તેમની રમત ગપ
ત માટે બાંધી આવવામાં તેઓ મદદ કરે
છે તે યોગજાઓમાંથી તેમને હાખમ થતા
અટકાવેલા નેવાનો ઘોરાયો મડે છે. પછી
તે સાથ કદાચ તેઓ પોતાની ઉમેદમાં જરા
અગત્ર વધતા હશે અને રાવખંડાદુર, ઈઆ
ખાનસાહેબ, ઈઆ સી. આઈ. ઈ. ના ચોખ
લતો એકલામ પોતાના નામ સાથ નેકાયે, ઈ
આ ગલે આજરેલો નેવામાં શોભા ઈઆ
ધકિન સમજતા હશે. એ રવેથલું તેમને માન
મજોઈઆ ન મજા પણ આજેબ લોક બોલે
તા તેમના સજીવ માટે નાણાં બરવાને વિ
ધાન લગાડવા એ હીક કહેવાય નહી.

આજના પારસીઓ

૫૩૨૫ ૮ મું.

મહંમદનો અમારો ધર્મ એક એક સંખ્યામાં અમને તેમજ અમરો જ્યાં પીળા પાંતોને કાંઈક સગીયારો આપે એવા છે. તે સંખ્યામાં અમારે ને કાંઈ રીકું તે નિમે મુજબ હતું—

ચતુરાવની રમણ જમીનના એકઠા જગલમાં એક નાતું પશુ આપાદ શેહર એક નદીને કીનારે આવેલું રીકું. તેમાં નજર કરતાં એકજ વરુના લોકો જણાયાં પેઠે રવેશ એક, ને રીત એક, રૈયઝ એક, રમમ એક, હાકમાક એક, ધરમ એક, આરંહસ જ્યાં નજર જતાં સરથે તમામ એક ટાવું ન વા પાયા ઉપર બંધાયેલું હોવાથી ધણુજ રજ મામલું લાગતું હતું. શેહવાસીઓ સુમારે નાનાં મોટાં ત્રણેક હજાર લાગતાં હતાં. રસ તા જોઈએ તો મુંબઈનાં પિયરી રસના નેરા મોટા અને પેહલા બાંધેલા હતા. આજુ બાજુએ ઝડોની હાર લાગા રહેલી હતી. ત લાવ અને મેહાન જગે જગ જણાતાં હતાં. શેહરની ગતર નવી ૬૫ મમાજી બાંધેલી જણાઈ, પાણી અને બીજાની રીવાજની પાંધિ ની કાંઈ ક્રેતાઈ ન હતી. કારખાણું, ઈન્જી-તાપ, લાઈમ્સ્ટોન, નિશાન. કાલેજ હોલ, નાટક થાલા વગેરેની કાંઈ મના ન હતી. શેહરનો ઉદ્યોગ પોતાનોજ હતા. વેપરીઓ પોતાનાં શેહરનો માત્ર ગમેગામ મોકલાવતા હતા તે મજ બાહારના જોઈતા મજની આપત કર તા હતા. ધાન્ય તેમજ માંહ, કાપી, કપાસના પશુકા મોટા મોટાં હતા. શેહરને લગતાં જગલમાં ધાતુની ખાણ પુરાક હતી, જે ઉપર શેહરના ઇન્જનેરોના મન સદના સૌકા પધાં રહેતાં હતાં. શેહરનો ઉદ્યમ એટલો બોલિસો હતો કે તે ૧૨ રૌજ ૨૦૦૦ આદમોને

બંધાં ધાપામાં મરચલ રાખી ચકતું હતું. તે થી લોકો શુખી સંતોષી પ્રમાણીક આલોક ઉદ્યોગી આપાદ અને સહાસીક બનેલું, હતું.

શેહરના વચલા ભાગમાં એક વરુજ ના આકરમાં એક બંધાપાણું હતું. તત્કાલે સુમીની બાપમાં તે મંદુરચકતની એક ના લ કરવા જોગ નમુનો હતા. દરેક ધર ધણી આંખે પોતાના ધર પોતા માટે આરા નવા પસંદ કરેલા પ્લાન મમાજી બાંધેલાં હતાં. તેથી આજુ શેહર ચોખખાન હતું.

શેહરમાં એકજ વાટની પુટ હતી. તે એક જગેજગ નજર ફેંકતાં જુદી જાતનાં હું કોઈ આદમી જણાતું ન હતું.

વજી ત્યાં પ્રજાસત્તાક રાજ્યની દયાદ આલતી હતી. આખા શેહરમાં એક રે હેર મગાજ હતી જ્યાં પંચાપતના સાહેબે ઇનશાક પગેરેલું ટોલ કરતા હતા. પંચાપતન મુખ્ય તરીકે આપણા હાલના બારોનેત સરે બના તેમજ મીં ૯૦ પીટીટના પહોતર બી રાજેલા જણાતા હતા. આ છેલી વાત ઉંચી અમને એવું લાગે છે કે એ શેહરની હમવ સુમારે આવતી અરધી મુનીની પછી લટકેલ હતી. ત્યાં શેહ માલેકજી જડજનું ફાંઈ કાપ પશુ ન હતું. સમખ-લોકો પ્રમાણીક હતું શેહ દોરાબાઈ-કરામની કાંઈ બરે ન વ તી એટલાજ માટે કે સુકાદો કરવાને માટે ફેરકા હતાજ નહી. શેહ કરામજી ઇન્સપેક તરનુખા નામ ન હતું સમખ ફેસાહ શું તે ત્યાંના લોકો સમજતાં ન હતાં. સારાંજિય, અ ખા શેહરમાં શુલેહમાં બંગ કરનારું તત મુદલ જણાતું ન હતું.

આવી શેહરનું બવિસ પારસીઓના બાંધમાં જોઈ હરેને જલદી ખરું પડે નેથી તેઓની પડતી હાલવનાં હુડ્યાં ને-અમારાનો અંત આવી નંપ. કેટલીક

તા હવાઈ વિચાર પડ્યું વખતનાં ખરા પડે છે. કોણ ગયા ૪૦ વરસની વાત ઉપર એ વું. સમજવું હતું કે આ માછીમાર ટાણે ચો ડાં વરસમાં એશિયામાં પેટેલુ શેફર થઈ પડ્યો. માચીન કાલમાં કોણ એવું પારતું હતું કે જગતીઓથી વસાયલું લંદન શેફર દુન્યામાં મુલકી પેટેલાં શેફરની પદનીએ પુ ગયો. એક વેલા શારક માછલાં, વાધા દા વો, માંપ, સાસવાટ વગેરેનું એ શેફર મક્ક હતું. ત્યાર પછી આ મુલક્ય દુશ્મનોની ખાતી જગો ખરફના પહાડો તલે ગરક જતી રહી નેધી એ ફાડીખાનારોએનો જગાંધ નાથ થઈ ગયો. રફને રફતે વાત શુધરતી ગઈ; અને આજનાં લંદનની હાલત છેવટે નિકડી. ફરામ હવે પછીની થું ફેરફાર થયે તે કોણને ખબર.

૫. એજ ઉપરથી અમને આચા છે કે મહા સીક પારસી છવ જે ઉલત ફરી આગેવાની કરે તો ઉપલાં ધનાવાહ પારસીઆન જરૂર કરી જન્મ પામે તેમ નવાઈ નથી.

આપણા આ ટાણે ઉપર વચના ૪,૦૦૦૦ પારસીઓમાંથી થિસ કરને અંતરેછ પેન્ન નેવા થયુક નિકડી આવે અને પેન્નના પગનાંપર માલી તેણે વસાવેલાં પેન્નસોબવે પાતી માફક પારસીઆન શેફરનો પાયો આંજીમીના નહીં એકાપક્ષા ભાગો પ્રમા કોંઈ ફરતી જગીન ઉપર નાખ્યામાં ભાવે. લોકો દરેક ચીજ થયડી ભેલાને ખંતી રહે છે એમાં કોંઈ ચક નથી, ખોતી માત્ર સુકાણીની ફેરછે ને મનજી મુચનુંલ જોયછે.

આશા

આપણી સંનમુખ ગમે એવી નિરાશી મોતરફથી ફરી વતીદોષ તોપણ કોઈ પણ રીતે આચા દોડી નિરાશ નવનુ નહીં-એ

કેહેલી ઠાહયા પુરશોની, હોયછે. આકાશ ઉપરથી અંધાર વાદ્ય ફરી વલેછે, અને ઉમેનો દરેક મામકો ફેરવઈ જાયછે; પણ તે ઉપરથી ધનસાનને સંજ્ઞાર નથી કે જે ચીજ જનવાની છે તેતરફ પોતાની પીઠ મડે. એ દેસા ઉપર નીરાશીને માલેમ આવવા દેતી નહીં તેમજ ભોમ્યા તરીકે મજબુત હિંમતને સાથે રાખતી અને નિરાશીનાં અંધકારમાંથી ગોઠા ખાતાં સેવટે આખાદ બાહાર નિકતીશું માત્ર ધીરજ અને હિંમતનું કામછે. અગર એક કામમાં આપણે આજે નિચકલ થયું તો તે ઉપરથી એમ સમજવતું કંઈની કારણ નથી કે અવગી કાલેખો આપને એમજ નાસોપાસ જનશું. અગર આજે નિચકલ ખન્યા તો ફરીથી તજપીજ કરતાં આપણે કલામ પાર નહીં પડશું એમ કોણ કઈ શકશે. ઉપલાં કેહેલી દરેક વખતે અને દરેક જગે એક સરખી રીતે કામ લાગે એવોછે. થું બડા ઈના કે થું મોહોંખતના કામમાં તેની અશર એક સરખી રીતે કાપદાકારક યાયછે માટે જે પેટેલાં આપણે ફાવીએ નહીં તો ફરીથી કોરોઇ કરતી અને તેમાંની ફાવીએ નહીં તો ફરી ફરી યાત્ર કીધાથી સેવટે જરૂર ફતેહમંદ નિવડશું.

પેટેબોલુ પચી

મકવાણુ ૧૦ મું.

(પાણે રફક થી સાંધત.)

હારેસ સાથ ભટકવામાં એક રાત પુરી શુનારવામાં તેના આજ્ઞા તથા રીત ભાન ભેધ લીધા ઉપરથી વેલેનતાઈનને તેને વિશે કોંઈ સારો વિચાર આવ્યો નહીં. વેલેનતાં ધન પોતાની જાતી આકલથી એતી ગયો કે આગળ આજ્ઞા હોરેય કોઈ અનિષ્ટરે પુરુષ

નિવડવાનો. તેના હાથથી કોઈ માફ કરી નિપજવાની તેણે આશા રાખી નહીં. એ જાણે પોતાના મગજ ઉપર પડી આવતી મહી ત તે પોતાના ધર્મીઆમને આવી આપીને બીજાણે ગયા. ખારવણે તે અતિથય વેડે-યો ઉકમો મળજી નામતો લીધો, અને એક દમ બહાણુ ઉપર જવા મારે બંદર તરફ ગયો. રમતામાં લોકોની મોટી યાદ નોઈ સંધલાંઓ ગાંસડા પોટલા માથે લઈ બંદર તરફ જતાં હતાં. માડી ધોડાનો કાંધ સુમાર ન હતો. હાથમાં કુપીમાં તો સંધલે પંગેના લોકો મોટી મંખ્યામાં બહાણુ ઉપર ભેગાં થયાં હતાં. ફક્ત તુક ઉપર આચરે ૫૦૦ આદમી હતાં. પોતે વેલેલો બહાણુ ઉપર જ વાધી વેલેનતાઈને ને સંધલા કુકમ વહણુનો કપતાન એક છોકરાની આરક્તે આપતો હતો તે સંધલા જાણી લીધા. તે છોકરો એન જીનવાલો જગાને મયાયે ઉભેલો હતો. વહાણુ દુર ગયું નહીં એટલામાં વેલેનતાઈને પેલા છોકરાના સાદની નકલ કરવાનો અજરો આ લું ક્રીધો. કપતાનના સંધલા કુકમથી તો વેલે નતાઈન માહોતગાર થઈ ચુકો હતો તેથી પોતાનું કામ તેણે માલુ ક્રીધું.

‘હું રાખ,’ વેલેનતાઈને પેલા છોકરાના સાદની નકલ કરી બોલ્યો.

‘નહી, નહી,’ કપતાન બોલ્યો.

‘સખર,’ છોકરાના સાદમાં વેલેનતાઈને બોલ્યો.

‘હું રાખવા તને કોણે કહ્યું,’ કપતાને ચારડાઈને પુછ્યું.

‘સખર,’ વેલેનતાઈને બોલ્યો.

બહાણુનું એનજીન તરત ચાલ્યું બંધ પાડવામાં આવ્યું.

‘એ તું શું કરે છે?’ કપતાને છામ માડી. ‘જરૂર આનંદેકોણે રાખ. ચલાવ, અ

ને ફરીથી મુરખાઈ દેખાડતો ના.’

‘ચલાવ!’ છોકરો બોલ્યો.

છોકરો ખીચારો વિચારમાં પડ્યો કે આ ને એવું ખતાવ અને છે. કપતાને તેની ઉપર એટલો ખુશ ચામાટે થતો હશે. તે એરવેશનાં વિચારમાં હતો એટલામાં એક મછલો બેનણુ ઉતારીએને લઈ બહાણુ તરફ સંસારન માલી આવતો હતો તે જોઈ કપતાને છોકરા તરફ જોઈ હાથ ઉઠા કરવા નેયો છોકરાએ એનજીન બંધ કરવાનો હુકમ ક્રીધો. તે જોઈ વેલેનતાઈને સાદ ચારડો, ‘ચલાવ’ નેથી એનજીન માનવા લાગ્યું. વધી કપતાન અતિથય ચીરડાઈ ગયો અને છોકરા તરફ જોઈ હસામાં બોલ્યો ‘કુકમ આ ને તને એ શું થયું છે.’

‘સખર?’ ખીચારો નિરોધ છોકરાએ હુકમ ક્રીધો.

બહાણુ અટક્યું ને મછલો બહાણુની ઘેર ફુંખાં ચાવી પુગો. સીડી ઉતારીલીજ હતી તે થો મછલા વાહો પકડવા જાય છે એટલે વેલેનતાઈને સાદ નાખ્યો ‘પછવાડે ફેરવો?’ જ્યારે બહાણુ ખરતીના રોહ માથે સપાતાબંધ પાછલ હતી ગયું અને પેલા મછલો બહાણુની અગાડી કેટલેક દુર રહી ગયો.

‘સખર? હુમ્મ્મા, આગલ ચલાવ? એ તું આજે શું કરી રહ્યો છે?’

‘સખર, ચલાવ’ ના બંધે હુકમ છોકરાએ ક્રીધો સખળ તેને કપતાનનાં કહેવાની કાંઈ મુમજ પડી નહીં; પણ જ્યારે કપતાને બંધે હાથ ઉઠા ક્રીધો ત્યારે તેણે બહાણુ ઉલું રાખવાનો હુકમ ક્રીધો.

‘ચલાવ?’ વેલેનતાઈને સાદ નાખ્યો નેથી બહાણુ આગલ માલ્યું અને મછલો પાછલ પડી ગયો; ને જોઈ કપતાનનો મીઠા જ હાથધો ગયો. તેણે પેલા છોકરા તરફ

પોતાની તોપી જોઈ. ફેંકી ને તે ખીચારા
નિરોધરૂપે માથાં ઉપર વાગી. છોકરો 'માથું
ગવગવ પડ્યો અને' તેમ થતાં, બહાણુ-મજ
વાધી ધણું દુર ચાલી ગયું. એ રવેશનો આ
મસો જોઈ મહત્વા વાણાને ખડું માથું લાથું તે
એવું સમજ્યો કે કપતાન તેની સાથે મેડાં
કાઢતો હતો અને એ વિચાર ઉપરથી બહા
ણુ નજીક જવાની આશા છોડી બેઠો. તે
ને હવેમાં મારવા બંધ કરેલાં જોઈ કપતા
ન ખડું ધરતો ધડકા ગયો. તેના ત્રણ ઉતાર
ઓ હરીફ બહાણુ ઉપર જશે એવી ધાસતી
થી તેના શુસ્સાની હદ રહી નહીં.

"હા? શુભશુરન પોરણ?" તે બેઠ્યો.

"સખર?" વેલેનતાઈને સાદ નાખ્યો.

"શું હજુર એ વાત મુકનો નહો?"

બોમો રહે હું નિચે આવી તાલારી ખખર
ભડકું. મક્કાવ જલદી?" કપતાને હુકમ
કીધો.

"મક્કાવ?" છોકરો બોલ્યો. "હું ન

હી નાણુતો કે એ શું છે."

"હું નહો? ફરીથી બોલ અને પછી
નિચે કેવો હું જુઈ ઉપર બમરદા માફક ફ
રતો રહે છે," કપતાન બોલ્યો.

છોકરે મથુતરમાં પોતાનું નિરોધરૂપણુ
જાણાવું જ્યો કપતાનને તેના જુઠા બોલ
વા ઉપર ધણીજ થીડ લાગી. તે બોલ્યો, "ખ
ખરદાર રહે નહીં તો હેઠલ આવી એક મુ
કનો માથામાં એવો લગાવંધ કે મને ધ્યાન
કરતો રહેશે."

"કેમ રૂપ નથી રહેવાનું?" કપતાન
બોલ્યો.

"સખર!" વેલેનતાઈને સાદ નાખ્યો

"અરે તને થયું કેમ! એ શું કરી રહ

યો છે. કેમ કાંઈ કેસરી પ.ખ ખાવાનો રો
ખ થયે છે કે બોલ, માત્ર હા કરીને બોલ
પછી જોઈ જ લે કે કેવો સ્વાદ તને રહી જ
ય છે. હવે ધ્યાન રાખ, હું તને છેલ્લી વા
ર મેડાવું છું કે હવે કાંઈ વધારે એવું કરશે
પછી તે જરા પણુ હશે તોએ હું નીચે આ
વી તારી મીઠી ખખર લેવરા કેમ, આપ
ણુ આગલ આવીશું કે."

"મક્કાવ" છોકરો તદન નાચીપામ થ
ઈ બોલ્યો.

"હં, હવે સમજ્યો," કપતાન પોતા
ના માથાં આગલ ચુકી ધરી છોકરાને તે કે
ખાડતો બોલ્યો. એટલું બોલો તે પોતાના ગ
જવામાં હાથ ખોલી આગલ શું કરવું તે
વિશે વિચાર કરતો ઉભો.

એમ કરતાં જ્યો તેની નજર છોકરા
તરફથી ફરી કે વેલેનતાઈને ફરીથી સાદ કા
ઢ્યો, "સખર કર! અટકાવ" પણુ આ
છેલ્લા શબ્દનો અવાજ બંધ પડ્યો નહી
એટલામાં-કપતાને એક જાડુ દોરડું અટ
કાળે ઉપાડ્યું અને એક પણુ શબ્દ બોલ્યા
વગર પુર ચુસ્સામાં બીચે વુટકની ઉપર કું
કકો માર્યો.

"નાહાસ, છોકરા, નાહાસ!" વેલેનતાઈ
ને તેમ પહે માદ કાર્યો અને છોકરો કે
ને કોઈ અદગરાનો બાધ્યાહ હતો તે વિ
જલીની માફક જતાં એની મરદીમાં બરાઈ
ગયો. પેહેલ પેહેલાં તે કપતાન છોકરાની
નજીક હતો પણ તે છોકરો એટલી ઝડપ
થી દોડતો કે અને તેને એટલીતા ઝડપથી

ગોલ આંટા ખવડાવતો કે તુરત એવું માલમ પડ્યું કે આગલની માફકજ તે જીવનાખતો તેની પુઠે લાગતો હતો.

“પકડો તા પેલા દુકતાને!” કપતાન બોલ્યો, “પકડો પેલાને! પણ ઉતાડ્યોને તો અતિશય ગમત મળતી હતી તથી તેને પકડવાને સરવે કાંઈ અપ્પાડા કરવું. એટલુંજ નહીં પણ તેઓ તો સાંભા પેલા છોકરાને ખંચાવતાં, અને જ્યારે એવું બનતું કે કપતાન છોકરાને પકડી પાડવાની અણી ઉપર આવતો ત્યારે ૧૦ કે ૧૨ મજબૂત ખાંધાના મારદો તેની આડે ચતા.

“અહીં આવ?” કપતાન હાંકતો હાંકતો બોલ્યો, “હું જે કહું છું તે સુગો સુગો કર. અહીં આવ?” પણ તેમ કરવાને છોકરો ના પાડતો જેથી ફરીથી તેની પુઠે થરી તેને પકડવાની તેણે તજવીજ કરી. આખરે પેલેનતાઈને તિરસ્કાર ભરેલું હસવું આહ કીધું અને જ્યારે તેવાં હસવાના એક મલમાં કાંઈ સેંકડો પડ્યા થયા ત્યારેજ કપતાનની ફીલસુદી ભરેલી નજર ઉપડી અને છોકરાની પુઠે સુધી.

“અહીં આવ રાખીનમન!” કપતાન બોલ્યો, “જરા અહીં નજર રાખજે. હું થોડા વખતમાં એ દુકતાનો ખખર લખરા.” એટલું કહી તેણે ઈજનેરને ચલાવવાનો હુકમ કર્યો અને અડધી જાહે પોતાની જગામા ટે સીડી ઉપર ચઢ્યો. અલબત્ત પેલા બીઆરા નિરોધ છોકરાની જગા રાખીનમન નામના બીજા શખ્સને મળી.

જહાણુ હવે ધમધીકાર આગમ ચાલતો લાગ્યું. રાખીનમનનો સાદ વેલેનતાઈને કાંઈ વખત સાંભળ્યો ન હતો તેથી તેની નંકલ ફરી તેનાથી બને એવું ન હતું. એટલાજ માટે તે હવે કાંઈ ખીજાંની શોધમાં આસપાસ પોતાની નજર ફેંકવા લાગ્યો. જે પેટેલા શખ્સસાથ તેને મેલાપ થયો તે એક મજબૂત ખાંધાનો, કાલા ટેલોઆવાલો શ્રદ્ધસ્થ હતો જે એક સુંદર નાની ચોપડી કાડવામાં રોકાયેલો હતો. તે કાંડેલાં પાણી એકેકે રૂપી એ વેચતો હતો. જે અન્યત્ર જેવી જાલથી તેનાં પાણીનો અપ થઈ જતો હતો તે ઉપરથી વેલેનતાઈને એવો વિચાર આવ્યો કે તેમાં કાંઈ ધણીજ કામતી અને ઉપયોગી ખખર હશે. એ વિચારે તેને એક નીકલ ખરીદ કરવાને હસકેર્યો અને તેમણે લી ખાખધી માહીતગાર થયા પછી પોતાનો સાદ તે વેચનારની પાછલ ફેંકી તે બોલ્યો, — “અરે ભાઈ, મને ખાત લેઈએ.”

“સાત?” વેચનારે પુછ્યું, “હા લેવા. નણ, પાંચ, સાત, ગણાયાં અને એકજ દેટકામાં ૭ પાણી ખેંચી કઢાયાં.

“લાવની ભાઈ, કયાં છે.” વેલેનતાઈને પેલેલાંની ખરાખર સાદ નાંખ્યો.

“આ રહેયાં, તથ્યાર છે,” વેચનારે જવાબ દીધે.

“લાવો, અહીં મોકસોતો,” વેલેનતાઈને બોલ્યો.

“લેવો શાહેબ, આ સાત છે,” અને તરતજ પાસેના ઉમેલાઓના હાથમાંથી સાત પાણી પસાર થવા લાગ્યાં.

“મને અને મારી મીસીસને બેઝા પતો ?” એક ગ્રહસરખ પોતાની પાકીડ ઉંધાડતો બોલ્યો.

‘પણ મારાં માત કયાં છે ?’ વેલેન્ટ ઇને પાછો પોકાર કીધો.

“યહા ના કરો, એમાં કાંઈ વચવાળું નથી,” વેગનારે જવાબ દીધો.

“હીક છે ત્યારે લેવો આ હું આલ્યો, પરંપરા બધા આપણે કાંઈ જાણ્યું નહીં,” વેલેન્ટાઈન બોલ્યો.

“આલ્યો ?” વેગનાર બોલ્યો, “મુઝા મુઝા પરંપરા કાઠો નહીતો ભારી પડ્યો.” આ બોલતાં વેગનાર ઉથકેરાઈ ગયો.

‘ત્યારે તેં પરંપરા કીધી,’ એક શબ્દ કે જે વેગનારની પછવાડેથી દૂર ઉઘો હતો તેનો સાદ કાઢી વેલેન્ટાઈન બોલ્યો. તે યમંસના ચેહેરા તરફ વેગનારે ઝુસ્ઝાથી નજર કીધી અને કહ્યું “હું પરંપરા નહીં આ પડે ની ? કાંઈ મોટા હાઠગીર દેખાયો. જોઈએ તું કેમ નથી આપતો.” એટલું બોલતાં તે લોકોને ખીજાં પાણી કાઢી આર્થમાં રોકાયો.

બાદ વેલેન્ટાઈનનું ધ્યાન સહુન તરફ ખેંચાયું; પણ ત્યાં તેણે યોગ્ય એક સ્ત્રીઓને પોતાના આશ્વેશ સાથે વાતમાં મગ્ન રહેતાં તથા વખતે વખતે સરાખના ગધારા પેદર પેદાવતાં છતાં તેથી તેઓને દરકત કરવા વગર એકબેક આગલ પોતાનાં જીગર ખુલ્લતાં કરવા દઈ ત્યાંથી કેબીન તરફ નેરમ તો કીધો. કેબીન મહિલા લોકો પણ તેવી

જ રહેશે મગ્ન રહેતાં હતાં, માત ફરક એવો હતો કે તેઓની ગોડતેગો કાંઈ ખાનગી ધ્યાન દરેકની ન હતી. તેઓ મજબુરને મલતાં હલકા દરમાયા બાપે અરમા ચલાવતાં હતાં આવી હાલતનું કારણ દરજાવા માટે એક શબ્દ લોકોના દીલ એકસરખા સાર્થારને હક મેળવવા પાછલ ઉસકેરતો હતો આ જ. બેચ ભાયાન કરતાના સાદથો જે લોકો તેના મતની તરફેન કાંઈ બોલતાં તેમનો સાદ ધકાઈ જતો હતો અને જે લોકો તેના મત થી જરાએ વિરૂધ જતા તો તેઓ ઉપર ગાળ ગયોચી અને તાણુજીવીના મજબુરોનો વેર માદ એમરથી છુટતો હતો.

આખરે વેલેન્ટાઈને પેતા બાંશાન કતાને તેના મતની ખાતરી વાસતે કશી જ વાગો કાઢવા કીધો. તે સોમી બાણુ ઉપર સાદ નાખી બોલ્યો, “આપણને એક સરખા હક નથી જોઈતા.”

“નથી જોઈતા !” બાંશાન કરતા બોલ્યો “હીક છે તમને નથી જોઈતા; પણ હું તો દરકને સરખા હક મલવાની તરફેનજી; અને જેઓનો વિચાર એ મુજબ ચલાવવાનો ન હોય તેમને મંડબીમાંથી હાંકી કાઢવા જોઈએ. એકસરખા હક નથી જોઈતા ? કાં શા માટે નહીં જોઈતા ચાલો આપણે તે બાબે તકરાર મચાવ્યે. પેડો સવાલ એ છે જે આ પડ્યા મધલાના હક એકસરખા કાં નહીં હોય ? બાંશાન કરતાએ આંખના પત્તારા મારવા અને હાંકાનો લેહુકા કીધો. આપણને સરખા હક કાં નહીં મલવા જોઈએ ?

“કરણુ ક, વેલેનતાઈને કેળીનનેબીજે
છડે પોતાનો સાદ ફેંકી દીધો, “કરણુકું તા
રા નંવા મુરખાઓ તેનો. ગેર ઉપચાર ક
રવા વના રહેતી.”

આ શબ્દ તો પુરવા થઈ ગયા. બા
પાને કરતાએ પોતાનો હુકમો નીચે મુકયા;
જરા મજબુત એલ દારૂનો એટ ભરથો; પો
તાનો દગલો ઉતારથો; બદીઆનની, બાહિ કો
પરીઆં દેર ચઢાવી અને પેલા બોલનાસને
તેની સાથ હાથ અજમાવવાને બાહર નિ
કલયા કહ્યું. એક પલમાં આખી કેળીનમાં
ગોગાટ મચી રહ્યો. ઓઝોએ પોતાના આ
ચકોને ઢંઢામાં ભાગ લેતા અટકાવ્યા, જ્યારે
ભાથન કરતાની બાચકીએ તેને પોતાના હા
થ એક નિમ માણસના લોહીમાં ખરકી પો
તાને હલકું લગાડવાની મના કરી. તેને થ
ણા વખત સુધી લોકોએ સમજાવ્યો થયું તે
કોઈ મુમજ થો નહી. આખરે તે તાલો પડ
યો, જ્યારે, જોકે તેણે કસમ ખાધ હતા કે
તે કોઈ તેનાં મતથી છૂટો પડશે તેની ઉ
પર તે કીનો લેશે તોપણ ત્યાં જોઈ, ચપલાં ન
ર નારીનાં મગજ સ્વસ્થ થયાં. આ ઠોકણે
ધણ એક એવા પરણેલા શરસો હતા જે
ઓની આરતો છુટક ઉપર ફરતી હતી, અ
ને વેલેનતાઈને તે વાત ગેરવાજાની લાગી
તથા તે તેમને ભરથારસાથ લેલવાની મત
લખથી તે છુટક ઉપર ગયા. “તમને કાંઈ ખ
બર છે કે,” તે એક બપડાદાર પાથાક પેહ
રેલી સ્ત્રીના કાનમાં ધીમે સાદ નાખી બો
લ્યો, “તમને કાંઈ ખબર છે કે કેળીનમાં ત
મારો ભરથાર ફાળુને મુંબી લીએ છે!”
તેણીએ અચર ત થઈ પાછું ફરી જોયું. “ત
મે તેણીને જાણપોછો?” વેલેનતાઈને બો
લ્યો, અને જોકે તે બોલનાર કોણ હતું તે
તેણી જાણી શકી નહી. તોપણ તેણી એક

દમ કેળીનતરફ તે વાતની પતીજ કરવા ગય

“તોબાહ? તોબાહ! તમરા માતીએ કે
ટલો બધો દારૂ પોધો? બોલખાતર એને વધા
રે થીવા દેવોના?” એક બીજાનાં કાનમાં વે
લેનતાઈને “સાદ નાખી કહ્યું” જેની અસર
એથી થઈ કે તે દોડતી કે કેળીન તરફ ગ
ઈ. “કેમ? તમારા ઘણાને તમે એટલો વિ
ખચવા દેયો? છોકરો જેની આરત તેને મલે
તેની ઉપર ખ્યાન પેહંઆરથા વગર રહે
નહી” એક બીજાના કાન ઉપર સાદ નાખી
વેલેનતાઈને બોલ્યો. એ રવેશે તરેહવાર ટોલા
લાથી દરેક પરણેલી સ્ત્રીને કેળીનજાં મોકલવાતે

“હાથુને ઠાભાવો?” રાખાનસન બે
ખસ અવાજમાં ધોરો તાણી બોલ્યો.

“વાહુવા, એ સાદની હવે મારે નકલ
રચી છે,” વેલેનતાઈને મનસે બોલ્યો. “હું
પેલા છોકરાને તેની જગા પાછી અપાવવાને
લાગ આંશે છે,” અને જોયા તેણે એ
મજવાને બહાણ તરફ સંમેધી આવતાં દીડે
તેણે રાખાનસનને હામની આલાકીથી તેણે
ચોકાર કીધો “ચલાય!”

“નહી, નહી!” કપતાને જમ માવ
“નહી, નહી? હુંબી ફો પેલા છોકરા ને
વજ દેણું?”

“હું રાખ? રાખીનસન ચોકારયે
“મેકું અજાવવાને કહ્યું નથી?”

“અજાવ? વેલેનતાઈને બોલ્યો, તરતજ
બહાણનાં પહિડાં કરવા લાગાં, અને હવે તે
દિવસે સાહેબના જીવ કંઠાલાથી ઉસકેરા
આંશે.

કેમ હું મને ધેલા કરી મુકવા માં
છેકે?” કપતાન બોલ્યો.

“પણ મને શું કહેવા માંગો છે, હું

તો કાંઈએ બોલ્યો નથી, ” રાખીનશને પોતાના બચાવમાં કહ્યું.

“શું? શું!” કપતાન બોલ્યો, “તું નહીં? અરે રાખીનશન તારો વાંકો છુપાવાને બહુ કંઈવાને જરા શરમાતો નહીં એ કેવું જોઈએ.”

“પણ હું તમને જણાવું છું કે મેં એ વું કીધું નથી? જો તમે મારૂં માનતા નહીં હોવ તો તમે હવે હુકમ કરો.” એટલું કહી રાખીનશન પહાણના આગળ જાય તરફ ફરતો ગયો અને હાથમાં એક દોરડાં ને કટકો ને આપી લાગો તે ઉપાડી વૂટક ઉપર ભરતી અકાલી ફેંક્યા અને એ રવેશે પોતાના કાણાનો ઉપાવ બધું તે આંખ વાલી રવરથ હોતો.

“કેમ છોડશ, ને હું તને પાછો તારી જગા ઉપર મુકર કર તો તું મારી રવેશે આખાને કણસ ચાલે કે?” કપતાને પેલા પિંઢેલા ઉઠરાને પુછ્યું.

“હા સાહેબ,” ઉઠરે જવાબ દીધો. મખરે! ” કપતાનના હાથ તરફ નેહતે બોલ્યો. ૧) એમ કરતાં મછવો છેક પાસે આવી પુગો. તે મધે એક જઈ મરદ અને તેની દીકરી બેઠલાં હતાં. ઉઠરીની ખુમસુરતી જોઈ વેસેનતાઈને ડંગ થઈ ગયો અને તેણીના એકાં તરફ ભગો તમને નેહતે રહ્યો. તેને એવું લાગે કે તેણીના જેની ખુમસુરત નાજની કોઈ દીપ્ત તેણે નેહતે ન હતી. જેમ જેમ તેણીનો મછવો વધારે નજીક આવતો ગયો તેમ તેમ તેની ખુમસુરત વધારે થતો ગયો.

એમ કરતા મછવો પહાણની બોરડાએ આવી પુગવો ત્યારે તે માણેલો જઈક ઉભો થયો પણ એટલામાં તેણે એક નાંકો આધી જેથી એક વજમાં નદીમાં પડ્યો.

“મારા બાબા! મારા બાબા!” તેની દીકરીએ ક્રીડાઆરી પાડી અને હાથ લાંબા કરી તેની ઉપર દમ બાંધીને પડી.

“બચાવો તેમને!” આમરે વચાશેક ઉઠારેલો બોલી ઉઠ્યાં.

“છેરી દેવો મછવાને છોરી દેવો” શુકાણીએ હામ ખાડી.

જે ધણી મછવાનો હુક પકડી રહ્યો હતો તેનાથી મછવો છુટી કરી શકાયો નહીં અને પેલાં બંધેનાં શરીર એકેકને વજગી ને પાણીના પ્રવાહ સાથે તરતાં ગમડાતાં હતાં તેથી વેસેનતાઈને પહાણનાં મુકાલ તરફ ધર્યો જઈ પાણીમાં એકદમ છપલાવ્યું. ભરતી કુચકી મારવાને લીધે તે પાણીનાં જડાનમાં ગયો તેનાં કપડાં ભીનાઈને એટલા બારી થઈ પડ્યાં કે તેને ઉપર આવતાં મોટી મુશ્કેલી નહીં અને જ્યારે તે ઉપર આવ્યો ત્યારે પેલાં બંધેનો ધણોજ દુર નિકળેલો જણ્યો, પણ તે બહાદુરીથી તરતો જે પહે પેલાં કુચકાની આણી ઉપર હતાં તે પહે નેમની નજીક પુગો. તેના હાથમાં પેણેલી ચીજ ને કાંઈ પકડાઈ તે પેલા જઈકના બાજ હતા. તે જઈકે પોતાના અલનારના હાથે વજગી પડવાનો તરતજ દોશરા કીધી, પણ વેસેનતાઈને તાજરતેણ તના હાથ છડકાવી નાંખ્યા, અને પેલાં આરતના જગો પકડીને તે બંધેને પોતાથી એક હાથની વે

“ક.સુ. ૬, ‘વેલેનતાઈન કેબીનનેબીજે છંડે પોતાનો સાદ ફેંકી દીધો, “કારણકે તારા જેવા યુરખાઓ તેનો ગેર ઉપયોગ કરવા વના રહેનહી.”

આ શબ્દો તો પુરવા થઈ ગયા. બા પાન કરતાં પોતાનો છુકકો નીચે મુક્યો; જરા મજબૂત એલ દારૂનો ગેટ ભર્યો; પોતાનો દગલો ઉતાર્યો; બદીઆનની બાંહે કો પરીઆં દર ચઢાવી અને પેલા બોલનારાને તેની સાથે હાથ અજમાવવાને બાહુર નિ કસવા કહ્યું. એક પલમાં આખી કેબીનમાં ગેંગાઠ મચી રહ્યો. ઓઓએ પોતાના આ શકોને ટાંકામાં ભાગ લેવા અટકાવ્યા, જ્યારે ભાગ્ય કરતાની બાઈએ તેને પોતાના હાથ એક નિયમિતસના લોહીમાં ખરડી, પોતાને હબકું લગાડવાની મના કરી. તેને થણા વખત સુધી લોકોએ સમજાવ્યો પ્રયત્ન ત કોઈ મુશ્કેલી નહી. આખરે તે તાઢો પડ્યો, જ્યારે, જોકે તેણે કસમ ખાધા હતા કે ને કોઈ તેનાં મતથી જુદો પડશે તેની ઉપર તે કીનો લેશે તોપણ ત્યાં જોઈ થયલાં નર નારીનાં મગજ સ્વસ્થ થયાં. આ ટોકાણે થણા એક એવા પરજોલા શ્રદ્ધા હતા ને ઓની આરતો હુટક ઉપર ફરતી હતી, અને વેલેનતાઈનને તે વાત ગેરવાજબી લાગી તથા તે તેમને બરવારસાથ કોલવાની મત લખતી તે હુટક ઉપર ગયા. “તમને કાંઈ ખબર છે કે,” તે એક ભપકાવાર પોથાક પેઠે ફેલી સ્ત્રીના કાનમાં ધીમા સાદ નાખી બોલ્યો, “તમને કાંઈ ખબર છે કે કેબીનમાં તમારો બરવાર કાણુને ફુટી દીધો છે!” તેણીએ અચર ત થઈ પાછું ફરી બેઠું. “તમે તેણીને ઓલખાછો?” વેલેનતાઈન બોલ્યો, અને જોકે તે બોલનાર કોણુ હજુ તે તેણી જોઈ રાખી નહી. તોપણ તેણી એક

દમ કેબીનતરફ તે વાતની પરીજ કરવા મઠ

“તોખાહ? તોખાહ! તમરા માતીએ કેટલો બધો દારૂ પોષો? ખાતાખાતર એને વધારે પીવા દેવોના?” એક ખીજનાં કાનમાં વેલેનતાઈન ‘સાદ નાખી કહ્યું’ જેની અસર એવી થઈ કે તે દોડતી કે કેબીન તરફ ગઈ. “કમ, તમારા ઘણાને તમે એટલો વિખરાવા દેવો છો કે જેની આરત તેને મલે તેની ઉપર ધ્યાન પેઠાંમાઢ્યા વગર રહે નહી” એક ઓજના કાન ઉપર સાદ નાખી વેલેનતાઈન બોલ્યો. એ રવેશે તરેહવાર ટોલા લાધી દરેક પરજોલી સ્ત્રીને કેબીનમાં મોકલવાતો

“ઠંઠાણુને ટોભાવો?” શાખાનસન બાખરા અવાજમાં ધારો તાણી બોલ્યો.

“વાહુવા, એ સાદની હવે મારે નકલ ફરતી છે,” વેલેનતાઈન મનસે બોલ્યો. “હવે પેલા છોકરાને તેની જગા પાછી અપાવવાનો ભાગ આપ્યો છે,” અને જેવા તેણે એક મઠવાને ઠંઠાણુ તરફ સંમેધી આપતાં દીઠો તેવા ‘શાખાનસનને ટપની આજ્ઞાપ્રાપ્તિ’ તેણે પોકાર કાઢી “અજાવ!”

“નહી, નહી” કપવાને જીમ મારી “નહી, નહી? કુંખી જેઠો પેલા છોકરા ને વળે દેણું?”

“હજુ રાખ? શેખીનસન પોકાર્યો “એકંઈ અજાવવાને કહ્યું નથી?”

“અજાવ?” વેલેનતાઈન બોલ્યો, તરતજ ઠંઠાણુનાં પડિં કરવા લાગ્યાં, અને હવે તો ઈજનેર સાહેબને જીવ કંઠાલાધી ઉસકેરાઈ આંચો.

કેમ તું મને ધેસા કરી મુકવા માંગે છેકે?” કપવાને બોલ્યો.

“પણ મને શું કહેવા માંગે છે, હું

જે લેશું. ઉચક, બાઈ? એથી તારી બધી
સરદી નિકળી જશે. આ વાતમા લગાર પણ
શક ન હતો કારણ કે બરાન્દી વેલનવાઈના
પેઠમાં જમરી ખખર છે એવો મનજીત હતો.
તેણે બીજાઓસાથ એ ચર ગમ લીધો હતો
તેથી આ તકે તે શખ્શના સખ્શન રાખવા માન
જોઈતો લગાડ્યો. ગાણ હવે જેવેસેન્દની
નમ્મદીક જમ લાઈ અને વેલનવાઈન પોતા
ની મોહામતની દેવોન્દી મુલાકાત લેવા ગયા.
તે છોકરીએ તેનો હાથ દબાવ્યો અને પોતાની
નગર ઉપર કરી કહ્યું, “પણ તમે આમને
મનમા આવશેની?” વેલનવાઈને તેણીના
હુમ્મતન મેડા નરક તમેલગ જોવા કીધું
અને એક પણ શબ્દ કહ્યો નહી.

“તમે મનમા આવવાને વચન આપ્યો?
પાપાજી મારી ખાતરી છે કે તમને જોઈ થ
જાજી જુદી-ધરો! કાં તમે કહ્યોત આ
પવાને આજીકાણી કરશે!”

“હું વચન આપું છું કે હું તમને મ
લીધ; અને જ્યારે હું ખાતરી કરી આપું
છું કે એ વાત કરાં અને બીજાં કરાંથી વ
ધારે જુદી મનનાર નથી ત્યારે —” તેણે
તેણીના હાથ દબાવ્યો, પણ તેનાથી વધારે
બોલી શક્યું નહી; કારણ તેણીની નગર તેના
મેડા ગમ હતી અને તેણીની આંખ ઉપર
તેમજ મોહોનત એ બધેથી દાખવી હતી.

“લે દોરત એક બીજા ગોટ?” વેલો
રંગીલો શખ્શ પાછો વેલનવાઈન આગલ
આવી બોલ્યો. “જરાં તમે કીકા પડી ગ
યસા દેખાવો છો; અને તમને સરદી ન

લાગે એટલા માટે મારી મીસીસ તમને આ
પવા મોકલે.”

“નહી બાઈ, હવે જરા નહી,” વેલો
નવાઈને જવાબ દીધો.

“આ જીવાન બાઈ જરા લેશે?” તે
શખ્શે પેલા જીવાની દોકરી ગમ જોઈ કહ્યું
“નહી બાઈ, જરા લેવો! મારી મીસીસ
કહે છે કે તમે જરા કાંઈ લેશો નહી તો જ
રસીક પડી જશે.” તે સ્ત્રીએ ભારી મમ
તા સહીત ના પાડી; બાદ, મધમાઓનો ઉ
પર વારંવાર માન્ય કરી તેઓ હેઠલ દુટક
ઉપર ગયાં.

કિનારો હવે દખાવો. કપતાનનું મન
હવે સાંત થઈ હતું; પણ પેલા છોકરાને દી
લે એડગો રહ્યો કે પેલાં મનમાનને લીધે
કપતાન તેને તેની જગા ઉપર કાયમ રાખ
શે કે નહી. અવખતાં કપતાન તો જેહાં
કરતાં તેની ઉપર વધારે મનમા દેખાડતો હતો
તો; પણ તેજાંજ ઉપરથી તેને શક રહેતો
હતો. તેની આ શંકામાં વલતી વધારો થ
યો; સખખ, પેલો કપતાન રમેતાથી ઉઘટો
જઈ સંપના ઉગાર્યોની અગાઉ પોતાની જ
આ ઉપરથી ઉતર્યો. છોકરાએ તેની ઉપર
થી પોતાની નગર ખસાડી નહી, અને જ્યા
રે તે કપતાનનું તેની નજરોકમાં આવતું જ
નહું ત્યારે તે-ત્યાંથી બીજી ગમ નિકળી જ
તો. તેની ખીલીક તેપણ નકામી હતી; કા
રણ કે કપતાનની દરેક જોસ ભરી લાગણી જે
લેવવાઈનનાં ભારીક લાયક કામથી નરમ પડી
ગઈ હતી; અને જ્યારે એવું જણાયું કે
વેલનવાઈને સાખાસી આપવા ખાતર કય

તાન નીચે જલદીથી ઉતર્યો હતો ત્યારે પૈલા છોકરાને હથડે જરા તાલક પડી.

“હું જુથી થયો છું,” વેલેનતાઈનને હાથ ઝાલી કપતાન બોલ્યો. “તમારી મરદા નગીથી મને મોટી જુથી ઉત્પન થઈ છે. તમે એ બે શબ્દોના જીવ ઉગાડ્યા છે—આ તમારાં કામનો અસાધ્યનો ઉત્પાદ “છત્તીઅર” કાંઈમાં પાંચવામાં આવે છે—જ્યાં એક થઈ રય, હું ધારું કે આરત્તરથીસ પણ તેની મને ખરાબર ઈધાર નથી, કે તેજ કે કાણુ, પીતર મ્હોત્તાને ખાંદાર બાવજા પો નદીમાં ફુડી પડે છે.”

“પણ તે કુતેલ પાંચો કે?” વેલેનતાઈને જુલ્હી હલટ સાથે પૂછ્યું.”

એણે તો કાંઈ જણાવ્યું નથી; પણ આટલું તો નકી છે કે તે બહાર પાછો ઉપર આવ્યો નહી.” કપતાને ઉતર દીધો.

“તોઆહ! તોઆહ! છી! છી! ત્યાં રે, અલખતાં, ને તેને ખંદાર લાંબો કે નહી તેથી કુન્યાને વાંક કરી ચક્રોનહી,” વેલેનતાઈને બોલ્યો.

“અર્થાત નહી, અને એજ ઇનિહાસની ખાંતી છે તો દાઈ પણ અંજુસ પોતાને વડાંત સંપૂર્ણ રીતે લખી શકે નથી એક વખત લખવાને ઉલટ થી ચાલુ કરે છે પણ પછવાડેથી તે ઉલટ પાર પડવાને શેષ્ટ સાફ લાગતા નથી—એજ કમનસીબ તો. પણ મને તમારાં મોટાં દીલથી ધણું જ લાગે છે. મને તમારું મગજ તપાસવા ગમે છે. તેજ છંદરી, પેની આંખ ઉપરથી આવેલી છંદરી—ધણીજ ભરપૂર દેખાય છે.

“એહિ, તમે તો કાઈ ઇનિહાસની ખાંતીએત પારખુ દેખાવ છો,” વેલેનતાઈને બોલ્યો ‘અહી વહાણ ઉપર પેલા છોકરો કાંઈ અતિ મય આજ્ઞા દેખાય છે. તેણે આન ધણું ચોકસ લાગે છે.”

‘હા, છે તો દીક પણ કાંઈ વખત તે બેધીયાન બની નવય છે,’ કપતાને જવાબ દીધો, ‘વધી કાંઈ વખત તો બીની જીવ કરે છે કે કેમ આવડું તે પણ વિસરી નવય છે. તમે નહી નવયું કે આજ સહવારે તેણે કેવી માથા ફટ કરાવી.’

‘આખર કરે તો એ છોકરો,’ વેલેનતાઈને જવાબ દીધો.

વેલેનતાઈનના આજ વિચારથી કપતાને તાજુ થયો. તેણે છોકરા માટે ને આંખ તાજીપ લેવાને ઇચ્છ્યું હતું તે વિચાર મનમાંથી કાઢી નાખ્યો અને જ્યાં સુધી તે ફરી તેવી સાથ અલાવે તો સુધી તો તેને માફ કરવાને કહ્યું તો આવી.

‘ચિરખાની ફરી તમારા એ છોકરાને મારી સાથ મારાં બીનાં કપડાં ઉપડી માફ લગો,’ વેલેનતાઈને પૂછ્યું.

‘અલખતાં, મોટી જુથી સાથ,’ કપતાને જવાબ દીધો. ‘અહી આવ. છોકરા, આ અરહરથની સાથ જ. તેનો સામાન ગ્રથલો વપાસતો; અને હવેથી કેવી સાલ ચલાવવી તેની અખરદારી રાખતો.’

‘છોકરે આજાકીથી હુકમ બજાવ્યો, અને વેલેનતાઈનની પછવાડે વહાણ ઉપરથી ઉતર્યો.

‘લોકોની ગરદી ધણી મોટી હતી. સંઘમાં જલદી બહાર નિકલવાને વાસતે આંધાં

મારતાં હતાં. આમકા હમરી જમરી ચાલ
તી હતી. કમગ્ર કમડીનો કાંઈ શુભાર ન હતો.

‘તમારું, કાંઈ ગયું છે?’ વેલેનતાઈને
એક ચખ્ખંના કાનમાં અવાજ નાખી તેને
ભાવવો. ‘તે ચખ્ખા પોતાનાં ગાજ્યાં ખાતી
કાથી તપાસવા હશે. કમકુ’ બસબર બેઠી
તે ધ્યાન કરેના હશે કે પરથી તે શું શું
લાંબે હશે.

‘કેમ તમે આવી ચાલ ચલાવવા દેવો
હો કે?’ વેલેનતાઈને એક ધરડી સ્ત્રીના કા
નમાં અવાજ નાખ્યો.

‘પાહ! બેન્સ!’ તે ધરડી સ્ત્રીએ એક
ચમક કે ને બે સ્ત્રીની વચ્ચે ચાલતો હતો
તેનીગમ બેઠી હોલા શરૂકયા. ‘મને તમારી
માલથી ધણીજ લાજ લાગે છે. જસ પાછલ
હર એ બોરતોને માલી જવાદે.’

‘પણ છે શું? ખાસ!’ બેન્સે પછપું

‘મુકાં તારાં ખાસ! મેં તને નજરે
નજર દીધા! ‘તે ધરડી સ્ત્રી બોલી.

‘તમારી પાસ છે કે?’ વેલેનતાઈને
તીકીટ કસકતરની પછવાડે સાદ નાંખ્યો

‘મને પાસ ચાની બેઠએ,’ એક ખીજ
ઝાદમાં વેલેનતાઈને બોલ્યો. ‘આપણે તો જ
ચારે તારાં તીકીટ વગર પસાર ચૂકએ હીએ.

‘હ—આવને!’ તીકીટ લેનાર બોલ્યો.

એ પછી વેલેનતાઈને સ્તુઅરદ પાશેથી
એક મોટી તોળી લઈ કીનારે ગયો. તેની પોઠે
પેસા હોકરો તેનાં બીનાં કપડાં લઈ ચાલતો
હતો. સાદમાં જતાં તેનો પોષાક બેઠી ચુદમેન
હર કેવી અમર ધરો તે બાબે તરફવર-વિ
માર તેને આવવા હતા.

લીચાનતા, કબુસ

પ્રયાને

જરની લુખ અને કર્મદની શુગ

મકરણ ૧ લું.

અસલાના મક્રા અને ચંદની દોનેચમંદી

અમલાજી—(મનશે) જાસ અસલા, હ
વે તો હું કંડાલીમયેહું, લોશને કાંઈ જાણ
કે દેવનું લાગે છે. જ્યાં જાણું છું ત્યાં પેરાનાં
ખાખાં કાંઈ કરારથી બેસવા દેતાં નથી. પ
ર જાણું તો ચંદન માણું ખાખ જાપછે.
તેણાં તો એકજ વાતનું બીજન કરીઆ કે
રહે. કહે છે ને બસ એમજ કહે છે, ‘જીભર’
કાંઈ આંગે લગાડો કે કારગત કેલેવમક’ પણ
શું કપાસ આંગે લગાડું અને વધી ઉપરથી
મેપડ. શું આવાની હલદર અને જીવજીને
શીશે લગાડું? ખાવા કહેતી હોય તો શું ખા
તો નથી તો ચાએ ઉપરે? વધી ખીલું કાં
ઈ મંકું પેહુ એવું બની રહી છે કે ‘ખાનો!
ખાવો! નહીતો ખાવા દો!’ પણ શું ખાવું અ
ન શું ખાવા દું. મારી પાસે બેઠા છે શું?
(પોતાના જીવને કમવાની મતલબ સર આહે
સ્તે રહી બેસે છે) ર જીવ, કેમ તું જાણે છે
કે આપણી પાસ કાંઈખી દમ છે? (સાદ બ
દવાંને) દમ તો ધાંટીમાંજ તો (મોટથી) બલે,
તારા આવરદા લાંબાં.

(ચાંદન આવે છે.)

ચાંદન—ઓ, જી ભરે! બધા મારાં! મ
રે અસલાજી, કોણના આવરદા લાંબા હશે!
તમે બેલવા. જસ મને તો કહો.

અસલાજી—વધી કોણના, ખીનાં કો
ણના, હોય? મારા જીવનાંજ તો.

ચાંદન—હારે મરે! તમાને જીવે!
મરે, મારાખી આવરદા લઈ વધારે જીવે.

ડી રહે છે. આ જોશ સુધારાને ધણું ઉપયોગી થઈ પડે છે. આ જોશ લેવાનું થમા જ નેત્રી લેખકાઈ ઉપર જવાનું હોય તેના માધ્યમની ઉપર રાખી રહે, ધ્યાનને કે જો આ પાત્રને પંચ માર્ગ ઉપર જવાનું હોય તે તરફથી પુરતો ડોઝ લેવો જોઈએ ને સ્વેચ્છા ઉપર આપણને ઉત્તરવું હોય તે રીતેય આ પી પેટાઈતાર આંખ ઉપરથી જશે. — પિ દાખાં શું નહીં થઈ શકે.

પરચુરણ

ફરેન્સ લોકની રાજધાની પેરિસ શહેર મધ્યે એક હાંમેરીઆન નતના નતુમરે કાંઈ નવાળ અમતાર કરી બતના છે; તે માં એક એવો હતો કે તેણે એક મોટું નુ સ ઉપર જમીન ઉપર પાંચરથું. તેની ઉપર જુરસી સુખી તે ઉપર એક લુવાન ચી ને પેસાડી. બાદ, તેણીનું કાંઈ આંગ એક રૂ થમો કપડાંથી ધાંકી ફેરવે વારે કપડું ઉ ચકથું તે દોષે નેય થું કે પેલી સ્ત્રી એ ક દમ ગેમ થયલી અને જુરસી તદન આલી પડેલી. અમતારના આ તમશો નેઈ લોકને ફેરવે અમતાર લાગે હશે.

આફ્રીકના મુર લોકોની ધનમદતો કમેળું વરણ એક અંગરેજ આં પ્રમ કે કરે છે. —

એક ખાટલા ઉપર જડજ આડે પ ડી પુરાં માંબલવામાં લાવે છે. ફિરવાદી નેહામત વાલાને “કુતરો” અથવા “કુતરીના જનેલા”ના શબ્દોથી હાક મારે છે, અને તે મ. પ્રતિવાદી વાલીને ખેલાવે છે. જડજ સા હેમ વાદી પ્રતિવાદી ઉપર ગોધાની માફક બ રહે છે અને સંધ્યું ગડબડ ગોટાં યઈ ર હે છે. કદી કદી દેદી છલંગ મારે છે અને

ખરાડે છે કે હું મારા ખીલ સાહેલી લા વનાર છું. એમ ખરાડી તે કમેળી બાદ ર દોડતો નાય છે, અને પોતાને નેઈએ તે શખ્તને લઈને પાછો કમેળીમાં હાજર થાય છે.

તરણ આજમ વર્ણવનું અનિયમ મોટું એક મોટી ગયા માસમાં લંદન ખા તેના ખાતરમાં ત્રિલાંબરી વેચાણ. કિમત તેની રૂ ૫૦૦૦ ઉપર છે.

ખામાલ મધ્યે અંગરેજ લશ્કરની ખાતરની નેઈ ધરમીયોક એવું સમજે છે કે અંગરેજ ઉપર ધરમી કોષ ઉતરે છે.

એક વેલા કબોફ હારના અમતાર રીશીદત્તા તખત ઉપર તેના લલો મઠી ખેડો. તેની એવી ખેમદાન આત્ર નેઈ તેના દરવાજાએ એ તેને જુમ ઠાકધા, જેથી તે પાંકે પાંક રૂડ થ. તેને રડતાં નેઈ કલાંદે કરણ પુછ્યું ને થી દરવાજાએ તરત અપલી હકીકત તેને જણાવી, અને કહ્યું જાંહાપનાહ “હલોખને માર પડાવો તેના સમયમાં તે રહે છે.”

“નહી, જરવાન, મારાં રડવાનું કાંઈ માંઈ તે નથી. હું તો માંવ તારી હાંતર માટે રડું છું” અને અફરોમ કરું કે હું ફક્ત અમતાર વખત તખત ઉપર ખેડો એતે તેના મનાપે આટલો મધીયાક આધામાં લાલો તો વું પાછાઈ ને રોજ એ ઉપર ખેડે છે તેથી તારી ઉપર શી તરફના વધન પડતાં હશે.”

દાનેશખંડી

નિલોશ પણના શુણ સાથ જુરામીજ છ તમે જુશુરલીને વધારે અમતારક બ નાવે છે. તેં પુરુષને જુશુ કારક બનાવે છે. તેમજ મંદજાડ ગરીબાઈ, અને આફ્રીકના બે જુશુમીજરાથો કમી યાય છે. તેથી અમતાર

રૂઠા પસંદ કારક લોકો નાથમાં ગણાય છે, અને કાંઈ પણ જાતની ગાંધી વાહુ આ મી પસંદ પરતું થઈ જાય છે.

એક ખટલાના લોકો—જેઓ એક જ કોને ગાહે છે તથા એક બીજા તરફ દીલસો છ ધરાવે છે તેઓએ ખનતાં શુધી ધરથી તદાર ધણી વખત રહેતું નહી. ઘોડો વખ ત બદર જવાથી અલખતાં ધર અધિક ખારેં થાય છે, તે તરફની આપણી દીલ સોછ વપની જાય છે તથા વેહેવાર અધિક કપડા કારક થઈ પડે છે; પણ ચાલુ છુ દાર્ધમાં પંજો જોખમ સમાવેલો છે. અગર જુદાઈ થઈ જાય તો વચમાંના ગેપ ઉપર કા શાળ પવ ના પુત્ર નખાવા જાય છે. જવાબ વ ગર જોડાવત તેમજ દોસતી લખે વખત રહેતી નથી, જો હાગર રહેલું રહેતી ક માય મોહાવતો. ગાંઠ નથી શકે છે એવું દેવવાલું મલે છે. પણ એ વિચાર સુત ભરે શી છે એવું જાણવું કોયતો ૧૦ કે ૧૨ વ રો મહેકા દોસતોની 'વચ્ચેના' એખમાસ ત પાનો તોતેએ એક મકેને બગાણા લાગશે.

તરવાનો હુન્નર

તરવાનો હુન્નર એક ગમન તેમજ આ પની કસરત તરીકે લેખી શકાય. ચર્ચર સં મધી કેલવણનો એ ધજોળ અગત્યનો જા છે; ને ઉપર કોઈપણ ગફમતી કરવી ન હો જાય છે, કારણુ એખામેની ગફમતીથી ભ કાર કલમો ખનતી આપણે જાણીએ છીએ. અમો એવું ધમકીએ છીએ કે અમારા સ ધના વાંચનારાઓએ હુન્નર—એટમાં લાવે રાણુ એવી આપણને કોઈ વેત આપણા ખામતી છુપ બચાવવાની તક મહેલે એટલુ જ નહીં પણ તે ધણી તનદરેમતી વાહી ખને અંગમત આખાની કસરત છે. તરવા

નો હુન્નર શિખવાને કામ લાગે એના યોગ ક એકલા ઉપદેશ અમારા દોરેમંદ વાંચના રાઓ સનમુખ ધરીએ છીએ; માણુ તેમ ક રાં અમા તેમને મુખ ભગામણુ. કડીએ છીએ કે તેઓએ પોતાની 'કોચ' દરીઆ માં નહીં પણ કોઈ "મુખ" ગ ખાય" માં અજમાવવી.

આપણા રોકેરમાં હાલમાં ત્રણ એવાં જાય છે, એક ખંખાલે, એક કોવાલે, અને એક ગોરગામમાં. પેટેલાં બેગો લાભ ગોરા પણ ચાહે એવી ખજાતવાળા મહેલ લોકોને માટે ઉપદેશ છે. અને વાહુ સંધના લોકોને હાખ લ કરે છે. તે એક અંચલ, અલુમતી, કમર તમાળ, અને એકા ઉસ્તાદના હાથ હેઠલ ચાહે છે. આ ભાગ્યશાલી ઉમર્ગદ એક પારશી છે. મીઠું પેસાન છ નશવાન છ કેસવાલાને મુલધની લગભગ નાનો મારો પુરૂષ પોતા ના ઉમતાદના માન સાથ ચોલખતો હશે. આ ઉસ્તાદ પોતે પોતાના શિષ્યને ધણી જ બા રીક સંભાલથી પાણીમાં તરવી ચક્રે છે જોધી શીખનારઓનો વિવલાસ એવન ઉપર પુરતો રહે છે. તેવણનો હાથ હેઠલ નવા શીખનાર ને પાંચ છ દીવસમાં કાંઈક જ્ઞાન સેહિલાઇ થી હાંમલ થાય છે. એટલાજ માટે વગર જોખમે શિખવા માટે દરેક જણને હમો ફરી થી ભલામણ કરીએ છીએ કે તેઓએ આ ઉપચોગી અને હિંદુસ્થાનમાં એકપુરાં દેશી ખાં તા નો લાભ લેવાને ચુકલુ નહી.

દરીએ કીનારે તરનારાઓએ આટલી ચીજ ધ્યાનમાં રાખવી;—પાણી છાત્રમાં જો ધમે કીનારો ખટક વગેરેથી મોકેલા હોયો જોખમ. હવા શાંત જાય છે.

તરવાના અભ્યાસ માટે મઢથી મારો વખત મુજબ ઉગયા પછી કનાક બે કલાક ના છે. પાણીમાં ઉતરવા પેટેલાં ચાહ કે કાફી નો ખાણો પાંદિની એક કાતરી સાથ લ